

L'ATENCIÓ A LES FAMÍLIES DE PERSONES EMPRESONADES

RESIDENTS A BARCELONA I LA SEVA ÀREA METROPOLITANA

SINDICATURA DE GREUGES DE BARCELONA

L'ATENCIÓ A LES FAMÍLIES DE PERSONES EMPRESONADES

RESIDENTS A BARCELONA I LA SEVA ÀREA METROPOLITANA

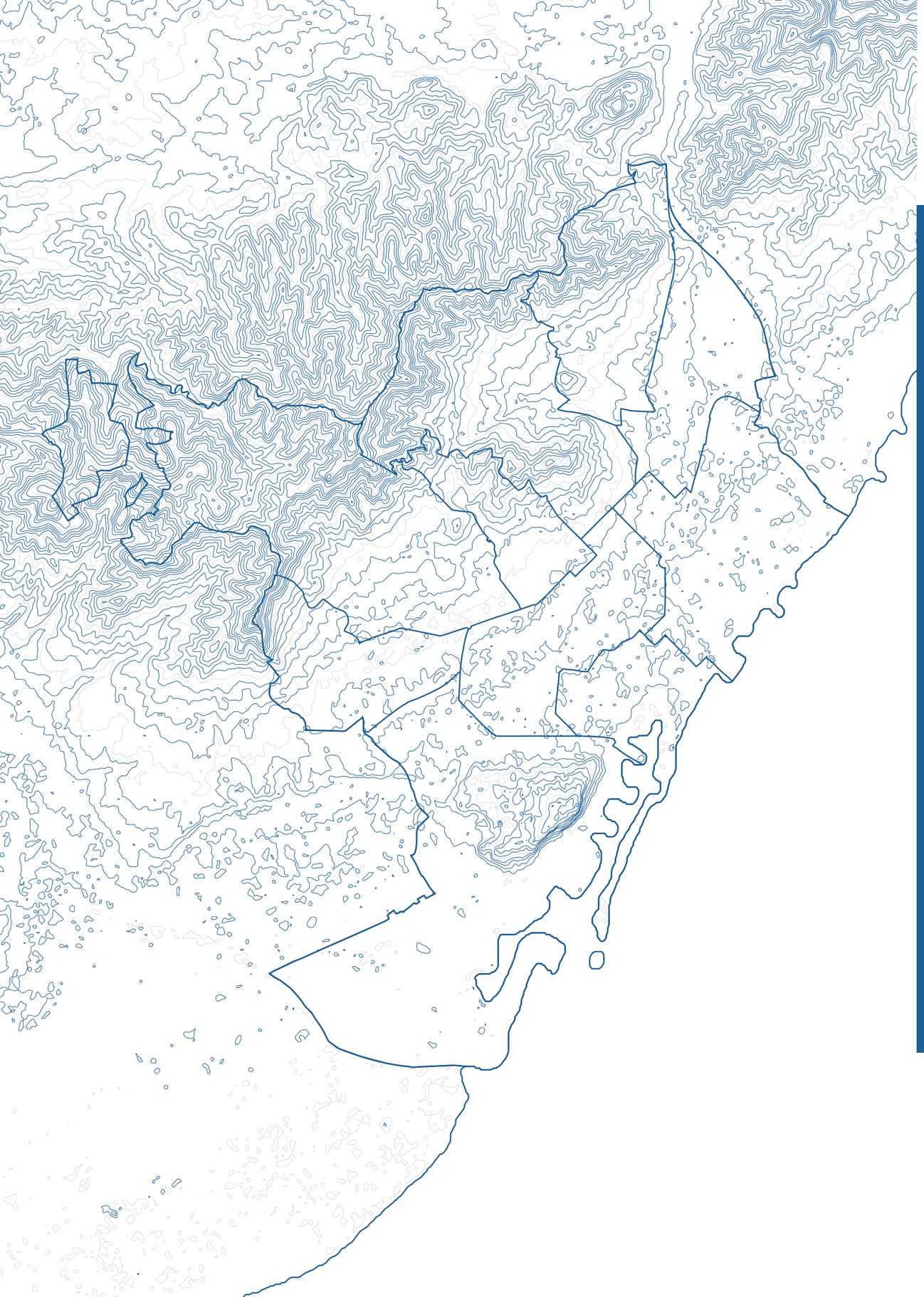
Estudi encarregat a l'Observatori del Sistema Penal i els Drets Humans de la Universitat de Barcelona i realitzat per Pep Garcia Borés Espí (investigador principal), Cristina Garés Calabuig (coordinació del treball de camp), Jose Navarro Pardo, Joana Bertran Ribas, Valèria Santoro Lamelas, Alejandro Forero Cuéllar i Hermínia Gil Canales.

En col·laboració amb el Síndic de Greuges de Catalunya, el Fòrum de Síndics i Defensors Locals de Catalunya, i els síndics i síndiques de Badalona, Cornellà del Llobregat, L'Hospitalet de Llobregat, Rubí, Sabadell, Sant Boi de Llobregat, Santa Coloma de Gramenet, Sant Feliu de Llobregat i Terrassa.

SINDICATURA DE GREUGES DE BARCELONA

SÍNDICA LA DEFENSORA DE LES PERSONES

FÒRUM DE SÍNDICS I SÍNDIQUES DEFENSORS I DEFENSORES LOCALS DE CATALUNYA

INFORMACIÓ GENERAL

Adreça:
Ronda de Sant Pau, 45.
Barcelona 08015

Telèfon:
934 132 900

Fax:
934 132 910

Web:
www.sindicaturabarcelona.cat

Correu electrònic:
sindicaturabarcelona@bcn.cat

XARXES SOCIALS

Twitter:
@sindicaturabcn

Instagram:
@sindicaturabcn

Telegram:
@SindicaturaBarcelona

TikTok:
@sindicaturabcn

Síndic de Greuges:
David Bondia García

Directora adjunta:
Eva García Chueca

Cap de gabinet:
Oriol Puig i Morant

Premsa i comunicació:
Antonio García Iglesias
Pablo Monfort León

Administració:
Mercedes Tello Díaz
Esther Tresserra Salvador

Assessoria tècnica i jurídica:
Pilar Aldea Lacambra
Anna Maria Botella Muñoz
Rosina Fernández Vázquez
Patricia Mestre García
Maria José Núñez Serres
Francesca Reyes Pozo
Elisa Salichs Asturias
Montserrat Saltó Oliva

© Imatges:
Sindicatura de Greuges de Barcelona; Departament de Justícia, Drets i Memòria de la Generalitat.

SINDICATURA DE GREUGES DE BARCELONA

ÍNDEX

Índex 6
Presentació institucional 11
Glossari 15
Resum 18
Presentació de la recerca 21
a) Sentit de la recerca 22
b) Delimitació de la recerca 24
Introducció 26
PART 1 - NECESSITATS DE LES FAMÍLIES DERIVADES DE L'EMPRESONAMENT 36
CAP. 1 - NECESSITATS DERIVADES DE L'IMPACTE EMOCIONAL I PSICOSOCIAL 38
1.1. El xoc de l'empresonament 39
1.2. La reestructuració de la vida familiar i l'impacte sobre els membres de la família 43
1.2.1. La parella 46
1.2.2. Els fills i filles 48
1.2.3. Les mares i els pares 50
1.3 Les sobrecàrregues familiars 51
1.3.1. Sobrecàrrega emocional i d'ocupació familiar 52
1.3.2. Sobrecàrrega per l'atenció a la persona empresonada 52
1.3.3. Sobrecàrrega econòmica o laboral 53
1.4. L'adaptació familiar i el procés de reintegració social 54
1.5. Acotament sintètic de les necessitats 57
1.5.1. Informació, orientació i acompanyament 57
1.5.2. Suport psicològic especialitzat al llarg del procés 58
CAP. 2 - NECESSITATS VINCULADES RELACIÓ AMB INSTITUCIÓ PENITENCIÀRIA 60
2.1. L'accés a la informació en relació amb la persona empresonada 61
2.2. Les comunicacions amb les famílies 66
2.3. Trasllats de centre penitenciari 71
2.4. Indefensió jurídica 74
2.5. Acotament sintètic de les necessitats 77
2.5.1. Informació, orientació i acompanyament 77
2.5.2. Suport jurídic i defensa de drets 78
CAP. 3 - NECESSITATS DERIVADES DE L'IMPACTE ECONÒMIC I LABORAL 89
3.1. L'increment de les despeses familiars durant l'empresonament 82
3.2. La disminució dels ingressos familiars durant l'empresonament 86
3.3. La problemàtica econòmica després de l'empresonament 91
3.4. Acotament sintètic de les necessitats 94
CAP. 4 - NECESSITATS VINCULADES QÜESTIÓ DE LA SALUT FÍSICA I MENTAL 96
4.1. Els problemes de salut i l'impacte sobre persones empresonades i les seves famílies 98
4.1.1. Els problemes de salut física 100
4.1.2. Els problemes de salut mental 104
4.2. Mort a la presó 110
4.3. Acotament sintètic de les necessitats 112
PART 2 - LA COBERTURA DE LES NECESSITATS 114
CAP. 5 - SERVEIS POTENCIALMENT DISPONIBLES 116
5.1. Serveis oferts per l'Administració Penitenciària mateixa 117
5.2. Serveis en l'àmbit jurídic i penitenciari 126
5.3. Serveis en l'àmbit dels serveis socials i l'habitatge 133
5.4. Serveis en l'àmbit econòmic i laboral 141
5.5. Serveis en l'àmbit de la salut física i mental 147
5.6. Altres serveis disponibles 151

ÍNDEX

CAP. 6 - GRAU DE COBERTURA, CONEIXEMENT, ÚS I SATISFACCIÓ DELS SERVEIS DISPONIBLES 154

6.1. Estratègia metodològica 154

6.2. En relació amb els serveis de les administracions competents 154

6.2.1. Serveis dependents de la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima (SMPRAV) del Departament de Justícia, Drets i Memòria de la Generalitat de Catalunya 162

6.2.1.1. Serveis Socials d'Execució Penal (SSEP) 163

6.2.1.2. Altres serveis dependents de la SMPRAV 175

6.2.2. Serveis dependents Institut Català de la Salut: Programa Salut Penitenciària 183

6.3. En relació amb els Serveis externs 188

6.3.1. Serveis d'altres institucions i administracions públiques 188

6.3.2. Altres entitats i ONG 194

PART 3 - CONCLUSIONS DE LA RECERCA 202

CAP. 7 - SÍNTESI, CONCLUSIONS, RECOMANACIONS I PROPOSTES 204

7.1. Síntesi de la recerca 204

7.2. Recomanacions a les administracions i institucions públiques 212

7.2.1. Recomanacions a les administracions amb competència autonòmica 215

7.2.2. Recomanacions a les administracions amb competència municipal 222

7.3. Els Punts d'Assessorament, Derivació i Acompanyament (PADA) 225

7.3.1. Altres experiències i serveis similars 225

7.3.2. Delimitació del primer PADA a la ciutat de Barcelona 230

7.3.3. Reproductibilitat 234

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES 235

ANNEXOS 243

Annex 1 - Dades sobre la població penitenciària 244

Annex 2 - Dades de salut a l'entorn penitenciari 246

Annex 3 - Dades sobre el treball penitenciari 247

Annex 4 - Dades sobre els professionals penitenciaris 248

Annex 5 - Comunicacions als centres penitenciaris 248

Annex 6 - Serveis de peculi als centres penitenciaris 252

Annex 7 - Webs dels serveis 254

Annex 8 - Qüestionari (versió en català) 260

Annex 9 - Qüestionari (versió en castellà) 266

PRESENTACIÓ INSTITUCIONAL

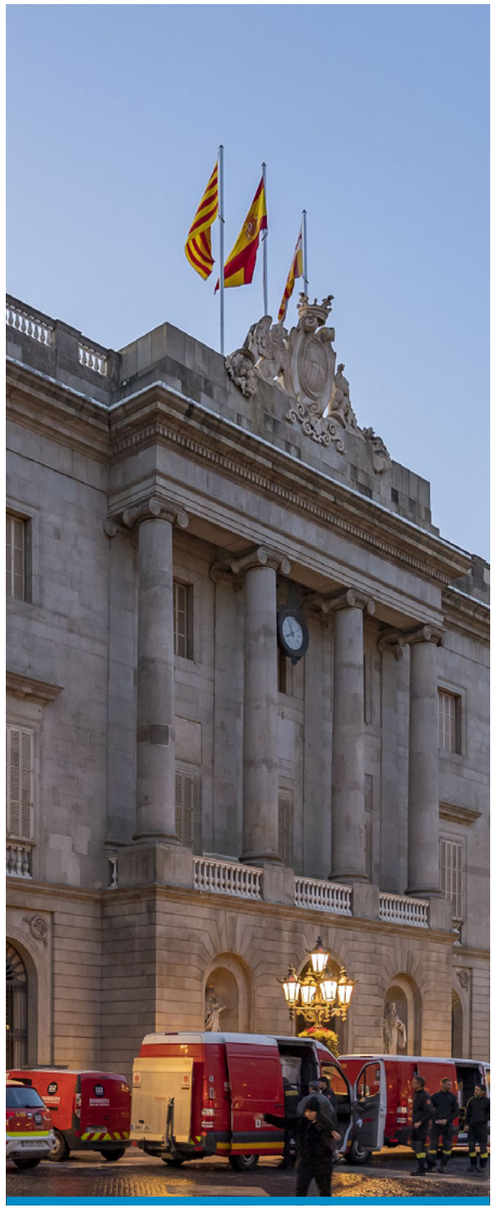
Us presentem l'estudi resultant de l'actuació d'ofici que va iniciar la **Sindicatura de Greuges de Barcelona** amb la finalitat d'analitzar l'atenció a les famílies de les persones empresonades residents a la ciutat de Barcelona i a la seva Àrea Metropolitana.

Malgrat que Barcelona ha *extraterritorialitzat* gran part de les seves presons, si un ciutadà o ciutadana de casa nostra comet un delicte que comporti pena privativa de llibertat serà traslladat a presons de l'extraradi de Barcelona; mentre que les seves famílies i persones properes continuaran residint a la ciutat.

Si bé són nombrosos els estudis que s'han dedicat a abordar la situació penitenciària de les persones empresonades i la seva posterior reinserció social, no ha estat objecte del mateix tractament la situació de desemparament en la qual queden moltes vegades, de forma temporal o definitiva des de l'absència a la vida quotidiana, les families.

Les famílies de les persones empresonades es veuen abocades a patiments psicològics, socials, econòmics i emocionals, entre d'altres. Alhora, acostumen a mostrar un gran desconeixement de possibles cobertures i serveis als quals poden recórrer per afrontar o pal·liar les dificultats i problemàtiques amb les quals es troben. Es tractaria de saber fins a quin punt els **serveis municipals de la ciutat de Barcelona** poden contribuir a minimitzar l'impacte de la presó sobre les famílies. És a dir, de com les institucions no poden només mostrar preocupació per la situació de vulnerabilitat en la que es troben les persones empresonades, sinó que aquest context estructural també és extensible, des d'una perspectiva interseccional, als seus familiars.

En aquest estudi, coordinat per l'Observatori del Sistema Penal i dels Drets Humans de la Universitat de Barcelona per encàrrec de la Sindicatura de Greuges de Barcelona, considerem que per a la garantia efectiva del **dret a la ciutat** ens cal saber millor quines són les necessitats de les famílies de les persones empresonades i quines són les problemàtiques que han d'afrontar degut a què han estat habitualment invisibilitzades. Sabent les necessitats i les problemàtiques de les famílies de les persones empresonades serà molt més rigorosa qualsevol acció destinada a garantir el gaudi dels seus drets humans de proximitat.

L'efectiva realització del **dret a la ciutat**, en la seva vessant de **ciutat garantista**, ens han de permetre convertir els municipis en espais de solidaritat, de justícia i de dignitat social. Parlem de municipis perquè el repte aquí abordat no és exclusiu de Barcelona. La perspectiva d'anàlisi s'ha d'ampliar i plantejar en clau metropolitana, al veure's afectats ciutadans i ciutadanes de diferents ens territorials locals. Per tant, això requerirà una coordinació de diferents ciutats per enfocar una clara estratègia metropolitana, fins i tot extensiva a tot el nostre territori. D'aquí l'interès d'haver compartit aquest projecte amb les sindicatures locals de l'Àrea Metropolitana i de poblacions com Badalona, Cornellà de Llobregat, L'Hospitalet de Llobregat, Rubí, Sabadell, Sant Boi de Llobregat, Santa Coloma de Gramenet, Sant Feliu de Llobregat i Terrassa i també amb el Fòrum de Síndiques/Síndics de Greuges de Catalunya i amb la Síndica de Greuges de Catalunya.

Presentem aquesta actuació d'ofici perquè entenem que la responsabilitat de fer/construir ciutat no només correspon al govern municipal i al conjunt de la ciutadania que integra la col·lectivitat local, sinó que també ens interpel·la com a Sindicatura de Greuges de Barcelona, amb el propòsit de cooperar activament en la definició i formulació de les polítiques públiques municipals.

Amb aquest estudi, la **Sindicatura de Greuges de Barcelona** vol generar propostes per tal de fer front, de la millor manera possible, a les conseqüències de l'empresonament sobre les famílies de les persones privades de llibertat i de millorar els serveis que es poden oferir des de l'àmbit municipal. Com podreu apreciar en la part final d'aquest estudi, són diverses les recomanacions i propostes que fem. Si, aquí, en aquesta presentació, n'haguéssim de destacar una d'innovadora faríem referència a la creació d'un servei concretat en un *Punt d'Assessorament, Derivació i Acompanyament* (PADA) per a famílies de persones preses, inicialment a la ciutat de Barcelona, però reproduïble posteriorment en d'altres indrets de Catalunya.

David Bondia García
Síndic de Greuges de Barcelona

GLOSSARI

AMB	Àrea Metropolitana de Barcelona
CAS	Centres d'Atenció i Seguiment a les drogodependències
CIJUS	Centre d'Investigacions Sociojurídiques
CIRE	Centre d'Iniciatives per a la Reinserció
COPE	Children of Prisoners Europe
CP	Codi Penal / Centre penitenciari
CPNL	Consorci per a la Normalització Lingüística
CSMA	Centre de Salut Mental d'Adults
CSMIJ	Centre de Salut Mental Infantil i Juvenil
CUESB	Centre d'Urgències i Emergències Socials de Barcelona
DAE	Departament d'Atenció Especialitzada
DERT	Departament Especial de Règim Tancat
DI	Discapacitat intel·lectual
EAL	Equip d'Assessorament Laboral
EAPP	Equips d'Atenció Primària Penitenciària
EBDH	Enfocament basat en els drets humans
FFP	For Fangers Pårørende
ICAB	Il·lustre Col·legi de l'Advocacia de Barcelona
ICS	Institut Català de la Salut
JVP	Jutjats de Vigilància Penitenciària
LOGP	Llei orgànica general penitenciària
MCPT	Mecanisme Català de Prevenció de la Tortura
OND	Oficina per la No Discriminació
ONG	Organització no governamental
OSPDH	Observatori del Sistema Penal i els Drets Humans
PACT	Prison Advice and Care Trust
PADA	Punt d'Assessorament, Derivació i Acompanyament
PAE	Punt d'Assessorament Energètic
PHPT	Pavelló Hospitalari Penitenciari de Terrassa
PIA	Punt d'Informació d'Arrelament
PIAD	Punt d'Informació i Atenció a les Dones
PIT	Programa individual de tractament
POJM	Punt d'Orientació Jurídica Municipal
POPS	Partners of Prisoners
PSP	Programa de Salut Penitenciària
REPR	Relais Enfants Parents Romands
RGC	Renda garantida de ciutadania
RIMUF	Red Internacional de Mujeres Familiares de Personas Privadas de la Libertad
RP	Reglament Penitenciari
SAiD	Servei d'Atenció i Denúncia
SAIDAVI	Servei d'Atenció i Denúncia davant situacions de Violència Institucional
SAIER	Servei d'Atenció a Immigrants, Emigrants i Refugiats
SAPP	Servei d'Acompanyament Postpenitenciari
SARA	Servei d'Atenció, Recuperació i Acollida
SAS	Servei d'Atenció Socioeducativa
SEPE	Servicio Público de Empleo Estatal
SIDH	Servei d'Intermediació en Deutes de l'Habitatge
SIPC	Sistema Informàtic Penitenciari de Catalunya
SIRECOVI	Sistema de Registre i Comunicació de la Violència Institucional
SMI	Salari Mínim Interprofessional
SMPRAV	Secretaria General d'Institucions Penitenciàries
SOC	Servei d'Ocupació de Catalunya
SOI	Servei d'Orientació i Informació / Servei d'Ocupabilitat Inclusiva
SOJ	Servei d'Orientació Jurídica i Mediadora
SOJP	Servei d'Orientació Jurídica Penitenciària
SSEP	Serveis Socials d'Execució Penal
TC	Tribunal Constitucional
TLP	Trastorn Límit de la Personalitat
TSJ	Tribunal Superior de Justícia
UCER	Unitat contra l'Exclusió Residencial
UDI	Usuari de drogues intravenoses
UGT	Unió General de Treballadors
UTEH	Unitat contra el Tràfic d'Éssers Humans

RESUM

PRESENTACIÓ DE L'ESTUDI

Aquesta recerca que presenta la **Sindicatura de Greuges de Barcelona té com a objecte l'atenció a les famílies de les persones empresonades residents a la ciutat de Barcelona i a la seva àrea metropolitana**. Aquest estudi ha estat coordinat per l'equip multidisciplinari de l'Observatori del Sistema Penal i els Drets Humans de la Universitat de Barcelona [(1)].

Partim de la constatació que habitualment s'han invisibilitzat les necessitats de les famílies de les persones empresonades i els problemes que han d'afrontar, alhora que és palesa una greu manca de protecció institucional cap a aquest col·lectiu. D'aquí l'interès d'analitzar com es pot ajudar a revertir aquesta situació i a pal·liar aquests problemes i necessitats des dels serveis municipals, la qual cosa constitueix l'objectiu de la recerca.

El treball, dut a terme amb mètodes documentals i empírics, s'estructura en dues parts: la primera se centra en l'anàlisi de les necessitats derivades dels problemes viscuts per les famílies de persones empresonades a Catalunya; la segona recull els Serveis disponibles i n'analitza el grau de coneixement, ús i satisfacció per part de les famílies.

Les conclusions del treball posen de manifest les determinades mancances i apunten solucions en dues direccions: d'una banda, amb un seguit de recomanacions a les administracions públiques, tant de competència autonòmica com municipal; d'altra banda, amb la proposta de creació d'un servei concretat en un **Punt d'Assessorament, Derivació i Acompanyament** (PADA) per a famílies de persones preses, inicialment a la ciutat de Barcelona, reproduïble posteriorment a altres indrets de Catalunya.

(1) Han format part de l'equip de recerca de l'OSPDH (UB): Pep GARCÍA-BORÉS ESPÍ (investigador principal), Cristina GARÉS CALABUIG (coordinació del treball de camp), Jose NAVARRO PARDO, Joana BERTRAN RIBAS, Valèria SANTORO LAMELAS, Alejandro FORERO CUÉLLAR i Hermínia GIL CANALES.

A) SENTIT DE LA RECERCA

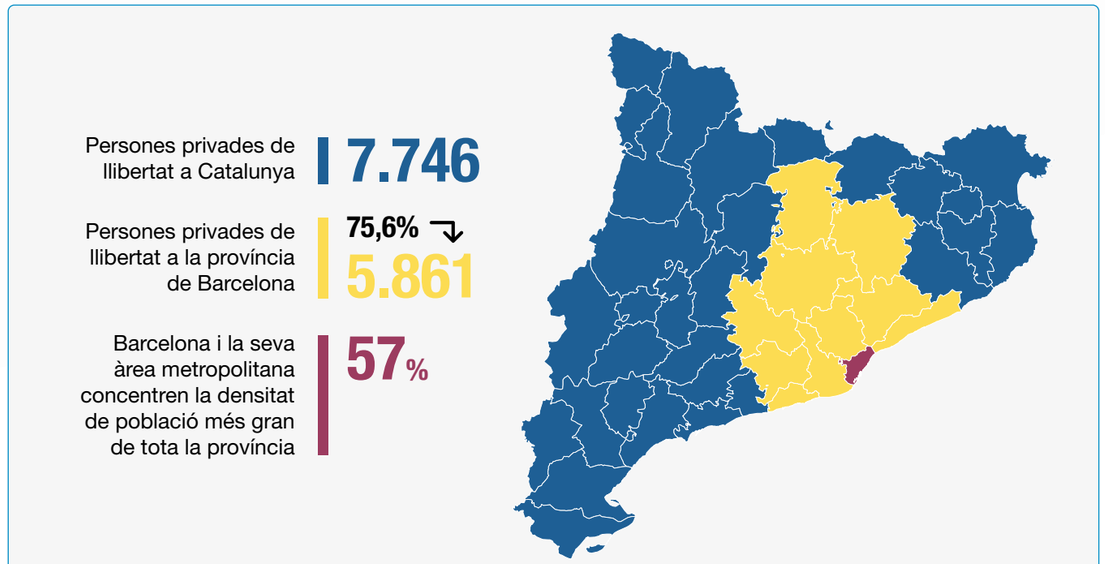
Un dels problemes principals que troben actualment les famílies de les persones privades de llibertat és el **desconeixement de les noves dinàmiques que implica la privació de la llibertat, en la mesura en què la presó és un món desconegut per a la majoria de les persones.** En aquest context, les famílies de les persones privades de llibertat s'enfronten a un gran desconeixement de les regles rígides que imperen al món penitenciari, i han d'aprendre a desenvolupar-se en un escenari nou, amb relacions noves, normes noves, una cultura nova i una estètica, codis i llenguatges nous (Equip SIRECOVI, 2018).

Tanmateix, com es constata a la recerca, ens trobem que l'acompanyament que es dona a aquestes persones des de l'Administració Penitenciària és molt escàs. En el context penitenciari, gairebé l'únic referent o punt d'informació que tenen les famílies per fer el seguiment de la situació del seu familiar empresonat són els i les professionals dels equips socials penitenciaris. Ara bé, si tenim en compte el nombre reduït de professionals (d'una proporció aproximada d'1 per cada 100 persones preses), les nombroses tasques que assumeixen, els canvis de mòdul o de centre penitenciari, entre moltes altres qüestions, es posa en relleu que l'atenció a les famílies per part de l'Administració penitenciària és del tot insuficient.

Més enllà de la relació amb el difícil món penitenciari i la constant tensió derivada de tenir un ésser estimat a la presó, observem que molt sovint les famílies de persones empresonades mostren un gran desconeixement de les possibles cobertures i els serveis a què podrien recórrer per afrontar o pal·liar les dificultats i els problemes amb què es troben. Angoixa, desinformació, desorientació... acostumen a presidir la seva experiència vital, especialment a l'inici, però també al llarg de tot l'empresonament.

Arran de totes aquestes consideracions, la **Sindicatura de Greuges de Barcelona es va plantejar en el seu dia fer una recerca que indagués fins a quin punt els serveis municipals poden contribuir a minimitzar l'impacte de la presó sobre les famílies**. Una recerca que implicava analitzar a fons el conjunt de problemes jurídics, penitenciaris, econòmics, laborals, psicològics i sociofamiliars que viuen les famílies dels presos i les preses; traduir aquests problemes en necessitats de les famílies; recollir el conjunt de serveis socials que poden tenir a disposició i analitzar el grau de coneixement, ús i satisfacció que expressen les famílies, detectant-hi les mancances. A partir d'aquí, fer propostes que puguin resoldre o minimitzar aquestes necessitats.

Evidentment, les famílies de les persones empresonades a Catalunya estan repartides per tot el territori català. La distribució concreta és molt difícil de mesurar, tant per la manca de dades sobre el lloc on viuen, com per la llei de protecció de dades, que dificulten una estimació directa. Tot i això, si tenim en compte que de les 7.746 persones privades de llibertat a Catalunya, més d'un 75,6% (5.861) ho són a la província de Barcelona, i que Barcelona i la seva àrea metropolitana concentren més del 57% de la densitat de població de tota la província, podem deduir que una bona part d'aquestes famílies viuen en aquest territori.

Per aquest motiu, com es veurà a les conclusions, més enllà d'unes recomanacions a l'Administració penitenciària i a altres administracions i institucions, la recerca acaba proposant el disseny d'uns serveis municipals consistents en la **creació d'un Punt d'Assessorament, Derivació i Acompanyament (PADA) a la ciutat de Barcelona** en una primera etapa, i que es pugui reproduir després amb l'establiment d'altres PADA distribuïts per l'àrea metropolitana de Barcelona i, si escau, ampliar-ho a tot el territori català.

B) DELIMITACIÓ DE LA RECERCA

OBJECTIU GENERAL

L'objectiu general de la recerca va ser el següent:

Diagnosticar la situació de les famílies de persones preses per detectar mancances o deficiències en l'atenció per part de les administracions públiques, així com elaborar recomanacions o propostes de millora.

OBJECTIUS ESPECÍFICS

L'objectiu general es va desglossar en els objectius específics següents:

1. Analitzar els **problemes i les necessitats** que afronten les famílies de les persones empresonades a Catalunya en els àmbits jurídic, econòmic, laboral, psicològic i sociofamiliar.

2. Acotar totes les **necessitats** de les famílies, sistematitzades a partir dels diversos àmbits d'afectació.

3. Fer una **anàlisi competencial dels serveis disponibles** per donar cobertura a aquestes necessitats, sigui per part d'institucions públiques municipals, autonòmiques o estatals, sigui per part d'organitzacions no governamentals, entitats socials o associacions existents.

4. Dur a terme una prospecció empírica per aproximar-nos al grau de coneixement, ús i satisfacció/insatisfacció d'aquestes prestacions per part de les famílies afectades, per determinar el grau de cobertura actual respecte de les necessitats detectades, així com les mancances existents.

5. Realitzar **propostes des de la Sindicatura de Greuges de Barcelona** vehiculades cap a les institucions pertinents, particularment a l'Ajuntament de Barcelona, però també al conjunt de sindicatures locals i a la Sindicatura de Greuges de Catalunya.

METODOLOGIA

La recerca combina metodologia documental i empírica en funció dels objectius específics.

La recerca documental ha inclòs la revisió d'aportacions teòriques i d'estudis sobre la matèria, l'obtenció de dades institucionals i de dades documentals de serveis i organismes existents, així com l'aprofitament de les dades proporcionades per les famílies a partir de l'activitat del SIRECOVI [2]. Això ha permès elaborar una radiografia dels problemes i establir una relació de les categories de necessitats. També per via documental s'ha efectuat l'anàlisi competencial dels serveis disponibles per part de les diferents administracions, en què ens hem centrat en la ciutat de Barcelona, així com el mapatge de totes les organitzacions no governamentals, determinant-ne les característiques i aportacions.

La recerca empírica ha inclòs entrevistes, qüestionaris i dinàmiques de grup focalitzades, que es detallen tècnicament al capítol que recull els resultats del treball de camp. Aquest treball de camp s'ha desenvolupat en diverses direccions. D'una banda, fent entrevistes amb organismes, principalment amb responsables i professionals dels Serveis Socials Penitenciaris, així com amb altres entitats, per tal de recollir la seva valoració dels serveis que ofereixen i de l'ús real que se'n fa. D'altra banda, fent entrevistes i dinàmiques de grup amb famílies de presos i preses, amb una intenció doble: contrastar el catàleg de necessitats i determinar-ne el grau de coneixement, ús i satisfacció/insatisfacció pel que fa a la cobertura de les seves necessitats. Aquestes entrevistes/dinàmiques s'han complementat amb la implementació d'un qüestionari per a famíles, que ha permès ampliar l'abast de les respostes obtingudes.

(2) SIRECOVI Sistema de Registre i Comunicació de la Violència Institucional, de l'Observatori del Sistema Penal i els Drets Humans (UB).

INTRODUCCIÓ

Habitualment, es tendeix a pensar que la persona empresonada viu l'experiència de la pèrdua de la seva llibertat d'una manera aïllada, però la realitat és que la seva família també pateix aquesta circumstància en nombrosos aspectes, des de l'absència de la vida quotidiana fins a l'impacte econòmic quan la persona empresonada era qui sostenia o contribuïa a les despeses de la llar (Centre d'Investigacions Sociojurídiques [CIJUS], 2000). En un estudi etnogràfic de tres anys sobre l'efecte de l'empresonament masculí a la vida familiar al Districte de Columbia (Estats Units) realitzat per Braman (2003), la troballa principal és que l'augment dramàtic de persones empresonades durant les últimes dues dècades ha generat molts efectes negatius en afectar les famílies de les persones internes tant, o fins i tot més, que en elles mateixes.

En la mateixa línia, tal com ens recorden Mariscal i Muñoz (2008), les famílies de les persones empresonades es veuen afectades en múltiples dimensions, siguin aquestes psicològiques, socials, econòmiques, emocionals o, en definitiva, en tot allò que fa referència a la relació del subjecte amb el seu grup familiar. A més, segons aquests mateixos autors, la situació familiar no es veu afectada tan sols per l'absència de la persona dins de la llar, sinó també pel coneixement de les circumstàncies i de l'entorn on es troba aquesta persona, així com de les situacions que es poden donar al llarg d'aquest procés. Tenir un familiar a la presó suposa un estigma social, un problema econòmic i un conflicte psicològic (Col·legi d'Advocats de Pamplona, 2007).

D'altra banda, la majoria de les persones empresonades, així com les seves famílies, pertanyen a les classes socials més desafavorides. Ens trobem, però, amb el fet que, com apuntava Cabrera l'any 2002, al nostre país és difícil trobar estudis que analitzin l'origen social de les persones preses i les seves famílies i que, per tant, disposin de dades empíriques fiables al respecte. L'autor ens remet a un estudi molt exhaustiu, realitzat per Manzanos l'any 1991, el qual se centra en les persones internes en presons del País Basc i les seves famílies. L'estudi es va dur a terme amb 435 famílies de persones que estaven o havien estat preses entre el 1982 i el 1989.

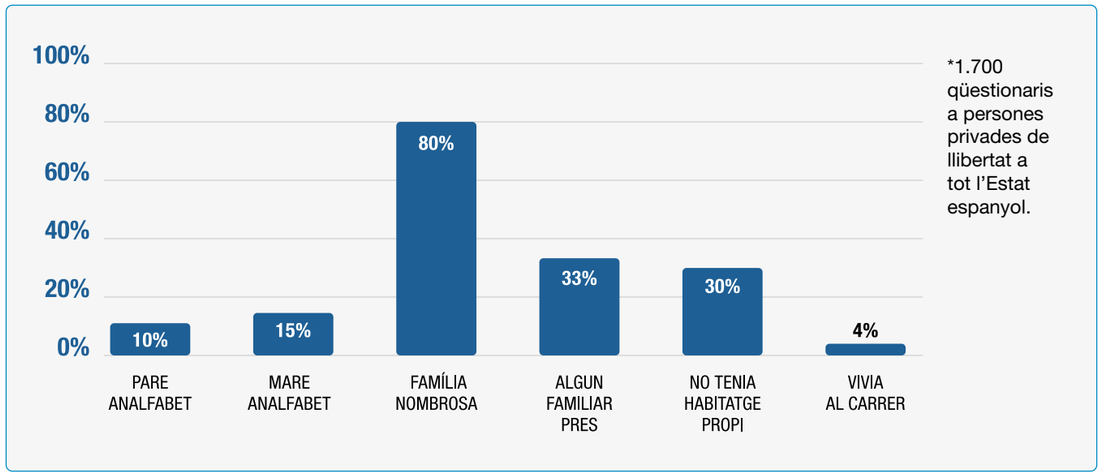
Pel que fa a la condició socioeconòmica de les famílies afectades per la presó a la comunitat autònoma del País Basc, Manzanos (1991) va trobar que: 1) El 63% eren famílies emigrants (quan, per al total de la població resident al País Basc, només el 15,6% era emigrant); 2) es tractava de famílies grans: el 64% eren famílies de sis membres o més; i, 3) presentaven un nivell educatiu molt baix: el 60% de les persones no tenien estudis.

Pel que fa al nivell d'ingressos de la llar, Manzanos va trobar que un 49,5% vivien en situació de pobresa. Tot i que quan es feien servir les línies de pobresa que s'havien emprat en els estudis generals sobre pobresa econòmica fets pel Departament de Treball del Govern Basc, més o menys per aquelles dates, llavors pràcticament totes les famílies afectades per la pena de presó (el 98,6%) queien per sota del llindar de pobresa. Pobresa entesa com a "els ingressos mínims que són necessaris per arribar a final de mes". El 64% d'aquestes famílies estava en situació de misèria econòmica estricta, quan aquesta situació afectava únicament el 5% de les llars de la comunitat autònoma del País Basc.

Els resultats d'una enquesta més recent, realitzada per Cabrera mateix juntament amb Gallego, Ríos i Segovia, demostren que l'escenari posat en relleu a l'estudi de Manzanos, tot i el temps transcorregut, no difereix gaire de l'escenari actual. En aquest cas, l'estudi es va fer mitjançant 1.700 qüestionaris que es van remetre per correu a persones privades de llibertat a tot l'Estat espanyol. Els resultats d'aquesta enquesta evidenciaven que la majoria d'aquestes persones tenien pares i mares amb feines poc qualificades i nivells d'estudis molt baixos (entre d'altres, el 10% dels pares i el 15% de les mares eren analfabetes), el 80% provenia d'una família nombrosa i un de cada tres tenia o havia tingut algun familiar pres. Gairebé el 30% no tenia habitatge propi (en propietat o lloguer) en el moment d'ingressar a la presó i depenien d'altres persones per tenir un sostre (famílies, amics, institucions), i el 4% vivia al carrer. Com van concloure els autors (2010), aquestes famílies acostumen a patir dificultats econòmiques greus i condicions de vida precàries, fet que s'agreuja amb l'entrada a la presó d'algun dels membres de la família.

CONDICIÓ SOCIOECONÒMICA DE LES FAMÍLIES AFECTADES PER LA PRESÓ A LA COMUNITAT AUTÒNOMA DEL PAÍS BASC

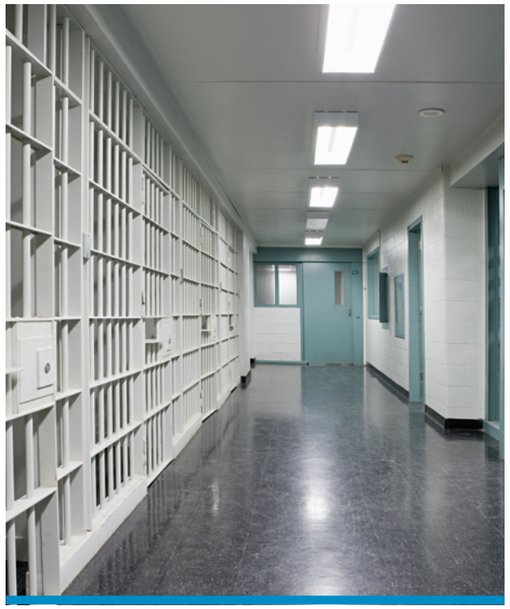

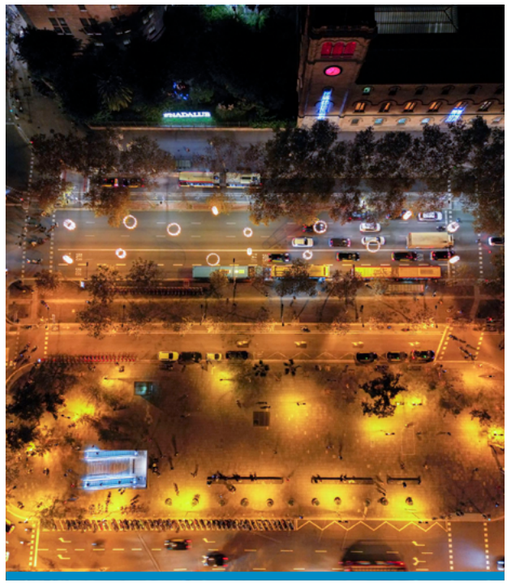
*1.700 qüestionaris a persones privades de llibertat a tot l'Estat espanyol.

Com a societat, acostumem a oblidar que les persones preses i condemnades són ciutadans subjectes als mateixos drets i deures, en la mateixa mesura, que la resta de la ciutadania. Les institucions participen en això perquè no expliciten aquesta qüestió. Els drets fonamentals són també els drets de les persones preses i de les seves famílies.

Tanmateix, ens trobem que ni la llei ni la normativa penitenciària tenen prou en compte les famílies de les persones empresonades. En el marc jurídic general, s'observa que la llei no preveu o regula la participació activa de les famílies durant la condemna i, menys encara, l'obligació d'atendre les seves necessitats. Pel que fa a la LOGP, s'observen poques referències a la família com a agent propi considerat amb independència de la persona empresonada. Així, doncs, les famílies es consideren subjectes passius en la regulació de les visites i comunicacions.

L'única excepció, com s'anirà veient, es relaciona amb la tasca que puguin fer els serveis socials penitenciaris. Això no obstant, com que les seves funcions són molt àmplies, es fa difícil conèixer amb exactitud com són aquestes intervencions. Així mateix, aquests professionals estan molt lluny de poder respondre als nombrosos interrogants, problemes i necessitats als quals han de fer front les famílies durant l'empresonament.

En contraposició, ens trobem que la normativa penitenciària atorga indirectament un paper important a les famílies en el procés de reinserció. Així, per exemple, per obtenir la llibertat condicional (article 196 del RP), cal que la persona disposi d'una "Acta de compromís d'acolliment per part de la família, persones properes, o institucions socials extra-penitenciàries". Tal com posen en relleu Ibàñez i Pedrosa (2018), s'està derivant de manera indirecta el suport que ha de garantir una institució social o estatal amb allò que pot oferir la família. Una família que atengui al perfil a què hem fet referència amb anterioritat, en la majoria dels casos podrà donar suport a la persona presa amb moltes dificultats. O, com apunta en aquest mateix sentit Jardine (2017), sembla complicat que les famílies de les persones internes puguin ser font de capital social o d'altres suports si no poden tenir accés a recursos determinats.

Abans d'endinsar-nos a detallar els diversos problemes que poden arribar a afrontar les famílies de les persones privades de llibertat i les necessitats que es puguin derivar d'aquestes casuístiques, cal fer algunes matisacions que ens ajudaran a entendre tant el contingut com l'abast d'aquest informe.

Com és comprensible, l'impacte de l'empresonament d'un familiar, les circumstàncies, les sobrecàrregues i les necessitats que se'n deriven, no seran iguals per a totes les famílies. Ans al contrari, hi ha nombrosos factors que condicionen l'afectació, els quals acaben fent que cada cas sigui del tot particular. Aquests factors depenen de les característiques individuals de la persona empresonada i de la seva família, de les condicions en què es doni la situació de privació de llibertat i de les interaccions entre la família i la institució penitenciària i el seu personal. Entre els factors o variables principals que cal tenir en compte a l'hora d'analitzar cada cas, podem considerar:

Les característiques sociofamiliars prèvies a l'empresonament: nivell socioeconòmic, nivell d'integració social i comunitària, classe de família, vincles i grau de desestructuració familiar, antecedents familiars penitenciaris, antecedents familiars psiquiàtrics, antecedents familiars toxicofílics, antecedents de maltractament intrafamiliar, etc.

Les característiques individuals prèvies de la persona empresonada: absència del pare, mare o tots dos progenitors, edat, nivell d'estudis, absentisme escolar, historial de salut física i mental, grau d'integració laboral, antecedents d'abús de substàncies tòxiques, historial d'ingressos en centres de menors, antecedents policials, penals i penitenciaris, etc.

La situació penitenciària del familiar pres: si es troba en règim preventiu o penat, durada de l'empresonament, condicions de vida penitenciària, grau d'adaptació a l'entorn i règim de vida penitenciari, possibilitat de gaudir d'una feina remunerada, grau d'adequació, participació en el Programa Individualitzat de Tractament i satisfacció amb el programa rebut, qualitat de l'atenció mèdica rebuda, possibles incidències penitenciàries, etc.

La situació familiar creada per l'empresonament: la separació forçada, l'alteració de la vida familiar, el conjunt de sobrecàrregues familiars derivades de l'empresonament (econòmiques, socials o afectives), els problemes de reintegració familiar, etc.

La relació de les famílies amb la institució penitenciària: Llunyania de la presó i facilitats per accedir-hi, quantitat i qualitat de la informació que es dona, nivell d'acompanyament que rep, tracte rebut per part dels i les professionals, sobretot davant les possibles situacions de vulneració, queixa o indefensió real o percebuda, etc.

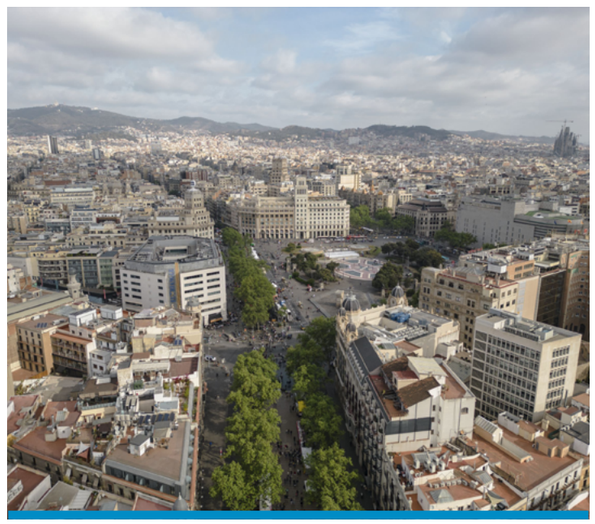
La quantitat i qualitat del suport social que rep la família: quant a família extensa, amistats, teixit comunitari (associacions, grups de suport, etc.), serveis socials, ONG, etc.

El procés de reintegració laboral i social de la persona presa: serà diferent si aquesta surt gradualment, passant de gaudir de permisos a tercers graus i llibertat condicional, de manera que tant ella com la família es puguin preparar, que si surt amb la llibertat definitiva sense una preparació anterior per a la vida en llibertat, si té feina o no en sortir, o si triga poc o molt temps a aconseguir-la. També, si ha mantingut el vincle regular amb la família, especialment amb els fills o les filles, si la persona presa surt de presó amb problemes de salut mental o de drogodependències, etc.

Tots aquests factors diferenciadors obliguen a prendre consciència del fet que, igual com l'experiència de privació de llibertat pot ser diferent per a cada persona, també ho és per a cada família i de ben segur per a cadascun dels seus membres.

Tanmateix, és important tenir en compte que, amb independència de totes les casuístiques personals i familiars, en la majoria dels casos les famílies constitueixen la font de suport principal per a les persones empresonades, així com l'únic lligam amb el món extern. En aquest sentit, Wills i Shinar (2000) classifiquen el suport que ofereix la família des que s'empresona la persona fins que l'acompanya en el seu retorn a la comunitat en cinc àmbits diferents que, lluny d'excloure's, s'interrelacionen:

- **A** emocional (empatia, donar suport, saber escoltar, donar indicacions);
- **B** instrumental (ajuda pràctica);
- **C** informatiu (proporcionar coneixement i informació);
- **D** companyia (activitats socials i de lleure);
- **E** validació (retroalimentació sobre el comportament).

Sigui com sigui, és evident que l'esforç que ha de fer la família per proporcionar aquest suport, sobretot durant l'etapa de l'empresonament, és molt gran. En la gran majoria dels casos els suposa un gran nombre de sobrecàrregues (principalment en l'àmbit emocional, psicosocial i econòmic) que s'intenta anar delimitant al llarg d'aquest informe.

En tot cas, cal insistir en el que apuntàvem abans: les presons estan plenes de persones que són de les més fràgils de la nostra societat i les presons catalanes no en són una excepció. Quan parlem de persones preses, ens estem referint a un univers humà sotmès a tot el que suposa la condició de privació de llibertat (aïllament social, falta d'autonomia, necessitat d'adaptació a un context molt disciplinat, etc.), la qual cosa comporta, ineludiblement, més necessitat de suport i acompanyament per part de la família durant el seu pas per la institució penitenciària.

En aquest acompanyament, no es pot obviar una evidència molt important: el paper que exerceixen les dones en aquest entramat social, ja que, en la majoria d'ocasions són elles (mares, esposes, germanes, filles i companyes) les que assumeixen l'acompanyament del familiar (home o dona) que ha estat privat de la llibertat. Són, per tant, elles qui han d'entendre el complex sistema penitenciari, a més d'afrontar l'estigmatització social extramurs consegüent. La presó, com es veurà, posa de manifest el paper estructural que el treball de les dones té a la nostra societat, ja que la responsabilitat familiar implica buscar recursos econòmics, cuidar les persones en situació de dependència, tant menors com persones grans, amb discapacitat funcional o malaltes, a més d'haver de fer la feina domèstica i de cures. I, sobretot, encara hi recau la important tasca de conservar els vincles familiars a través de l'acompanyament de la persona empresonada. Així, una vegada més, s'evidencia el pes que recau sobre les dones en societats amb una estructura encara patriarcal.

Al llarg d'aquest informe es van desenvolupant els elements que es donen en gran part de les situacions durant les diverses etapes de l'empresonament. Es tracta alhora d'apuntar les casuístiques que, sigui perquè tenen més incidència o per l'impacte especial que poden arribar a tenir sobre la realitat d'aquestes famílies, cal tenir en consideració a l'hora d'entendre les repercussions que la situació de privació de llibertat pot suposar per a les famílies de les persones empresonades i les necessitats que se'n deriven.

PART 1

LES NECESSITATS DE LES FAMÍLIES DERIVADES DE L'EMPRESONAMENT

CAPÍTOL 1.

NECESSITATS DERIVADES DE L'IMPACTE EMOCIONAL I PSICOSOCIAL

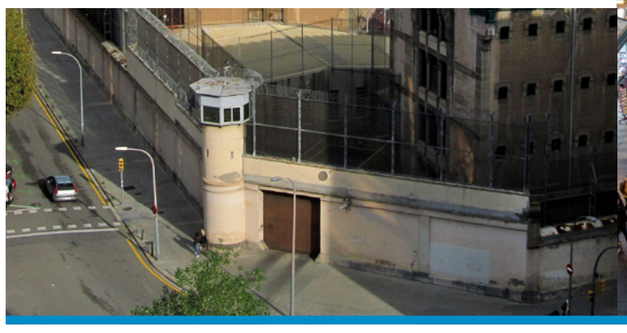
La privació de llibertat d'un familiar o la mera confirmació que pròximament se'l privarà de la llibertat, és la major part de les vegades un esdeveniment calamitós que capgira completament l'ordre de la vida. Com veurem, les repercussions familiars derivades de l'empresonament d'un dels seus membres són nombroses, però volem començar pel territori més vivencial, que fa referència a l'impacte que comporta la situació nova sobre la vida d'aquestes famílies, tant en termes psicològics o emocionals com sobre l'estructura, l'organització i les càrregues familiars.

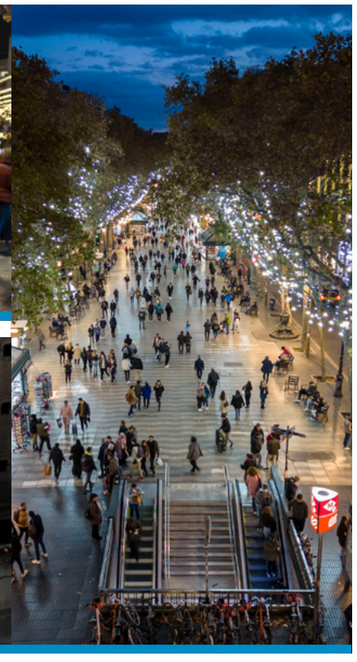
En aquest primer apartat, mirarem d'anar delimitant els problemes d'àmbit psicosocial a què han de fer front moltes famílies al llarg de les diverses etapes de l'empresonament i les necessitats que se'n deriven.

En aquest capítol, s'abordarà **el xoc que suposa l'empresonament d'un familiar, la reestructuració de la vida familiar i l'impacte sobre els seus membres, les sobrecàrregues familiars, l'adaptació familiar i el procés de reintegració social i l'acotament sintètic de les necessitats.**

1.1. EL XOC DE L'EMPRESONAMENT

Sigui quina sigui la situació prèvia de la persona empresonada tant personal com familiar, l'impacte psíquic i emocional per l'empresonament d'un familiar és ineludible, sobretot quan es tracta de persones que ingressen per primera vegada a un centre penitenciari.

A l'inici de l'empresonament, els pensaments, els sentiments i les expectatives de la família es veuen molt influenciats per la seva història vital prèvia. Quan no hi ha hagut experiències penitenciàries anteriors i, per tant, no hi ha cap coneixement previ del context penitenciari, la desorientació és màxima. Tal com posen en relleu els resultats d'un estudi realitzat fa poc en el marc del sistema penitenciari català —en què van participar 538 persones que van acabar la condemna a Catalunya entre el juliol del 2016 i el juny del 2017 i 13 dels seus familiars—, per a les famílies que arriben per primera vegada a la presó, aquesta resulta xocant, genera ansietat i sentiments d'abstracció, com si fossin dins d'una pel·lícula (Ibàñez i Pedrosa, 2018).

Així, doncs, les famílies de les persones empresonades han d'involucrar-se en els rituals que es presenten en aquestes institucions. En molts casos, a més, les famílies s'enfronten a un desconeixement total del llenguatge i les regles rígides que imperen en el món penitenciari. Per tant, han d'aprendre a moure's dins d'un escenari nou, estrany i generalment hostil. La por per la situació que pot estar passant el familiar pres, per com la pot estar vivint, els primers contactes amb l'estrany i obscur món penitenciari o els temors de tot el que pot implicar la nova situació des del punt de vista familiar emmarquen l'experiència psíquica i emocional del moment, sempre angoixant.

Hi ha altres aspectes també ansiògens que es tractaran amb més detall al capítol següent, com la relació de la família amb l'entorn penitenciari, sovint molt desequilibrant. Les dificultats per articular les obligacions quotidianes amb les visites, les condicions d'aquestes, el tracte rebut o tot el que se'n deriva del desconeixement sobre qüestions penal-penitenciàries i la desinformació per part de la institució, són condicions que generen molta incertesa i ansietat.

També algunes pràctiques institucionals afecten l'autoimatge de les famílies i en soscaven l'autoestima. Ibàñez i Pedrosa (2018) van trobar que moltes de les famílies que van participar en l'estudi se sentien

estigmatitzades pel personal del centre mateix, no a través d'accions concretes, sinó de mirades i maneres de parlar-los que els feien sentir culpables per associació amb allò que han fet les seves famílies. Això provoca frustració a les famílies quan pateixen una situació i unes conseqüències d'uns actes que no han comès ni escollit, però que se'ls atribueixen pel fet de no haver-los evitat, tenint en compte aquesta idea que la família és el principal mitjà de control informal.

Entre les famílies, també són habituals els sentiments de culpa per no haver pogut resoldre els nombrosos problemes o demandes del familiar empresonat. Aquest sentiment s'incrementa si la persona presa, per un motiu o altre, s'autolesiona o experimenta temptatives de suïcidi. Per tot plegat, els fenòmens de sobrepreocupació per la persona familiar empresonada, així com de sobreprotecció, són molt habituals, en veure-la indefensa, vulnerable i sense capacitat d'actuació cap a l'exterior. En aquest sentit, és usual que les famílies no li expliquin les dificultats, els esdeveniments problemàtics o afectacions de salut que puguin estar vivint a fora.

Un altre factor que en aquesta etapa pot tenir un paper molt important en l'experiència emocional de la família són les reaccions que pugui tenir l'entorn proper a conseqüència de l'empresonament d'un familiar. L'entorn social de les famílies pot reaccionar de formes molt variades davant d'aquesta situació: des del suport i ajuda a la família o la desimplicació, fins al rebuig i l'estigmatització. Reaccions diferenciades que afectaran profundament l'experiència dels diferents membres de la família.

Per això mateix, són freqüents els intents d'amagar-ho, així com els sentiments de vergonya. Els intents d'evitar el rebuig i fugir de la morbositat per part de l'entorn social, són factors que provoquen incomunicació i aïllament, que produeixen sentiments d'incomprensió i de soledat. Els malauradament habituals processos d'estigmatització familiar s'estenen des de les relacions socials al barri fins a la disminució d'oportunitats d'inserció laboral. Un procés particularment greu quan afecta els fills o les filles de les persones empresonades, sigui al seu entorn social o a l'escola.

L'experiència serà segurament diferent per a les famílies el context social de les quals tingui o hagi tingut més coneixement o contacte amb el món de la presó, tant en els casos en què aquest coneixement deriva d'experiències similars, com quan l'experiència deriva de l'àmbit professional. En aquests casos, el món relacional de la família pot constituir un suport molt important a l'hora d'afrontar l'experiència, en la mesura en què pot representar una font d'informació fidedigna, així com oferir acompanyament i suport emocional a la família, sobretot durant les primeres etapes de l'empresonament.

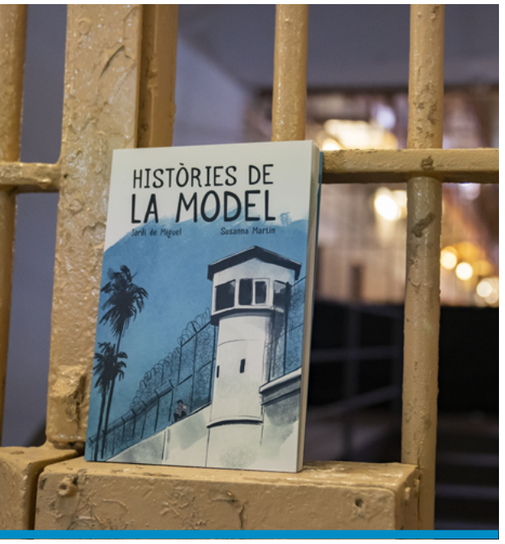
De manera similar, en aquesta etapa inicial, el contacte amb altres famílies de presos/es que es produeix, per exemple, a les sales d'espera per a les visites, on són habituals les mostres de solidaritat basada en la vivència compartida, també pot tenir un paper crucial. És freqüent que les fonts d'informació principals de les famílies que tenen contacte per primera vegada amb la presó siguin familiars que fa més temps que es relacionen amb la institució, i que actuen com a orientadors/ores, més o menys encertats, en tràmits jurídics i burocràtics. Això és especialment notori en les persones amb una xarxa familiar feble o les persones estrangeres que tenen la família fora i que es troben soles i sense una xarxa social forta a la qual recórrer.

Ara bé, més enllà d'aquestes múltiples circumstàncies que condicionen l'experiència familiar derivada de l'empresonament, hi ha un conjunt d'afectacions psíquiques i emocionals molt i molt presents. La majoria de les famílies entrevistades en el marc de l'estudi realitzat al nostre context per Ibàñez i Pedrosa (2018) relataven el deteriorament emocional que havia comportat la situació. Referien alhora afectacions de la salut física i psicològica, que en alguns dels casos

havien acabat derivant en l'aparició d'antics problemes com l'alcoholisme. Ansietats i depressions són, sens dubte, les alteracions més esteses, sigui en forma de tensió psíquica o estats d'angoixa, abatiment, desesperança, depressió i, fins i tot, idees de suïcidi (Garcia-Borés et al., 2006).

També és molt habitual l'expressió de sentiments d'impotència davant la situació creada per l'empresonament. Unes alteracions que, d'una manera o altra, són presents al llarg de tot l'empresonament, fins i tot quan aquest acaba. Són molts els factors i les circumstàncies que hi ha al darrere d'aquestes afectacions. Per descomptat, la situació mateixa del familiar pres/a, el que pugui estar vivint, el seu estat de salut i les possibles incidències, són causa constant d'atenció, d'angoixa permanent, de temors, de pors.

Totes aquestes circumstàncies, aquí només sintetitzades, algunes de les quals es desenvolupen amb més detall en els apartats següents, tenen també el seu correlat actitudinal amb expressions, això sí, molt diferenciades encara que habitualment transitant d'unes a altres segons les circumstàncies que es vagin produint. Les més freqüents són la desconfiança i rebuig cap al conjunt de la institució penitenciària, que s'amplia cap a tot l'àmbit de la justícia; l'hostilitat, el rancor i la rebel·lia, motivats pels sentiments d'impotència, d'indefensió o de ràbia davant la situació; la submissió i la resignació, quan l'hostilitat xoca amb la realitat ineludible, amb la por a les represàlies, etc. Actituds, en fi, amb freqüència extremes, com correspon a mesures dràstiques i severes com l'empresonament d'un ésser estimat.

En definitiva, i en les seves variants infinites i circumstàncies concretes, l'empresonament representa sempre un enorme patiment per als membres de l'entorn familiar, on trobem pors, angoixes i desesperança, tant per la situació en què es troba la família com pel que li pugui passar al familiar empresonat. Una tensió permanent que va minant l'estat psíquic i emocional i en què la manca d'un suport psicològic es fa ben evident. El mateix estudi d'Ibàñez i Pedrosa (2018) posa en relleu que les famílies coincidien en el fet que la seva necessitat principal havia estat el suport emocional i d'acompanyament durant tot el procés, però, sobretot, a la primera etapa de la condemna, quan se sentien més perdudes i necessitaven més suport.

1.2. LA REESTRUCTURACIÓ DE LA VIDA FAMILIAR I L'IMPACTE SOBRE ELS MEMBRES DE LA FAMÍLIA

Més enllà de l'impacte immediat, psíquic i emocional, que comporta l'empresonament d'un familiar, l'organització i el funcionament de la família es veuen profundament alterats. Això acaba comportant en molts casos la necessitat de dur a terme una reestructuració familiar i laboral i una reorganització de les tasques domèstiques habituals, la qual cosa dona lloc moltes vegades a una sobrecàrrega de responsabilitats que després mirarem de sintetitzar.

L'empresonament comporta una desestructuració familiar que, lògicament, també s'acompanya d'alteracions psíquiques i de l'estat d'ànim en cadascun dels familiars afectats. En aquestes circumstàncies, l'afectivitat també s'hi veu lògicament molt afectada. La separació imposada altera totes les relacions intrafamiliars, marcades habitualment per sensacions de desemparament, buits afectius, enyorança i soledat. Es tracta d'una situació desnaturalitzada, dràstica i crua, que es viu amb molt patiment i dolor, el qual serà més greu com més lluny es trobi la persona empresonada (Cuixart et al., 2018), com més rígid sigui el règim de visites o més restrictiva la concessió de permisos.

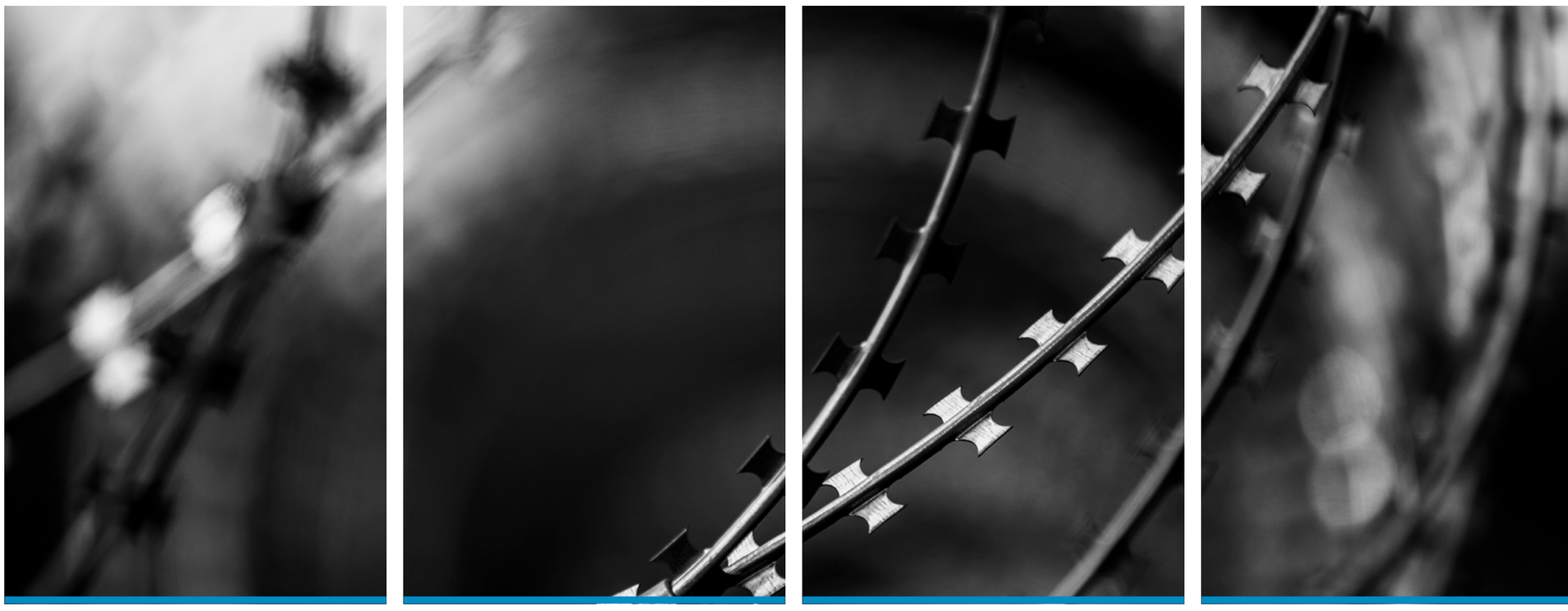
En tot cas, és evident que la separació física entre la persona presa i la seva família que imposa l'empresonament suposa un trencament de la convivència, de la comunicació contínua, una alteració rotunda de l'ordre intrafamiliar, que pot fins i tot arribar a comportar la ruptura definitiva de la relació amb la família.

El fet que el context familiar es vegi més o menys afectat depèn de nombrosos factors, com ara el rol familiar que tenia la persona empresonada, les condicions econòmiques i socials prèvies a l'empresonament, el vincle de parella o l'existència de fills/filles. Per a Orrego (2001), les afectacions més dràstiques pel que fa a la composició familiar es donen en el cas de mares empresonades, on el nucli familiar perd la base afectiva i els fills i filles queden en una situació emocional crítica, i en el cas d'homes empresonats que exerceixen el rol de proveïdors o caps de la llar, generen una desestabilització emocional i econòmica al seu nucli familiar. La desestructuració familiar pot arribar a ser especialment greu en el cas de les famílies de persones immigrades en què la família viu en el país

d'origen, en la mesura en què és molt difícil mantenir els vincles familiars quan no es poden rebre visites, ni gaudir de permisos, ni estar present en el cas d'esdeveniments importants com la defunció d'un familiar. En alguns casos, aquesta situació és tan insostenible que sovint es perd tot el contacte amb el país d'origen i la família.

Tot i que les unitats familiars de les persones empresonades poden ser molt diverses, de les 538 persones que havien participat en l'estudi d'Ibàñez i Pedrosa (2018), la majoria (75,4%) tenien parella amb anterioritat a l'entrada a la presó, de les quals un 66,3% eren parelles estables i un 33,7%, relacions recents o inestables. Un 61,2% del total tenia fills/filles (una mitjana d'1,3 per persona), tot i que un 33,6% no hi convivien. La majoria de les persones (24,3%) convivien amb la parella amb anterioritat a l'ingrés, o amb la parella i els fills/filles (14,7%); moltes vegades, la unitat familiar nova incorporava altres familiars (10,2%). Un 20,3% encara convivia amb la família d'origen, i al voltant del 20% vivien soles o amb altres persones de fora de la família.

Atès que hi ha més incidència i afectació, en aquest apartat prestarem una atenció especial a les conseqüències que se'n deriven sobre **la parella, els fills i filles i sobre els progenitors de les persones empresonades.**

1.2.1. LA PARELLA

Si bé l'experiència de cadascun dels membres té les seves particularitats, lògicament, quan hi ha parella, aquesta, juntament amb els fills/filles, és la més afectada des del punt de vista emocional, econòmic, etc.

La manca d'afectivitat, de suport, la impossibilitat de poder compartir les responsabilitats o la vida mateixa, fan que les parelles de les persones empresonades se sentin desolades. Tampoc ajuden les característiques de les comunicacions íntimes, únic marc possible pel manteniment dels lligams afectius entre parelles cohesionades. Els testimonis de dones expressen molt sovint una gran afectació en la seva manera de viure la sexualitat, amb una certa obligatorietat, ateses les circumstàncies. D'altra banda, també hi ha conflictes generats per l'honestedat i la fidelitat de la parella, que sobretot es presenten a l'individu empresonat (Hairston, 2002). Per la seva part, Moreno i Zambrano (2017) afegeixen a aquests aspectes les dificultats per afrontar els sentiments forts de solitud i pèrdua de l'altre, a més de sentiments d'impotència (i, de vegades, ràbia) deguts al sistema de justícia.

Altrament, com ressalten Ibàñez i Pedrosa (2018), la majoria d'estudis que formen part de la literatura criminològica ha reservat un paper molt important a la potencialitat de la parella en el procés del desistiment[3] i reinserció social i, quan es fa, sempre s'acaba parlant de parelles femenines que donen suport durant tot l'empresonament i la reentrada a la comunitat a homes empresonats. Tanmateix, se sol deixar de banda el fet que la gestió d'aquesta experiència de l'empresonament i de la sortida de presó per part d'aquestes dones no és fàcil: moltes tenen com a primera ocupació fer-se càrrec de la persona empresonada a través de les visites, la correspondència, les trucades o les compres de béns materials per entrar a la presó (Jardine, 2017). Alhora, ho gestionen tot des de la solitud i una sensació d'abandonament. La majoria de les decisions van a càrrec seu i tenen una sensació de culpabilitat unida a un sentiment de responsabilitat pel que els ha passat als seus familiars empresonats (Halsey i Deegan, 2015).

Tots aquests factors comporten que, força vegades, l'empresonament, sobretot si aquest és de llarga durada, generi el trencament de les relacions de parella, malgrat el fet que aquestes puguin ser estables i duradores. S'observa, però, que les dones acompanyen amb més constància durant el temps de condemna del company afectiu empresonat, en comparació amb alguns homes que no visiten i abandonen les companyes detingudes. Això comporta que, en certa manera, les llars de les recluses siguin més fràgils i acostumin a desintegrar-se amb més freqüència (Orrego, 2001).

(3) El procés de desistiment és el procés pel qual les persones desisteixen de l'activitat delictiva, és a dir, és el terme oposat al de reincidència delictiva.

1.2.2. ELS FILLS I LES FILLES

Com s'apuntava amb anterioritat, la majoria de les persones que van participar en l'estudi d'Ibàñez i Pedrosa (2018) tenien fills/filles abans de l'entrada a presó. Si mirem amb més detall, veiem que, entre les persones amb fills/filles, un 85% tenia almenys un/a fill/a menor d'edat i, d'aquests/es, un 54,5% vivia amb la persona enquestada. D'altra banda, en un 85,6% dels casos, la persona mantenia econòmicament els seus fills o filles.

Per als i les menors d'edat, l'empresonament d'un dels progenitors pot suposar la ruptura de les condicions normals d'existència, no només quan aquesta figura s'absenta de la casa sinó també quan hi torna. Alhora, això suposa no tant la desestructuració familiar del o la menor, sinó més aviat l'estructuració de la família condicionada pels òrgans de l'Administració penitenciària (Godoi, 2008). De vegades, la família fa ajustaments per a la cura dels nens o de les nenes i proveir-los d'amor i de sentit de pertinença, però aquestes condicions no són ideals. Les famílies dels i les menors d'edat que tenen les mares o els pares empresonats gairebé mai estan preparats per cobrir les necessitats d'orientació especials que requereixen els infants pel fet de l'empresonament. I és que, com ens recorden Moreno i Zambrano (2018), també els fills i les filles de les persones empresonades són víctimes de l'empresonament del seu pare o la seva mare, ja que, moltes vegades, se'ls amaga el lloc on es troben i, si ho saben, generalment se'ls pressiona a amagar-ho davant dels seus companys i companyes, mestres o altres persones adultes per evitar discriminacions o assenyalaments, cosa que genera en els i les menors un conflicte per al qual no estan preparats/ades.

Entre els impactes específics o afectacions sobre els i les menors d'edat, Cuixart et al. (2018) descriuen la pèrdua d'un referent patern/matern; la fallida del vincle directe; les estigmatitzacions socials; les reaccions de l'entorn infantil; la mirada involuntàriament estranya dels i les mestres; les connotacions negatives mateixes atribuïdes al progenitor empresonat; l'acomodament a la situació anòmala i la incapacitat de reincorporació de rol; a més dels comprensibles sentiments de dolor, pena, frustració, vergonya, ràbia, enyorança, rancúnia, etc. que afecten greument l'esfera afectiva del i la menor.

Lògicament, aquesta experiència es veu molt condicionada per factors com l'edat de l'infant en el moment de l'empresonament, pel temps que duri aquest o pel règim de visites. Un punt clau durant aquest període és conèixer qui s'encarrega de la cura dels fills o les filles. Les dades de l'estudi d'Ibàñez i Pedrosa (2018) mostren que, en la gran majoria de casos (67,4%), els fills queden a càrrec de la mare o el pare, dels avis materns (8,1%) i paterns (5,5%), o de la parella actual (6,4%).

L'experiència dels fills o les filles de dones preses és una situació particular. El 70% dels fills i les filles de les dones que es troben a la presó són menors d'edat, per la qual cosa es troben en una etapa considerada com a més vulnerable i, amb la seva mare ingressada a la presó, se'ls ha de buscar un lloc on residir i cobrir les seves necessitats bàsiques. Hi ha diverses opcions: quedar-se amb el pare de la família (tan sols en un 19,6% dels casos es dona aquesta situació); recórrer a la família extensa (un 38% dels casos recorren a aquesta família, normalment, els avis materns); ser acollits per institucions públiques i passar a tràmits de preadopció o adopció (Olmos, 2007).

En el cas de dones empresonades estrangeres, és habitual que aquestes hagin deixat els fills o les filles en el seu país d'origen a càrrec d'alguna familiar, generalment la mare o germana. En aquests casos, el més comú és que les famílies optin per no explicar la situació als fills o les filles, els/les quals no arriben a entendre moltes vegades l'absència perllongada de la mare i la falta de contacte telefònic o virtual amb ella.

No hi ha cap preparació perquè els i les menors d'edat visquin mesos o anys sense la seva mare, per la qual cosa acostumen a mostrar un comportament negatiu i sovint necessiten tractament psicològic: d'una banda, els petits o petites acostumen a amagar-se quan hi ha una visita familiar i, d'altra banda, els/les grans mostren comportaments disruptius amb la finalitat de cridar l'atenció de la seva mare (Mauersberger, 2016). Entre les conseqüències psicosocials que viuen aquests/es menors després de l'empresonament de la seva figura materna, Inciarte, Sánchez i Ocando (2010) destaquen l'ansietat, la depressió i l'estrès, que incideixen en la presència de dificultats socials vinculades a l'autoregulació i l'autoconcepte o autoestima.

1.2.3. LES MARES I ELS PARES

Com s'apuntava amb anterioritat, quan l'empresonat és l'home, el pes familiar recau generalment sobre la mare dels fills o les filles comunes. Tanmateix, com hem anat veient, quan l'empresonada és la dona, acostumen a ser altres dones del cercle familiar les que assumeixen les responsabilitats, sovint la mare de l'empresonada.

De manera similar, quan l'empresonat és l'home i aquest no té parella, acostumen a ser els seus pares (sobretot la mare), els qui assumeixen les responsabilitats familiars i constitueixen el referent principal durant el període de privació de llibertat i, per tant, les persones que els ajuden a mantenir els vincles amb el món extern. Així mateix, és molt habitual que, quan es té parella, en els casos de condemnes llargues les relacions de la persona empresonada es vagin perdent, incloent-hi la parella, i, aleshores, qui suplanta aquestes absències acostuma a ser la mare. Aquesta és una evidència ben coneguda en l'entorn de les condemnes llargues, que acostuma a expressar-se en termes d'"al final, només queda la mare".

Si hi ha fills/filles, habitualment s'ocupen de fer més viable la situació nova des de la seva condició d'àvies. Generalment, aquestes supleixen la figura del pare quan hi ha custòdia compartida amb la mare dels nens o les nenes i són les que s'encarreguen de portar-los a la presó per garantir el manteniment del vincle amb el seu progenitor.

En una revisió d'estudis sobre famílies de persones internes als Estats Units feta per Hairston (2002), es va trobar que els avis o àvies que assumeixen la cura dels fills de pares o mares empresonats moltes vegades són d'edats molt avançades, tenen molts problemes de salut, es veuen amb problemes econòmics per cobrir totes les despeses i, el pitjor del cas, no estaven preparats per assumir les noves responsabilitats com a cuidadors.

D'altra banda, ens trobem que quan les mares constitueixen el referent principal de la persona empresonada, és usual que s'intensifiquin els sentiments de dependència mútua entre les mares i els seus fills/filles empresonats/ades, de manera que, en molts casos, la vida d'aquestes dones queda completament condicionada a la de la persona presa. L'espera de les trucades telefòniques, els ingressos de peculi o paqueteria o les visites a la presó —que per a les persones grans poden ser extremadament complicades, ateses les dificultats que poden tenir per coordinar-se amb les xarxes de transports i els problemes de salut que caracteritzen aquesta etapa— o bé la realització d'altres gestions que la persona presa pugui requerir del món extern, acaben esdevenint el dia a dia d'aquestes dones.

1.3. LES SOBRECÀRREGUES FAMILIARS

Per tot el que s'ha descrit fins ara, es pot entendre que l'empresonament comporta tot un conjunt de sobrecàrregues per a les famílies, que, com hem anat veient, pràcticament sempre recauen sobre les figures femenines (parella, mare, germanes, filles...). I no només pel fet que les persones empresonades siguin sobretot homes (93% de la població reclusa), sinó perquè els rols de gènere tradicionals i encara imperants fan que passi el mateix quan l'empresonada és una dona. Així, els agents de referència principals de les persones preses que van participar en l'estudi d'Ibàñez i Pedrosa (2018) van ser les mares (27%-28%), parelles (21%-25%), germans/anes (15%-14%) i fills/filles (9%-11%). A més, ens trobem que, com van constatar aquests autors, quan la figura masculina és l'encarregada de donar suport, acostuma a tenir una xarxa de suport i un nucli familiar propi, però, quan ho és la figura femenina (mare, parella), aquestes acostumen a desenvolupar un rol de suport per si mateixes, sense ajuda d'altres agents. Aquesta situació és especialment complicada en el cas de les dones que queden soles a càrrec del nucli familiar, sobretot quan hi ha fills/filles a càrrec.

I és que, com apunten Halsey i Deegan (2015), vist des del punt de vista de gènere, s'observa que les dones carreguen un pes enorme quan els homes del seu entorn (parelles, fills, nets) entren i surten de la presó. Els esforços per acompanyar aquesta persona tenen un cost personal, social i psicològic que provoquen que siguin elles les que necessitin ajuda. A més, quan algunes d'aquestes dones demanen ajuda a amistats i família extensa per gestionar l'empresonament, acaben recorrent a altres dones (germanes, mares, amigues) que també han d'ocupar-se de les seves pròpies preocupacions.

A continuació, sintetitzem les **sobrecàrregues principals**, algunes de les quals es descriuen amb més detall en els capítols següents, atesa la seva transcendència.

1.3.1. SOBRECÀRREGA EMOCIONAL I D'OCUPACIÓ FAMILIAR

Cal reorganitzar el funcionament de l'ordre familiar, desestructurat de sobte i marcat per l'absència d'un dels seus membres. Això suposa una sobrecàrrega familiar i emocional que varia en funció del paper que tingui cada membre de la família. Recau especialment sobre la persona que esdevingui el/la responsable de tota l'estructura i funcionament familiar.

Així, qui assumeix aquest rol (generalment les dones), a més de buscar recursos econòmics, ha de tenir cura de les persones dependents, tant menors com gent gran malalta o incapacitada, acomplir les tasques domèstiques de manteniment de la llar, mantenir els vincles familiars, etc.

1.3.2. SOBRECÀRREGA PER L'ATENCIÓ A LA PERSONA PRESAFAMILIAR

D'altra banda, tenim les sobrecàrregues derivades de ser el vincle exterior de la persona empresonada, la qual cosa comporta la necessitat d'anar a les comunicacions i visites, amb tot el que això implica des de la perspectiva econòmica, emocional, temporal, etc. Un contacte amb el món penitenciari que pren tant protagonisme en la vida familiar que el tractem específicament en el capítol següent d'aquest informe.

La família extensa té un paper més limitat de l'esperable a l'hora d'ajudar els seus familiars i, a la pràctica, tot el pes d'ajudar la persona empresonada acostuma a recaure en un únic familiar o el seu cercle més proper. Aquí també s'imposa novament la qüestió de gènere, perquè l'acompanyament, la cura i el suport a la persona empresonada es troba assignat culturalment a les dones. Com hem anat veient, habitualment són elles les que es fan càrrec de les visites, aguanten les esperes i perpetuen els nexes afectius entre la persona empresonada i la família.

A poc a poc, la família s'ha d'anar adaptant als rituals que es presenten en aquestes institucions. Dins de la seva vida quotidiana entren la dinàmica de visites, la manca d'informació, la burocràcia penal/penitenciària, etc. En aquest procés d'adaptació, cal considerar també que, sovint, la persona empresonada passa per un estat psíquic i emocional molt alterat i es troba alhora limitada per dur a terme moltes accions que fins aleshores feia per ella mateixa i que ara requereixen terceres persones, de manera que és habitual que generin molta demanda cap a les famílies. Aquest nivell de demanda es veu també condicionat pel grau de dependència o autonomia prèvia de la persona empresonada, el qual, tal com veurem amb detall al capítol 4 d'aquest informe, és generalment molt més gran quan les persones empresonades pateixen algun tipus de malaltia greu (sobretot en l'àmbit de la salut mental) o discapacitat.

Aquesta experiència es veu enormement condicionada per les característiques socials i personals de la família, i especialment de la persona o persones referents de la persona empresonada. Variables com el coneixement previ sobre aspectes jurídics i penitenciaris, així com de les mateixes dinàmiques de la presó; l'edat de la persona i el seu estat de salut; el seu domini de la llengua catalana i el seu nivell d'intel·ligència (especialment, l'emocional); el temps de què disposa o la resta de sobrecàrregues a les quals hagi de fer front, influeixen en gran manera en la seva capacitat d'entendre i interaccionar amb el món penitenciari.

1.3.3. SOBRECÀRREGA ECONÒMICA O LABORAL

L'empresonament també acostuma a comportar un daltabaix econòmic. D'una banda, perquè sovint la persona empresonada era una, o l'única, font d'ingressos, legals o il·legals. De l'altra, l'empresonament comporta un increment de les despeses familiars, derivades de les visites a la presó, l'ajut econòmic a la persona presa, possibles sancions econòmiques, necessitats de suports en el manteniment de la família, etc. Això pot implicar que la persona que passi a assumir el fet de tirar endavant la família, a més de totes les altres sobrecàrregues, hagi d'incrementar com sigui la seva activitat laboral per generar recursos. Un impacte econòmic que recau en economies familiars habitualment ja precàries o molt precàries, i que, atesa la seva transcendència, tractem específicament al capítol 3 d'aquest informe.

1.4. L'ADAPTACIÓ FAMILIAR I EL PROCÉS D'EXCARCERACIÓ

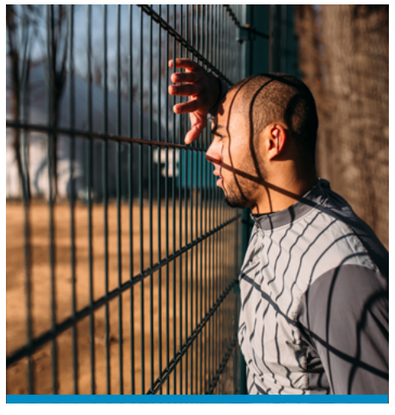
Al llarg de l'empresonament, especialment si aquest és de durada mitjana o llarga, moltes de les persones empresonades es van adaptant a les dinàmiques internes de la presó. També la família s'ha d'anar adaptant, millor o pitjor, a les circumstàncies. Es tracta d'una etapa en què, lògicament, les conseqüències psicològiques són progressives i les angoixes i les depressions hi sovintegen.

L'experiència de les famílies és diferent quan els seus familiars empresonats no poden adaptar-se a les normes i dinàmiques del context penitenciari i comencen a tenir problemes disciplinaris i a endinsar-se en el règim sancionador de l'Administració. Aquesta situació dificulta alhora l'adaptació de les famílies, les quals habitualment han d'anar fent front als nombrosos problemes que té la persona presa i fan extensiu el seu patiment, si no la impotència i frustració, davant la institució penitenciària.

En aquests casos, és habitual, alhora, que es classifiqui les persones empresonades en el primer grau de tractament, les canviïn de mòdul o les traslladin de centre, la qual cosa també dificulta, ineludiblement, el contacte amb les famílies i la seva adaptació als horaris i dinàmiques del centre. També són aquestes persones les que més probablement al·legaran vulneracions dels seus drets fonamentals, amb el patiment i les repercussions que aquests fets poden tenir en les famílies.

El grau d'adaptació de la persona presa a les dinàmiques penitenciàries és també el factor principal que condiciona el seu nivell d'accés als denominats beneficis penitenciaris (sortides programades, permisos de sortida, tercer grau i llibertat condicional), que són els mecanismes de què disposa l'Administració penitenciària per preparar les persones preses per a la vida en llibertat i afavorir-ne la integració progressiva al medi social extern. I és que, lluny del que es podria pensar, el més habitual és que les dificultats no acabin amb l'alliberament de la persona empresonada, ja que aleshores es fan evidents els problemes de la reintegració familiar, social i laboral (Garcia-Borés et al., 2006).

La persona presa surt desorientada, amb hàbits que ja no serveixen a l'exterior, amb vincles socials pràcticament inexistents. Tanmateix, hi ha una falta de recursos per treballar el retorn a la comunitat. Tot i que hi ha recursos i serveis penitenciaris que ofereixen un acompanyament personalitzat per a cada cas a través d'un equip multidisciplinari i d'un referent professional assignat a cada persona excarcerada, aquest servei tan sols s'ofereix a les persones que acaben la condemna en llibertat condicional, les quals representen aproximadament un 30% del total de la població penitenciària. Així, doncs, només les persones amb pronòstic favorable entren en aquest sistema progressiu. La resta, tot i ser persones amb un perfil amb dificultats afegides, que possiblement necessitaran un seguiment i un acompanyament més exhaustiu que altres perfils, no reben oportunitats d'acompanyament postpenitenciari, i torna a ser la família la que habitualment ha de fer front a aquestes carències.

Hem d'entendre, doncs, que les sobrecàrregues familiars no acaben amb l'alliberament. Quan la persona surt de la presó i es retroba amb la família, cal que aquesta l'aculli de nou en una vida quotidiana que, en molts casos, ha patit modificacions. De vegades, aquest encaix en un entorn conegut com és el familiar, però que en certa manera ha canviat mentre la persona era a la presó, no és fàcil de gestionar. Algunes persones relaten les dificultats que pot arribar a comportar aquesta situació, sobretot després de condemnes llargues. En alguns casos fins i tot es veu el familiar com a un ésser estrany, a qui no es reconeix (Garcia-Borés et al., 2006). Moltes vegades, les famílies han de fer un esforç enorme per entendre que no es tracta de les mateixes persones que recordaven.

Més endavant, el problema per trobar feina en acabar l'empresonament és una de les càrregues principals amb què es troben sovint les famílies, que han d'acabar mantenint l'exprès/esa. Aquesta dificultat és, sens dubte, més gran com més llarg hagi estat el període de reclusió. Una altra preocupació important, expressada per moltes de les persones entrevistades, és com fer front a la drogoaddicció, als problemes de salut mental o simplement a la manca de recursos propis i les habilitats socials del seu familiar quan arribi la llibertat. Davant d'aquesta

qüestió, les famílies se senten abandonades, sense recursos, sense saber a qui adreçar-se i amb una frustració constant. A tots aquests factors cal sumar-hi la por al fet que el seu familiar pugui tornar a delinquir i, per tant, haver de tornar a endinsar-se en l'entramat penitenciari.

Més enllà de la provisió de suport, les famílies utilitzen estratègies actives per supervisar la persona, conèixer-ne l'estat anímic, les preocupacions i els dubtes. Algunes d'aquestes estratègies consisteixen en oferir consell i ajuda emocional, detectar fonts de risc per a la reincidència i ajudar la persona a allunyar-se'n, així com establir límits i ultimàtums per assegurar que la persona compleixi amb els comportaments responsables que se n'esperin. Aquest rol pot comportar una gran angoixa i preocupació en les famílies, alhora que una por intensa al fet que la persona pugui desviar-se del camí (Ibàñez i Pedrosa, 2018). A aquesta ansietat, cal afegir-hi la incapacitació per a la reintegració que provoca l'empresonament mateix i l'etiquetatge social negatiu a què es feia referència amb anterioritat, que també repercuteix en les famílies.

Codd (2007) considera un pas perillós el fet d'incorporar les famílies a allò que l'autora anomena l'"agència de reinserció", de manera que han de tenir un paper clau en la transició de la presó a la comunitat i facilitar la reentrada a la societat i la reintegració. I ho és perquè considera que l'Estat traspassa així part de la seva responsabilitat per a una reinserció amb èxit a una família que té pocs recursos i pocs suports.

1.5. ACOTAMENT SINTÈTIC DE LES NECESSITATS

En aquest acotament sintètic de les necessitats fem referència, d'una banda, a qüestions relacionades amb la informació, l'orientació i l'acompanyament i, d'altra banda, al suport psicològic especialitzat al llarg del procés.

1.5.1. INFORMACIÓ, ORIENTACIÓ I ACOMPANYAMENT

Ajudar les famílies a aprendre a moure's dins un escenari nou, estrany i generalment hostil perquè afrontin de la millor manera possible el conjunt de reptes i dificultats que es donen a l'inici de l'empresonament.

Facilitar el contacte de les famílies amb els professionals penitenciaris, de manera que es possibiliti l'accés a la informació directa en relació amb la situació del seu familiar, i es previngui l'enuig i la ràbia contra la institució o el sistema de justícia.

Ajudar les famílies perquè, sempre que sigui possible, es potenciï el contacte amb la persona empresonada, especialment en aquells casos en què hi ha fills o filles menors d'edat.

Acompanyar i donar suport psicosocial a les famílies quan les persones empresonades presenten problemes d'adaptació al context penitenciari, per ajudar-los a entendre la situació en què es troba el seu familiar i fer-los partícips del seu procés d'adaptació.

Fomentar els vincles entre les famílies, per exemple mitjançant grups de suport, per ajudar-les a trencar l'estigmatització familiar i potenciar les xarxes de suport recíproc.

Acompanyar i donar suport quan les mares (o altres persones d'edat avançada) constitueixen l'únic referent de la persona empresonada, tenint en compte les dificultats afegides amb què es poden trobar.

Acompanyar i donar suport també a les dones que han quedat soles a càrrec de la família.

Facilitar la vinculació entre la família i els serveis socials penitenciaris i extrapenitenciaris i altres serveis públics per ajudar les famílies a fer front a les sobrecàrregues derivades de l'empresonament.

Fomentar els vincles entre les famílies i les entitats externes que ajuden en el procés de reintegració durant l'etapa prèvia i posterior a l'excarceració.

Fomentar la transparència de l'administració i l'accés a la informació en els casos en què la família o la persona empresonada mateixa al·leguin que han estat víctimes d'alguna mena d'abús o altres vulneracions de drets fonamentals i, si escau, oferir un acompanyament real i efectiu a la família en el procés de denúncia, sigui en l'àmbit administratiu o judicial.

1.5.2. SUPORT PSICOLÒGIC ESPECIALITZAT AL LLARG DEL PROCÉS

Prevenció i atenció dels possibles problemes amb l'autoimatge i l'autoestima que puguin desenvolupar les famílies a conseqüència de l'empresonament i el contacte amb el món penitenciari.

Prevenció i atenció del deteriorament emocional i les possibles afectacions a la salut física i psicològica de les famílies: la soledat, l'enyorança, la culpa, l'abatiment, la desesperança, la impotència, l'ansietat, etc.

Ajuda als familiars que hagin quedat a càrrec dels fills o filles de la persona empresonada per a la cobertura de les necessitats d'orientació especials que requereixen els nens i les nenes per l'empresonament d'un progenitor.

Derivació a serveis d'atenció psicològica especialitzada davant l'existència de problemes específics de salut mental.

Prevenció i atenció a les possibles afectacions a la sexualitat de les parelles de les persones empresonades.

Seguiment de l'impacte sobre els fills i filles de les persones empresonades de la situació de privació de llibertat i, si cal, oferir una atenció psicològica especialitzada a aquests menors.

Prevenció i atenció als sentiments i les relacions de dependència i sobreprotecció cap a la persona empresonada, sobretot en el cas de les mares.

Prevenció i suport davant dels sentiments de culpa i d'angoixa, especialment quan la persona empresonada presenta problemes de salut física o mental.

Suport psicològic adient davant de casos de possibles vulneracions de drets fonamentals per fer front a aquestes situacions.

Suport psicològic respecte de les expectatives, les preocupacions i la por vinculades a l'excarceració, sigui en relació amb la possibilitat de reincidència, d'un nou procés penal i d'un nou ingrés o amb la possibilitat de problemes d'integració en la família mateixa.

Assessorament especialitzat a les famílies quan la persona empresonada presenti quadres de dependència (també als psicofàrmacs) en el moment de l'excarceració.

CAPÍTOL 2.

NECESSITATS VINCULADES A LA RELACIÓ AMB LA INSTITUCIÓ PENITENCIÀRIA

A la presó, la majoria d'aspectes es troben regulats normativament, des de l'ingrés a l'interior d'un centre penitenciari, fins a l'alliberament de la persona sentenciada. Aquesta normativa és, en primer lloc, el Codi Penal i, especialment, la LOGP i el RP que la desenvolupa, i continua amb les directrius normatives de l'Administració penitenciària catalana, que concreten la política executiva que s'aplica. Un món que, malgrat ser extremadament normativitzat i protocol·litzat, constitueix un univers completament aliè per a les famílies de les persones empresonades, que dia a dia es van trobant amb una sèrie d'interrogants per als quals difícilment troben resposta.

Com indicàvem a la presentació d'aquest estudi, l'acompanyament que es dona a les famílies des de l'Administració penitenciària és del tot insuficient, materialitzat a la pràctica en la informació que els treballadors i treballadores socials dels centres penitenciaris els puguin aportar. Ara bé, com es veurà pròximament, diversos factors contextuals posen en relleu la incapacitat d'aquests/es professionals per tenir un coneixement adequat de la situació de cada persona presa a qui atenen i la de les seves famílies.

Quan posem el focus en les necessitats de les famílies de les persones privades de llibertat, les qüestions que més ens interessa tractar es relacionen amb la informació que reben per part de l'Administració penitenciària, tant en relació amb la causa penal imputada a la persona privada de llibertat com amb la seva evolució penitenciària; l'organització de la vida quotidiana de la presó en els aspectes que impliquen o poden arribar a requerir el contacte directe de la família amb el món penitenciari; i la defensa jurídica tant de la persona presa com de la família mateixa. En aquest sentit, els principals problemes de les famílies pel que fa al contacte amb la presó els sistematitzem en les qüestions següents:

- L'accés a la informació en relació amb la persona empresonada
- Les comunicacions amb les famílies
- Els trasllats de centre penitenciari
- La indefensió jurídica

2.1. L'ACCÉS A LA INFORMACIÓ EN RELACIÓ AMB LA PERSONA EMPRESONADA

Els obstacles per obtenir la informació i les dificultats que tenen les famílies per entendre-la són un problema transversal a tot l'empresonament. Per a les persones estrangeres que pateixen l'empresonament d'un familiar, la manca d'informació —i la seva comprensió— és encara més flagrant, ja que normalment s'afegeix al desconeixement dels procediments judicials, penitenciaris i d'estrangeria al nostre país, la dificultat idiomàtica i la impossibilitat de disposar d'un intèrpret per comunicar-se amb l'advocat/ada o per tenir coneixement de la situació penitenciària del seu familiar.

El primer problema amb què es troben les famílies generalment és que el llenguatge jurídic és extremadament complex per a les persones no versades en la matèria, i és incomprensible gairebé sempre, llevat que la família ja estigui acostumada per experiències prèvies al context judicial i penitenciari. Aquest desconeixement, sumat a totes les tramitacions burocràtiques i a l'aplicació d'unes normes quasi sempre molt rígides, fan molt dificultosa la relació entre la família i les institucions judicials i penitenciàries, de manera que es generen estats emocionals d'inseguretat, desconfiança i por i es posa en relleu la necessitat d'un suport i assessorament jurídic per orientar-se mínimament en el món penitenciari.

De fet, la necessitat d'informació genèrica sobre la pena privativa de llibertat es fa evident si tenim en compte que les persones empresonades s'han d'adequar en molts aspectes a la cultura i a les formes d'operar de la presó, amb unes institucions, normatives i procediments particulars dins una atmosfera opaca, punitiva, extremadament disciplinada, rígida i molt burocratitzada, on moltes vegades acaben patint la cruesa de la presó en pròpia pell.

D'altra banda, a poc a poc, les seves famílies es començaran a adonar que no totes les disposicions contingudes en les normes penitenciàries a què fèiem referència anteriorment es materialitzen després a la pràctica[4]. Així, molts aspectes, com per exemple quines persones preses tindran accés a una feina remunerada o quan podran seguir el programa de tractament

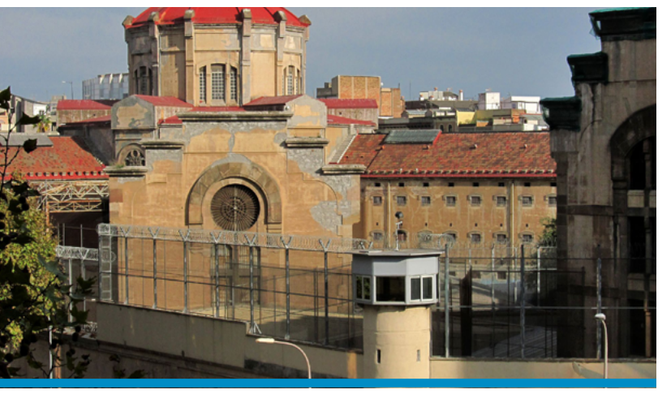
(4) A tall d'exemple, podríem esmentar-ne tan sols algunes com: l'obligació d'allotjar les persones preses en cel·les individuals (article 19 de la LOGP), el treball penitenciari com un dret i un deure de les persones preses (article 26 de la LOGP) que contribueixi al sosteniment de les seves càrregues familiars i al compliment de la resta de les seves obligacions (article 33.d. de la LOGP) o l'obligació de fer un estudi individualitzat de cada persona i revisar cada 6 mesos la seva classificació de grau (article 65.4 de la LOGP) i d'oferir-li un tractament individualitzat d'acord amb aquest estudi (article 62 de la LOGP), les quals són gairebé impossibles de dur a la pràctica tal com està estructurat actualment el sistema penitenciari.

especialitzat o accedir al primer permís, es veuen condicionats per un conjunt de requisits que, o bé es basen en una sèrie de criteris que, en termes generals, són completament desconeguts per les persones preses i més encara per les seves famílies, o bé depenen de les valoracions dels i les professionals de les Juntes de Tractament.

Alhora, tot i aquest corpus normatiu al qual fèiem referència, molts aspectes que regulen el dia a dia dels centres penitenciaris, els quals poden condicionar de manera considerable el benestar de les persones preses i de les seves famílies, no es troben regulats legislativament, sinó que es regulen a través de protocols, instruccions o circulars administratives que, moltes vegades, són documents d'ús intern i no es comparteixen amb les persones preses, i menys encara amb les seves famílies. Ens referim aquí, per exemple, als protocols per a l'aplicació de mesures coercitives, de derivació a departaments d'atenció especialitzada (DAE) i d'inclusió en alguns programes especialitzats, com el de prevenció de suïcidis.

Aquesta opacitat, sumada a la falta de coneixement o comprensió de l'àmbit normatiu, genera un gran nombre d'interrogants, tant en les persones preses com en les seves famílies, les quals viuen moltes vegades aquestes situacions des de l'arbitrarietat i la impotència. I això acaba per augmentar la desconfiança cap a l'Administració penitenciària i els seus professionals. Per què el o la psicòloga, jurista o treballador/a social no visita el meu familiar des de fa mesos? Per què en els quatre anys de privació de llibertat no se li ha ofert cap feina remunerada o no ha seguit cap programa de tractament especialitzat? Per què si el meu familiar amenaça de suïcidar-se no el traslladen a un departament on se li pugui donar una atenció psiquiàtrica especialitzada o se l'inclou en el programa de prevenció de suïcidis? Són interrogants que sovint ens pregunten les famílies.

En aquest sentit, la proximitat, l'acompanyament i un tracte digne o correcte per part del personal penitenciari que està en contacte amb les famílies són unes necessitats imperioses per tal de reduir l'impacte negatiu de la presó sobre elles. Aquesta és, lamentablement, una altra assignatura pendent del sistema penitenciari.

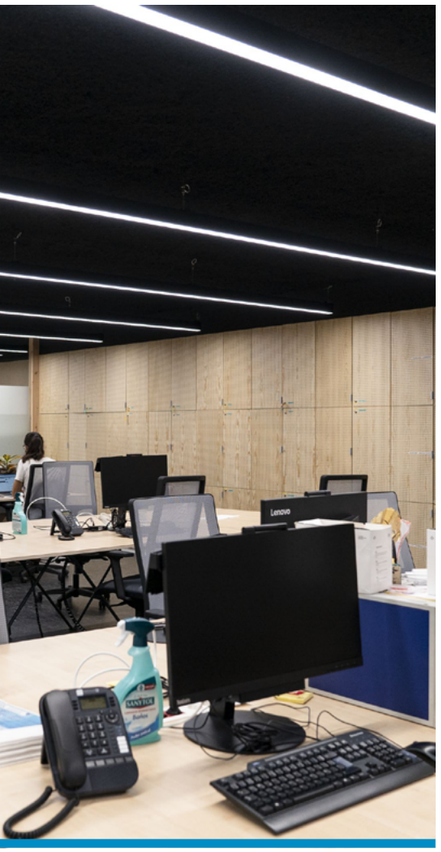
Evidentment, el col·lectiu de professionals penitenciaris no només és molt nombrós, sinó que inclou persones amb actituds molt diferents, amb la qual cosa no es pot generalitzar el tracte que ofereixen. Ara bé, la presonització no és aliena al personal que treballa als centres penitenciaris i, en aquest sentit, malgrat que la persona pugui ingressar al cos de funcionaris penitenciaris amb molt bones intencions i humanitat, aviat estarà sotmesa a l'impacte de la presó i a les pressions de l'entorn professional. Com sempre advertim, la presó és un entorn violent que genera violència. Així, molts cops, la desídia i el menyspreu acaben esdevenint la forma de tracte d'alguns/es professionals de vigilància respecte de les famílies de les persones empresonades, que s'acaben sentint ignorades, maltractades o humiliades. Aquesta situació és encara més greu quan el desconeixement de l'idioma i la cultura per part d'un familiar estranger[5] dificulta la comunicació amb els i les professionals.

Pel que fa a la tasca dirigida a la rehabilitació i la reinserció social de la persona presa que desenvolupen els i les professionals dels Equips de Tractament (psicòlegs/òlogues, juristes, educadors/ores, treballadors/ores socials...), sovint aquesta es desborda per la burocràcia i els informes que cal fer sobre cada persona presa, que ocupen una gran part de l'activitat laboral. Llavors, moltes vegades la informació d'aquests aspectes només arriba per part de la persona presa, amb les limitacions que aquesta pugui tenir, sobretot quan pateix alguna mena de malaltia mental o discapacitat intel·lectual.

(5) Comm es pot veure a l'annex 1, el 48,6% de la població penitenciària a Catalunya són persones estrangeres, bona part de les quals provenen de la zona del Magreb (37,37%), d'Amèrica Central i del Sud (28,76%) i de la resta de països de la Unió Europea (12,25%). El desconeixement de la llengua i les dificultats conseqüents per entendre i expressar-se poden ser un problema habitual tant per a aquestes persones com per a les seves famílies.

Malgrat que la tasca d'aquests/es professionals de Tractament hauria d'incloure una comunicació correcta i constant amb les persones preses, aquest contacte queda limitat al que pugui haver-hi amb els treballadors i treballadores socials, els quals també es veuen desbordats. El resultat és que les famílies sovint han d'esperar massa temps per rebre l'atenció d'aquests/es professionals, els quals no poden, en molts casos, resoldre moltes de les necessitats que tenen.

S'ha de tenir en compte que el treballador/a social que li correspon a cada persona presa i a la seva família depèn del mòdul o departament en què estigui ubicada en cada moment[6]. Així, cada vegada que es canvia de mòdul una persona, independentment del motiu, també canvia el seu treballador o treballadora social de referència i el de la seva família. D'aquesta manera, s'evita que, amb el pas del temps, hi pugui haver un coneixement cada vegada més gran de la persona i de la seva família i s'intensifiqui la confiança i el vincle entre ells/elles.

Pel que fa al contingut de les trobades amb aquests/es professionals, sembla que la valoració és negativa. Les famílies que van participar en l'estudi d'Ibàñez i Pedrosa (2018) els descriuen com a molt burocràtics, dirigits a conèixer com és la relació familiar exclusivament en termes de planificació del tractament i classificacions. El tracte torna a ser definit com a fred. Es fa servir un llenguatge tècnic que les famílies no entenen. No consideren que les reunions serveixin per informar-los, sinó que, per contra, de vegades surten amb més preguntes que respostes, i fan referència a una certa ambigüitat i hermetisme a l'hora de donar informació sobre la persona empresonada. Afegeixen, a més, que pràcticament la totalitat de trobades amb aquests/es professionals van ser durant el període final de la condemna, una vegada les famílies ja han assumit més la situació, mentre que aquests contactes els serien més útils en els moments inicials.

(6) Hi ha un o una d'aquests/es professionals per cada mòdul o departament, tot i que pugui arribar a haver-hi fins a 200 persones privades de llibertat. La ràtio aproximada és d'1 treballador/a social per cada 100 persones preses.

D'altra banda, les famílies també poden acudir per les seves demandes als òrgans directius o de supervisió per tal d'expressar les seves necessitats. En general, la direcció del centre es considera la primera instància, mentre que la direcció de la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima és l'última a qui recórrer davant la gran quantitat de desgavells i despropòsits que acostumen a acompanyar les execucions penitenciàries. Malauradament, la majoria de les famílies no aconsegueixen mai una entrevista amb aquests/es professionals, i en cas de fer-ho, generalment se senten del tot desateses per aquests òrgans directius, en lloc de veure'ls com a un suport o una ajuda davant les nombroses dificultats que afronten.

Una informació adequada, detallada, fiable i mínimament comprensible és, per tant, una necessitat clau per a les famílies de les persones empresonades. Una informació sobre qüestions com ara:

- La situació personal del familiar empresonat en relació amb molts aspectes de la vida a la presó, com ara el tractament, la salut, la classificació o progressió de grau, els permisos, les activitats i programes de tractament, l'adaptació a la disciplina, l'accés a una feina remunerada, etc.
- L'organització, els horaris, els requisits de les comunicacions o d'altres contactes amb la persona presa
- Els requisits d'accés: a una feina, als programes o recursos especialitzats, a beneficis penitenciaris, a ajuts socials, assistencials, psicològics, etc.
- Els mecanismes de salvaguarda dels drets propis i dels drets del familiar empresonat i les vies existents per presentar una queixa.

Pel que fa a aquest darrer punt, cal destacar que la informació de la família respecte a la normativa que s'aplica a la persona presa, així com de la situació en què aquesta persona es troba, és imprescindible per poder exercir un control dels possibles abusos.

2.2. LES COMUNICACIONS AMB LES FAMÍLIES

Aquest tema, comprensiblement crucial, és alhora problemàtic en totes les seves variants, siguin les comunicacions orals ordinàries, els vis-a-vis familiars, els vis-a-vis íntims, les comunicacions escrites o les comunicacions telefòniques.

Pel que fa a les comunicacions presencials, segons un estudi dut a terme al nostre context per Cassà (2015), la gran majoria de les persones empresonades reben visites. En analitzar amb més detall aquestes visites, s'observa que la majoria (85,5%) corresponen a famílies o amistats, amb una mitjana de 30 visites per any.

El primer aspecte que condiciona aquestes visites és la ubicació dels centres penitenciaris, els quals en la majoria dels casos es troben als afores dels nuclis urbans. Això dificulta en termes generals l'accés de les famílies als centres, ja que la majoria no disposen de vehicle propi. A més, les xarxes d'autobusos que connecten les presons amb els nuclis urbans es caracteritzen generalment per tenir horaris restringits i freqüències molt limitades[7], la qual cosa genera moltes vegades grans dificultats de coordinació entre els horaris de les comunicacions i els dels autobusos, de manera que hi ha casos en què no hi ha combinació possible d'autobusos per tornar als seus domicilis després d'acabar l'horari de les comunicacions. I és que els horaris per a l'assignació de les comunicacions, tant ordinàries com especials, venen marcats per cada centre penitenciari, el qual estableix el dia o els dies de la setmana i l'horari en què es podrà comunicar amb les persones preses en funció del mòdul o departament en què estigui ubicada la persona amb qui es vol comunicar[8].

(7) Al capítol 5 i a l'annex 7 es troben els enllaços que remeten als horaris de les línies de bus Bcn-Can Brians, Bcn-Quatre Camins i Tarragona-Mas d'Enric, així com la ruta del bus públic que va de Figueres a Puig de les Basses.

(8) Els horaris de les comunicacions als diversos centres penitenciaris catalans es poden consultar a l'annex 5 d'aquest document.

Tanmateix, s'ha de tenir en compte que les comunicacions amb les persones preses, tant les orals com els vis-a-vis, poden quedar suspeses per part de la direcció del centre si es produeix qualsevol incident protagonitzat per la persona presa o la seva família, o si la direcció té sospita de qualsevol activitat irregular en el context d'una comunicació anterior.

Les comunicacions orals ordinàries[9] impliquen el desplaçament de les famílies fins a la presó, sotmetre's als mecanismes de registre i control i llargues esperes fent cues per a una comunicació a través d'un vidre. Tot plegat pot suposar, força vegades, una inversió de temps d'entre quatre i vuit hores[10]. També és problemàtica l'assignació horària, ja que tot i que haurien de ser preferiblement durant el cap de setmana, en la majoria dels centres penitenciaris catalans acostumen a ser entre setmana[11], la qual cosa comporta sovint que coincideixin amb els horaris laborals de les famílies. A més, cal destacar que el protocol per a les comunicacions és diferent a cada centre penitenciari[12]. Tal com ens han relatat algunes famílies, aquest fet els genera en molts casos confusions, sobretot durant les primeres etapes de l'empresonament o davant el primer trasllat de centre penitenciari.

(9) Regulades per l'article 42 del RP, el qual estableix que són possibles dues visites de vint minuts per setmana o una única visita de quaranta minuts (modalitat més habitual als centres penitenciaris catalans) i que aquestes s'han de dur a terme en locutoris habilitats pels centres penitenciaris.

(10) A l'informe de RIMUF (2022), la primera xarxa internacional de familiars de persones preses que agrupa organitzacions d'Amèrica Llatina, el Carib i Espanya, s'assenyala que el 50% de les famílies tarda entre dues i tres hores en desplaçar-se fins al centre penitenciari per veure el seu familiar pres, un 17% hi destina entre quatre i cinc hores, i un 20% fa més de sis hores de trajecte. Amb molta freqüència, aquests trajectes requereixen combinar diversos transports públics o privats, no sempre amb horaris compatibles ni amb estacions en tots els municipis. Sense anar més lluny, només hi ha quatre autobusos diaris des de Barcelona fins al CP Brians, de manera que, si la persona viu, per exemple, a Sant Boi de Llobregat, ha de desplaçar-se abans a Barcelona.

(11) Vegeu l'annex 5.

(12) A l'annex 5 es pot veure que, mentre en alguns centres s'estableix la necessitat de sol·licitar cita prèvia, en altres s'exigeix arribar 15 minuts abans de la comunicació per poder apuntar-s'hi.

Menció especial mereixen les condicions en què es troben els locutoris d'alguns centres penitenciaris catalans, en especial d'aquells més antics, com és el cas del CP Ponent (Lleida), on resulta gairebé impossible tenir comunicacions amb un mínim d'intimitat. Tanmateix, aquest problema no és exclusiu del centre penitenciari de Ponent, sinó que és una característica habitual de les comunicacions a través d'aquesta via[13], atès que, generalment, en un mateix horari es poden comunicar totes les persones internes d'un mateix mòdul i que en la majoria dels centres es permet quatre persones per visita amb l'alteració que aquesta situació pot arribar a comportar. Òbviament, totes aquestes situacions generen un gran desgast en les famílies, sobretot quan tenen una edat avançada o un estat de salut precari, la qual cosa acaba provocant que cada cop es vagin espaiant més aquestes comunicacions. És una necessitat imperiosa que l'Administració penitenciària optimitzi aquestes condicions.

Pel que fa als vis-a-vis, tant familiars com íntims[14], una vegada autoritzada la comunicació la persona empresonada mateixa també és l'encarregada de comunicar el dia i hora de la comunicació al seu familiar. Per tant, queda condicionat al fet que la persona presa disposi de peculi suficient per poder fer la trucada. Aquí també ens trobem amb el mateix problema que els dies i les hores d'aquestes comunicacions estan fixats per l'Administració penitenciària, independentment de la disponibilitat de les famílies, per la qual cosa se'n perden moltes per la impossibilitat d'ajustar-les als horaris de les famílies o simplement per la incapacitat d'informar el familiar de l'aprovació de la comunicació. A més, es troben diversos problemes afegits:

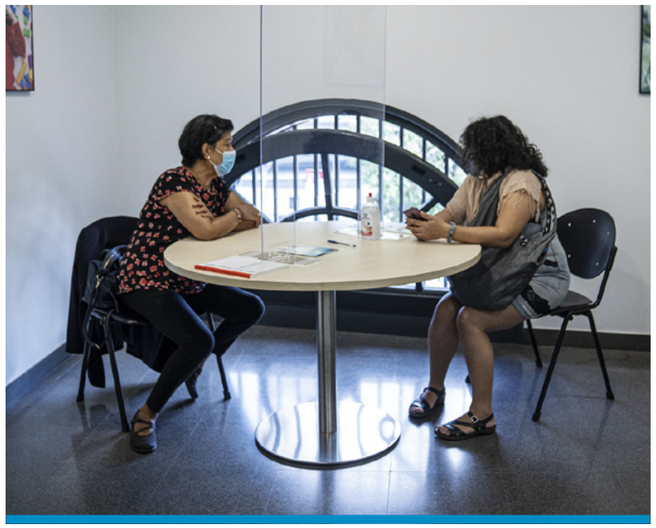
(13) Els locutoris són tan estrets que no hi caben ni dues persones assegudes, tot i que la normativa del centre estableix que en cada comunicació han de poder participar fins a quatre persones adultes. D'altra banda, a causa dels danys i el deteriorament que han patit les infraestructures al llarg del temps, resulta gairebé impossible escoltar l'interlocutor/a si no s'enganxa l'orella al vidre, i, al contrari, s'escolta totalment el que estan dient les persones que estan al locutori del costat.

(14) Regulats per l'article 45 del RP, en què s'estableix que la persona empresonada ha de sol·licitar prèviament aquestes comunicacions i ha d'acreditar una relació afectiva estable amb la persona amb qui vol comunicar. La persona interna pot sol·licitar quina modalitat desitja i pot gaudir de comunicacions dos cops al mes, amb una durada d'una hora i mitja.

- Dificultat de demostrar el parentiu o la relació afectiva estable: algunes persones relaten que, com que no disposen d'un llibre de família que acrediti el parentiu, alguns centres penitenciaris estableixen la necessitat d'haver tingut quatre o fins i tot sis comunicacions ordinàries anteriorment perquè se'ls pugui autoritzar un vis-a-vis. Com que es tracta d'un criteri establert per la direcció de cada CP, de vegades passa que, després d'un trasllat, es prohibeixen els vis-a-vis que ja s'estaven fent de manera regular, per la qual cosa les famílies es veuen obligades a tornar a tenir aquestes comunicacions orals abans de poder gaudir novament de la possibilitat d'un vis-a-vis familiar o íntim. Per a aquests últims, a més cal acreditar l'existència d'una relació afectiva estable d'un mínim de sis mesos. Aquesta acreditació pot ser molt problemàtica en les parelles de fet que no estiguin empadronades en el mateix domicili i que, en conseqüència, no puguin acreditar la relació mitjançant el certificat de convivència corresponent.

- Manca d'intimitat als vis-a-vis íntims: els escorcolls previs (que de vegades poden ser molt humiliants), la manca de temps (sovint són comunicacions d'una hora i mitja dos cops al mes), el fet de no disposar de lliure elecció del moment del contacte íntim, l'estat d'algunes sales de vis-a-vis i el fet de ser conscients que altres saben del contingut sexual de la visita, són factors que no ajuden gaire al desenvolupament d'una trobada sexoafectiva saludable.

Amb l'arribada de l'emergència sanitària del virus SARS-CoV-2, el sistema penitenciari català va obrir la possibilitat que les persones privades de llibertat poguessin fer videoconferències amb les seves famílies. Aquesta va ser una bona mesura, ja que va possibilitar que moltes de les persones preses estrangeres es poguessin comunicar per primera vegada amb les seves famílies que continuen al seu país d'origen. Tanmateix, actualment, si una persona presa té una videoconferència amb un familiar, perd el seu dret a tenir un vis-a-vis amb aquest o un altre familiar. Així, les persones preses que tenen familiars a l'estranger i familiars a Catalunya o a la resta de l'Estat, han de triar amb quins d'aquests familiars volen comunicar-se, i

moltes vegades han de triar entre veure uns progenitors a qui segurament no podran tornar a veure mai més presencialment o bé rebre el suport d'un ésser estimat més proper.

Pel que fa a les comunicacions escrites[15], sovint es troben molt limitades atesa la manca d'hàbits d'escriptura de bona part de la població afectada. A més, hi ha prou evidències del fet que, algunes vegades no justificades legalment, hi ha membres de la institució que llegeixen la correspondència o, el que és encara més preocupant, aquesta es requisa de forma irregular pels professionals de vigilància, sobretot quan les persones estan ubicades en mòduls d'aïllament.

Per acabar, les comunicacions telefòniques[16]. Cal dir primerament que no es permeten trucades des de l'exterior. Aquesta unidireccionalitat és una limitació molt important per a les famílies. El fet de no tenir possibilitat de comunicar-se amb la persona interna, no tan sols per una urgència vital sinó també, per exemple, comunicar a l'intern/a la impossibilitat d'haver anat o anar a una comunicació ordinària per qualsevol circumstància quotidiana, crea en les famílies una gran preocupació. A més, s'ha de tenir en compte que les possibilitats de fer trucades que tenen les persones ingressades a les presons catalanes es veuen condicionades per una sèrie de requisits, com ara disposar de prou peculi, que la institució hagi autoritzat prèviament el telèfon al qual es vol trucar i poder accedir a les cabines, les quals estan generalment als patis dels mòduls.

La possibilitat de fer una trucada a un familiar en un horari determinat es veu encara més limitada quan les persones preses es troben en departaments d'aïllament, sigui en condició de sancionades o classificades en primer grau de tractament, on els horaris d'accés al pati es troben molt més limitats i, de vegades, fins i tot van canviant diàriament. Aquesta mena de situacions dificulten la coordinació entre les persones preses i les famílies, la qual cosa acaba fent que les famílies passin hores i fins i tot dies esperant la trucada del seu familiar empresonat. Tal com han explicat algunes de les famílies entrevistades, aquestes situacions generen un grau de patiment elevat en les famílies, sobretot quan la persona presa es troba en una situació d'especial vulnerabilitat i no arriba la trucada diària.

(15) Regulades per l'article 46 del RP, es poden intervenir per l'aplicació de l'article 43 del RP..

(16) Regulades per l'article 47.4 del RP, amb possibilitat de suspensió per aplicació de l'article 44 del RP, tenen una freqüència màxima de cinc per setmana des de les cabines, amb una durada màxima de vuit minuts en presència d'un/a funcionari/ària de vigilància i assumint-ne el cost la persona presa.

2.3. ELS TRASLLATS DE CENTRE PENITENCIARI

La legislació penitenciària en matèria de trasllats dona competència exclusiva a l'Administració penitenciària en la determinació del centre de compliment de les penes privatives de llibertat, evitant el desarrelament social de les persones preses.

Evidentment, aquest tema importa molt a les famílies. En primer lloc, perquè, com ja s'ha dit anteriorment, la ubicació de la presó, la distància amb el domicili familiar o la disponibilitat d'un transport adequat són aspectes clau per a les visites i comunicacions. Però també perquè, moltes vegades, tràmits tan importants com la possibilitat de rebre la visita d'un/a professional de la Junta de Tractament (psicòlegs/òlogues, juristes, educadors/ores socials, treballadors/ores socials); d'accedir a una feina, programa de tractament o recurs especialitzat; d'assolir la renovació de certa documentació administrativa; de rebre la visita d'un/a advocat/ada del Servei d'Orientació Jurídica Penitenciària o que s'autoritzi la visita d'un familiar, poden quedar interromputs a conseqüència del trasllat. Aquestes situacions poden generar una gran impotència en la persona presa i en la seva família, la qual es veurà moltes vegades obligada a tornar a iniciar una relació amb els i les professionals penitenciaris/àries de referència o altres professionals externs, i de tornar a engegar la realització d'uns tràmits que es veuran encara més dilatats en el temps.

Un altre aspecte que cal tenir en compte en relació amb els trasllats és el relatiu a les pertinences de les persones preses. L'Administració se n'encarrega del trasllat, fins a un pes determinat. Quan se sobrepassa aquest pes, la persona presa ha de pagar una taxa proporcional perquè les traslladin. Moltes de les persones preses o famílies no poden satisfer aquestes taxes, i, per tant, perden bona part de les seves pertinences. Altres objectes, com, per exemple, els televisors, no poden sortir del CP, per la qual cosa el trasllat comporta la necessitat d'adquirir-ne un de nou, amb el cost elevat i l'impacte que aquest pot tenir en les economies precàries de les famílies.

Un problema afegit és que l'Administració penitenciària no ha d'informar les famílies sobre un trasllat, sinó que és la mateixa persona presa qui ho ha de fer quan pugui. Això implica que sovint poden passar dies sense tenir coneixement de la destinació, amb l'angoixa que això comporta per a les famílies.

D'altra banda, són múltiples les denúncies respecte a la mala praxi institucional d'utilitzar els trasllats encobrint mesures de "càstig" disciplinari. Aquesta mena de pràctiques són més habituals quan les persones preses presenten problemes d'adaptació al context penitenciari, de manera que, habitualment, se les classifica en primer grau de tractament. Una de les familiars entrevistades ens relatava que el seu fill, el qual es trobava constantment en primer grau, havia tingut més de sis trasllats en un període aproximat de dos anys.

Evidentment, aquest tema importa molt a les famílies. En primer lloc, perquè, com ja s'ha dit anteriorment, la ubicació de la presó, la distància amb el domicili familiar o la disponibilitat d'un transport adequat són aspectes clau per a les visites i comunicacions. Però també perquè, moltes vegades, tràmits tan importants com la possibilitat de rebre la visita d'un/a professional de la Junta de Tractament (personal psicològic, jurista, d'eduació social i de treball social); d'accedir a una feina, programa de tractament o recurs especialitzat; d'assolir la renovació de certa documentació administrativa; de rebre la visita d'un/a advocat/ada del Servei d'Orientació Jurídica Penitenciària o que s'autoritzi la visita d'un familiar, poden quedar interromputs a conseqüència del trasllat. Aquestes situacions poden generar una gran impotència en la persona presa i en la seva família, la qual es veurà moltes vegades obligada a tornar a iniciar una relació amb els i les professionals penitenciaris/àries de referència o altres professionals externs, i de tornar a engegar la realització d'uns tràmits que es veuran encara més dilatats en el temps.

2.4. INDEFENSIÓ JURÍDICA

Malgrat el reconeixement legislatiu del dret a l'assistència jurídica universal i gratuïta, són ben conegudes les deficiències d'aquest servei ja en la fase del procés penal. Tanmateix, la percepció i valoració que en fa la ciutadania no sempre és positiva, i els sentiments d'insatisfacció i indefensió són habituals[17]. Aquesta insatisfacció és encara més gran quan les persones estan privades de llibertat, en la mesura en què aquestes es troben limitades per contactar amb l'advocat/ada d'ofici. En molts casos, l'advocat/ada no va mai a la presó per parlar amb el seu defensat o la seva defensada, i d'altres, la persona presa tampoc aconsegueix parlar amb ell/ella a través del telèfon, de manera que el primer contacte es produeix el mateix dia del judici.

Així mateix, és freqüent que, una vegada s'ha dictat la sentència del procés penal i la persona condemnada ha d'ingressar a la presó, els advocats o advocades es desentenguin d'assessorar la persona en les situacions i conflictes que eventualment es puguin produir en l'àmbit penitenciari. En aquests casos ens trobem, a més, que els advocats i les advocades no sempre coneixen les especificitats d'aquest món, per la qual cosa cal disposar, en molts casos, d'un advocat o advocada especialitzat en aquest àmbit. Tot això fa que moltes persones optin per contractar professionals de l'advocacia, amb la despesa econòmica que això suposa per a famílies que, molt sovint, ja es troben en situacions de dificultats econòmiques.

(17) Al darrere, possiblement hi ha la insuficiència de professionals, així com la quantia de les compensacions econòmiques que reben les corporacions i els i les professionals que gestionen el servei, que les consideren insuficients.

Per mirar de pal·liar aquestes necessitats, l'orientació jurídica gratuïta a les persones preses s'articula a través del Servei d'Orientació Jurídica Penitenciària (SOJP). No obstant això, des del SIRECOVI (2018) es detecten certes limitacions o problemes que repercuteixen en una indefensió jurídica de les persones privades de llibertat. Entre els problemes detectats caldria esmentar, en primer lloc, l'escassa dotació d'horaris i de mitjans personals i econòmics a l'equip del SOJP, amb unes 40 hores d'atenció per a les aproximadament 7.800 persones preses als centres penitenciaris de Catalunya. Això comporta que aquestes persones hagin d'esperar mesos des que fan la petició fins que reben la visita del o de la professional.

A més, des del SIRECOVI (2018) s'identifiquen també una sèrie de problemes qualitatius:

- l'escassa confiança en la percepció que tenen del servei nombroses persones privades de llibertat i les seves famílies;
- les confusions que aquestes mateixes persones perceben sobre la seva independència real respecte de la institució penitenciària;
- la manca de claredat sobre si el mandat del SOJP inclou o no, més enllà de l'assessorament o orientació en matèries penitenciàries, la tramitació processal concreta (tant davant de l'Administració penitenciària com davant dels Jutjats de Vigilància Penitenciària) d'incidents de l'execució com, per exemple, la petició i tramitació judicial d'acumulacions i refosa de condemnes, la tramitació de trasllats entre centres penitenciaris o la interposició de recursos en matèria de denegació dels anomenats beneficis penitenciaris[18].

Més enllà d'aquestes limitacions, l'assessorament que es dona des del SOJP és sempre puntual, sense possibilitat de continuïtat de la qüestió tractada ni de la situació de la persona afectada, en la mesura en què no es fa seguiment a la qüestió o demanda formulada, i és molt poc habitual que aquests i aquestes professionals facin tràmits que puguin requerir l'elaboració d'escrits. Així, podem constatar que, com ens han manifestat la pràcticament totes les persones entrevistades, l'àmbit del compliment de penes privatives de llibertat continua sense la presència i el treball professional d'advocats i advocades que defensin la multiplicitat d'incidències que es donen en aquest període executiu penal.

(18) Permisos de sortida, classificació en grau, règim disciplinari, etc., per als quals, de fet, no és preceptiva l'assistència lletrada en els Jutjats de Vigilància Penitenciària, però indubtablement el nivell cultural i de formació de molts dels interns i les internes fa que la indefensió lletrada jugui molt en contra de les seves pretensions davant d'un possible conflicte amb l'Administració penitenciària.

Aquesta indefensió es fa també palesa quan es produeixen vulneracions dels drets fonamentals, sigui de la persona presa, sigui en el contacte de les famílies amb la institució penitenciària, particularment en les visites als centres. A ningú se li escapa que aquestes vulneracions són habituals en el context penitenciari i la tasca del SIRECOVI n'és un testimoni que ho evidencia.

També és freqüent que els funcionaris deslegitimin les queixes de les famílies o, si cometen una irregularitat, es tapin els uns als altres. A més, no hi ha cap instància, a part de les judicials ordinàries, a la qual puguin dirigir-se les famílies, ja que els Jutjats de Vigilància Penitenciària únicament recullen les denúncies efectuades per les persones empresonades. Per acabar, cal afegir que es té molta por a possibles represàlies i sancions envers la persona interna, la qual cosa condiciona les decisions de les famílies respecte a la reivindicació dels seus drets o els de les seves persones empresonades.

En definitiva, la manca de suport efectiu d'un servei d'assistència jurídica o d'un advocat/ada fa molt difícil comprendre i adequar-se a les formes d'operar del sistema penal-penitenciari, de manera que, en la majoria dels casos, aquestes persones acaben desistint de fer valdre els seus drets o la seva versió dels fets. Si a això li afegim la manca d'informació i el llenguatge críptic que hem tractat amb anterioritat, podem afirmar que la situació en què es troben tant persones preses com famílies és d'una indefensió generalitzada.

2.5. ACOTAMENT SINTÈTIC DE LES NECESSITATS

En aquest acotament sintètic de les necessitats farem referència, d'una banda, a qüestions relacionades amb la informació, l'orientació i l'acompanyament i, d'altra banda, al suport jurídic i la defensa dels drets.

2.5.1 INFORMACIÓ, ORIENTACIÓ I ACOMPANYAMENT

Informació i assessorament respecte del funcionament general del sistema penitenciari, particularment per a les famílies que viuen l'experiència per primer cop.

Assessorament en la comprensió de la informació aportada per la institució penitenciària, atesa la dificultat habitual de les famílies per entendre el llenguatge críptic d'aquesta informació.

Informació i assessorament en relació amb les diferents formes de comunicació, presencials i no presencials, amb el familiar empresonat.

Informació i assessorament en relació amb les qüestions de peculi i paqueteria.

Assessorament i, si escau, acompanyament, en l'obtenció d'informació sobre la situació personal (estat, incidències, etc.) i de salut (estat, atenció rebuda, etc.) del familiar empresonat.

Assessorament i, si escau, acompanyament, en l'obtenció d'informació sobre la situació penal i penitenciària del familiar empresonat (grau, tractament, permisos, sancions, trasllats, etc.).

Facilitació del contacte regular de la família amb la institució penitenciària, particularment amb la figura del treballador o treballadora social.

Traducció i interpretació de textos i comunicacions orals per a les famílies amb dificultats de comprensió de l'idioma.

2.5.2 SUPORT JURÍDIC I DEFENSA DELS DRETS

Orientació i assessorament sobre els possibles passos que cal fer en les qüestions d'ordre jurídic i penitenciari i dels recursos que tenen al seu abast per fer-ho. Hem de tenir present que es tracta de temes molt importants, no només per a la persona empresonada, sinó també per a la seva família: des de sol·licituds de limitacions de condemna com la triple de la major o la limitació al màxim de compliment, a la presentació de recursos davant la negativa per part de les Juntes de Tractament dels centres penitenciaris o els Jutjats de Vigilància Penitenciària d'aprovar certs beneficis penitenciaris com els permisos de sortida o els tercers graus; de recórrer contra les resolucions en relació amb trasllats, classificacions o possibles regressions de grau de tractament, o els possibles expedients disciplinaris que se li puguin incoar a la persona presa i les sancions derivades d'aquests, a tràmits davant estrangeria per frenar possibles expulsions o renovar documentació o davant els jutjats socials per recórrer resolucions en relació amb el grau de discapacitat; de negativa de prestacions, fins a la presentació de demandes davant possibles vulneracions de drets.

Assessorament jurídic en la redacció d'escrits i recursos davant l'Administració penitenciària, atès que l'assistència jurídica gratuïta presenta moltes deficiències, sobretot durant la fase d'execució penal i que, de fet, aquests tràmits no requereixen assistència lletrada. És molt freqüent que les persones empresonades preguin a les seves famílies que els ajudin des de fora a resoldre tota mena de qüestions jurídiques i d'incidències penitenciàries que els van passant i que desborden les famílies.

Assessorament jurídic en la redacció d'escrits i recursos davant els Jutjats de Vigilància Penitenciària (JVP), per les mateixes raons expressades al punt anterior, així com per les dificultats de les famílies a l'hora de contraargumentar la versió de l'Administració o del seu personal.

Assessorament i, si escau, mediació, en determinades situacions de conflicte entre la família i l'Administració penitenciària, atès que hi ha una manca de control i vigilància del tracte que reben les famílies des de les institucions penitenciàries, així com de mecanismes específics de garantia dels drets d'aquestes a qui adreçar-se per frenar o denunciar actituds i accions que puguin ser sancionables.

Articulació de mecanismes de defensa efectius per pal·liar els greus sentiments d'indefensió de les famílies. Poder disposar d'alguna instància aliena a la mateixa Administració penitenciària, on les famílies puguin denunciar abusos i irregularitats per part dels funcionaris de presons o de l'Administració penitenciària, i on no hagin de patir per les represàlies cap a la persona interna. Un servei on se'ls informi i assessori sobre què fer davant tractes vexatoris, discriminatoris o humiliants dels quals puguin ser objecte les persones empresonades o les seves famílies per part del personal que treballa als diferents estaments de les institucions penitenciàries.

CAPÍTOL 3.

NECESSITATS DERIVADES DE L'IMPACTE ECONÒMIC I LABORAL

La privació de llibertat d'un familiar comporta també, juntament amb les necessitats en els àmbits d'informació, orientació i acompanyament, suport psicològic i jurídic desenvolupades anteriorment, una sèrie d'afectacions en les economies familiars, sovint precàries amb anterioritat. Les necessitats econòmiques i laborals de les famílies de persones preses, que concretarem en aquest capítol, estan estretament vinculades al fet que es tracta, moltes vegades, de sectors desafavorits econòmicament, la qual cosa pot comportar o bé el desconeixement dels serveis socials existents o bé la seva desconfiança.

Tenir un familiar a la presó provoca tota una sèrie de despeses a la unitat familiar, que, com apuntàvem al capítol 1, **en molts casos acaben suposant una sèrie de sobrecàrregues econòmiques i laborals per a aquestes famílies.** D'aquestes despeses destaquen per la seva importància les següents:

Despeses jurídiques. La desconfiança en la qualitat del servei del torn d'ofici, les dificultats que es troben algunes persones per sol·licitar la justícia gratuïta o les limitacions d'aquest servei durant la fase d'execució de la pena, fan que algunes famílies optin per recórrer a un advocat o advocada privat per representar la persona empresonada.

Despeses de desplaçament al centre penitenciari. L'allunyament progressiu de les presons, fora de les ciutats, ha comportat un cost econòmic addicional per a les famílies.

Manteniment de la persona presa. La presó no cobreix totes les necessitats de la persona empresonada. D'altra banda, no tots els reclusos ni recluses tenen l'opció de treballar de manera remunerada per satisfer les seves necessitats.

Condemnes econòmiques. La seva existència suposa una sobrecàrrega econòmica, que sovint recau sobre les famílies. La manca de recursos econòmics de la persona condemnada o de la seva família en dificulta el pagament i produeix discriminació penal i penitenciària.

Manutenció dels possibles fills i filles que les persones preses puguin tenir, en cas que hagin quedat a càrrec de les seves famílies o ajuda en la pensió de manutenció si es vol garantir que la persona presa no perdi el dret a visita.

L'impacte econòmic i laboral sobre les famílies derivat de l'empresonament depèn de nombroses variables, algunes vinculades a la situació socioeconòmica familiar mateixa, d'altres a les condicions penals-penitenciàries del familiar empresonat, de manera que la interacció de totes elles dona lloc a situacions molt diverses.

Així, doncs, la situació socioeconòmica de la família prèvia a l'empresonament, la situació laboral dels membres que l'integren, la composició familiar, el rol familiar de la persona presa, etc., són determinants. I també condiciona molt la localització del centre penitenciari i l'accessibilitat des del domicili familiar, la classificació penitenciària, la durada de l'empresonament, si es disposa de treball penitenciari o no, o si la sentència inclou responsabilitat penal subsidiària o responsabilitat civil.

En tot cas, com és ben sabut, habitualment les famílies de les persones empresonades pertanyen a les capes més desafavorides de la societat, per la qual cosa en general l'empresonament empeny les famílies cap a situacions de marginalitat econòmica i laboral, o directament la incrementa, quan no cap a un augment de l'activitat delictiva per tal de poder tirar endavant. A l'estudi de RIMUF (2022) esmentat, es determina que el 33% de les dones de la mostra van haver de començar a treballar a conseqüència de l'empresonament del seu familiar, que el 19% va haver d'agafar altres feines per incrementar els ingressos i que el 87% diu que no arriba a final de mes.

A l'hora de sistematitzar l'impacte econòmic familiar derivat de l'empresonament, distingim entre:

- L'increment de les despeses familiars durant l'empresonament.
- La disminució dels ingressos familiars durant l'empresonament.
- Els problemes econòmics després de l'empresonament.

3.1. L'INCREMENT DE LES DESPESES FAMILIARS DURANT L'EMPRESONAMENT

L'empresonament sempre comporta un conjunt de despeses econòmiques que ha d'assumir l'entorn familiar, començant per la **defensa jurídica de la persona encausada**. Com s'ha descrit al capítol anterior, la multiplicitat de situacions i conflictes que es donen a l'àmbit penitenciari i que fan necessària la presentació d'escrits o recursos per part de les persones preses per poder fer valer els seus drets, sumada a la indefensió jurídica que caracteritza la fase d'execució penal, aboca moltes famílies a optar per una defensa privada, el cost de la qual acostuma a ser força elevat.

D'altra banda, hi ha les despeses derivades dels **desplaçaments al centre penitenciari**, que condicionen el grau de contacte de les famílies amb la persona empresonada. Lògicament, el nivell de la despesa està molt condicionat per la distància entre el domicili familiar i el centre penitenciari i el temps necessari per a aquests desplaçaments, així com per les condicions de mobilitat mateixes que puguin tenir les famílies. En principi, els centres haurien d'albergar els presos i preses de cada província, però no sempre és així. D'una banda, la saturació d'alguns centres penitenciaris fa que hi ingressin persones que tenen el domicili familiar en províncies diferents. De l'altra, la necessitat d'ubicar una persona presa en un departament especialitzat i la inexistència d'infraestructura especialitzada a tots els centres fan que la ubicació d'una persona en un centre pugui estar condicionada a l'existència d'un departament especialitzat, com els departaments d'atenció especialitzada per a persones amb discapacitat o problemes de salut mental.

Aquest problema es dona de forma molt més habitual en el cas de les dones privades de llibertat. És freqüent que totes les dones regressades a primer grau, independentment de la província o centre en què estiguin complint condemna, es traslladin al centre penitenciari de Brians 1 fins que les tornin a progressar a segon grau. És usual també que les persones preses amb problemes d'adaptació es traslladin constantment de centre, sense que es tingui en compte sempre la proximitat amb el seu domicili familiar, especialment quan encadenen classificacions successives en primer grau.

Com s'apunta l'apartat anterior, en molts casos les famílies han d'invertir un gran nombre d'hores en el desplaçament d'anada i tornada del seu domicili al centre penitenciari, sobretot si, com passa sovint, es desplacen en transport públic. A més dels desplaçaments s'hauria d'incloure com a despeses per fer les visites els menjars i, en algun cas, la pernoctació quan els horaris de les visites impedeixen tornar a casa el mateix dia o haver d'estar a la presó a primera hora del matí. A tall d'exemple, si una persona que viu a Sant Feliu de Llobregat ha de visitar un familiar pres que es troba al centre penitenciari de Puig de les Basses, ha de recórrer 158 km en vehicle privat, la qual cosa pot suposar-li una despesa mitjana de 31,43 euros en gasolina pel trajecte d'anada i tornada.

Un altre conjunt importantíssim de despeses és el que es deriva del **manteniment de la persona presa**. Les famílies es veuen amb la necessitat emocional de mantenir o donar suport econòmic al pres o presa, ja que la institució penitenciària no proveeix d'algunes de les coses necessàries. La vestimenta, la roba d'abrigar, roba interior, mitjons, pijames, calçat, etc., no es proporcionen dins l'establiment penitenciari. Hi ha algunes necessitats especials, com les ulleres, lents de contacte, audiòfons, etc., que van a càrrec del pres/a o de la seva família. Els productes per a la higiene femenina o en cas que la persona presa utilitzi productes d'higiene especials, antial·lèrgics per exemple, o de cosmètica, com és el cas d'algunes dones, també va a càrrec de l'intern o interna o la seva família. A més, les famílies, moltes vegades, proporcionen a les persones empresonades articles que els poden fer la vida mínimament més confortable o que poden fer més suportables les hores innombrables d'inactivitat, com ara llibres, paper i bolígrafs, aparells radiofònics, televisors...

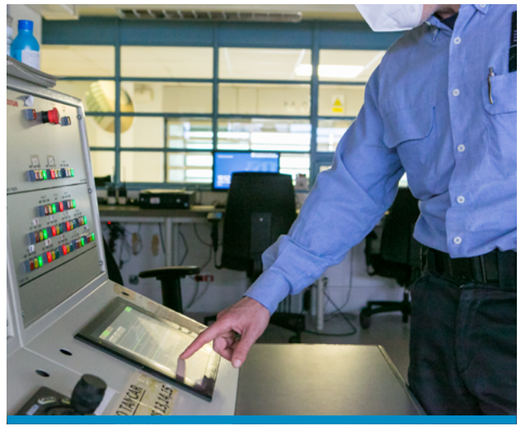

Així mateix, moltes persones preses, atesa la baixa qualitat dels aliments que se'ls proporcionen, els complementen amb altres productes que es venen als economats o botigues dels centres penitenciaris. Són habituals les queixes respecte als preus desorbitats d'aquests productes, els quals són en molts casos molt superiors als preus exteriors. L'any 2018, el Síndic de Greuges de Catalunya, en la seva condició de Mecanisme Català de Prevenció de la Tortura, recomanava a l'Administració penitenciària en el seu informe anual que s'eviti que els preus que es comercialitzen a les botigues del CIRE superin els preus fixats pels grans supermercats, sobretot els de primera necessitat. Malgrat que l'Administració penitenciària es va comprometre a prendre mesures al respecte, com es pot constatar en l'informe del MCPT relatiu a l'any 2019, les queixes en relació amb els preus dels economats continuen sent recurrents.

Altres despeses, com els diners per les trucades telefòniques, per comprar tabac o per prendre un cafè de tant en tant, així com petits detalls que poden fer més fàcil viure a la presó, surten normalment de les precàries, o molt precàries, economies familiars.

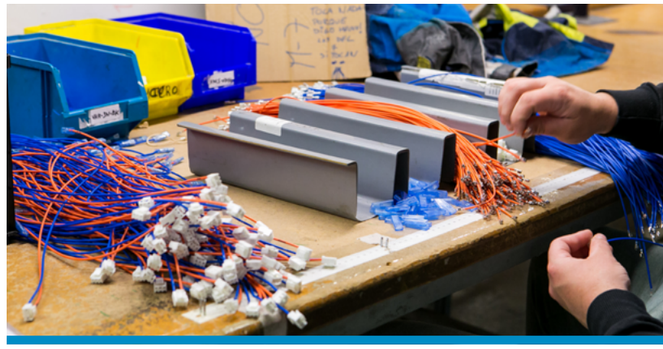
No tenir ningú que doni un mínim suport material a la persona presa fa que aquesta visqui una situació molt més precària; són els anomenats "indigents" de la presó. Aquesta situació la pateixen especialment les persones preses estrangeres, que tenen els seus vincles familiars al país d'origen; moltes dones empresonades, que sovint es troben sense cap mena de suport familiar extern; i les persones d'edat avançada o que fa molt de temps que són a la presó, les quals, a mesura que passa el temps, es van quedant sense cap mena de vinculació amb el món exterior, perquè els seus familiars o éssers estimats han anat morint, o perquè a poc a poc han perdut el contacte amb ells.

Les famílies i amistats de les persones privades de llibertat poden proveir-les de productes de consum per dues vies: a través de l'entrada per **paqueteria** d'articles autoritzats i mitjançant ingressos monetaris dirigits a la persona interna, que és el que es coneix com a **peculi**.

Pel que fa a paqueteria, cal tenir en compte que les persones preses als centres penitenciaris de Catalunya només poden rebre dos paquets al mes[19]. Es tracta d'un procés força lent que genera cues llargues, principalment de mares i esposes, alguns cops molt carregades, sobretot amb l'arribada del fred pel proveïment de roba d'abrigar. A més, a les presons, els dies i horaris per entrar paquets són molt estrictes, de manera que si la família no pot portar el paquet el dia que toca ha d'esperar dues setmanes per poder-lo entrar. De vegades, la rigidesa excessiva és molt difícil d'entendre per part de les famílies, i és habitual que es produeixin discussions en el context d'aquestes situacions.

Algunes famílies relataven, per exemple, que durant la pandèmia del coronavirus se'ls prohibia l'entrada de mascaretes als seus familiars privats de llibertat, tot i els problemes evidents que estava tenint l'Administració per garantir-ne la distribució adequada a l'interior dels centres. Les famílies van viure aquesta situació amb molta impotència i ràbia davant la falta d'arguments per part de l'Administració per defensar aquesta normativa, la qual cosa va generar moltes discussions entre famílies i els funcionaris i funcionàries de paqueteria.

Pel que fa al peculi, aquest consisteix en ingressos des de l'exterior, de manera que la persona interna té la possibilitat de disposar d'aquests diners[20] per atendre les compres que consideri convenients a l'economat del centre penitenciari o per poder fer trucades telefòniques. Una aportació que, segons les nostres dades, oscil·la entre 120 i 240 euros al mes, la qual cosa repercuteix considerablement en la majoria de les economies familiars dels i les empresonades.

(19) La informació relativa a la paqueteria de cada centre penitenciari es pot consultar més endavant a la taula 2 de l'apartat 3.1.

(20) Per tal d'evitar que a través del peculi es puguin moure diners amb altres finalitats, els mitjans de pagament o diners que circulen dins el món tancat de les presons no són les monedes o bitllets de curs legal en el món extern.

I encara cal afegir un altre element, les **condemnes econòmiques**: la **responsabilitat penal subsidiària** i la **responsabilitat civil**. La responsabilitat penal subsidiària acostuma a ser un component de la condemna que en alguns casos recau directament sobre les famílies, les quals han de reunir els diners necessaris per satisfer la multa si no volen allargar els perjudicis i patiments que la reclusió comporta. D'altra banda, el pagament de la responsabilitat civil, el qual és actualment imprescindible per tal que l'empresonat/ada pugui tenir la possibilitat de gaudir del tercer grau o règim obert, i un element que es valora per a la concessió de sortides i permisos, també pot suposar una dificultat econòmica important per a la família.

En aquest sentit, és rellevant apuntar com algunes de les famílies entrevistades ens han explicat com els i les professionals de tractament controlen el peculi que ingressen als seus familiars, i els obliguen a destinar-ne un percentatge a pagar la responsabilitat civil com a condició indispensable per poder gaudir de beneficis penitenciaris.

3.2. LA DISMINUCIÓ DELS INGRESSOS FAMILIARS DURANT L'EMPRESONAMENT

Gairebé sempre que un membre de la unitat familiar està privat de llibertat, les famílies pateixen una disminució dels seus ingressos, ja que la persona empresonada queda impossibilitada per treballar en condicions normals i contribuir al manteniment de la família. Les situacions més greus, i malauradament més habituals, es donen quan la persona empresonada era l'única o la font d'ingressos principal (legals o no) de la família. A més de les despeses generades per l'empresonament, la pèrdua d'una possible font d'ingressos fa que l'economia familiar es vegi afectada, tant si ja es trobava en situació de precarietat abans de l'empresonament, ara agreujada, com si la precarietat ve donada precisament per l'encarcerament. Per pal·liar aquesta situació de precarietat o vulnerabilitat econòmica, hi ha diversos subsidis, ajudes i serveis socials per a famílies amb ingressos baixos als quals poden recórrer, però, com comentàvem a l'inici d'aquest capítol, sovint els familiars de persones preses que es troben en aquest context o bé desconeixen l'existència d'aquests serveis, o bé no coneixen el procediment per accedir-hi o bé en desconfien de la utilitat, sobretot si es tracta de famílies precaritzades des de fa molt temps.

Quan l'empresonat és l'home, habitualment la dona es troba que ha de tirar endavant tota sola amb totes les despeses familiars (habitatge, manutenció dels fills...), a més de les derivades de visitar el company, així com contribuir al manteniment d'aquest dins la presó. La situació econòmica esdevé molt complicada. Quan l'empresonada és la dona, ens trobem que, habitualment, era la font d'ingressos principal, i que justament l'activitat delictiva està relacionada amb la necessitat econòmica. Sovint, es tracta de dones de famílies monoparentals femenines, i el manteniment de la família l'assumeix una altra dona, generalment la mare.

Ens trobem que una gran proporció de persones privades de llibertat, sigui per tenir reconegut un grau de discapacitat elevat o per altres factors socioeconòmics que els impedeixen fer-se càrrec de les despeses essencials per a la seva manutenció i la de la resta de persones que integren la seva unitat familiar i de convivència, percebien abans del seu ingrés alguna mena de pensió no contributiva com la renta garantida de ciutadania a Catalunya o l'ingrés mínim vital. Tot i que, en molts casos, aquestes prestacions són gairebé l'únic ingrés estable de què disposa la unitat familiar, des de fa uns anys, l'Administració ha començat a deduir el cost corresponent a la manutenció atorgada pel centre penitenciari de les pensions no contributives que puguin tenir assignades les persones privades de llibertat. El percentatge o quanties de reducció semblen ser variables, i sembla que s'apliquen en alguns casos, però en altres no. A tall d'exemple, en la sentència 607/2018 de 30 de gener de 2018, el TSJP

es pronunciava en contra d'una persona presa que denunciava que el Departament d'Afers Socials, Treball i Família de la Generalitat de Catalunya li estava retenint 54 euros mensuals d'una pensió no contributiva de 270 euros que tenia assignada. El TC també s'havia manifestat anteriorment en relació amb aquest aspecte en la sentència 189/2012 de 29 d'octubre de 2012, en què dictaminava en contra d'un reclús que estava reclamant que la Junta d'Andalusia li havia reduït l'import de la pensió de 301 a 147 euros perquè la Conselleria considerava renda l'import anual de la manutenció que li estava proveint el centre penitenciari.

A aquesta deducció habitual en concepte de manutenció se n'hi poden sumar d'altres, com deduccions per fer front a danys en les instal·lacions que hagi pogut causar la persona presa, a conseqüència d'un incident violent o fins i tot d'un intent autolític, com calar foc a la pròpia cel·la.

Certament, moltes de les persones empresonades podrien treballar dins la presó, però malauradament no és tan fàcil aconseguir-ho. Tal com es pot constatar a l'annex 3, segons dades del CIRE[21], el nombre total de persones privades de llibertat ocupades l'any 2021 era de 3.562, xifra que representa aproximadament un 46% del total de la població penitenciària d'aquest any, i els qui tenen feina reben un sou mitjà per jornada laboral de 13,40 euros[22].

El CIRE desenvolupa tres tipus de tallers a l'interior dels centres: (1) els de producció pròpia, (2) els tallers de producció per encàrrec d'empreses privades i (3) els tallers de serveis, presents tant a centres penitenciaris com a centres oberts, que procuren serveis a la Direcció General de Serveis Penitenciaris. Respecte a aquests tallers de serveis, poden ser d'alimentació, com ara la cafeteria o la fleca dels centres; el servei de botiga (economats i màquines expenedores); la bugaderia i els serveis auxiliars (com ara la jardineria, la perruqueria i la neteja).

D'entre les 3.562 persones ocupades dels centres penitenciaris, la majoria (un 31,41%) ho fan en serveis interiors (com ara les cuines, les fleques, les cafeteries, les botigues i les bugaderies), seguit dels qui ho fan als serveis auxiliars (un 30,18%), com ara en la gestió de residus i en el reforç de neteja per la covid-19, i dels qui ho fan en activitats de muntatge d'automoció o components mecànics (un 16,42%)[23].

(21) El Centre d'Iniciatives per la Reinserció (CIRE) és l'empresa pública —amb modalitat de gestió mixta— del Departament de Justícia encarregada de gestionar el treball penitenciari de les persones preses a Catalunya.

(22) Dades extretes de la SMPRAV (2021) https://justicia.gencat.cat/ca/departament/Estadistiques/cire/

(23) Ibídem.

Les persones internes que treballen als tallers penitenciaris de Catalunya són contractades pel CIRE —i no per empreses alienes— que és qui els dona d'alta a la Seguretat Social i qui s'encarrega de les cotitzacions corresponents. Tot i tenir cobertura per la Seguretat Social, no tenen coberta la prestació per malaltia comuna: si no treballen, no cobren. El CIRE és també qui en determina el règim retributiu en funció del rendiment normal de l'activitat i de l'horari laboral efectivament complert, de manera que les retribucions es calculen pel temps o pel producte fet. El Consell d'Administració del CIRE va establir per a l'any 2022 un mòdul retributiu del 50% del salari mínim interprofessional (SMI), que actualment és de 1.000 euros mensuals per jornada completa. Per tant, segons el CIRE, les persones preses haurien de cobrar 500 euros mensuals per jornada completa. Tanmateix, diverses recerques recents han evidenciat que la realitat del treball penitenciari es troba molt lluny d'aquesta intenció anunciada.

Un estudi realitzat recentment per Bertran (2022), en què s'entrevista diverses persones privades de llibertat que tenien una relació contractual amb el CIRE, evidencia que totes les persones entrevistades tenen una percepció generalitzada de retribució escassa. El sou mitjà de la mostra era de 250,25 euros mensuals per a una mitjana de jornada laboral de 6 hores i 40 minuts, la qual cosa representa aproximadament una retribució d'entre 2 i 4 euros per hora.

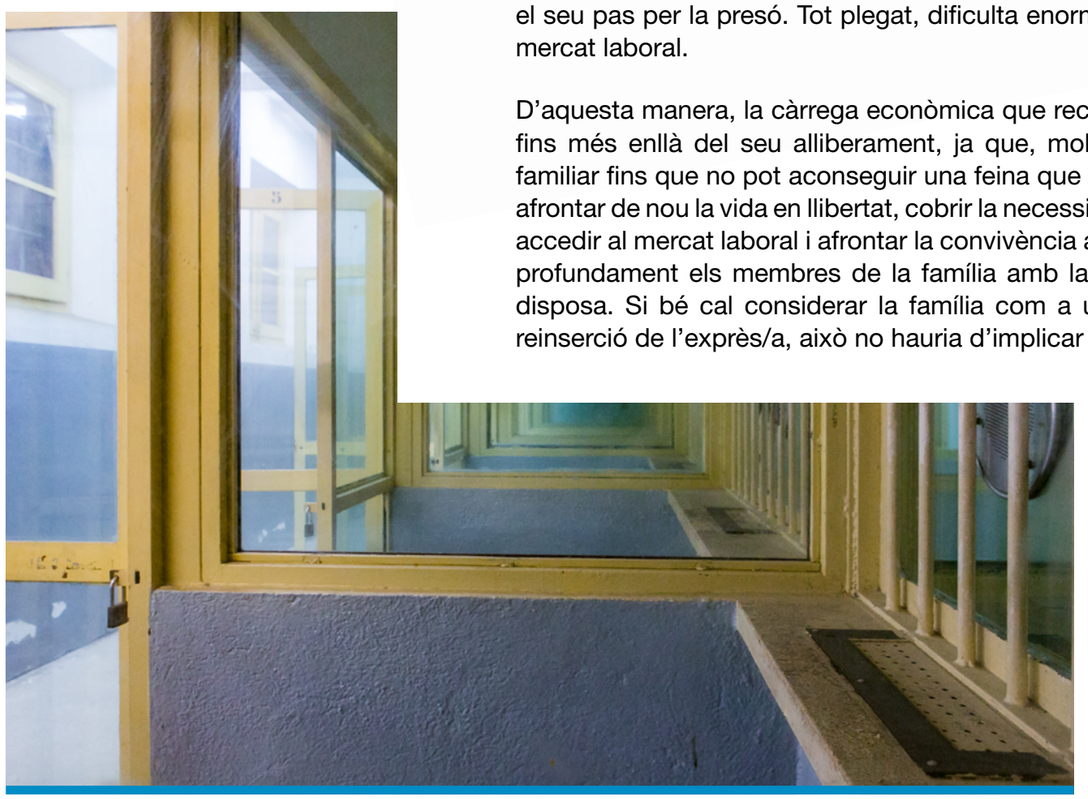
Aquestes dades són molt similars als resultats d'una recerca duta a terme pel mitjà periodístic La Directa, en el marc de la qual es va contactar amb una vintena de persones preses que treballen pel CIRE i se'n van analitzar les nòmines, tant de tallers productius com de destinacions interiors. La conclusió és que el sou mitjà que perceben gira al voltant dels 2 euros l'hora, amb unes retribucions mitjanes mensuals de 170 euros per mitja jornada i de 280 euros per una jornada completa, i, en alguns casos —sobretot a destinacions— sense cap dia de descans a la setmana ni dies de vacances, tot i que sí que es fan constar a les nòmines (Almela, 2020).

El reportatge d'Almela també posava de manifest com, encara que el salari mínim fora de les presons augmenti, la tendència dins les presons és a la baixa. Una de les persones entrevistades en el marc del reportatge que tenia una feina de responsable de l'economat relatava com el salari per la feina que desenvolupava havia passat de 500 euros l'any 2012 a 250 euros el 2020.

Les persones que treballen dins la presó no estan subjectes a cap conveni, ja que la relació laboral del CIRE és especial i està regulada pel Reial decret 782/2001. Així, a banda de tenir sous molt més baixos que la població en llibertat, les incapacitats temporals al CIRE no es tenen en compte; és a dir, si una persona es posa malalta i no va a treballar, no cobra, de manera que és gairebé impossible que a una persona presa li donin la baixa per accident laboral, tot i que rarament es compleixen les normatives de seguretat als llocs de feina i resulta pràcticament impossible que es faci una inspecció laboral dins del CIRE.

Malgrat la precarietat que, com hem vist, caracteritza el treball penitenciari, no es pot obviar que, quan les persones preses tenen accés a una feina remunerada dins la presó, tot i que probablement no podran contribuir al sosteniment de la seva unitat familiar, almenys deixen de ser una càrrega econòmica addicional per a les seves famílies. En tot cas, mantenir les persones entre murs sense treballar i veient com als seus familiars se'ls agreugen les condicions de vida com a resultat de la manca de recursos econòmics, només fa augmentar la desesperació i el rebuig contra el sistema penitenciari.

3.3. ELS PROBLEMES ECONÒMICS DESPRÉS DE L'EMPRESONAMENT

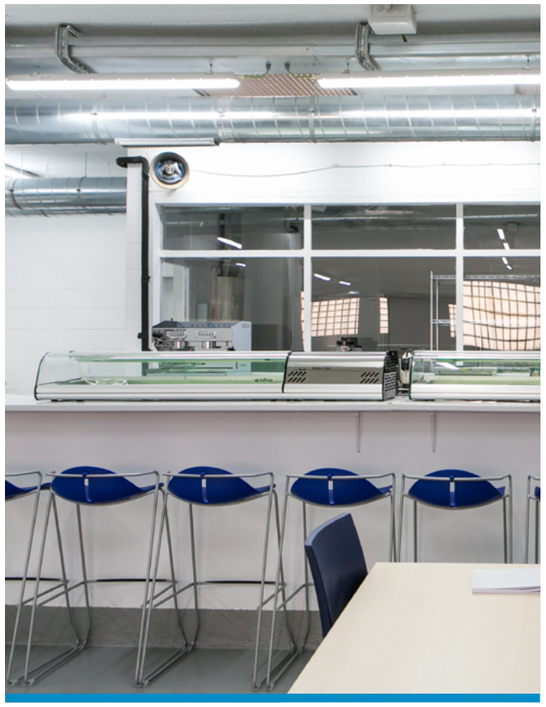
En general, hem de considerar que l'empresonament no inclou l'exercici efectiu del dret a una feina ni la possibilitat de formació acadèmica o professional adequada. Ans al contrari, hi ha una pèrdua d'hàbits laborals, la qual s'ha vist encara més accentuada en els últims anys a conseqüència dels canvis recents en la societat de la informació i els avenços tecnològics constants que caracteritzen el món actual. A aquests factors cal afegir-hi l'estigma que acompanya la persona que ha estat empresonada. S'ha de tenir en compte que la dificultat de moltes persones que han passat per la presó i que han treballat als tallers a l'hora de buscar feina és que el CIRE figura com a empresa que els ha contractat en el passat, fet que evidencia el seu pas per la presó. Tot plegat, dificulta enormement la incorporació o la reincorporació al mercat laboral.

D'aquesta manera, la càrrega econòmica que recau en la família de la persona presa s'allarga fins més enllà del seu alliberament, ja que, moltes vegades, continua depenent del suport familiar fins que no pot aconseguir una feina que li permeti tenir ingressos propis. Reptes com afrontar de nou la vida en llibertat, cobrir la necessitat d'habitatge, obtenir ingressos econòmics, accedir al mercat laboral i afrontar la convivència amb el seu entorn, són dificultats que afecten profundament els membres de la família amb la qual ha de tornar a conviure, si és que en disposa. Si bé cal considerar la família com a un dels instruments principals per assolir la reinserció de l'exprès/a, això no hauria d'implicar que hi recaigui tot el pes.

Un estudi realitzat per Esteban, Jódar i Miguélez (2015), que va investigar l'ocupabilitat dels exinterns i les exinternes de presons catalanes entre els anys 2004 i 2007, va revelar que la formació professional que s'ofereix a les persones preses té un efecte molt baix sobre l'ocupabilitat futura i que la població penitenciària és un col·lectiu vulnerable a l'hora de buscar feina. Segons dades del mateix estudi, només un 43,6% de les persones que havien estat privades

de llibertat va trobar feina després d'haver complert la seva condemna. A més, la seva incorporació al mercat laboral va ser fràgil; van obtenir feines a temps parcial i contractes temporals, majoritàriament, i en àmbits qualificats com de baix estatus o no qualificats, problemes que s'incrementaven més en el cas de les dones.

És cert que hi ha empreses com la Fundació Engrunes, la Fundació Ared o l'Associació Andròmines, entre d'altres, que a través principalment del programa Reincorpora[24] de l'Obra Social "la Caixa" col·laboren amb l'Administració penitenciària en la contractació d'exreclusos/es. Malauradament, aquesta mena d'empreses i d'iniciatives, tot i que acostumen a ser molt valuoses des d'un punt de vista humà i solidari, són insuficients quantitativament i gairebé inapreciables pel volum de població penitenciària del nostre país. Així mateix, segons dades del programa mateix, únicament el 50% de les persones privades de llibertat que han passat per aquest programa van aconseguir finalment un contracte laboral.

Consegüentment, l'exclusió del món laboral repercuteix en la família, que ha de fer-se càrrec en un primer moment del manteniment del familiar que ha estat pres. A més de suposar una sobrecàrrega econòmica per a la família, es tracta d'una situació molt complicada a la qual ha de fer front tota sola, ja que, com hem vist, en la majoria dels casos, una vegada la persona empresonada surt de la presó, l'Administració deixa de tutelar-ne la situació.

(24) El programa Reincorpora és una iniciativa de la Fundació "la Caixa", desenvolupada en col·laboració amb el Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya i el Ministeri de l'Interior, que ofereix a les persones privades de llibertat un itinerari personalitzat d'integració sociolaboral. Aquest itinerari inclou acompanyament, formació, projecte de servei a la comunitat, orientació laboral, intermediació i seguiment. https://www.incorpora.org/reincorpora

Pel que fa als subsidis d'atur als quals poden accedir les persones preses una vegada excarcerades, els resultats de l'estudi realitzat per Bertran (2022) feien palès que, en cas d'haver estat treballant durant el seu període de privació de llibertat, en la majoria dels casos les cotitzacions a la seguretat social són tan baixes que els subsidis per atur són molt reduïts. Això, sumat al fet que els subsidis d'atur són incompatibles amb el subsidi d'excarceració, també denominat subsidi per a persones alliberades de presó, comporta que algunes de les persones preses prefereixin no treballar, perquè la paga d'excarceració és superior a la quantitat que rebrien per estar desocupades, amb independència de quina hagi estat aquesta cotització i de quin en sigui el subsidi per atur resultant.

Pel que fa al subsidi per excarceració, s'ha de tenir en compte, d'una banda, que aquest és d'una quantia realment petita (l'any 2022 és de 463,21 euros mensuals) si s'ha de satisfer totes les necessitats bàsiques d'una persona, incloent-hi l'habitatge, i encara més per atendre les necessitats d'una família. D'altra banda, tot i que la tramitació d'aquesta ajuda acostuma a ser bastant diligent, per sol·licitar-la s'exigeix inscriure's com a demandant d'ocupació en el termini d'un mes des de l'excarceració i romandre inscrit o inscrita durant un mes. Per a les persones que surten sense cap mena de recurs o suport extern, això pot acabar comportant que acabin tornant a delinquir abans de rebre la prestació esmentada.

Els problemes econòmics es veuen encara més agreujats en els casos de famílies estrangeres, en què la persona privada de llibertat no tingui regularitzada la seva situació i, per tant no, disposi de permís de treball. Aquestes persones, tot i haver desenvolupat una feina remunerada durant el seu període de privació de llibertat (i, doncs, haver cotitzat a la Seguretat Social) no tenen accés a cap mena de subsidi, ni per atur ni per excarceració, la qual cosa, sumada a la seva incapacitat d'incorporar-se al mercat laboral extern, els acaba abocant ineludiblement cap a la marginalitat o la reincidència.

3.4. ACOTAMENT SINTÈTIC DE LES NECESSITATS

Informació i, si escau, acompanyament en els mecanismes de protecció social als quals poden recórrer les famílies amb ingressos econòmics insuficients per cobrir totes les necessitats (beques, ajuts, subsidis, ingrés mínim vital, etc.).

Assessorament sobre els serveis públics de caràcter econòmic específics per a famílies de persones preses, per tal de fer front a les sobrecàrregues que comporta l'empresonament, la necessitat d'endeutar-se, el fet d'haver de recórrer a la beneficència i, en conjunt, pal·liar els efectes de la precarització de les famílies.

Assessorament per potenciar al màxim, en la mesura que es pugui, la classificació en tercer grau penitenciari per a les persones amb ofertes de treball a l'exterior, sobretot quan tinguin càrregues familiars, o reconsiderar la vinculació d'obtenció de beneficis penitenciaris després d'haver pagat la responsabilitat civil.

Assessorament per a la no aplicació de responsabilitats penals subsidiàries, tenint en compte els casos en què la persona presa es troba en una situació de vulnerabilitat econòmica.

Assessorament en l'obtenció del subsidi d'atur i el d'excarceració, així com en la possibilitat que les persones preses treballadores en situació administrativa irregular puguin cobrar-los en igualtat de condicions que els nacionals.

Ajuda en la sol·licitud dels tràmits per percebre prestacions en casos de condicions especials, com discapacitat o incapacitat laboral, sobretot per a les persones que tenen càrregues familiars, i potenciar-ne la gestió per part de les persones treballadores penitenciàries mateixes.

Assessorament en la deducció del cost corresponent a la manutenció de les pensions no contributives.

Suport per minimitzar l'etiqueta d'exprès/a a l'historial de vida laboral de les persones privades de llibertat, tractant d'evitar que hi figuri el CIRE com a empresa contractant o potenciar la contractació per part d'altres empreses.

Acompanyament postpenitenciari amb assessorament sobre els serveis específics destinats a la reintegració sociolaboral.

CAPÍTOL 4.

NECESSITATS VINCULADES A LA QÜESTIÓ DE LA SALUT FÍSICA I MENTAL

Des de l'any 2014, els serveis sanitaris de les presons catalanes es troben integrats en l'estructura de l'Institut Català de la Salut (ICS), el qual des d'aleshores va assumir el deure de garantir el dret de les persones privades de llibertat a l'assistència sanitària amb el mateix nivell d'atenció que el dispensat a tota la població.

Tanmateix, a més d'estar afectada de les mateixes problemàtiques que la sanitat en general (com per exemple, la falta de personal i de recursos), la sanitat a les presons té unes característiques especials —que es deriven principalment de les particularitats específiques de la població a la qual atenen i del context— que condicionen tant les característiques com les condicions en què es presta aquesta assistència. Com anirem veient al llarg d'aquest capítol, aquests aspectes tenen un enorme impacte sobre les persones empresonades, sobretot quan pateixen alguna mena de malaltia greu, tant en l'àmbit de la salut física com mental i també, molt especialment, sobre les seves famílies, les quals difícilment podran tenir-ne informació i menys encara els podran acompanyar en l'afrontament, tractament i recuperació de la seva malaltia.

Un dels problemes principals de la sanitat penitenciària, denunciada des de fa anys per sanitaris, penalistes i representants d'ONG, i que sembla que no s'ha superat amb el traspàs de competències en matèria de sanitat, és la primacia de la lògica regimental respecte de la visió tractamental-sanitària que caracteritza aquests espais[25]. El RP estableix que la sanitat penitenciària depèn "orgànicament de l'entitat pública gestora de la sanitat penitenciària i funcionalment d'aquesta i de la direcció del centre penitenciari a què estiguin adscrits a cada moment". Com han reconegut alguns professionals sanitaris penitenciaris, aquesta dissociació de competències dels equips entre l'ICS i el Departament de Justícia pot comportar una manca d'alineament de criteris, procediments i objectius entre els Equips d'Atenció Primària Penitenciària (EAPP)[26] i la institució penitenciària (Fernández Náguer, 2017). Per a entitats com el SIRECOVI (2018), aquesta dependència funcional dels professionals sanitaris de la direcció del CP acaba traduint-se en una gestió de situacions que, lluny de valorar-se sota criteris mèdics basats en la promoció de la salut i la integritat de la persona privada de llibertat, es regeixen per criteris de seguretat i control disciplinari.

Finalment, cal destacar que, per les característiques inherents a la presó, és difícil establir un espai terapèutic i de confiança, una de les necessitats més bàsiques per poder establir el vincle terapèutic necessari entre el o la professional de la salut i el o la pacient.

Tots aquests factors acaben desembocant en una falta de confiança amb les i els professionals sanitaris dels centres penitenciaris per part de les persones preses i de les seves famílies, les quals moltes vegades consideren que el paper dels i les professionals sanitàries està més encaminat al manteniment de l'ordre de l'establiment, que a preservar la salut dels seus éssers estimats.

(25) Vegeu, entre d'altres: El informe elaborado periódicamente por la Sociedad Española de Sanidad Penitenciaria relativo a la calidad de la asistencia sanitaria en centros penitenciarios españoles. Grupo de Trabajo CAPRI, "Informe CAPRI sobre la calidad de la asistencia sanitaria en centros penitenciarios españoles", Revista Española de Sanidad Penitenciaria 2003.

(26) La sanitat penitenciària es desplega a través de la constitució, en cada centre penitenciari (CP), d'un Equip d'Atenció Primària Penitenciària (EAPP) similar als que trobem en els centres sanitaris comunitaris però amb adaptacions específiques, com la gestió de farmàcia, l'àmbit d'atenció amb "hospitalització" en les infermeries, o les obligacions pròpies que l'Equip Sanitari té amb la institució penitenciària i judicial.

4.1. ELS PROBLEMES DE SALUT I L'IMPACTE SOBRE LES PERSONES PRESES I LES SEVES FAMÍLIES

Com posen de manifest tots els estudis, **la salut de les persones preses abans d'entrar a la presó ja acostuma a ser pitjor que la de la població en general, i empitjora encara més a la presó**. Aquest fenomen genera que, de partida, aquesta població i les seves famílies ja tinguin més demanda de necessitats sanitàries. Segons dades de l'ICS (2020), quan es compara la càrrega de morbiditat o malaltia segons els estrats de risc de la població reclusa amb una població equivalent per edat i sexe, s'observa que mentre per a la població reclusa hi ha un 36% de persones amb risc alt o moderat, aquest percentatge per a la població equivalent és del 8%.

Tal com es pot veure a l'annex 2, **les malalties principals que presenta la població reclusa a Catalunya són: trastorns d'addicció, infeccions (sovint relacionades amb el consum de drogues) i trastorns psiquiàtrics, que difereixen força de la població de referència**. A aquests problemes de salut s'hi ha d'afegir que ens trobem davant una població cada vegada més envellida i que, per tant, la prevalença de malalties cròniques ha augmentat a nivells similars als de la població general, però amb un índex de diagnòstics molt més reduït[27].

La malaltia ocasiona fàcilment reaccions de por, sentiments de soledat, de negació o resistència a la seva acceptació, etc. L'impacte d'una malaltia sobre qualsevol persona es pot entendre com una situació de crisi, que posa en qüestió el seu equilibri personal en funció de la gravetat, durada i complexitat de la malaltia, de les capacitats de la persona per assumir-la, però també del grau de suport social i familiar que tingui a disposició.

(27) Com han posat en relleu alguns estudis, com el del Grupo de Enfermería de Sanidad Penitenciaria (2014), les patologies cròniques en els CP es comporten com un iceberg, El 19,7% de la població penitenciària (part visible) rep un diagnòstic, respecte a un 32,2% que, tot i presentar criteris diagnòstics d'unes malalties determinades, no n'han rebut cap (part submergida).

L'empresonament comporta l'aïllament de l'entorn social i familiar, per la qual cosa, ineludiblement, qualsevol malaltia té un impacte més gran, sobretot quan és greu. Moltes de les persones privades de llibertat a Catalunya entrevistades per l'equip del SIRECOVI que presenten problemes de salut greus han manifestat sentir-se soles, preocupades, desorientades o espantades davant la presència de la malaltia o la incertesa en relació amb l'evolució (SIRECOVI, 2018). La família no és aliena a l'estat de salut del seu familiar empresonat i els seus efectes sobre la persona presa. Al contrari, la malaltia, en ser un estat que normalment augmenta la vulnerabilitat i dependència de les persones, fa augmentar la preocupació i sensibilitat de les famílies. Per això, tenir un familiar malalt i no poder-lo visitar i atendre'l normalment a causa de l'empresonament augmenta les necessitats derivades del patiment i els nivells d'angoixa de les famílies. No només pateixen per l'estat de salut del seu familiar empresonat, sinó també perquè els envaeix una sensació de desassossec i impotència, fruit de la impossibilitat d'acompanyar i atendre la persona malalta o fins i tot davant la falta d'informació i desconeixement al respecte.

I és que les famílies acostumen a identificar com a problema principal de l'assistència sanitària a les presons la falta d'informació i la falta de transparència respecte al diagnòstic o al tipus de tractament que es dona al seu familiar malalt. Les restriccions de les visites, així com la poca informació sobre l'estat de salut de l'intern o interna a què les famílies tenen accés, són factors de preocupació i malestar addicional. Envers això, la transparència i la fluïdesa de la informació esdevenen necessitats clau per reduir l'impacte i el malestar de les famílies que es troben fora.

4.1.1. ELS PROBLEMES DE SALUT FÍSICA

Les dades d'un estudi realitzat pel Departament de Salut demostraven que, tot i que la utilització de recursos sanitaris ambulatoris (nombre de visites d'atenció primària) de la població reclusa l'any 2017 va ser de mitjana sis vegades superior a la de la població equivalent per edat i sexe (19,9 vs. 3,3 visites per persona), van fer menys de la meitat de visites a consultes externes (ICS, 2020).

Moltes de les persones preses entrevistades pel SIRECOVI s'han queixat del fet que les visites mèdiques en el context penitenciari es limiten moltes vegades a la prescripció de fàrmacs d'ampli espectre, com l'ibuprofèn, sense que es duguin a terme exploracions exhaustives o proves complementàries. Aquest fet comporta que, amb molta freqüència, les persones preses pateixin algun tipus de malaltia crònica o greu que requereixi un seguiment prolongat en el temps i les seves famílies considerin que des del centre penitenciari no s'està duent a terme un seguiment correcte de la malaltia o no s'està garantint el seguiment pautat per professionals mèdics externs al centre.

Tanmateix, s'ha de tenir en compte que a la presó no es pot demanar un canvi de metge o metgessa o segones opinions; tampoc no es pot avançar una prova mèdica davant la presència de llistes d'espera llargues a la Seguretat Social o accedir a tractaments mèdics alternatius als oferts per la sanitat pública. Aquests factors fan que, molt sovint, la sensació de manca de seguiment adequat faci augmentar l'angoixa i el patiment de la persona malalta i de la seva família.

No es pot obviar, a més, que trobar-se bé o malament també depèn de l'entorn on ens trobem. No es pot separar la salut de la percepció de la salut, i la presó, tant per les seves característiques estructurals com per les seves dinàmiques de funcionament, no és un entorn de salut[28]. L'entorn penitenciari no és, evidentment, el més adequat per preservar la salut de les persones i, per tant, esdevé un factor més de preocupació i angoixa per a les famílies.

A més, la població reclusa es veu sotmesa a un règim de vida on els riscos d'infecció i reinfecció són molt elevats[29], no sols perquè la presó comporta un risc superior al normal en termes relatius d'inici en l'addicció a les drogues i de contagi de malalties com la tuberculosi o l'hepatitis B, sinó també perquè les condicions en què es viu a les presons catalanes faciliten el contagi de malalties.

La higiene personal és també un element bàsic per prevenir malalties i contagis. Tanmateix, són habituals les queixes, tant de les persones preses com de les seves famílies, en relació amb l'estat de les instal·lacions (falta d'aigua calenta a les dutxes, manca d'higiene, presència de plagues, etc.) o la manca de compliment de l'obligació de repartir lots higiènics de forma regular per part de l'Administració[30].

(28) Segons dades de l'enquesta sobre salut i consum de drogues a les persones internades en institucions penitenciàries (2011) del Ministeri de Sanitat, el 66,9% de les 50.651 persones privades de llibertat que van participar en l'estudi considera que la seva salut en la presó és pitjor que quan estaven en llibertat.

(29) L'any 2018, la taxa de prevalença d'infecció pel virus de la immunodeficiència humana (VIH) era nou vegades superior a la de la població equivalent no privada de llibertat (ICS, 2020). Al mes de setembre del 2022, aquest problema afectava el 4% de la població penitenciària.

(30) L'article 222 del RP relatiu als lots higiènics estableix que, en el moment de l'ingrés, cada intern/a ha de rebre els articles i productes necessaris per a la higiene personal diària, així com preservatius i la roba d'ús personal i de llit, i que aquests articles s'han de reposar periòdicament. Ens trobem, però, que aquests lots no inclouen elements tan bàsics com pugui ser, en el cas de les dones, els productes per a la higiene menstrual.

La primacia de la lògica de la seguretat respecte a la sanitària o tractamental que caracteritza aquests espais, a la que fèiem referència a l'inici del capítol, condiciona també la capacitat d'accés de les persones preses als recursos sanitaris disponibles. Com ha posat de manifest el SIRECOVI (2018), moltes persones empresonades, sobretot quan estan ubicades en departaments d'aïllament, han denunciat a aquesta entitat els problemes amb què es troben per rebre una atenció mèdica adequada, especialment davant situacions d'urgència, quan les sol·licituds per rebre aquesta atenció han de passar pel personal de vigilància penitenciària. Aquestes situacions, a més de l'impacte evident sobre la persona presa que poden tenir, constitueixen un motiu important de preocupació i angoixa per a les famílies, les quals reben moltes vegades trucades constants d'auxili per part dels seus familiars empresonats, i l'única cosa que poden fer és contenir-los i trucar als centres penitenciaris, sense que en la majoria dels casos se'ls faciliti cap mena d'informació, sigui per desconeixement de la persona que els atén, o per una qüestió de confidencialitat en temes mèdics.

D'altra banda, persones preses i les famílies es troben que, quan per l'especial estat de vulnerabilitat que presenta la persona presa es considera que aquesta hauria de romandre a un departament d'infermeria, la seva ubicació en aquest espai es veu condicionada a altres aspectes més enllà dels estrictament sanitaris, com l'existència de l'espai o la infraestructura adequada, o a la conducta de la persona. Per exemple, en alguns centres penitenciaris el departament de psiquiatria està integrat amb el d'infermeria, de manera que s'ubiquen en el mateix mòdul persones internes amb problemes psiquiàtrics i físics. Com ha denunciat el SIRECOVI, aquesta situació pot comportar que interns o internes amb malalties respiratòries greus i un alt grau de discapacitat física derivada, acaben compartint cel·la amb interns o internes fumadors. En altres casos, persones internes que, a causa d'un problema de salut greu, haurien d'estar ubicades al departament d'infermeria, poden ser ubicades en mòduls ordinaris o fins i tot als departaments d'aïllament, si a causa de la seva conducta tenen problemes amb la resta de presos i preses o amb el personal del departament d'infermeria.

Especialment en el cas de les dones privades de llibertat, la inexistència d'infraestructura per atendre les seves necessitats sanitàries pot acabar comportant vulneracions de drets. A Catalunya, els únics centres penitenciaris que disposen d'un departament d'infermeria per a dones són el Centre Penitenciari de dones de Wad-Ras i el Centre Penitenciari de Brians 1, ambdós situats a la província de Barcelona. Així, quan una dona privada de llibertat a la resta de províncies es troba en una condició de salut que requeriria la seva ubicació a un departament especialitzat, es veu forçada o bé a romandre al mòdul de dones[31] o bé a sol·licitar el seu trasllat a un centre penitenciari de la província de Barcelona, de manera que, en aquest cas, és forçada a romandre més allunyada del seu nucli familiar.

Quan per problemes de salut es requereix l'hospitalització de la persona presa, un altre aspecte que cal destacar és la forta vessant securitària de les instal·lacions i de les pràctiques del personal sanitari. El tracte cap al reclús o reclusa hospitalitzat no és el tracte que rep qualsevol persona hospitalitzada. No es tracta d'una persona malalta, sinó d'una persona presa malalta, i se la tracta com a tal. Així, a alguns malalts se'ls emmanilla i "se'ls encadena als llits". Els mateixos operadors de la salut es troben en contradicció entre l'obligació tractamental i la custodial, fet que acaba subordinant novament el dret a la salut a les raons de control i seguretat.

(31) Aquí, a més de no disposar del personal o la infraestructura que pugui requerir, es veu obligada a conviure amb la resta d'internes, amb els riscos per a la seva salut que aquesta situació port arribar a comportar en cas que per exemple, sigui agredida per una altra presa.

4.1.2. ELS PROBLEMES DE SALUT MENTAL

A escala mundial s'identifica una prevalença més elevada de persones amb trastorn mental als centres penitenciaris que a la població general (Andersen, 2004; Birmingham, Mason i Grubin, 1996; Brooke, Taylor, Gunn i Maden, 1996; Coid u Ullrich 2011)[32], i el sistema penitenciari català no n'és una excepció[33].

Les malalties mentals sobrevingudes (depressions, trastorns neuròtics, trastorns psicòtics i alteracions en la personalitat i de la conducta) són també molt freqüents. La presó, amb les seves característiques de control i disciplina (horaris rígids, monotonia, restriccions, manca d'autonomia), la convivència forçada, l'aïllament social i emocional de la persona i la frustració que això comporta, esdevé un medi hostil, que provoca en algunes persones trastorns adaptatius i en altres l'empitjorament de la malaltia mental prèvia[34].

Els diagnòstics psiquiàtrics més freqüents a la població reclusa són els trastorns afectius adaptatius, els trastorns de la personalitat i els trastorns psicòtics. Ens trobem, a més, que una bona part de la població té un diagnòstic de patologia dual, és a dir, d'una addicció i un altre trastorn mental alhora o de manera seqüencial al llarg del cicle vital. La prevalença es troba al voltant del 12%-30%, segons els estudis, i és superior en el cas de les dones que en el dels homes[35]. Aquest context genera grans necessitats sociosanitàries en la persona empresonada, però també en el seu entorn, que s'ha d'enfrontar a diverses situacions tant fora com dintre de la presó, tant amb drogues il·legals com legals.

(32) Es pot veure a Zabala (2016).

(33) La prevalença de malaltia mental als centres penitenciaris catalans en gairebé set vegades superior que en el conjunt de la població no reclusa. El mes de juliol del 2017, el Govern de la Generalitat reconeixia que la meitat de les persones privades de llibertat pateixen problemes de malaltia mental.

(34) Els desequilibris psíquics i trastorns somàtics, les depressions, els atacs d'angoixa, la claustrofòbia, l'agorafòbia, els atacs d'histèria, la síndrome d'abstinència i, fins i tot, els intents de suïcidi, es produeixen amb moltíssima freqüència a l'interior d'aquests espais.

(35) Un estudi realitzat pel Departament de Salut (2020) evidenciava que: el 70% de les persones privades de llibertat a Catalunya ha consumit alguna droga il·legal en algun moment de la seva vida. El 50% ha consumit una droga il·legal l'últim any, i el 14% ha consumit heroïna el darrer any. Malgrat que el consum per via endovenosa ha anat evolucionant a la baixa als centres penitenciaris, igual que en la població general, el 5% es declara usuari de drogues intravenoses (UDI) actiu en ingressar a la presó

Les necessitats derivades de la incertesa de les famílies per falta d'accés a la informació a què es feia referència a l'apartat anterior tenen més rellevància en els casos en què les persones privades de llibertat pateixen algun tipus de malaltia mental o discapacitat intel·lectual, cosa que en termes generals representa més vulnerabilitat i una necessitat d'intensificar l'acompanyament i el suport per part de la família.

Pel que fa a les dones privades de llibertat, un estudi realitzat al CP Brians 1 va evidenciar que la prevalença del trastorn límit de la personalitat (TLP) en dones preses era del voltant del 35% respecte a l'1%-2% del total de la població (Navarro et al., 2016). Aquest diagnòstic correlaciona amb un índex més elevat d'autolesions, una adaptació pitjor a la presó, més penositat en el compliment de les sentències (més temps sense gaudir de permisos o accedir a medi obert, per exemple), i també amb altres variables clíniques com la drogodependència, factors tots ells que tenen un impacte enorme sobre la persona malalta i sobre el seu nucli familiar.

Menció especial mereixen les persones que pateixen algun tipus de discapacitat intel·lectual (DI). Diversos estudis de prevalença de DI en el medi penitenciari suggereixen que la prevalença de persones amb DI és molt més alta en la població de presons, cosa que es relaciona amb l'escassetat de suport social de la comunitat[36], un fet que augmenta també la vulnerabilitat i les necessitats de suport de la persona presa i de la seva família, tant en l'acompanyament per afrontar els problemes més institucionals i burocràtics com en l'acompanyament més psicosocial descrit al capítol 1. A més, es fan palesos els problemes en el cribratge i reconeixement de les persones amb DI a la presó[37], malgrat haver-hi un programa dissenyat específicament per a la

(36) Muñoz (2020) va demostrar que la prevalença de DI en presos del centre penitenciari Brians-1 (35,6%) és més alta que la trobada a la població general, que s'estima entre un 0,7% i un 2% segons la literatura científica.

(37) L'estudi demostrava alhora que, dels 177 presos que hi van participar, només 1 d'ells estava inclòs al programa destinat a persones amb DI (0,6%) i en només 3 participants (1,7%) es recollia el diagnòstic de retard mental a la seva història clínica.

seva detecció en el moment de realització de l'estudi, el programa Accepta. Els resultats de l'estudi esmentat van constatar alhora que els presos amb DI van mostrar més dificultats d'adaptació a la presó, la qual cosa es va traduir en més faltes disciplinàries (63,5%), un nombre més elevat de sancions (49,2%) i aplicació de mitjans coercitius (52,4%) i menys participació en activitats laborals. Així mateix, van presentar un nivell més alt de risc de violència autodirigida, intrainstitucional i de reincidència violenta, un percentatge superior de comorbiditat psiquiàtrica, seguiment psiquiàtric i consum de psicofàrmacs i d'intents de suïcidi i autolesions, i un nivell elevat de malestar psicològic, amb més consum de tòxics i més prevalença de malalties per transmissió parenteral (Muñoz, 2020).

Evidentment, tot això afecta la integritat psíquica d'aquestes persones. En alguns casos, deriva en conductes autolesives i autolítiques, que de vegades acaben abordant-se alhora amb mesures disciplinàries, com les contencions mecàniques o la immobilització psiquiàtrica, en el marc de les quals els interns i internes en molts casos al·leguen haver estat objecte de maltractaments o altra mena de conductes vexatòries. Aquesta mena de situacions, a més d'augmentar la conflictivitat en els centres penitenciaris, generen molt patiment tant en les persones privades de llibertat com en les seves famílies, els quals veuen com no sols els seus éssers estimats no reben un tractament psiquiàtric especialitzat o recursos terapèutics adequats, sinó que les respostes institucionals als seus problemes d'adaptació al context penitenciari no fan més que agreujar el seu patiment i desesperació.

Tot i que hi ha departaments especialitzats per ubicar aquestes persones, és evident que no disposen de places suficients per ubicar la totalitat de la població penitenciària que pateix algun tipus de malaltia mental(38). Així, la majoria d'aquestes persones acaben per ser ubicades en mòduls ordinaris i, tal com posa en relleu el SIRECOVI (2018), és habitual que, a causa dels seus problemes de salut mental, presentin problemes d'adaptació al règim penitenciari, protagonitzin incidents, acumulin múltiples sancions, i que, a conseqüència d'aquestes, acabin passant llargs períodes als departaments d'aïllament, malgrat que l'evidència científica demostri que l'aïllament té efectes perjudicials sobre la psique de l'individu i pot arribar a produir l'aparició de malalties mentals o l'empitjorament de les ja existents(39). Per tots aquests motius, la preocupació per part de les famílies es veu encara més agreujada quan aquestes persones es troben en departaments d'aïllament.

Fa anys que es denuncia com aquests espais destinats als presos "més perillosos" o que presenten conductes d'inadaptació extrema han acabat sent els emplaçaments per a les persones amb malalties mentals que no són capaços d'adaptar-se al context penitenciari. Tal com alerten alguns sindicats de funcionaris penitenciaris, els mòduls d'aïllament o els departaments de sancionats acaben esdevenint miniannexos dels departaments de salut mental, però sense tenir professionals preparats per donar atenció a aquests perfils. Segons relaten, quan arriba divendres o algun festiu, les persones internes considerades amb risc de suïcidi elevat (sovint amb llargs historials d'ingressos als departaments de salut mental) desapareixen dels departaments de salut mental i s'ubiquen al departament de sancionats, i el

(38) La salut mental de les persones privades de llibertat es gestiona a través del Parc Sanitari Sant Joan de Déu. El model de psiquiatria aborda la salut mental a través de l'hospitalització i del tractament ambulatori. Actualment, Catalunya té dos centres penitenciaris de referència per a l'ingrés de totes les persones internes amb problemes greus de salut mental, Brians 1 i Brians 2, les quals tenen, respectivament, 57 places per a homes i dones i 22 únicament per a homes.

(39) Per saber-ne més sobre els efectes de l'aïllament, vegeu: Coordinadora Catalana Per a la Prevenció i la denúncia de la Tortura (2016) L'aïllament penitenciari a Catalunya des d'una mirada dels Drets Humans. Accessible a: http://www.prevenciontortura.org/general/informe-sobre-el-aislamiento-penitenciario-en-catalunya/

control i vigilància dels equips de salut mental es trasllada al personal de vigilància penitenciària. És a dir, que les persones amb més necessitats sanitàries acaben ocupant els espais amb més disciplina dels centres penitenciaris[40].

Tot i que la gran majoria de les persones privades de llibertat que pateixen malalties mentals es troben en seguiment psiquiàtric ambulatori, la resposta que se'ls dona des dels serveis sanitaris penitenciaris és, en termes generals, la sobremedicació sense teràpia psicològica adequada, amb el consegüent ús inadequat dels fàrmacs que, en molts casos, fan les persones preses, sobretot aquelles amb historial de drogodependències.

La preocupació de les famílies és especialment important en el cas de les persones preses drogodependents, ja que a la presó, si bé oficialment no hi ha droga, moltes persones hi moren per sobredosi[41]. Això genera una preocupació extrema en les famílies i els suposa una sobrecàrrega afegida a les ja pròpies de l'empresonament. Als mateixos riscos derivats del consum de substàncies s'hi han de sumar els problemes derivats del seu ús en un context com el penitenciari. Amb la drogoaddicció poden augmentar la violència i l'agressivitat i, per tant, també els riscos d'agressions i de conflictes entre reclusos/es i entre aquests/es i els funcionaris o funcionàries, la qual cosa acaba comportant, en molts casos, un augment de les sancions i alhora de regressions a primer grau. Sovint, les actituds agressives arriben també a l'entorn familiar de la persona presa, de manera que es deterioren les ja precàries relacions familiars.

(40) Des d'UGT presons denunciaven la situació que pateix el CP Brians 2 respecte a la problemàtica de persones internes amb malalties mentals. Vegeu UGT Presons Brians 2 12.06.20. Accessible a: http://www.ugtpresons.com/2020/07/salut-mental-tan-cat-per-vacances-caps-de-setmana-i-festius/.

(41) Tant de drogues il·legals que entren des de fora com de benzodiazepines dispensades pel centre mateix que acaben en altres mans, fruit del tràfic entre persones internes. Tal com es pot constatar a l'annex 2, entre l'any 2011 i el 2021 van morir 59 persones per sobredosi.

És també molt preocupant la utilització de psicofàrmacs amb finalitats no estrictament terapèutiques. Ens trobem que moltes persones privades de llibertat, atesa la facilitat d'aconseguir-los en el context penitenciari, hi desenvolupen quadres addictius. No es pot obviar que, en molts casos, el consum de psicofàrmacs per part de les persones preses s'utilitza com a via de fuga de la realitat, amb els riscos de sobredosi derivats. Els barbitúrics, benzodiazepines o neurolèptics són fàrmacs consumits sovint per les persones preses amb l'objectiu d'evadir la duresa de la vida privativa de llibertat.

S'ha de tenir en compte alhora que les preocupacions familiars i els problemes dels i les drogodependents no s'acaben amb l'empresonament ja que, de vegades, la sortida de la presó també es pot veure com a un moment molt problemàtic, sobretot quan no s'adopten les mesures oportunes per garantir una bona continuïtat dels tractaments en medi obert. Aquestes situacions dificulten tant el seguiment com el procés d'adaptació de les persones i, per tant, augmenten les seves probabilitats de reincidir, de manera que s'agreugen la preocupació i la necessitat d'acompanyament constant per part de les famílies. Però qui acompanya les famílies? I si no poden o no saben enfrontar-se a aquestes situacions?

4.2. MORT A LA PRESÓ

Les taxes de mortalitat són molt superiors per a les persones privades de llibertat que a la resta de la població. Segons dades de l'ICS (2020), els homes en reclusió moren 2,3 vegades més que els no reclusos, i les dones, 4 vegades més. La mort d'un familiar és ja per si mateixa una situació tràgica i difícil d'acceptar i superar per a qualsevol persona. La mort d'un familiar empresonat comporta, sens dubte, a més de tot allò que suposa la mort d'alguna persona estimada, una sensació de gran impotència i de manca d'humanitat, resultat tant de la separació de la persona privada de llibertat respecte del seu entorn afectiu, com de la manca de sensibilitat de la institució penitenciària en la tramitació prèvia o posterior a la defunció.

Segons l'article 92 del CP i els 104.4 i 196 del RP, els malalts molt greus amb patiments incurables i les persones més grans de 70 anys poden obtenir la llibertat condicional si compleixen els requisits establerts per la legislació, excepte el d'haver extingit les tres quartes parts o, si escau, les dues terceres parts de la condemna. El Tribunal Suprem, en sentència de 12 de setembre de 1991, va interpretar aquests preceptes en un sentit obert en considerar que la llibertat condicional no s'ha de concedir per permetre la mort fora de la presó, sinó que la seva finalitat és que la persona malalta pugui romandre i patir la malaltia amb dignitat envoltada dels seus éssers estimats. Tanmateix, s'identifica una tendència que tant els responsables mèdics dels centres com les juntes de tractament i jutjats de vigilància penitenciària s'oposen a aplicar, tret que els interns o les internes es trobin pròxims a la mort.

Que la mort es produeixi a la presó o en un altre lloc no és una cosa trivial. Per a la família és generalment d'extrema importància, i una necessitat quasi vital i de dignitat, el fet que el familiar pugui passar, almenys, l'últim període de la seva vida en llibertat, dins d'un entorn familiar que el pugui acompanyar de manera afectiva en els seus últims dies. I és que, lamentablement, les dades referents a la mortalitat en presons catalanes a les quals hem fet referència anteriorment ens mostren que el 44,6% de les persones preses que van morir ho van fer dins de la presó. És a dir, gairebé la meitat de les defuncions de persones empresonades es va produir dins l'entorn penitenciari. Només un 8,2% va morir al costat de la seva família.

Quan la persona presa ha estat diagnosticada d'una malaltia amb pronòstic fatal o de mort, persones preses i famílies es veuen obligades a iniciar un llarg recorregut per intentar aconseguir que la persona pugui morir en llibertat, acompanyada dels seus éssers estimats. Les famílies amb prou recursos econòmics poden intentar recórrer aquestes decisions davant instàncies superiors. No obstant això, la gran majoria han de veure com a poc a poc va empitjorant la salut dels seus éssers estimats ubicats durant mesos o anys en les infermeries dels centres penitenciaris o a l'hospital penitenciari, on poden arribar a romandre fins al final de la seva condemna. Malgrat aquesta doctrina del Tribunal Suprem i l'índex elevat de mortalitat a les presons registrat en els últims anys, segons les dades del Departament de Justícia, des de l'any 2016 no se li ha concedit la llibertat condicional per malaltia greu a cap persona privada de llibertat, la qual cosa confirma que la possibilitat de sortir excarcerat/ada per malaltia es retarda inhumanament.

Algunes famílies conviuen amb la por que la persona empresonada se suïcidi com a única sortida a la situació tan dura que ha de suportar, sobretot en els casos en què romanen períodes llargs als departaments d'aïllament. I és que el suïcidi no és un fenomen estrany dins les presons, especialment en aquests departaments. D'altra banda, crida l'atenció el nombre elevat de morts a la presó definides com a "etiologia pendent". De les 487 morts a les quals fèiem referència anteriorment, 109 es van produir per causes encara desconegudes, la qual cosa representa una proporció de gairebé el 22,4%. Aquestes dades no fan més que incrementar la por de les famílies de perdre un ésser estimat a la presó i la falta de confiança cap a la institució i els professionals penitenciaris. On queda la necessitat de les famílies d'esclarir els motius de la mort del seu familiar?

Finalment, és de vital importància que quan es produeix una mort sota custòdia, el procés de comunicació i acompanyament a la família sigui extremadament curós. La falta de tacte i de transparència genera una desconfiança total en la institució penitenciària per part de les famílies, a més de l'impacte evident resultant d'una notícia com aquesta. Moltes vegades s'acaba culpant de la mort a la institució, sobretot en els casos en què les persones han mort a conseqüència del suïcidi o per causes desconegudes.

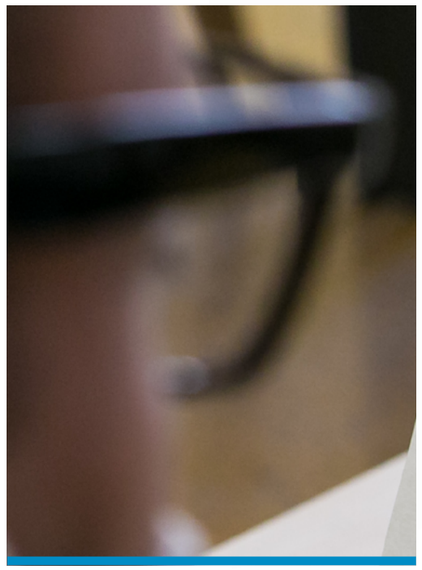
4.3. ACOTAMENT SINTÈTIC DE LES NECESSITATS

Facilitació de la informació a les famílies sobre quin metge o metgessa està tractant el seu ésser estimat, quin ha estat el seu diagnòstic, quines alternatives terapèutiques són possibles i quin és el pronòstic, a fi de poder acompanyar veritablement el seu ésser estimat en aquest procés.

Establiment de canals d'informació directa entre els metges o metgesses i les famílies de les persones preses per garantir que els familiars puguin tenir accés a tota la informació mèdica en relació amb el seu familiar empresonat, el tractament que se li proporciona i l'evolució de la seva malaltia al més aviat possible, sobretot quan la persona interna pateix algun tipus de malaltia greu o crònica, o quan pateix alguna malaltia mental o discapacitat intel·lectual.

Intensificació de l'acompanyament de la família en l'evolució de la malaltia, i que aquesta sigui partícip i s'involucri en el tractament i la presa de decisions a fi de reduir la incertesa constant i la sensació de llunyania que senten les famílies.

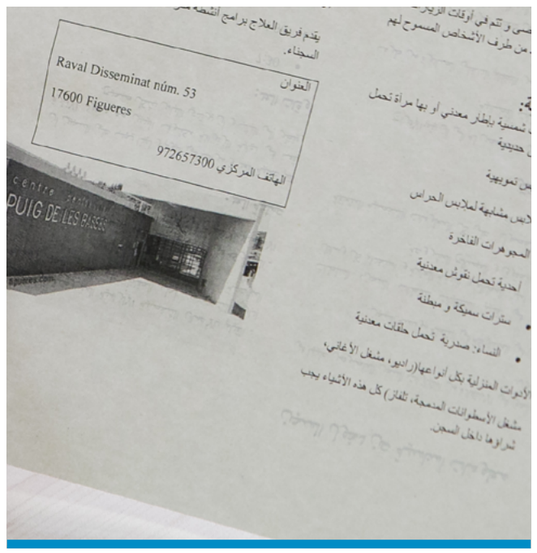
Assessorament a les famílies si aquestes decideixen iniciar processos de queixa en cas que considerin que el seu familiar empresonat no està rebent el tractament mèdic adequat o que observin qualsevol mena de negligència en relació amb l'atenció mèdica o manca d'atenció que aquesta persona està rebent, que aquestes s'investiguin amb el rigor i exhaustivitat corresponents i que es doni una resposta diligent a la família.

Foment i acompanyament de la derivació als serveis sanitaris i altres serveis externs durant l'etapa d'excarceració, especialment sempre que la persona presenti algun problema específic en l'àmbit de la salut mental.

Assessorament i acompanyament a les famílies quan es produeix la mort d'un familiar sota custòdia.

PART 2

LA COBERTURA DE LES NECESSITATS

CAPÍTOL 5.

SERVEIS POTENCIALMENT DISPONIBLES

Després d'haver exposat les necessitats familiars principals derivades de l'empresonament, cal esmentar que, encara que dispersos i sovint saturats, hi ha diversos serveis i recursos als quals adreçar-se per fer front a aquestes necessitats. Aquest capítol té per objectiu fer una recopilació i descriure tots aquests serveis existents per comprovar en quina mesura s'estan cobrint les necessitats de les famílies de persones privades de llibertat i identificar possibles mancances en l'oferta disponible. A aquest efecte, s'ha classificat el ventall de recursos segons l'àmbit de competència, diferenciant-hi els serveis que ofereix l'Administració penitenciària catalana, és a dir, la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima (SMPRAV) —en qüestions com la figura del treballador o treballadora penitenciari, la paqueteria i el peculi— dels que ofereixen altres administracions o ens privats extrapenitenciaris, on podem trobar recursos oferts per ajuntaments, diputacions o fundacions. En aquest segon grup, s'han englobat els serveis en cinc categories en funció de l'àmbit d'actuació: **els serveis d'àmbit jurídic i penitenciari; els de serveis socials i habitatge; els serveis d'ordre econòmic i laboral; els de l'àmbit de la salut física i mental; i finalment, altres serveis disponibles.**

5.1. SERVEIS OFERTS PER L'ADMINISTRACIÓ PENITENCIÀRIA

La figura institucional principal amb què tenen contacte les famílies d'una persona empresonada és la del treballador o treballadora social. El model de rehabilitació a les presons catalanes (document en el qual es plasmen les línies més rellevants del model de rehabilitació del sistema penitenciari català) defineix aquest rol establint que "és el professional penitenciari que fa la seva feina conjugant la intervenció amb tres eixos de treball: les actuacions sobre l'intern, les actuacions sobre la família i l'entorn relacional de l'intern i la coordinació i relació contínua amb la xarxa comunitària." (Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat de la Secretaria de Mesures Penals, Rehabilitació i Atenció a la Víctima, 2011, p. 26). Segons aquest mateix model:

> *"La intervenció individualitzada dels treballadors socials anirà encaminada a respondre a les necessitats d'ajuda de les famílies dels interns per evitar situacions d'exclusió social; a obrir vies de coordinació amb els serveis socials d'atenció primària i amb la xarxa comunitària i aconseguir actuacions conjuntes; a acompanyar l'intern en la preparació dels permisos de sortida així com el seguiment coordinat; a avaluar, informar i gestionar el suport econòmic pertinent; a fer un seguiment especial dels interns ingressats en recursos externs, i a col·laborar en la resolució de situacions de crisi (especialment en la gestió de les situacions d'interns finats o de familiars finats dels interns), entre d'altres". (Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat de la Secretaria de Mesures Penals, Rehabilitació i Atenció a la Víctima, 2011, p. 98)*

Per tant, formalment, aquesta figura és el o la professional de referència que s'ha d'entrevistar periòdicament amb les famílies o els referents socials de l'intern o interna, amb els objectius d'orientar-los en el procés penitenciari, implicar-los en el pla individualitzat de tractament de l'intern o interna i fer el diagnòstic social en coordinació amb la xarxa comunitària, entre d'altres.

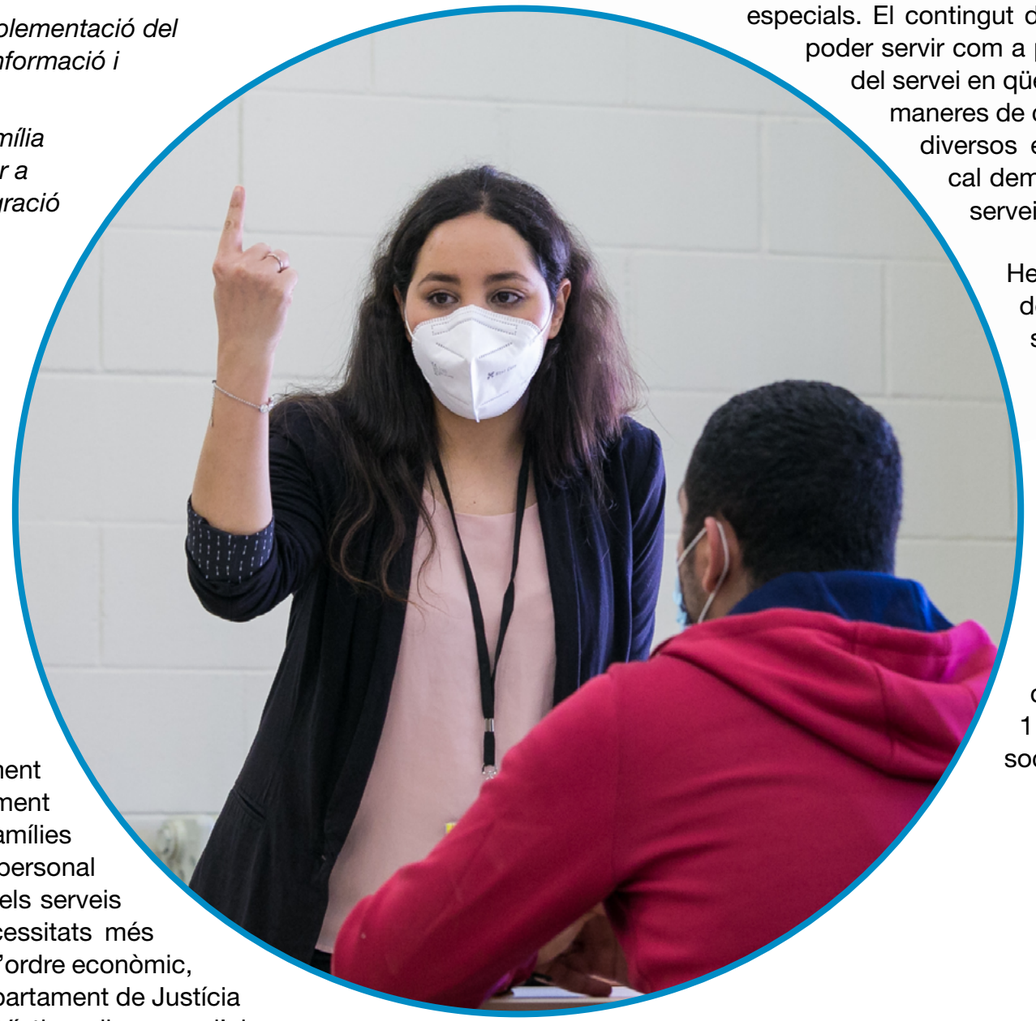
D'altra banda, el Model de participació i convivència dels centres penitenciaris de Catalunya, afirma que:

"Les famílies són agents de socialització i motivació per al canvi de l'intern. En aquest sentit, l'equip multidisciplinari, representat pels treballadors socials:

- *Promou la seva implicació en l'elaboració i implementació del PIT de l'intern a través d'espais de formació-informació i sensibilització.*
- *Organitza sessions conjuntes entre l'intern, família i professionals per planificar i revisar el PIT, per a aquells interns que inicien el procés de reintegració mitjançant sortides.*
- *Treballa conjuntament amb les famílies en el procés de transició a la vida en llibertat afavorint el retorn de l'intern al medi extern: orienta, informa, assessora i apodera tant els interns com les famílies per al canvi, conjuntament amb la xarxa de recursos comunitaris.*
- *Facilita les derivacions i l'accés a recursos del medi extern."*

(Secretaria de Mesures Penals, Rehabilitació i Atenció a la Víctima, 2017, p. 29)

Així, a partir del moment de l'empresonament, que normalment es produeix al centre penitenciari de Brians 1 (destinat actualment a interns preventius majoritàriament), el contacte de les famílies amb els treballadors i treballadores socials i amb la resta del personal penitenciari, l'ús de serveis com el peculi o la paqueteria i els serveis socials d'execució penitenciària haurien de cobrir les necessitats més bàsiques, des de l'arrelament familiar fins a les necessitats d'ordre econòmic, jurídic o sanitari. Per tal de dur a terme aquesta tasca, el Departament de Justícia i la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima disposen d'alguns serveis d'atenció i assessorament als quals poden adreçar-se tant els interns o internes com les seves famílies.

A continuació, es mostren de manera resumida els serveis principals de la SMPRAV als quals poden accedir les famílies, des del contacte amb treballadors/ores socials i directors/ores de cada centre penitenciari, fins als horaris de cita prèvia per demanar comunicacions orals o especials. El contingut de les taules, les quals han estat dissenyades amb el fi de poder servir com a petit glossari de referència per a les famílies, mostra el nom del servei en qüestió, una petita descripció orientativa d'aquest, les diverses maneres de contactar-hi i un apartat d'observacions en què es descriuen diversos elements, com les funcions específiques de cadascun, si cal demanar cita per accedir-hi, o les petites diferències del mateix servei per a cada centre penitenciari.

Hem de tenir present, però, que tota la informació i dades de contacte s'han recollit i recopilat dels diversos epígrafs i seccions de la pàgina web de la SMPRAV i d'altres webs adjacents. Com s'ha dit anteriorment, la falta d'informació i el llenguatge críptic és un fenomen problemàtic per a les famílies de les persones preses, ja que la cerca d'aquesta informació pot suposar un veritable trencaclosques per a les persones que no tenen accés o no saben accedir-hi.

Segons hem dit prèviament, Brians 1 és generalment el primer centre penitenciari amb el qual tenen contacte tant la persona presa com la família. Aquest contacte, en cas que sigui el primer ingrés, suposa el moment de més incertesa i desesperació; és per això que s'ha decidit separar en la taula 1 els horaris i les dades de contacte del personal de serveis socials d'aquest centre:

TAULA 1

NOM	CP Brians 1 (ingrés, direcció)
DESCRIPCIÓ	Informació i atenció primària de serveis socials penitenciaris i entrevistes amb el personal directiu del centre sobre l'estat general i les possibles incidències que tenen a veure amb el familiar intern.
CONTACTE	Hi ha un servei de treballadores socials per atendre les famílies o referents externs de la persona ingressada sense cita prèvia, amb l'horari següent: dilluns, dimecres i divendres, de 8.00 a 13.30 hores i de 15.00 a 20 hores. Per contactar-hi, poden trucar als telèfons fixos: 937 758 020, 937 758 021, i 937 758 022 (del centre), o als números: 933 426 781 i 933 170 448 (dels Serveis Socials d'Atenció Penitenciària de Barcelona), o al mòbil 637 346 095.
OBSERVACIONS	Centre penitenciari amb interns/es majoritàriament de caràcter preventiu. La majoria dels ingressos, siguin voluntaris o després de la captura, venen aquí fins que se'ls assigna el centre de compliment. Moltes vegades, és el primer contacte de les persones amb el món penitenciari.

Un cop s'estabilitza la situació d'ingrés, a la persona interna se li assigna un centre penitenciari de compliment. En el context nou, és freqüent que canviïn diverses condicions, com els horaris de visita i el procés per demanar-les, les condicions de la paqueteria i els comptes bancaris d'ingrés de peculi[42]. És per això que en moltes ocasions és necessari que les famílies s'entrevistin amb el personal del centre nou.

A la taula 2 es mostren els contactes per poder comunicar-se i demanar cita amb l'oficina d'atenció ciutadana de la SMPRAV (la qual serveix de centraleta per aglutinar les consultes i demandes de qualsevol ciutadà/ana envers les qüestions penitenciàries de la seva persona estimada); el contacte dels directors i directores dels diferents centres penitenciaris de compliment i del Pavelló Hospitalari Penitenciari de Terrassa (PHPT), a fi de facilitar la comunicació directa amb les màximes responsabilitats de cada centre, i els diferents procediments i horaris per entrar paqueteria, amb l'objectiu d'afavorir la cobertura dels béns més essencials, com la roba:

(42) La informació referent a les comunicacions i als serveis de peculi als diferents centres penitenciaris es troben als annexos 5 i 6, respectivament.

TAULA 2

NOM	Oficina d'atenció ciutadana de la SMPRAV
DESCRIPCIÓ	Consultes o queixes per casos concrets per temes relacionats amb la classificació en graus, els programes de tractament aplicats, el centre de destinació i les sortides i permisos que són competència de la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima
CONTACTE	L'atenció és a la seu de l'Oficina d'Atenció Ciutadana (OAC). **Adreça:** c/ del Foc, 57 **Tel.:** 938 842 033
OBSERVACIONS	Cal concertar cita prèvia

NOM	Personal directiu dels centres penitenciaris de compliment
DESCRIPCIÓ	Entrevistes amb el personal directiu del centre sobre l'estat general i les possibles incidències que tenen a veure amb el familiar intern.
CONTACTE	**CP Brians 2:** de dilluns a divendres. Tel.: 936 935 000. **CP Wad-Ras:** de dilluns a divendres. Tel.: 932 250 884. **CP Lledoners:** Tel.: 936 930 700. **CP Quatre Camins:** L'entrevista és telefònica, cada dimarts, a partir de les 16.00 hores. Tel.: 938 422 461 **CP Joves:** de dilluns a divendres. Tel.: 936 934 141. **CP Mas d'Enric:** dimecres al matí. Tel.: 977 592 070 (extensió 9539 o 9540) **CP Ponent:** Tel.: 973 220 333. **CP Puig de les Basses:** de dilluns a divendres. Tel.: 972 657 300 o 972 657 261. **PHPT:** Per a temes sanitaris/mèdics, cal contactar amb la secretaria mèdica del Pavelló, trucant al telèfon 937 317 861, de 8.00 a 15.30 hores. · Per a temes de gestió penitenciària, cal demanar cita amb la direcció o coordinació del Pavelló, al telèfon 937 317 861, en dies feiners de 9.00 a 16.30 hores.
OBSERVACIONS	Cal concertar cita en la majoria dels centres penitenciaris.

NOM

Paqueteria als CP

DESCRIPCIÓ

Informació de com entrar béns i fer transferències monetàries

CONTACTE

Brians 1: de dilluns a diumenge, de 8.00 a 20.00 hores (encara que no tingui visita amb l'intern o interna).

Brians 2: El lliurament i recollida de paquets per als interns i les internes ha de coincidir amb les programacions dels vis-a-vis, i l'horari de recepció i lliurament és: Divendres, de 15.00 a 18.00 hores.

- Dissabtes i diumenges, de 8.30 a 13.00 hores i de 14.00 a 18.00 hores.

Lledoners: Horaris de recepció de paquets per als interns i les internes

- Dissabtes i diumenges, de 9.00 a 13.30 hores i de 14.30 a 19.00 hores.

De dilluns a divendres també es recullen paquets, al servei de finestreta del centre, en la franja horària de 9.00 a 13.00 hores i de 15.00 a 19.00 hores.

Horaris de sortida de paquets dels interns

- Mòduls 1, 2, 3, 4 i DERT: el primer i tercer cap de setmana del mes.
- Mòduls 5, 6, 7 i 8 i Infermeria: el segon i quart cap de setmana del mes.

Quatre Camins; Wad-Ras; Joves; Mas d'Enric; Ponent; Puig de les Basses: no hi ha informació d'horaris, s'entén que seria abans de les comunicacions.

OBSERVACIONS

Per poder entrar paquets als centres, s'ha de tenir la condició de persona comunicant (acreditat amb el llibre de família o estar autoritzat per l'intern o interna).

L'intern o interna pot rebre dos paquets mensuals. El pes màxim per paquet és de 5 kg (excepte a Brians 1, que són 10 kg). El portador ha de dipositar el paquet a l'espai de paqueteria, després de presentar el document d'identitat de la persona que el diposita. Si el pes excedeix de la quantitat màxima, es comptarà com a dos paquets, i fins al mes següent no es podrà entrar res més.

La bossa recomanada per a l'entrada del paquet és de ràfia amb cremallera, i amb mides inferiors a 60 × 70 × 30 cm.

Al **CP de Lledoners** s'informa que els interns i internes classificats en primer grau poden rebre només un paquet al mes, i els interns i internes en situació d'aïllament o mesures cautelars no poden rebre cap paquet.

Al **CP de Ponent**, els interns i internes poden rebre dos paquets al mes amb objectes i productes autoritzats, llevat que estiguin ingressats al Departament Especial de Règim Tancat (DERT) o a un departament especial.

Si teniu algun dubte respecte a algun element que porteu, si us plau, consulteu amb el personal de la Unitat de Serveis Exteriors abans de fer el dipòsit del paquet o l'entrada a l'espai de locutoris.

D'altra banda, com ja s'ha dit en apartats anteriors, el treballador o treballadora social hauria de ser la figura de contacte principal amb les famílies. Per establir-hi contacte hi ha tres canals disponibles: trucar al centre penitenciari i deixar un missatge a l'extensió destinada als treballadors i treballadores socials i esperar que ells us tornin la trucada en els dies vinents; trucar per demanar cita a les oficines de serveis socials d'execució penitenciària de les diferents províncies; i, finalment, enviar un correu electrònic a les bústies en línia dels treballadors o treballadores socials dels diferents centres penitenciaris.

A la taula 3 es mostren, primerament, els telèfons de contacte de les centraletes de cada presó (que són l'enllaç de derivació a la consulta dels serveis més bàsics com les visites, la paqueteria i el peculi). Seguidament, s'exposen les adreces electròniques dels serveis socials de cada CP, les quals serveixen per intentar mantenir un contacte més o menys directe entre les famílies i els treballadors/ores socials. Finalment, es mostren les dades de contacte de les àrees de Serveis Socials d'Execució Penal de les diferents províncies, les quals són les responsables de coordinar el personal de serveis socials dels centres penitenciaris situats en cada província, a més de ser-ne les seus de les oficines:

TAULA 3.

NOM

Telèfons dels centres penitenciaris.

DESCRIPCIÓ

Informació i assessorament de serveis socials i resta de temes per a famílies o referents externs de la persona ingressada en algun centre penitenciari.

CONTACTE

CP Brians 1: 937 758 000
CP Brians 2: 936 935 000.
CP Wad-Ras: 932 250 884
CP Lledoners: 936 930 700
CP Quatre Camins: 938 422 461
CP Joves: 936 934 120.
CP Mas d'Enric: 977 592 070
CP Ponent: 973 220 333.
CP Puig de les Basses: 972 657 300.
PHPT: 937 317 861

OBSERVACIONS

Cap observació.

NOM

Àrea de Serveis Socials d'Execució penal de la província de Barcelona

DESCRIPCIÓ

Informació i assessorament de serveis socials per a famílies o referents externs de la persona ingressada en algun centre penitenciari

CONTACTE

Adreça: Ronda de Sant Pere, 35

Horari: dilluns i dijous, de 8.00 a 18.00 hores; dimarts i dimecres, de 8.00 a 20.00 hores, i divendres, de 8.00 a 15.30 hores.

Tel.: 933 170 448 o 933 170 249

A/e: juronda35.dj@gencat.cat

OBSERVACIONS

Per rebre atenció presencial, cal concertar cita

NOM

Àrea de Serveis Socials d'Execució penal de la província de Tarragona

DESCRIPCIÓ

Informació i assessorament de serveis socials per a famílies o referents externs de la persona ingressada en algun centre penitenciari

CONTACTE

Adreça: Avinguda de l'Argentina, 243005 Tarragona

Telèfon: 977 233 034

ssaptarragona.justicia@gencat.cat

OBSERVACIONS

Funcions:

a) Dur a terme les actuacions de suport social i comunitari en l'entorn relacional de les persones preventives i penades.

b) Coordinar l'execució de les mesures penals alternatives.

c) Gestionar les prestacions socials en l'àmbit penitenciari en benefici dels interns o internes i les seves famílies.

d) Fer el seguiment dels alliberats o les alliberades condicionals.

e) Participar en el pla d'execució, seguiment i control del compliment de la pena de localització permanent.

f) Qualsevol altra funció de naturalesa anàloga que li sigui encomanada pels seus superiors jeràrquics.

NOM

Àrea de Serveis Socials d'Execució penal de la província de Girona

DESCRIPCIÓ

Informació i assessorament de serveis socials per a famílies o referents externs de la persona ingressada en algun centre penitenciari

CONTACTE

Telèfon: 872 975 936 - **Adreça:** Pl. de Pompeu Fabra, 1 - 17002 Girona

*No s'ha trobat, de moment, cap dada de contacte més (horari d'atenció telefònica o presencial, adreça electrònica, etc.)

OBSERVACIONS

Funcions:

a) Dur a terme les actuacions de suport social i comunitari en l'entorn relacional de les persones preventives i penades.

b) Coordinar l'execució de les mesures penals alternatives.

c) Gestionar les prestacions socials en l'àmbit penitenciari en benefici dels interns o internes i les seves famílies.

d) Fer el seguiment dels alliberats o les alliberades condicionals.

e) Participar en el pla d'execució, seguiment i control del compliment de la pena de localització permanent.

f) Qualsevol altra funció de naturalesa anàloga que li sigui encomanada pels seus superiors jeràrquics.

NOM

Àrea de Serveis Socials d'Execució penal de la província de Lleida

DESCRIPCIÓ

Informació i assessorament de serveis socials per a famílies o referents externs de la persona ingressada en algun centre penitenciari

CONTACTE

Adreça: C/ Victoria Kent, s/n, Lleida - **Tel.:** 973 727 707

*No s'ha trobat, de moment, cap dada de contacte més (horari d'atenció telefònica o presencial, adreça electrònica, etc.)

OBSERVACIONS

Funcions:

a) Dur a terme les actuacions de suport social i comunitari en l'entorn relacional de les persones preventives i penades.

b) Coordinar l'execució de les mesures penals alternatives.

c) Gestionar les prestacions socials en l'àmbit penitenciari en benefici dels interns o internes i les seves famílies.

d) Fer el seguiment dels alliberats o les alliberades condicionals.

e) Participar en el pla d'execució, seguiment i control del compliment de la pena de localització permanent.

f) Qualsevol altra funció de naturalesa anàloga que li sigui encomanada pels seus superiors jeràrquics.

5.2. SERVEIS EN L'ÀMBIT DE L'ASSESSORAMENT JURÍDIC I PENITENCIARI

L'empresonament d'un familiar comporta endinsar-se en un món jurídic on la terminologia, les qüestions legals i els procediments penals passen de ser pràcticament desconeguts a ser del tot rellevants. És per això que **les famílies de persones preses necessiten espais on adreçar-se per rebre orientació i assessorament jurídic d'àmbit civil, laboral, contenciós administratiu, mercantil, penal i estrangeria.**

A la taula 4 es mostren diferents serveis disponibles al respecte, tots ells gratuïts. Les dades que conté aquesta taula són les següents: el nom de cada servei o entitat i l'ens i la competència a què pertany (sigui una administració pública com el mateix Ajuntament de Barcelona o les diferents diputacions, o privada com les distintes ONG); el col·lectiu al qual va adreçat, ja que n'hi ha de genèrics als quals pot dirigir-se qualsevol ciutadà o ciutadana, com per exemple el Servei d'Orientació Jurídica i Mediadora (SOJ) de l'Ajuntament de Barcelona, i d'altres de més específics orientats a col·lectius concrets, com és el cas del Servei d'Orientació Jurídica Penitenciària (SOJP) per a persones preses a Catalunya o el Servei d'Atenció, Recuperació i Acollida (SARA) per a persones víctimes de violència masclista; una petita descripció del servei (la majoria són serveis d'orientació jurídica generals com el SOJ, o envers diversos temes, com els del SAIER en tot el que està relacionat amb estrangeria, o l'assessorament jurídic del SAS per a persones que han exercit el treball sexual i que viuen a la ciutat de Barcelona. Però també se'n mostren altres que no treballen sobre el terreny estrictament judicial, com el SIRECOVI, el qual actua moltes vegades com a enllaç entre la persona presa o la seva família i l'Administració penitenciària; les dades de contacte; i petites observacions de cadascun, com ara si cal demanar cita o si s'accedeix a través dels serveis socials generals del familiar pres, o si pot accedir-hi la persona afectada directament.

TAULA 4

NOM	Servei d'Orientació Jurídica Penitenciària (SOJP)	**ENS**	Autonòmic
COMPETÈNCIA	Consell de l'Advocacia Catalana (en col·laboració amb el Departament de Justícia)	**COL·LECTIU ADREÇAT**	Persones privades de llibertat a qualsevol dels centres penitenciaris de Catalunya
DESCRIPCIÓ	Servei d'orientació jurídica gratuïta en diverses matèries. També es tramiten sol·licituds per obtenir el reconeixement del dret a la justícia gratuïta. Es poden fer consultes en els àmbits civil, familiar, laboral, contenciós administratiu, mercantil, estrangeria i penitenciari.		
CONTACTE	L'horari d'atenció depèn de cada centre penitenciari.	**OBSERVACIONS**	Cal adreçar-s'hi mitjançant instància, explicant-hi el motiu o tema de consulta.
NOM	Punts d'Orientació Jurídica Municipal (POJM)Penitenciària (SOJP)	**ENS**	Provincial
COMPETÈNCIA	Diputació de Barcelona	**COL·LECTIU ADREÇAT**	Persones derivades dels serveis socials municipals.
DESCRIPCIÓ	Assessorament en qüestions jurídiques de caràcter general a persones usuàries, per proporcionar una primera orientació i facilitar la tramitació de la justícia gratuïta i de l'advocat/ada d'ofici, si es requereix. Els atenen advocats i advocades mitjançant convenis de col·laboració amb els col·legis d'advocats de la província.		
CONTACTE	La prestació es duu a terme en uns punts d'informació i orientació en diferents municipis de la província de Barcelona, que donen cobertura a un territori proper.	**OBSERVACIONS**	Cal demanar sempre cita a la persona referent dels serveis socials municipals.
NOM	Punt d'Informació i Atenció a les Dones (PIAD)	**ENS**	Municipal
COMPETÈNCIA	Ajuntament de Barcelona	**COL·LECTIU ADREÇAT**	Dones majors d'edat i noies de 12 a 17 anys.
DESCRIPCIÓ	Assessorament jurídic gratuït especialitzat en diversos àmbits: dret civil, familiar, laboral, violència de gènere i estrangeria. També ofereix assessorament i suport jurídic a entitats i professionals de la ciutat que treballen amb dones.		
CONTACTE	Adreça: Hi ha un PIAD a cada districte de la ciutat. / Horari: De dilluns a dijous, de 9.00 a 19.00 hores, i divendres, de 9.00 a 16.00 hores. / Tel.: 936 197 311	**OBSERVACIONS**	Cal concertar cita prèvia.

NOM Servei d'Atenció, Recuperació i Acollida (SARA)

ENS Municipal

COMPETÈNCIA Ajuntament de Barcelona

COL·LECTIU ADREÇAT Persones víctimes de situacions de violència masclista, dones, infants i adolescents, i persones LGTBI.

DESCRIPCIÓ Assessorament legal gratuït en els àmbits civil, penal, d'estrangeria, administratiu i laboral. També ofereix atenció integral i proporciona assessorament als professionals i les persones de l'entorn de les víctimes. És la porta d'entrada als recursos públics i privats d'acolliment d'urgència i de llarga estada per a persones que viuen situacions de violència masclista.

CONTACTE Adreça: c/ Marie Curie, 16 / Horari: de dilluns a dijous, de 9.00 a 19.00 hores, i divendres, de 9.00 a 16.00 hores. / Tel.: 900 922 357 / Adreça electrònica: sara@bcn.cat

OBSERVACIONS A l'assessorament legal s'hi accedeix per derivació interna del mateix servei o bé d'altres serveis de l'Ajuntament de Barcelona.

NOM Servei d'Atenció Socioeducativa (SAS)

ENS Municipal

COMPETÈNCIA Ajuntament de Barcelona

COL·LECTIU ADREÇAT Dones que exerceixen o han exercit treball sexual a la ciutat de Barcelona, especialment per a les que ofereixen els serveis a la via pública.

DESCRIPCIÓ Assessorament jurídic gratuït. El servei ofereix atenció, informació, assessorament i acompanyament jurídic i presencial a les usuàries del SAS en les especialitats de dret penal, administratiu, laboral, família, estrangeria i també en qüestions d'habitatge.

CONTACTE Adreça: c/ València, 344 / Horari: de dilluns a divendres, de 9.00 a 19.00 hores. Tel.: 932 564 456

OBSERVACIONS Cal concertar cita prèvia

NOM Programa "Noves famílies a Barcelona"

ENS Municipal

COMPETÈNCIA Ajuntament de Barcelona

COL·LECTIU ADREÇAT Famílies d'origen estranger que han iniciat, o que volen iniciar, un procés de reagrupament familiar.

DESCRIPCIÓ Assessorament jurídic gratuït sobre tots els requisits del procés administratiu de cada país d'origen abans del reagrupament familiar i sobre els drets que com a famílies reagrupades tenen al país i ciutat d'acollida: tràmit de reagrupament familiar, regularització de familiars que es troben al territori, renovacions de la residència per reagrupament familiar, entre d'altres.

CONTACTE N'hi ha un per cada districte. Així, per exemple, el contacte de Ciutat Vella és el tel. 677 884 621 i l'adreça electrònica reagrupament_ciutatvella@bcn.cat Disposa de servei de traducció.

OBSERVACIONS Des del programa es contacta directament amb les persones que han rebut un informe positiu d'adequació de l'habitatge.

NOM Centre LGTBI de Barcelona

ENS Municipal

COMPETÈNCIA Ajuntament de Barcelona

COL·LECTIU ADREÇAT Persones i col·lectius LGTBI i persones del seu entorn

DESCRIPCIÓ Assessorament jurídic a persones que pateixen situacions de discriminació per LGTBI-fòbies o serofòbies o que són víctimes de situacions de violències en relacions sexoafectives LGTBI. També duu a terme l'orientació jurídica en les especialitats de dret de família, estrangeria, laboral i administratiu.

CONTACTE Adreça: C/ Comte Borrell, 22 / Horari: Dilluns, de 15.30 a 20.30 hores; de dimarts a divendres, de 10.00 a 14.00 hores i de 15.30 a 20.30 hores; dissabtes, de 10.00 a 14.00 hores i de 15.00 a 20.00 hores. / Tel.: 938 805 111 Email: info@centrelgtbibcn.org

OBSERVACIONS Cap

NOM Unitat contra el Tràfic d'Éssers Humans (UTEH)

ENS Municipal

COMPETÈNCIA Ajuntament de Barcelona

COL·LECTIU ADREÇAT Qualsevol persona major o menor d'edat víctima del tràfic d'éssers humans

DESCRIPCIÓ Atenció i representació jurídica gratuïta en els àmbits de dret d'estrangeria, familiar, violència masclista, assessorament i acompanyament en les actuacions policials i judicials, entre d'altres. Atenció integral a les víctimes, atenció psicològica i social, i assessorament dels i les professionals i les persones de l'entorn de les víctimes.

CONTACTE Adreça electrònica: unitatTEH@bcn.cat

OBSERVACIONS Accés al servei per derivació d'un servei o professional.

NOM Punt d'Informació i Arrelament (PIA)

ENS Municipal

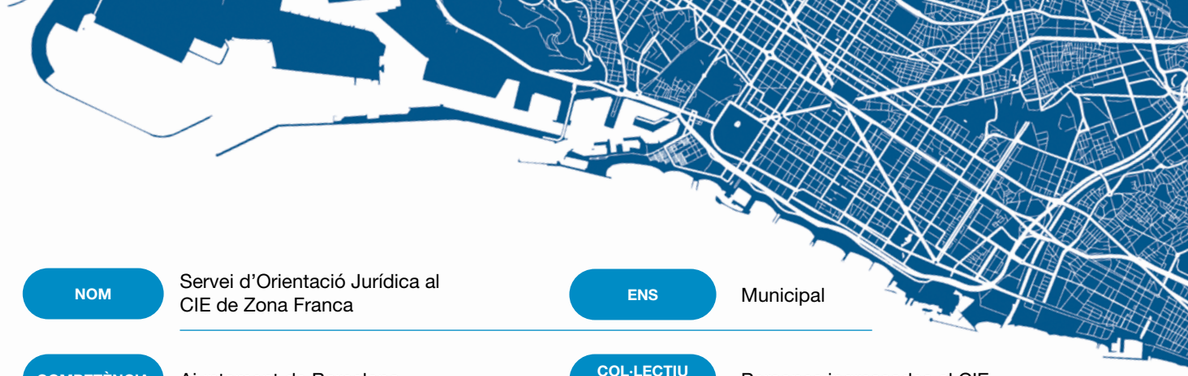
COMPETÈNCIA Ajuntament de Barcelona

COL·LECTIU ADREÇAT Persones que volen obtenir la residència per circumstàncies excepcionals o persones que ja han tramitat un informe d'arrelament social i necessiten informació. sobre els tràmits següents.

DESCRIPCIÓ Assessorament personalitzat sobre el tràmit d'arrelament i altres tràmits d'estrangeria que hi estan relacionats.

CONTACTE Adreça: Pg. de Sant Joan, 75 / Horari: De dilluns a dijous, de 8.30 a 19.00 hores, i divendres, de 8.00 a 15.00 hores. / Tel.: 932 564 476 / Email: pia@bcn.cat

OBSERVACIONS Cal concertar cita prèvia

NOM Servei d'Atenció a Immigrants, Emigrants i Refugiats (SAIER)

ENS Municipal

COMPETÈNCIA Ajuntament de Barcelona

COL·LECTIU ADREÇAT Qualsevol persona que visqui a Barcelona.

DESCRIPCIÓ Assessorament jurídic i informació sobre procediments i drets en els àmbits de la immigració, la protecció internacional, l'emigració i el retorn voluntari: visats, arrelament, reagrupament familiar, renovació i modificació del NIE, tràmits de nacionalitat, ordres d'expulsió, tràmits de protecció internacional i apatrídia, drets civils, laborals i familiars, etcètera.

CONTACTE Adreça: c/ Tarragona, 141 / Horari: De dilluns a divendres, de 9.00 a 13.00 hores. Tel.: 931 532 800 / Adreça electrònica: saierinfo@bcn.cat

OBSERVACIONS Cal sol·licitar una cita al web d'Oficina Virtual o presencialment.

NOM Oficina per la No Discriminació (OND)

ENS Municipal

COMPETÈNCIA Ajuntament de Barcelona

COL·LECTIU ADREÇAT Persones que pateixen situacions de vulneració de drets o discriminació per raó d'edat, identitat de gènere, orientació sexual, origen, religió, llengua, nacionalitat, salut, discapacitat o situació socioeconòmica.

DESCRIPCIÓ Assessorament jurídic gratuït. Des del servei d'assessorament jurídic, format per advocades i advocats experts en discriminació i en defensa de drets humans, s'atén i informa la persona sobre el contingut dels seus drets i la manera més adequada d'exercir-los d'una manera efectiva en diferents àmbits: dret penal, laboral, civil, administratiu, estrangeria, família i gènere.

CONTACTE Adreça: c/ Ferran, 32 / Horari: de dilluns a divendres, de 9.00 a 14.00 hores, i dijous, de 9.00 a 19.00 hores / Tel.: 934 132 000

OBSERVACIONS Cal concertar cita prèvia

NOM Servei d'Orientació Jurídica i Mediadora (SOJ)

ENS Municipal

COMPETÈNCIA Ajuntament de Barcelona, en col·laboració amb el Col·legi de l'Advocacia de Barcelona (ICAB)

COL·LECTIU ADREÇAT Ciutadania en general.

DESCRIPCIÓ Servei gratuït d'atenció personalitzada que té com a finalitat proporcionar, en primer lloc, consells per orientar sobre el tema jurídic plantejat per la ciutadania i informar sobre la viabilitat d'acudir als tribunals o de recórrer a les vies alternatives de resolució de conflictes.

L'orientació és de caràcter general en les especialitats de dret civil, penal, administratiu, família (separacions, divorcis, guarda i custòdia...), arrendaments (habitatge, locals de negoci) i propietat horitzontal, entre d'altres.

CONTACTE Adreça: c/ Ferran, 32 / Horari: dimarts, de 9.00 a 15.00 hores; dijous, de 14.00 a 19.00 hores, i divendres, de 9.00 a 14.00 hores. / Tel.: 932 564 625 / Email: sojsombarcelona@icab.cat

OBSERVACIONS Cal concertar cita prèvia

NOM Servei d'Orientació Jurídica al CIE de Zona Franca

ENS Municipal

COMPETÈNCIA Ajuntament de Barcelona

COL·LECTIU ADREÇAT Persones ingressades al CIE.

DESCRIPCIÓ Assessorament jurídic gratuït i assistència per informar els interns i les internes de l'estat de la tramitació de la mesura cautelar d'internament i dels processos administratius i jurisdiccionals de retorn, devolució i expulsió, assessorar-los en la formulació i tramitació de peticions i queixes sobre qüestions referents a la seva situació d'internament, entre d'altres.

CONTACTE Horari: dilluns, dimecres i divendres, de 9.00 a 14.00 hores.

OBSERVACIONS Per accedir-hi, cal demanar el formulari a la policia o al personal de la Creu Roja. Disposa d'un servei de traducció.

NOM Projecte SIRECOVI

ENS Universitat de Barcelona

COMPETÈNCIA Observatori del Sistema Penal i dels Drets Humans

COL·LECTIU ADREÇAT Persones privades de llibertat a qualsevol dels centres penitenciaris de Catalunya

DESCRIPCIÓ És un sistema de registre i comunicació per a la protecció de víctimes de violència institucional. Un cop rebuda la petició, el servei ofereix la possibilitat d'entrevistar-se amb la persona privada de llibertat i, si es considera pertinent, comunicar el seu cas a altres organismes i fer peticions a les administracions en el seu nom, per assegurar el compliment de totes les garanties i drets.

CONTACTE Adreça: Av. Diagonal, 684, despatx 1, aula 23 / Tel.: 611 005 679 / Email: alertasirecovi@ub.edu

OBSERVACIONS Cap

NOM Punt d'Assessorament a Familiars de Persones Preses

ENS ONG

COMPETÈNCIA Arrels Advocats SCCLP

COL·LECTIU ADREÇAT Familiars de persones preses

DESCRIPCIÓ Servei d'atenció a demandes d'informació i assessorament en matèria jurídica per a familiars de persones preses. Ofereix un reforç a les famílies mateixes i a la comunitat que tinguin dubtes o problemes relacionats amb les situacions derivades de l'estada en un centre penitenciari.

CONTACTE Adreça: c/ Foradada, 36 / Horari: Dimecres, de 15.00 a 18.00 hores / Tel.: 937 376 457 / Adreça electrònica: presons@arrelsadvocats.cat

OBSERVACIONS Cal concertar cita prèvia

NOM	Projecte David: Grup de suport per a familiars de persones preses	**ENS**	ONG
COMPETÈNCIA	Fundació Marianao (Baix Llobregat)	**COL·LECTIU ADREÇAT**	Familiars de persones preses.
DESCRIPCIÓ	Assessorament jurídic gratuït perquè les persones en situació de més vulnerabilitat puguin exercir la defensa dels seus drets i suport emocional i acompanyament en el procés de reinserció, treballant en xarxa amb professionals i recursos de l'àmbit de les addiccions, la salut mental i la inserció laboral.		
CONTACTE	Adreça: pl. Joan N. García Nieto, s/n, Sant Boi de Llobregat / Tel.: 936 303 062 Email: projectedavid@marianao.net	**OBSERVACIONS**	El grup de suport, format per vuit famílies, es troba cada dos mesos de forma presencial i s'acompanya de l'equip referent d'atenció.

NOM	Servei d'Atenció i Denúncia davant situacions de Violència Institucional (SAIDAVI)	**ENS**	ONG
COMPETÈNCIA	Irídia	**COL·LECTIU ADREÇAT**	Persones que pateixen situacions de maltractament en el marc del sistema penal català.
DESCRIPCIÓ	Assistència jurídica i psicosocial a les persones que pateixen situacions de maltractament en el marc del sistema penal català, amb l'objectiu de prevenir i denunciar la violència institucional. El SAIDAVI també duu a terme actuacions d'ofici per investigar possibles vulneracions de drets i exerceix l'acusació popular en els casos en què l'entitat ho considera pertinent.		
CONTACTE	Adreça: riera d'Escuder, 38 / Horari: Dimarts i dijous, de 10.00 a 17.00 hores. Dilluns, dimecres i divendres, de 10.00 a 14.00 hores / Tel.: 693 287 323 / Email: saidavi@iridia.cat	**OBSERVACIONS**	Cap

NOM	Servei d'Atenció i Denúncia (SAiD) per casos de discriminació i delictes d'odi	**ENS**	ONG
COMPETÈNCIA	SOS Racisme	**COL·LECTIU ADREÇAT**	Persones que han patit alguna mena de discriminació o delictes d'odi racistes.
DESCRIPCIÓ	Servei gratuït i especialitzat que ofereix atenció a persones que han patit una discriminació o un delicte d'odi racista. Té com a objectiu restituir els drets vulnerats i acompanyar en la reparació del dany. S'ofereix representació judicial, intervenció administrativa, acompanyament en la mediació i acompanyament psicosocial.		
CONTACTE	Adreça: Rambla de Santa Mònica, 10 Horari: de dilluns a divendres, de 10.00 a 14.00 hores, i dimarts i dijous, de 10.00 a 14.00 hores i de 16.00 a 20.00 hores. / Tel.: 933 010 597 Email: sosracisme@sosracisme.org Web: www.sosracisme.org	**OBSERVACIONS**	Cap

5.3. SERVEIS EN L'ÀMBIT DE SERVEIS SOCIALS I HABITATGE

Tant les persones preses com les seves famílies requereixen un acompanyament per part dels serveis públics que en garanteixi els drets socials i que en cobreixi les necessitats bàsiques. Les dificultats d'accés a un habitatge, la manca d'inserció social, la falta d'una xarxa de suport sòlida i la impossibilitat d'atendre la despesa energètica o alimentària poden ser situacions que pateixen moltes d'aquestes famílies. Els serveis socials mateixos són essencials en aquest sentit. La figura dels treballadors i treballadores socials penitenciaris pot ser-hi una via d'accés, ja que fan de pont entre els serveis socials i les famílies de les persones privades de llibertat.

La taula 5 exhibeix, amb la mateixa divisió que la taula 4 (nom del servei, ens, competència, col·lectiu adreçat, descripció, contacte i observacions), diversos serveis disponibles relacionats amb els serveis socials en general, i amb la qüestió de l'habitatge en particular. Alguns exemples per qüestions específiques relacionades amb l'habitatge, destinats a la població general amb problemes d'accés o manteniment de la llar, són el Servei d'Intermediació en Deutes de l'Habitatge (SIDH, dependent de la Diputació de Barcelona, el qual disposa de serveis de mediació entre els usuaris i les entitats financeres) i les oficines d'Habitatge de l'Ajuntament de Barcelona (les quals disposen de serveis d'orientació jurídica envers temes de l'habitatge, a més d'un servei de mediació entre propietaris i llogaters/eres); respecte d'això, també s'han inclòs serveis per aturar els problemes d'habitatge de persones exrecluses amb manca de suport familiar o altres factors de vulnerabilitat (com problemes d'addicció o patiments mentals), com els pisos d'acollida de les ONG Obra Mercedària, Càritas o la Fundació Salut i Comunitat (aquests últims, subvencionats pel Departament de Justícia).

Pel que fa a la resta de necessitats relacionades amb els serveis socials, cal esmentar els menjadors socials repartits per diversos punts de la ciutat de Barcelona i dels altres municipis de l'àrea metropolitana, destinats a les persones que no poden satisfer el cost de menjar tots els àpats del dia, així com altres serveis destinats a col·lectius vulnerabilitzats, com el Programa d'atenció a persones preses de la Coordinadora contra la Marginalitat de Cornellà de Llobregat o l'associació Famílies de Presos de Catalunya, les quals fan acompanyament i teixeixen xarxa de suport mutu entre famílies, i moltes vegades supleixen les manques de materials i béns bàsics com roba i peculi per fer trucades telefòniques.

Finalment, cal destacar el servei MyTelio, ja que aquest, si bé no és un servei social en ús ni cap mena d'ajuda directa, permet que la persona presa rebi una quantitat determinada de diners destinats únicament a trucades telefòniques de forma instantània, de manera que pal·lia la manca de comunicació entre la persona privada de llibertat i la família. Per poder fer-ho, cal que el telèfon mòbil des del qual es fa la recàrrega estigui autoritzat i que es disposi d'una targeta bancària.

TAULA 5

NOM	Servei d'Intermediació en Deutes de l'Habitatge (SIDH)	**ENS**	Provincial
COMPETÈNCIA	Diputació de Barcelona	**COL·LECTIU ADREÇAT**	Persones o famílies que es troben en risc de perdre el seu habitatge habitual amb dificultats sobrevingudes per atendre la hipoteca o el lloguer.
DESCRIPCIÓ	Servei d'atenció en situacions de sobreendeutament hipotecari a través de la intermediació amb les entitats financeres per evitar la pèrdua de l'habitatge i el risc d'exclusió residencial i assessorar de manera personalitzada sobre les opcions que hi ha per afrontar els problemes de pagament de l'habitatge.		
CONTACTE	Quaranta punts d'atenció SIDH que ofereixen servei al territori de la província de Barcelona.	**OBSERVACIONS**	Cal concertar cita prèvia

NOM	Servei d'Acompanyament Postpenitenciari (SAPP)	**ENS**	Autonòmic
COMPETÈNCIA	Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, gestionat per INTRESS	**COL·LECTIU ADREÇAT**	Persones excarcerades que es troben en situació d'especial vulnerabilitat per manca o fragilitat de xarxa de suport.
DESCRIPCIÓ	S'elabora un pla d'intervenció acordat amb la persona, d'un any com a mínim. Una vegada es troba en llibertat, es fa un seguiment global i un acompanyament en la construcció de la vida en llibertat, en coordinació amb la xarxa social i comunitària (serveis socials, família, centres de salut...)		
CONTACTE	Tel.: 932 172 664 Adreça electrònica: intress@intress.org	**OBSERVACIONS**	Els equips de tractament dels centres penitenciaris deriven les persones.

NOM	Punts d'Assessorament Energètic (PAE)	**ENS**	Municipal
COMPETÈNCIA	Ajuntament de Barcelona	**COL·LECTIU ADREÇAT**	Ciutadania en general.
DESCRIPCIÓ	Servei que ofereix la informació, l'atenció i la intervenció necessàries perquè les persones puguin exercir els seus drets energètics i les companyies no els neguin l'accés als subministraments bàsics.		
CONTACTE	Hi ha una oficina a cada districte. Horari: de dilluns a divendres, de 9.00 a 14.00 hores. / Tel.: 930 008 054	**OBSERVACIONS**	Cap

NOM	Xarxa de Menjadors Socials	**ENS**	Municipal
COMPETÈNCIA	Ajuntament de Barcelona	**COL·LECTIU ADREÇAT**	Persones que viuen en habitatges sense condicions per cuinar, persones sense llar o sense ingressos que no poden atendre la cobertura de les necessitats bàsiques.
DESCRIPCIÓ	Servei que ofereix àpats (dinar i sopar) en menjadors socials a persones que no disposen de recursos suficients per atendre la necessitat alimentària.		
CONTACTE	Hi ha diversos menjadors socials repartits per diversos punts de la ciutat de Barcelona, així com dels municipis propers. / Tel.: 900 922 357	**OBSERVACIONS**	Cal derivació des de serveis socials o bé concertar cita

NOM	Barcelona Cuida	**ENS**	Municipal
COMPETÈNCIA	Ajuntament de Barcelona	**COL·LECTIU ADREÇAT**	Persones que treballen en l'àmbit de la llar i de les cures, i famílies amb necessitat de contractar una persona per dur a terme les tasques de la llar i la cura.
DESCRIPCIÓ	Assessorament jurídic gratuït adreçat a l'àmbit laboral, per a famílies amb necessitat de contractar una persona per fer les tasques de la llar i la cura d'un familiar o persona propera.		
CONTACTE	Adreça: c/ Viladomat, 127 Horari: de 8.15 a 19.00 hores. Tel.: 934 132 121 Email: barcelona.cuida@bcn.cat	**OBSERVACIONS**	Cal concertar cita prèvia

NOM Servei d'Atenció Social al Sensellarisme a l'Espai Públic (SASSEP)

ENS Municipal

COMPETÈNCIA Ajuntament de Barcelona, gestionat per PROGESS

COL·LECTIU ADREÇAT Persones sense llar a la ciutat de Barcelona.

DESCRIPCIÓ Servei d'assessorament jurídic gratuït d'atenció personalitzada i directa a les persones sense llar a la ciutat, usuàries del servei. S'ofereix atenció i orientació, tramitació dels processos d'estrangeria i seguiment dels processos penals, segons un pla de treball amb els usuaris. També orienta i assessora professionals de la ciutat que treballen amb persones sense llar.

CONTACTE Adreça: c/ Casp, 126
Tel.: 932 914 630

OBSERVACIONS Accés al servei: mitjançant derivació professional referent del cas.

NOM Oficines de l'habitatge

ENS Municipal

COMPETÈNCIA Ajuntament de Barcelona

COL·LECTIU ADREÇAT Ciutadania en general.

DESCRIPCIÓ Assessorament jurídic gratuït i personalitzat per atendre consultes en matèria d'habitatge, principalment sobre normativa d'arrendaments urbans, propietat horitzontal i compravenda d'habitatges. Aquest servei, si escau, proposa a les persones afectades l'inici de procediments d'intermediació entre les parts —propietàries i llogateres— per a la resolució acordada de problemes vinculats a l'habitatge, i articula les mesures i instruments que es disposin per afavorir acords que permetin, sempre que sigui possible, mantenir l'habitatge habitual.

CONTACTE Hi ha una oficina a cada districte de la ciutat. Així, per exemple, el contacte per l'oficina de Sant Martí és l'adreça electrònica: ohsm@bcn.cat

OBSERVACIONS Cal concertar cita prèvia

NOM Unitat contra l'Exclusió Residencial (UCER)

ENS Municipal

COMPETÈNCIA Ajuntament de Barcelona

COL·LECTIU ADREÇAT Persones en procés de desnonament.

DESCRIPCIÓ Servei d'informació, mediació i acompanyament a les persones en procés de desnonament que té com a objectiu evitar la pèrdua de l'habitatge o, arribat el cas, garantir un reallotjament digne.

CONTACTE

OBSERVACIONS Cap

NOM Centres de serveis socials municipals

ENS Municipal

COMPETÈNCIA Ajuntament de Barcelona

COL·LECTIU ADREÇAT Ciutadania en general, però, sobretot, persones en situació de vulnerabilitat.

DESCRIPCIÓ Informació, orientació, assessorament i atenció personal a la ciutadania sobre serveis i recursos socials per donar solució a les demandes o problemes presentats, i col·laborar amb entitats i grups del barri per buscar conjuntament solucions als problemes socials de la població.

CONTACTE Aquesta atenció es presta des de la xarxa de quaranta centres de serveis socials repartits per la ciutat.
Tel.: 936 197 311

OBSERVACIONS Cap

NOM Centre d'Urgències i Emergències Socials de Barcelona (CUESB)

ENS Municipal

COMPETÈNCIA Ajuntament de Barcelona

COL·LECTIU ADREÇAT Persones en situació d'urgència social.

DESCRIPCIÓ Atenció immediata i puntual a les persones en situació d'urgència social fora dels horaris dels centres de serveis socials.

CONTACTE Adreça: c/ Llacuna, 25
Tel.: 900 703 030

OBSERVACIONS Cap

NOM Servei de detecció i intervenció amb menors estrangers sense referents familiars

ENS Municipal

COMPETÈNCIA Ajuntament de Barcelona, gestionat per PROGESS

COL·LECTIU ADREÇAT Infants i joves estrangers que no tenen referents familiars i que viuen als espais públics, en situació de risc social greu.

DESCRIPCIÓ Servei de detecció i intervenció amb menors estrangers al carrer no acompanyats. Aquest servei té com a missió oferir alternatives als menors d'edat afectats i facilitar l'accés als recursos d'atenció establerts.

CONTACTE Adreça: Av. Diagonal, 392
Tel.: 934 578 111
Email progess@progess.com

OBSERVACIONS Cap

NOM Pis d'inserció per a exreclusos

ENS ONG

COMPETÈNCIA Fundació Salut i Comunitat, subvencionat pel Departament de Justícia

COL·LECTIU ADREÇAT Persones que presenten alguna mena d'addicció toxicològica o comportamental, i que provenen del mitjà de l'execució penal.

DESCRIPCIÓ Servei que proporciona un itinerari integral de reinserció a les persones ateses mitjançant la intervenció terapèutica i socioeducativa, a partir de l'acompanyament en el procés de foment d'autonomia i procés de desenvolupament de projectes vitals nous. Facilita la transició des d'un centre penitenciari a un marc comunitari, acostant la persona atesa a la xarxa comunitària i afavorint-ne l'adaptació a l'entorn. També ofereix espais d'orientació individual dirigits a les famílies de les persones ateses.

CONTACTE Adreça: c/ Alí Bei, 25, 3r
Tel.: 933 461 923
Email: dir.pisbcn@fsyc.org

OBSERVACIONS Cap

NOM Programa CerclesCat

ENS ONG

COMPETÈNCIA Fundació Salut i Comunitat, subvencionat pel Departament de Justícia

COL·LECTIU ADREÇAT Persones que han comès un delicte sexual i que es consideren "perfils d'alt risc".

DESCRIPCIÓ Programa de naturalesa preventiva amb persones que han comès un delicte sexual i es troben en fase de preparació de vida en llibertat. Es duen a terme cercles de suport i responsabilitat amb persones voluntàries per parlar dels progressos que va fent el membre central, per oferir-li suport a l'hora d'organitzar la seva vida en llibertat i per compartir les dificultats que es pot trobar per aconseguir-ho.

CONTACTE Adreça: c/ Alí Bei, 25, 3r
Tel.: 934 370 528
Email: dir.cercles@fsyc.org

OBSERVACIONS Cap

NOM Llars d'acollida per a persones preses

ENS ONG

COMPETÈNCIA

COL·LECTIU ADREÇAT Persones que estan acabant una condemna privativa de llibertat.

DESCRIPCIÓ S'ofereixen pisos, en diferents municipis d'Espanya, incloent-hi Barcelona i Sant Feliu de Llobregat, per a persones que han complert una pena privativa de llibertat, així com un procés de reinserció que abasta àmbits com l'acompanyament i la recerca de feina.

CONTACTE Adreça: Plaça de Castella, 6
Tel.: 933 025 978 o 933 013 875
Email: info@obramercedaria.org
Web: www.obramercedaria.org

OBSERVACIONS Cap

NOM Famílies de presos de Catalunya

ENS ONG

COMPETÈNCIA Obra Mercedària

COL·LECTIU ADREÇAT Familiars de persones preses a Catalunya

DESCRIPCIÓ Ofereix acompanyament i suport mutu entre familiars de persones preses. També hi ha la possibilitat d'oferir roba, sabates, ingressos de peculi i visites a persones preses, i disposa de l'ajuda d'una cooperativa d'advocades.

CONTACTE Email: familiesdepresosacatalunya@gmail.com Web: https://familiesdepresoscatalunya.wordpress.com/

OBSERVACIONS Cap

NOM Programa d'Atenció a Persones Preses

ENS ONG

COMPETÈNCIA Coordinadora contra la Marginació de Cornellà de Llobregat

COL·LECTIU ADREÇAT Persones recluses, persones exrecluses i les seves famílies

DESCRIPCIÓ Un equip de voluntaris i voluntàries visiten un cop al mes un grup d'interns i internes que ho han sol·licitat prèviament. Les famílies disposen d'un espai personal i un altre de grupal al qual dirigir-se.

CONTACTE Adreça: c/ Garraf, s/n, Cornellà de Llobregat. / Tel.: 933 750 102
Email: secretaria@coordinadoracm.org
Web: http://www.coordinadoracm.org/

OBSERVACIONS Cap

NOM Cases per a persones en reinserció

ENS ONG

COMPETÈNCIA Càritas Diocesana de Barcelona

COL·LECTIU ADREÇAT Persones en situació de règim penitenciari i en desemparament (sense família o habitatge).

DESCRIPCIÓ Disposa de dues llars: Llar Betània (per a dones) i Casa d'acollida Pere Oliveras (per a homes). Totes dues disposen de suport educatiu.

CONTACTE Adreça: Via Laietana 5, entl.
Tel.: 933 446 900
Web: https://caritas.barcelona/

OBSERVACIONS Els serveis socials penitenciaris hi deriven les persones directament des de les presons.

NOM	Servei d'acompanyament i atenció social i projecte "Portes obertes"	**ENS**	ONG
COMPETÈNCIA	Fundació La Vinya	**COL·LECTIU ADREÇAT**	Persones en situació de vulnerabilitat socioeconòmica, i persones internes als centres penitenciaris.
DESCRIPCIÓ	S'ofereixen serveis d'atenció social, acompanyament, acollida sociolingüística, assessorament jurídic i atenció psicològica, a més de recursos específics en matèria de pobresa energètica i sensellarisme. El programa "Portes obertes" fa visites periòdiques a les presons per tal de fer un acompanyament psicosocial a les persones internes.		
CONTACTE	Adreça: Parròquia de Sant Joan Evangelista Av. Europa, 30, l'Hospitalet de Llobregat / Tel.: 699 749 001 Web: https://www.fundaciolavinya.org/	**OBSERVACIONS**	Cap

NOM	Programa Accepta	**ENS**	ONG
COMPETÈNCIA	Dincat	**COL·LECTIU ADREÇAT**	Persones amb discapacitat intel·lectual.
DESCRIPCIÓ	Dona suport a persones amb discapacitat intel·lectual en àmbits com la immigració, el sensellarisme, addiccions, minoria ètnica, diversitat sexual, menors, recluses i exrecluses.		
CONTACTE	Adreça: c/ Joan Güell, 90-92 Tel.: 934 901 688 Adreça electrònica: info@dincat.cat Web: https://www.dincat.cat/	**OBSERVACIONS**	Cap

NOM	MyTelio	**ENS**	Privat
COMPETÈNCIA	Telio Iberia SLU	**COL·LECTIU ADREÇAT**	Famílies o referents externs de la persona ingressada
DESCRIPCIÓ	Servei en línia de peculi per a trucades telefòniques.		
CONTACTE	Web: https://www.mytelio.es/TelioFamilyIO/ingresos?lang=es	**OBSERVACIONS**	Instruccions per fer l'ingrés: https://www.mytelio.es/TelioFamilyIO/ingresos?lang=e

5.4. SERVEIS EN L'ÀMBIT ECONÒMIC I LABORAL

La condemna a presó té com a conseqüència, en la majoria dels casos, un empitjorament del nivell adquisitiu de la persona presa, el qual repercuteix d'aquesta manera a l'economia familiar. Els costos associats a la pena —advocats, responsabilitat civil, i pagaments de peculi— juntament amb la dificultat per accedir a una feina, tant dins de la presó com una vegada se surt en llibertat, comporten una càrrega econòmica important per la majoria de les famílies. És per això que alguns dels serveis que es mostren a la taula 6 són prestacions i subsidis encaminats a atenuar la situació de pobresa de col·lectius vulnerables, com el subsidi d'excarceració del SEPE, el qual consisteix en una petita prestació econòmica mensual durant de sis a divuit mesos per a persones que han complert penes privatives de llibertat per un temps superior a sis mesos i que no tenen dret a la prestació contributiva d'atur.

Respecte a la inserció al mercat laboral, en la taula 6 s'han reunit alguns serveis públics que ofereixen formació i assessorament per la cerca de feina —Barcelona Activa i la Xarxa d'Oficines del SOC en són un bon exemple—. No obstant això, en aquest àmbit de la inserció laboral de persones amb factors de risc d'exclusió social (com la sortida de la presó), són les fundacions les que hi tenen també un gran pes. Per això s'han inclòs també serveis com el programa Reincorpora de la Fundació "la Caixa" en col·laboració amb el Departament de Justícia (destinat a persones en la fase final de la pena privativa de llibertat) o els programes de formació i inserció laboral per a persones en risc d'exclusió social de la fundació Formació i Treball.

TAULA 6

NOM Prestació per situació d'atur

ENS Estatal

COMPETÈNCIA Ministeri de Treball (gestionat pel SEPE)

COL·LECTIU ADREÇAT Persones en situació legal de desocupació que tinguin el període mínim de cotització exigit i no es trobin en cap de les situacions d'incompatibilitat.

DESCRIPCIÓ Prestació contributiva que protegeix la situació de desocupació de les persones les quals, tot i poder i voler treballar, hagin perdut la seva ocupació de manera temporal o definitiva o vegin reduïda temporalment la seva jornada ordinària de treball entre un mínim d'un 10% i un 70%. Per a accedir-hi, cal la cotització prèvia per desocupació de la persona treballadora a la Seguretat Social.

CONTACTE La sol·licitud s'ha de presentar a través de la seu electrònica del SEPE (https://sede.sepe.gob.es/portalSede/es/), les oficines de prestacions (amb cita prèvia), oficines de registre públic o per correu administratiu. / Tel.: 912 738 383

OBSERVACIONS La sol·licitud s'ha de presentar en el termini dels quinze dies hàbils següents a l'últim dia treballat.

NOM Subsidi d'excarceració

ENS Estatal

COMPETÈNCIA Ministeri de Treball (gestionat pel SEPE)

COL·LECTIU ADREÇAT Persones que hagin sortit de la presó i es trobin en situació de desocupació.

DESCRIPCIÓ Prestació contributiva que protegeix la situació de desocupació de les persones que han estat alliberades d'una pena privativa de llibertat en algun centre penitenciari, centre de justícia juvenil o centre de tractament per deshabituació.

CONTACTE La sol·licitud s'ha de presentar a través de la seu electrònica del SEPE (https://sede.sepe.gob.es/portalSede/es/), les oficines de prestacions (amb cita prèvia), oficines de registre públic o per correu administratiu. / Tel.: 912 738 383

OBSERVACIONS El termini per inscriure's és 30 de dies des de la data de l'excarceració

NOM Beca i ajudes a l'alumnat de nivells postobligatoris

ENS Estatal

COMPETÈNCIA Ministeri d'Educació

COL·LECTIU ADREÇAT Persones que cursin nivells d'ensenyança postobligatoris.

DESCRIPCIÓ Beca que cobreix l'import dels crèdits matriculats i una part complementària en funció del llindar de renda familiar.

CONTACTE La sol·licitud s'ha de fer mitjançant la seu electrònica https://sede.educacion.gob.es

OBSERVACIONS Cap

NOM Programa Reincorpora

ENS Estatal

COMPETÈNCIA Fundació "la Caixa", en col·laboració amb el Departament de Justícia i el Ministeri de l'Interior

COL·LECTIU ADREÇAT Persones que estan en la fase final de la seva condemna privativa de llibertat.

DESCRIPCIÓ El programa ofereix un itinerari personalitzat d'integració sociolaboral per a persones privades de llibertat, incloent-hi acompanyament, formació, projectes de servei a la comunitat, orientació laboral, intermediació i seguiment.

CONTACTE

OBSERVACIONS Cap

NOM Xarxa d'oficines del SOC

ENS Autonòmic

COMPETÈNCIA Generalitat de Catalunya (Servei Públic d'Ocupació de Catalunya)

COL·LECTIU ADREÇAT Ciutadania en general, especialment persones que volen emprendre un negoci, persones a l'atur i persones que volen una millora en la seva situació laboral.

DESCRIPCIÓ La xarxa d'oficines del Servei Públic d'Ocupació de Catalunya ofereix serveis d'àmbit laboral en aspectes diversos, que inclouen la formació, l'orientació professional, la intermediació laboral i l'emprenedoria.

CONTACTE Tel.: 900 800 046
Horari: De dilluns a divendres, de 8.00 a 14.00 hores.
Web: www.serveiocupacio.gencat.cat

OBSERVACIONS Cap

NOM Renda garantida de ciutadania (RGC)

ENS Autonòmic

COMPETÈNCIA Departament de Drets Socials de la Generalitat de Catalunya

COL·LECTIU ADREÇAT Persones i famílies en situació de pobresa.

DESCRIPCIÓ Prestació social a través de la qual s'asseguren els mínims d'una vida digna a les persones i unitats familiars que es troben en situació de pobresa, per tal de promoure'n l'autonomia i la participació activa en la societat. Es tracta d'una prestació social de naturalesa econòmica i percepció periòdica.

CONTACTE Tel.: 900 400 012

OBSERVACIONS Cal trucar per demanar cita, i el dia de la cita a l'oficina cal presentar tota la documentació acreditativa

NOM Bonificacions en les beques menjador

ENS Municipal

COMPETÈNCIA Consorci d'Educació de Barcelona

COL·LECTIU ADREÇAT Famílies d'alumnat d'ensenyament obligatori i de segon cicle d'educació infantil amb dificultats per pagar la quota de menjador.

DESCRIPCIÓ Ajut per atendre la despesa econòmica del menjador escolar. Pot ser una bonificació del 70% del cost del servei o del 100% per a casos concrets.

CONTACTE Per sol·licitar un ajut, les famílies s'han d'adreçar al Consorci d'Educació de Barcelona. / Adreça: Pl. d'Urquinaona, 6 / Horari: de dilluns a dijous, de 8.00 a 17.00 hores, i divendres, de 8.00 a 14.00 hores. Tel.: 935 511 000

OBSERVACIONS Algunes escoles mencionen específicament la circumstància de pares o mares a la presó com a motiu per sol·licitar la bonificació.

NOM Equip d'Assessorament Laboral (EAL)

ENS Municipal

COMPETÈNCIA Ajuntament de Barcelona

COL·LECTIU ADREÇAT Persones en edat laboral que tinguin legalment reconegut un grau de discapacitat, empadronades a Barcelona ciutat i que vulguin incorporar-se al mercat ordinari de treball.

DESCRIPCIÓ Assessorament jurídic gratuït en qüestions d'àmbit laboral. També s'informa les empreses que es plantegen contractar treballadors i treballadores amb discapacitat i entitats i professionals que ho necessitin.

CONTACTE Adreça: c/ València, 344. / Tel.: 934 132 839
Adreça electrònica: ealocupacio@bcn.cat

OBSERVACIONS Cap

NOM Reconeixement de gratuïtat o bonificació dels serveis funeraris a la ciutat de Barcelona

ENS Municipal

COMPETÈNCIA Ajuntament de Barcelona

COL·LECTIU ADREÇAT Persones que no disposen de recursos econòmics suficients per atendre les despeses dels serveis funeraris.

DESCRIPCIÓ Els serveis funeraris són tots aquells que es presten des que es produeix la mort d'una persona fins a la seva inhumació o cremació, i poden ser gratuïts o bonificats segons l'indicador de renda de Catalunya (IRSC) de la persona o de la seva unitat familiar.

CONTACTE La tramitació es fa a les oficines d'atenció a la ciutadania dels tanatoris de la ciutat. Cal adreçar-se a les oficines de Serveis

OBSERVACIONS Cap

NOM Targeta Barcelona Solidària

ENS Municipal

COMPETÈNCIA Ajuntament de Barcelona

COL·LECTIU ADREÇAT Persones usuàries de serveis socials que reben ajuts econòmics.

DESCRIPCIÓ Targeta moneder per agilitzar el pagament dels ajuts d'alimentació a famílies sense recursos, vàlida a qualsevol establiment d'alimentació. Serveix per unificar el pagament d'alguns ajuts econòmics que atorguen els serveis socials municipals i hi inclou avantatges i ofertes.

CONTACTE Socials municipals.

OBSERVACIONS Cap

NOM Barcelona Activa

ENS Municipal

COMPETÈNCIA Ajuntament de Barcelona

COL·LECTIU ADREÇAT Ciutadania en general, especialment persones que volen emprendre un negoci, persones a l'atur i persones que volen una millora en la seva situació laboral.

DESCRIPCIÓ És l'agència de desenvolupament local de l'Ajuntament de Barcelona. Ofereix serveis i recursos diversos com ara formacions, assessorament i programes per connectar amb el mercat laboral, empreses i entitats. També disposa d'un Servei d'Ocupació Inclusiva (SOI) per fer accions a mida adreçades a col·lectius diversos, particularment en situació de risc d'exclusió social (ja s'han fet accions a mida per grups de persones en tercer grau dels centres de Brians i Quatre Camins, i seria possible fer-ne, també, per a grups de familiars de persones preses amb necessitats de recerca de feina)

CONTACTE Adreça (seu central): c/ Llacuna, 162
Horari: de dilluns a divendres, de 9.00 a 18.30 hores / Tel.: 900 533 175
Web: www.barcelonactiva.cat

OBSERVACIONS Per a la majoria d'activitats i serveis cal concertar cita.

NOM Programa Làbora per al foment de l'ocupació

ENS Municipal

COMPETÈNCIA Ajuntament de Barcelona

COL·LECTIU ADREÇAT Persones vulnerables provinents dels centres de Serveis Socials i d'altres serveis especialitzats de la ciutat de Barcelona que es troben en situació de recerca activa de feina.

DESCRIPCIÓ El programa Làbora treballa per fomentar l'ocupació i apropa les persones en situació de vulnerabilitat al mercat laboral. També permet a empreses i entitats accedir a una borsa de candidatures en què poden trobar la persona que s'ajusti millor a les seves necessitats de contractació laboral.

CONTACTE Professional/tècnic referent: Eladi Torres i González, tel. 932 918 455, etorresg@bcn.cat https://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/ca/bones-practiques-socials/programa-l%C3%A0bora

OBSERVACIONS S'accedeix al programa a través de la derivació del treballador o la treballadora social.

NOM	Programes de formació i d'inserció laboral per a persones en risc d'exclusió social	**ENS**	ONG
COMPETÈNCIA	Fundació Formació i Treball	**COL·LECTIU ADREÇAT**	Persones en risc d'exclusió social
DESCRIPCIÓ	L'entitat ofereix cursos de formació en diversos àmbits així com la possibilitat de generar contractes de feina amb empreses i entitats col·laboradores, per a persones amb dificultats d'accés al mercat laboral.		
CONTACTE	Tel.: 933 034 100 Adreça electrònica: fit@formacioitreball.org	**OBSERVACIONS**	Cap

NOM	Programes de formació i inserció laboral per a dones a l'atur	**ENS**	ONG
COMPETÈNCIA	Fundació Ared	**COL·LECTIU ADREÇAT**	Dones a l'atur i amb dificultats d'accés al mercat laboral.
DESCRIPCIÓ	S'ofereixen accions formatives, acompanyament individualitzat i programes d'orientació i inserció al mercat de treball per a dones a l'atur inscrites al SOC.		
CONTACTE	Adreça: c/ Zamora, 103-105 Tel.: 933 513 865 Adreça electrònica: somared@fundacioared.org	**OBSERVACIONS**	Cap

5.5. SERVEIS EN L'ÀMBIT DE LA SALUT FÍSICA I MENTAL

El ventall d'ofertes pel que fa als serveis de l'àmbit de la salut física i mental és més limitat en comparació amb la resta de categories, tot i que els perfils de trastorns psicològics i psiquiàtrics abunden a les presons. A més, l'entorn de les persones preses també és susceptible de patir malestars mentals fruit de l'angoixa de veure un ésser estimat tancat.

A la taula 7 es destaca, en primer lloc, el mateix programa de Salut Penitenciària dependent del Departament de Salut (l'òrgan encarregat de la sanitat a les presons catalanes). D'altra banda, també s'han reunit serveis de tractament a persones amb malalties mentals, com ara els Centres de Salut Mental d'Adults; serveis d'atenció a persones amb problemes de drogodependències i addiccions (problema que afecta gran part de la població reclusa, i que acaba perjudicant també les famílies), com el Centre de Prevenció i Intervenció en Drogodependències SPOTT (en dependència de la Diputació de Barcelona) o la Fundació Projecte Home; recursos d'atenció a les conductes suïcides, com la Línia d'Atenció a la conducta suïcida del Ministeri de Sanitat; i serveis de suport psicològic als quals pot acudir qualsevol ciutadà, com l'espai Konsulta'm.

Pel que fa a la salut física, més enllà dels mateixos serveis sanitaris públics, amb una xarxa d'hospitals, centres d'urgència i centres d'atenció primària que donen cobertura al conjunt de la ciutadania, l'únic recurs trobat és el Servei de dentista municipal ofert per l'Ajuntament de Barcelona, un servei gratuït d'odontologia molt recent per a persones en situació de vulnerabilitat.

TAULA 7

NOM Programa de Salut Penitenciària

ENS Autonòmic

COMPETÈNCIA Departament de Salut

COL·LECTIU ADREÇAT Persones preses als centres penitenciaris

DESCRIPCIÓ

CONTACTE Adreça: Gran via de les Corts Catalanes, 587

OBSERVACIONS Cap

NOM Línia d'atenció a la conducta suïcida (024)

ENS Estatal

COMPETÈNCIA Ministeri de Sanitat

COL·LECTIU ADREÇAT Persones amb conducta o ideació suïcida així com les seves amistats o familiars.

DESCRIPCIÓ Servei telefònic d'atenció a les conductes o idees suïcides, disponible les 24 hores del dia durant els 365 dies de l'any, basat en l'escolta i la contenció emocional.

CONTACTE Tel.: 024

OBSERVACIONS Disposa d'una línia d'atenció en llenguatge de signes per videotrucada.

NOM Centre de Prevenció i Intervenció en Drogodependències SPOTT

ENS Provincial

COMPETÈNCIA Diputació de Barcelona

COL·LECTIU ADREÇAT Adolescents i joves i les seves famílies de la província de Barcelona

DESCRIPCIÓ Servei gratuït d'atenció especialitzada a nois i noies i les seves famílies amb problemes relacionats amb el consum de drogues i ús problemàtic de les pantalles, donant resposta als diferents perfils d'adolescents i joves sempre des d'una perspectiva de gènere amb l'objectiu d'acompanyar i atendre els i les adolescents i assessorar les famílies.

CONTACTE Adreça: c/ Sant Honorat, 5,
Tel.: 934 022 880
Adreça electrònica: spott@diba.cat

OBSERVACIONS Cap

NOM Centres de Salut Mental d'Adults (CSMA)

ENS Autonòmic

COMPETÈNCIA Servei Català de la Salut

COL·LECTIU ADREÇAT Persones amb patologia psiquiàtrica o trastorns de la conducta que per la seva complexitat necessitin una atenció especialitzada que no es pot resoldre des dels centres d'atenció primària, i les famílies de les persones ateses

DESCRIPCIÓ Servei públic i gratuït que ofereix atenció especialitzada a les persones amb patologia psiquiàtrica o trastorns de la conducta des d'una perspectiva multidisciplinària i comunitària. S'ofereixen tractaments individuals, familiars i de grup, tractaments multidisciplinaris per a trastorns mentals greus, i programes de visites domiciliàries, entre d'altres.

CONTACTE Es troben en tots els districtes de la ciutat de Barcelona. Així, per exemple, el CSMA de Sants és a Cal Muns, a l'adreça: c/ Gavà, 70-72, / Tel.: 934 904 622

OBSERVACIONS S'hi accedeix a través de la sol·licitud d'atenció especialitzada emesa pel metge d'assistència primària, les unitats d'ingrés psiquiàtric, els i les professionals dels hospitals i altres centres de la Xarxa de Salut Mental i Addiccions

NOM Centres de Salut Mental Infantils i Juvenils (CSMIJ)

ENS Autonòmic

COMPETÈNCIA Servei Català de la Salut

COL·LECTIU ADREÇAT Menys de 18 anys

DESCRIPCIÓ Ofereix un conjunt diversificat de serveis diagnòstics, terapèutics, i d'orientació en salut mental. Atén els aspectes i necessitats biopsicosocials dels nens, nenes i adolescents i de les seves famílies, i desenvolupa funcions de promoció de la salut i de prevenció de la malaltia.

CONTACTE Es troben en tots els districtes de la ciutat de Barcelona. Així, per exemple, el CSMIJ de Ciutat Vella és a l'adreça: Av. Drassanes, 17-19, tel.: 933 105 596

OBSERVACIONS S'hi accedeix per indicació del pediatre/a o el metge/essa de família, l'EAP o altres serveis especialitzats.

NOM Servei de dentista municipal

ENS Municipal

COMPETÈNCIA Ajuntament de Barcelona

COL·LECTIU ADREÇAT Persones en situació de vulnerabilitat.

DESCRIPCIÓ Servei municipal gratuït d'odontologia per a persones vulnerables. Inclou el tractament de càries (obturacions), el tractament d'arrels (endodòncies), pròtesis amovibles, fèrules de descàrrega, curetatges i higienes dentals.

CONTACTE Adreça: c/ Viladomat, 127

OBSERVACIONS Les persones poden ser derivades pels serveis socials i pels serveis de salut de la ciutat d'acord amb criteris econòmics, socials, de vinculació i de necessitat odontològica diagnosticada.

NOM	Konsulta'm
ENS	Municipal
COMPETÈNCIA	Ajuntament de Barcelona
COL·LECTIU ADREÇAT	Joves, adolescents i persones adultes.
DESCRIPCIÓ	L'espai Konsulta'm és un servei de suport psicològic adreçat a joves, adolescents i persones adultes atès per professionals de la salut mental. La seva finalitat és detectar i atendre de forma preventiva el patiment emocional i els problemes de salut mental de la població. És anònim i gratuït.
CONTACTE	Es troba a tots els districtes de la ciutat. Així, per exemple, el punt d'atenció de Nou Barris és a l'Ateneu La Bòbila, a l'adreça: Pl. de Sóller, 1. Horari: dilluns, de 17.00 a 20.00 hores; tel.: 671 516 176, i a l'email: Konsultam22@csm9b.com
OBSERVACIONS	No cal cita prèvia

NOM	Servei d'Orientació i Informació (SOI)
ENS	ONG
COMPETÈNCIA	Fundació Salut i Comunitat
COL·LECTIU ADREÇAT	Persones, familiars i professionals de l'àmbit del diagnòstic de malalties mentals, addicció a les drogues i patologia dual.
DESCRIPCIÓ	Assessorament en temes relatius a la incapacitació judicial i els diagnòstics de malaltia mental, addicció a les drogues i patologia dual.
CONTACTE	Adreça: c/ Alí Bei, 25, 3r Tel.: 934 383 538 Email: serveitutelar.ambtu@fsyc.org
OBSERVACIONS	Cap

NOM	Programes de tractament, reinserció social i prevenció de les addiccions
ENS	ONG
COMPETÈNCIA	Fundació Projecte Home
COL·LECTIU ADREÇAT	Persones, familiars, amistats i professionals de l'àmbit dels problemes de consum de drogues o altres conductes addictives.
DESCRIPCIÓ	S'ofereixen programes d'índole diversa relacionats amb el tractament d'addiccions i el consum abusiu de drogues, que inclouen la prevenció, l'acompanyament, el tractament ambulatori, les comunitats terapèutiques i els centres de dia.
CONTACTE	Diferents punts distribuïts per tot Catalunya. A Barcelona, l'adreça és: Gran Via de les Corts Catalanes, 204. / Tel.: 934 693 225 o 932 989 875 / Email: info@projectehome.org Web: www.projectehome.cat/
OBSERVACIONS	Cap

5.6. ALTRES SERVEIS DISPONIBLES

Aquí cal destacar les institucions del Síndic de Greuges de Catalunya i el Defensor del Pueblo de España, ja que, encara que es consideren serveis d'atenció, assessorament i gestió per cobrir les necessitats i possibles manques específiques de les famílies de persones privades de llibertat, sí que són institucions a les quals es pot recórrer, i de fet reben nombroses queixes sobre possibles vulneracions de drets fonamentals, tant per les persones privades de llibertat i les seves famílies, com per altres individus i organitzacions de la societat civil. A més, tant el Síndic de Greuges de Catalunya com el Defensor del Pueblo de España són els òrgans encarregats dels mecanismes de prevenció de la tortura en les seves àrees de funcionament respectives, una activitat que es fa mitjançant visites sense previ avís als diferents centres penitenciaris per entrevistar-se amb la població i treballadors/ores penitenciaris/àries, i en les quals les diferents administracions estan obligades a col·laborar tant com els sigui possible.

A continuació es mostren les diverses maneres d'interposar una queixa als diferents organismes:

TAULA 8

ÒRGAN	Síndic de Greuges de Catalunya
CONTACTE	Els serveis d'atenció presencial i per videotrucada s'han de prestar, preferentment, mitjançant cita prèvia, que s'ha de sol·licitar als telèfons 900 124 124 o 933 018 075 o mitjançant el formulari següent. · Per mitjà del Servei d'Atenció a les Persones L'horari habitual és de 8.30 a 17.30 hores, de dilluns a dijous, i de 8.30 a 15.00 hores, els divendres. Passeig de Lluís Companys, 7, 08003, Barcelona Metro (L1 i Rodalies Renfe: Arc de Triomf) i Bus (19, H-16, V-19, B-20 i B-25). Vegeu el mapa. · Per correu ordinari a la mateixa adreça · Per fax: 933 013 187 · Per internet. Per mitjà d'aquest formulari · Per correu electrònic: sindic@sindic.cat · Per videotrucada en línia. Informació del servei · Per mitjà de l'oficina itinerant. Pròximes sortides La queixa ha d'anar signada i incloure les dades personals. Si l'envieu per correu electrònic o per mitjà del formulari per internet, la queixa ha de portar les vostres dades personals. Si voleu més informació, podeu trucar al telèfon 900 124 124

ÒRGAN	Defensor del Pueblo de España
CONTACTE	· En línia a través d'aquest formulari. · Per correu electrònic: registro@defensordelpueblo.es · Per telèfon: 900 101 025 (gratuït). Des de l'estranger (+34) 914326291 · Per correu postal: C/ Zurbano, 42, 28010 Madrid.

Finalment, per intentar pal·liar altres necessitats tan bàsiques com les lingüístiques i el transport de les famílies a les presons per poder comunicar, a la taula 8 s'han reunit algunes línies de bus que connecten les ciutats principals amb els centres penitenciaris més propers, i el servei d'intèrprets de la Secretaria de Política Lingüística per a persones que necessiten traductors o traductores per a una gran varietat d'idiomes disponibles.

TAULA 9

NOM	Serveis d'intèrprets	**ENS**	Autonòmic
COMPETÈNCIA	Secretaria de Política Lingüística	**COL·LECTIU ADREÇAT**	Persones que necessiten una traducció del català a l'anglès, àrab, alemany, castellà, francès, italià, rus o xinès o viceversa.
DESCRIPCIÓ	Llistes de traductors, traductores i intèrprets jurats/ades		
CONTACTE	https://llengua.gencat.cat/ca/serveis/acreditacio_coneixements/traduccio_i_interpretacio_jurades/registre_de_traductors_i_interprets_jurats/		

NOM	Línia de bus Barcelona-Can Brians	**ENS**	Privat
COMPETÈNCIA	MonBus	**COL·LECTIU ADREÇAT**	Qualsevol persona que viatgi al centre penitenciari.
DESCRIPCIÓ	Servei de bus Barcelona / Sants-Barcelona / M.Cristina-Martorell-Brians Té cost econòmic.		
CONTACTE	Horaris: https://www.monbus.es/media/file/globalfiles/61f3eb0e3b812.pdf Telèfons d'atenció al client: 938 044 451 / 902 447 726		

NOM	Línia de bus a Quatre Camins	**ENS**	Privat
COMPETÈNCIA	Sagalés	**COL·LECTIU ADREÇAT**	Qualsevol persona que viatgi al centre penitenciari.
DESCRIPCIÓ	Empresa que presta serveis de bus Barcelona i Granollers-Quatre Camins Té cost econòmic.		
CONTACTE	LÍNIA 430 Horaris Barcelona (Fabra i Puig)-Quatre Camins. Web: https://www.sagales.com/uploads/imagenes/867ec624003f916b6eecc4ac498373b4a6787406.pdf Horaris Granollers (Renfe)-Quatre Camins. Web: https://www.sagales.com/uploads/imagenes/20150415150803_400ee875ee804adc2d361d3842a6a57b809cecb4.pdf Tel.: 902 130 014		

NOM	Línia de bus a Mas d'Enric	**ENS**	Privat
COMPETÈNCIA	Hife	**COL·LECTIU ADREÇAT**	Qualsevol persona que viatgi al centre penitenciari.
DESCRIPCIÓ	Empresa que presta serveis de bus Tarragona–Mas d'Enric Té cost econòmic.		
CONTACTE	Horaris: https://www.hife.es/mas-enric		

NOM	Línia de bus a Puig de les Basses	**ENS**	Privat
COMPETÈNCIA	GenCat	**COL·LECTIU ADREÇAT**	Qualsevol persona que viatgi al centre penitenciari.
DESCRIPCIÓ	Línies de bus públic Figueres - Puig de les Basses Té cost econòmic.		
CONTACTE	C3 (Agullana) Figueres - El Voló (parada CP Figueres) L75 Llançadora Figueres - Centre penitenciari		

CAPÍTOL 6.

TREBALL DE CAMP: GRAU DE COBERTURA, CONEIXEMENT, ÚS I SATISFACCIÓ DELS SERVEIS DISPONIBLES

6.1. ESTRATÈGIA METODOLÒGICA

L'objectiu genèric del treball de camp dut a terme ha estat mirar de determinar el grau de coneixement, ús i satisfacció de les famílies de persones empresonades amb els serveis existents que hem analitzat al capítol anterior a l'hora d'atendre les seves necessitats. Per a això, no només hem volgut copsar el parer de les famílies, sinó també tractar de recollir l'opinió d'alguns dels serveis principals, començant pels oferts per l'Administració penitenciària mateixa, així com de diferents entitats involucrades directament o indirectament en aquest tema. Per aquest motiu, no s'han fet entrevistes a serveis socials generalistes. Tota la informació recollida s'ha contrastat posteriorment amb les observacions fetes per les famílies.

El criteri de selecció s'ha basat en quines eren les fonts d'informació que podien ser més rellevants i amb més capacitat informativa, i després hem aplicat la lògica de la saturació de continguts (Garcia-Borés, 1995; Garcia-Borés, Pujol i Montenegro, 2009) per decidir el moment d'aturar-nos. En aquest sentit, particularment les valoracions de les famílies en bona part de les qüestions plantejades han estat força coincidents. En tots els casos, com és lògic per a la protecció de dades personals, s'ha garantit l'anonimat, identificant-hi les fonts d'informació amb la denominació del servei, entitat o pertinença grupal.

Tot i això, no sempre ha estat fàcil, de vegades fins i tot impossible, obtenir totes les respostes que hauríem volgut. Algunes instàncies de l'Administració no han atès la nostra demanda. Així, de forma paradoxal, no hem pogut tenir cap entrevista amb els responsables de l'OFICINA d'ATENCIÓ CIUTADANA de la

Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, amb qui, malauradament, ha estat impossible contactar-hi malgrat els múltiples intents. El mateix ha passat amb algunes entitats amb les quals ens hauria agradat contactar. Pel que fa a les famílies, no és senzill convocar-les a una trobada i, a molts d'elles (sigui pel nivell instructiu, per raons d'idioma o, simplement, per manca d'habituació), els costa emplenar un qüestionari.

Ateses aquestes dificultats, hem optat per obrir un ventall de sistemes de comunicació, i hem fet entrevistes presencials, entrevistes en línia, consultes telefòniques, consultes per correu electrònic, grups de discussió i qüestionaris d'autocompleció. Així, els procediments d'obtenció de dades, i els seus objectius particulars, han estat els següents:

A) ENTREVISTES I CONSULTES A ENS DE L'ADMINISTRACIÓ

L'objectiu ha estat obtenir informació directa de la mateixa Administració penitenciària, més enllà del que es pot obtenir dels seus webs. Recollir-ne les matisacions, dificultats, valoracions, reptes, etc. respecte de les seves prestacions, particularment sobre aquelles que fan referència a les famílies dels presos i les preses. Concretament, s'ha dut a terme:

- Entrevista amb el cap de l'àrea de la província de Barcelona dels SERVEIS SOCIALS D'EXECUCIÓ PENAL. Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.

- Entrevista amb la responsable del PROGRAMA DE SALUT PENITENCIÀRIA. Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya.

B) ENTREVISTES I CONSULTES A ENTITATS

L'objectiu d'aquestes entrevistes i consultes ha estat conèixer més a fons i de manera directa l'activitat de diverses entitats, com n'és el funcionament, l'atenció a les famílies de persones empresonades, quin n'és l'abast de la intervenció o amb quines dificultats es troben. S'han descartat diverses entitats després d'una anàlisi prèvia dels seus objectius formals, en considerar-los allunyats de l'objecte d'aquesta recerca; de vegades per tenir una activitat exclusivament cenyida a les persones privades de llibertat, però no pas a les famílies. Concretament, s'ha dut a terme:

- Entrevista amb la coordinació del SOJ-SOM (Il·lustre Col·legi de l'Advocacia de Barcelona. ICAB.)
- Entrevista en línia amb la FUNDACIÓ INTRESS, que gestiona el SERVEI D'ACOMPANYAMENT POSTPENITENCIARI (SAPP) del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.
- Consultes telemàtiques efectuades al SERVEI D'OCUPABILITAT INCLUSIVA (SOI) de BARCELONA ACTIVA. Ajuntament de Barcelona.
- Entrevista telefònica amb el PROGRAMA NOVES FAMÍLIES de l'Ajuntament de Barcelona.
- Entrevista telefònica amb el Projecte PORTES OBERTES de la Fundació LA VINYA.
- Entrevista amb la COORDINADORA CONTRA LA MARGINACIÓ de Cornellà de Llobregat.
- Entrevista telefònica amb el PROJECTE DAVID (grups de suport a famílies de persones preses) de la FUNDACIÓ MARIANAO. Baix Llobregat.
- Entrevista amb el Punt d'Assessorament a Familiars de Persones Preses de l'Associació ARRELS-Advocats.
- Consulta efectuada a SINDICATURES LOCALS, després de la presentació del projecte de recerca[43].

(43) Han respost les sindicatures de greuges de Rubí, Sabadell, Sant Boi de Llobregat, Cornellà de Llobregat i Santa Coloma de Gramenet.

C) OPINIONS I VALORACIONS DE FAMÍLIES

Aquest apartat respon directament a l'objectiu general del treball de camp exposat a l'inici: conèixer el parer de les famílies respecte dels serveis oferts tant per part de les administracions vinculades a la pena privativa de llibertat, com dels serveis socials extrapenitenciaris i de les entitats no governamentals, en relació amb les seves necessitats derivades de l'empresonament d'un dels seus membres. Es tracta d'aproximar-nos al grau de coneixement, ús i satisfacció respecte del gruix de les prestacions existents. Per assolir l'objectiu, s'han desplegat diverses estratègies:

C1) ENTREVISTES I CONSULTES:

S'han fet diverses entrevistes, d'índole diferent, a famílies de presos i preses:

Entrevistes informals amb familiars desenvolupades en el marc del treball de l'equip del SIRECOVI.

S'han efectuat diverses entrevistes informals, presencials i telefòniques, de continguts i extensions variades en funció dels problemes i les necessitats expressades per cada familiar, dins de l'activitat pròpia del SIRECOVI. L'estratègia ha permès concretar problemes i entrebancs específics amb els quals es troben les famílies.

Entrevistes i consultes amb la persona representant de FAMÍLIES DE PRESOS DE CATALUNYA.

Es tracta d'una persona amb una trajectòria llarga en el suport i ajuda mútua entre famílies de persones preses a Catalunya. Té un gran domini de les múltiples circumstàncies, problemes i necessitats de les famílies, així com de les diverses facetes del sistema penitenciari en relació amb les famílies. S'hi han fet entrevistes i consultes puntuals des de la lògica de la confirmació dels textos (Garcia-Borés, 1995; Garcia-Borés, Pujol i Montenegro, 2009).

C2) GRUPS DE DISCUSSIÓ:

Com indicàvem abans, convocar famílies per a trobades conjuntes és extremadament difícil. Per aquest motiu, s'ha utilitzat l'estratègia de selecció d'informants clau (Garcia-Borés, 1995; Garcia-Borés, Pujol i Montenegro, 2009)[44], consistent en la selecció de persones ben coneixedores del tema, capaces de transmetre informació més enllà del seu cas particular, i que poden reflectir el parer d'altres afectats. S'han celebrat dos grups de discussió. En ambdós casos, les famílies van parlar de tota una sèrie de temes que els afecten, tant en la relació amb la institució penitenciària, els advocats i les advocades i altres institucions, com en la relació amb els fills i les filles empresonats/ades, abans i després d'entrar a la presó.

Grup de discussió amb famílies de persones empresonades vinculades o connectades amb FAMÍLIES DE PRESOS DE CATALUNYA.

S'ha celebrat un grup de discussió amb familiars vinculats a l'Associació Famílies de Presos de Catalunya, en què van participar cinc persones (quatre de manera presencial i una persona en línia). El grup estava compost per quatre dones i només un home, un fet previsible atès el fenomen que, com ja s'ha dit al llarg de tot l'informe, generalment el rol de les cures recau sobre les dones, tant abans d'entrar a la presó com durant el compliment de la condemna. La vinculació que els uneix al familiar empresonat és en tots els casos de progenitors i, evidentment, de familiar "de referència". La trobada va durar un total de 2 hores i 46 minuts.

Grup de discussió amb famílies de persones empresonades vinculades o connectades mitjançant l'activitat del SIRECOVI.

S'ha celebrat un grup de discussió amb familiars contactats pel SIRECOVI, en què van participar set persones (quatre de manera presencial i tres persones en línia). El grup el formaven sis dones i només un home. La vinculació que els uneix a la persona empresonada és de progenitors en quatre casos i de parelles (dones) en tres, tots actuant com a familiar "de referència". La trobada va durar un total de 2 hores i 12 minuts.

(44) Per conèixer les tècniques de saturació de continguts, informants clau, refrendació de textos, dada significativa, etc. vegeu Garcia-Borés (1995) des del punt de vista metodològic i Garcia-Borés, Pujol i Montenegro (2009) per a la cobertura epistemològica.

C3) MANIFESTACIONS DE FAMILIARS:

Aprofitant que el SIRECOVI rep molta correspondència de presos/es i famílies, sobre les situacions més variades, s'ha procedit també al:

Buidatge de manifestacions escrites rebudes per l'equip del SIRECOVI durant els darrers dos anys relacionades amb les repercussions familiars.

C4) QÜESTIONARI PER A FAMÍLIES:

Per tal d'amplificar el nombre d'aportacions de les famílies, s'ha procedit a l'elaboració d'un qüestionari tancat.

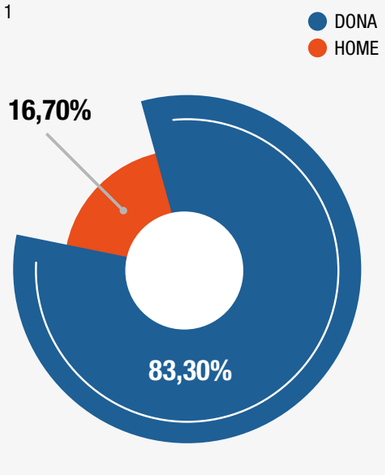
Aquest qüestionari per a famílies de persones preses (el qual es pot consultar a l'annex 8 en la versió en català i a l'annex 9 en la versió en castellà) consta de 116 preguntes, agrupades en diversos temes, amb la voluntat de conèixer la percepció de la població estudiada sobre el grau de cobertura de les seves necessitats, així com el coneixement, l'ús i la satisfacció dels serveis disponibles. L'estructura la componen un conjunt de preguntes introductòries relatives a les variables sociodemogràfiques de la persona enquestada, com ara el gènere, la nacionalitat i el vincle amb el familiar pres, mentre que el segon i tercer grup de preguntes fan referència al contacte amb la institució penitenciària i a les necessitats d'ordre econòmic, respectivament. Seguidament, es formulen preguntes en matèria d'àmbit jurídic, possibles vulneracions de drets i l'excarceració del familiar, i s'acaba deixant un petit espai per suggerir altres temes que no s'hagin mencionat.

Han respost al qüestionari un total de 48 persones, un 83,3% de les quals són dones i un 16,7% homes. La gran majoria (un 91,66%) són de nacionalitat espanyola, mentre que un 4,16% són colombians, i una persona de doble nacionalitat guatemalenca i espanyola. Pel que fa a la nacionalitat del familiar que es troba pres, el 83,33% són espanyols, mentre que els de doble nacionalitat (espanyola i colombiana i espanyola i guatemalenca) són el 4,16%, i dues de les persones són d'origen marroquí. El municipi de residència dels enquestats es troba a l'àrea metropolitana de Barcelona en un 50% dels casos, provinents dels municipis de Barcelona, primerament, seguits de Sant Boi de Llobregat i de Badalona. La resta provenen d'altres municipis de la província de Barcelona (Palafolls, Vic, Vilanova i la Geltrú i Pineda de Mar); un 12,5% de la província de Girona (Girona, Palafrugell i Sant Feliu de Guíxols); mentre que quatre persones viuen a la província de Tarragona i, quatre més, fora de Catalunya.

Pel que fa al vincle amb la persona empresonada, la resposta més habitual ha estat la de tenir el fill o filla pres (un 47,82%) i, en menys casos, el germà o germana (21,73%), la parella (13,05%), una amistat (8,69%) o la mare o el pare (8,69%). La resposta majoritària pel que fa al centre penitenciari on es troba pres el familiar ha estat el CP Brians 2 (29%), seguit de Brians 1 (16,66%), Puig de les Basses (16%), Lledoners (12,5%), Quatre Camins (12,5%), Wad-Ras i Mas d'Enric (tots dos amb un 4%), si bé també hi ha alguna resposta de fora de Catalunya. Dos terços de les persones enquestades responen que no és la primera vegada que el seu familiar es troba pres. Un 20,8% diuen haver tingut altres familiars presos amb anterioritat, i la mitjana de temps que fa que està empresonat és de 42 mesos, és a dir, tres anys i mig.

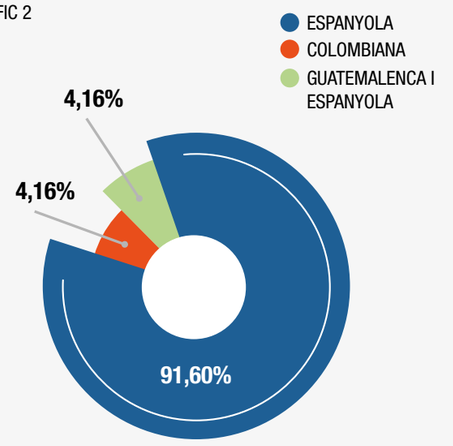
GRÀFIC 1

SEXE DE LES PERSONES ENQUESTADES

Font: Elaboració pròpia.

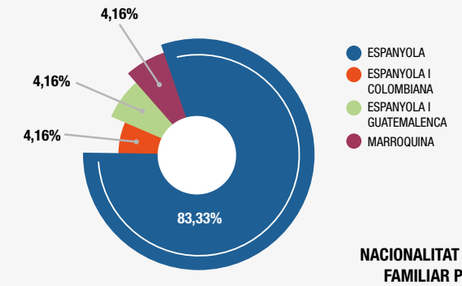
GRÀFIC 2

NACIONALITAT DE LES PERSONES ENQUESTADES

Font: Elaboració pròpia.

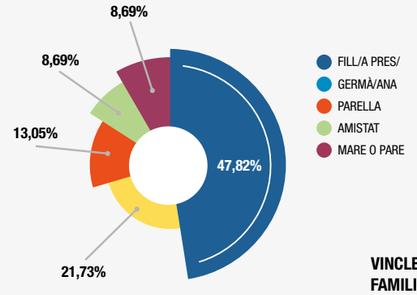
GRÀFIC 3

NACIONALITAT DEL FAMILIAR PRES

Font: Elaboració pròpia.

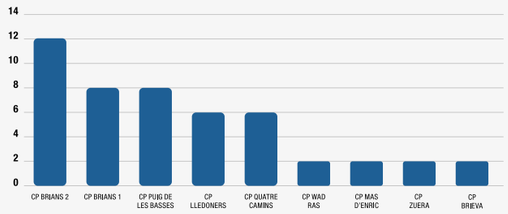
GRÀFIC 4

VINCLE AMB EL FAMILIAR PRES

Font: Elaboració pròpia.

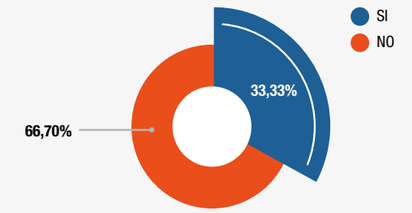
GRÀFIC 5

CENTRE PENITENCIARI ON ES TROBA EL FAMILIAR PRES

Font: Elaboració pròpia.

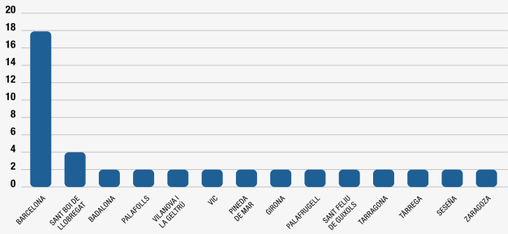
GRÀFIC 6

PRIMERA VEGADA QUE EL FAMILIAR PRES INGRESSA A UN CENTRE PENITENCIARI O NO

Font: Elaboració pròpia.

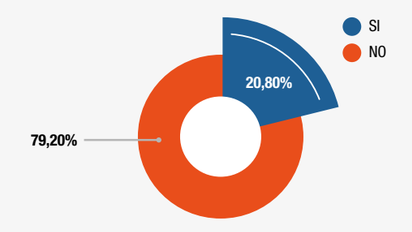
GRÀFIC 7

MUNICIPI DE RESIDÈNCIA DE LA PERSONA ENQUESTADA

Font: Elaboració pròpia.

GRÀFIC 8

FAMILIARS PRESOS AMB ANTERIORITAT

Font: Elaboració pròpia.

6.2. EN RELACIÓ AMB ELS SERVEIS DE LES ADMINISTRACIONS COMPETENTS

En aquest apartat farem referència, d'una banda, als serveis dependents de la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima del Departament de Justícia, Drets i Memòria de la Generalitat de Catalunya i, d'altra banda, als serveis dependents de l'Institut Català de la Salut.

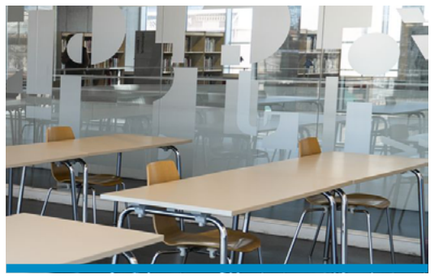
6.2.1. SERVEIS DEPENDENTS DE LA SECRETARIA DE MESURES PENALS, REINSERCIÓ I ATENCIÓ A LA VÍCTIMA (SMPRAV) DEL DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA DRETS I MEMÒRIA DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA

Els serveis oferts per l'Administració penitenciària[45] als quals poden tenir accés les famílies de les persones privades de llibertat es concreten en la figura dels treballadors i les treballadores socials penitenciaris, en els serveis que es presten als diversos centres penitenciaris pel que fa a la gestió de les comunicacions familiars, paqueteria o ingrés de peculi i en l'existència d'una Oficina d'Atenció Ciutadana dependent de la SMPRAV mateixa.

Tots aquests serveis depenen en última instància de la SMPRAV, però, atès que els treballadors i les treballadores socials són el primer referent de les famílies de les persones privades de llibertat i tenen atribuïdes un gran nombre de competències en relació amb l'atenció a aquest col·lectiu, s'ha decidit dedicar un apartat específic a descriure els resultats principals de la recerca en relació amb el grau de cobertura de les necessitats de les famílies des dels Serveis Socials d'Execució Penal.

(45) A Catalunya, la Direcció General de Serveis Penitenciaris és competència de la SMPRAV.

6.2.1.1. ELS SERVEIS SOCIALS D'EXECUCIÓ PENAL (SSEP)

Com apuntàvem, la figura institucional principal amb què tenen contacte les famílies d'una persona empresonada és la del treballador/a social, per la qual cosa crida l'atenció que un 16,7% de les famílies que van respondre al qüestionari declara no conèixer aquesta figura professional. S'ha d'assenyalar, però, que del 83,3% restant de persones que coneixen la figura d'aquest/a professional, el 95% afirmen haver-hi tingut algun contacte.

Tal com van constatar des de l'Àrea de Serveis Socials d'Execució Penal (SSEP) de la província de Barcelona, aquest/a professional sempre ha de veure la persona presa en el moment de l'ingrés, amb l'objecte de fer un estudi del cas i recollir possibles situacions de crisis que requereixin actuacions urgents (per exemple, en els casos en què els fills o les filles han quedat sols sense cap familiar a càrrec). En aquest moment, es fa signar a la persona empresonada un document de cessió de dades personals que autoritzi els treballadors i les treballadores socials dels SSEP a parlar amb la família. En aquest document s'hi ha de fer constar quins seran els referents de la persona i amb quins familiars poden o no poden parlar aquests/es professionals. Una vegada la Junta de Tractament classifica la persona (en primer, segon o tercer grau), els treballadors o treballadores socials han de començar a contactar amb els seus referents.

A través del qüestionari, vam voler saber quant de temps van tardar les famílies a tenir aquest primer contacte amb el treballador o treballadora social des que el seu familiar va ingressar a la presó. Com es pot constatar, les respostes van ser força variades. La majoria (el 52,6%) coincideixen en el fet que van tardar un mes; un 15,8%, dos mesos; un altre 15,8%, sis mesos, i el 15,8% restant, un any. Respecte a qui va ser qui va iniciar aquest contacte, el 68,4% de les famílies refereix haver estat elles les qui van contactar per primera vegada amb aquest/a professional, i en el 31,6% dels casos restants va ser el treballador o treballadora social qui va contactar amb la família en primera instància.

Pel que fa a la freqüència dels contactes, la majoria de les famílies (41,2%) coincideix a dir que es fan una vegada al mes. Tanmateix,

un 17,6% afirma parlar amb aquest/a professional un cop per setmana; un 11,8%, una vegada cada tres mesos; un 23,5%, una vegada cada sis mesos, i un 5,9%, una vegada a l'any. Aquesta disparitat de respostes evidencia les diferències entre casos o entre els professionals, però no ens permet saber si es deu a una actitud per part dels professionals o de la família.

Com s'ha descrit al primer apartat d'aquest informe, les necessitats principals de les famílies estan relacionades amb la necessitat de rebre informació sobre la situació personal (estat, incidències, etc.), penal i penitenciària del familiar empresonat (grau, tractament, permisos, sancions, trasllats, etc.). Pel que fa a les característiques i al contingut d'aquestes entrevistes, totes les persones participants dels grups de discussió van afirmar que havien tingut entrevistes presencials amb treballadors o treballadores socials, i la majoria de les famílies tenen la sensació que el seu objectiu és recaptar dades, però en cap cas de facilitar-los informació. Un familiar afirmava: «Pregunten moltes coses que penses: "però això què importa?"» Mentre que una altra participant va afegir «Todo esto se lo he contado a los trabajadores sociales, pero es que, cuando tú vas allí, que te dan la entrevista, y empiezas a decir que ha estado aquí y aquí, lo más lógico es que dijeran algo, pero se lo apuntan y nada más».

Els resultats del qüestionari, tot i ser una mica més positius, van en una línia similar. El 76,5% de les famílies que el van respondre afirmen que el treballador o treballadora social no els manté informats de la situació penal-penitenciària de la persona empresonada (permisos de sortida, canvis de mòdul). Pel que fa a la valoració que fan de la informació proporcionada per aquests/es professionals i el tracte rebut, ens trobem amb respostes molt variades, tot i que un percentatge més elevat de persones (27,8%) ho valoren com a mitjanament satisfactori. Un 22,2% el consideren gens satisfactori, un altre 22,2% poc satisfactori, un altre 22,2% bastant satisfactori, i únicament un 5,6% el valoren com a molt satisfactori.

Des de l'àrea de SSEP, expliquen que si la família demana informació als treballadors i treballadores socials se'ls intenta informar, però deixen clar que aquests/es professionals únicament podran donar informació dels aspectes de què tinguin coneixement, i reconeixen que segurament no el tenen de moltes qüestions que puguin requerir les famílies. A parer seu, cada centre penitenciari hauria de tenir un servei d'informació per a famílies, perquè els treballadors i les treballadores socials no són serveis d'informació.

La resposta dels SSEP deixa clar, per tant, que aquesta figura professional no té la capacitat o les competències per donar resposta a aquesta necessitat evidenciada per les famílies.

Relacionat amb aquest aspecte, ens trobem, a més, que els problemes per contactar amb els treballadors i treballadores socials, sigui per sol·licitar alguna informació, per informar d'alguna incidència o per sol·licitar la realització d'algun tràmit (com ara una petició de trasllat per garantir el dret de la persona a la vinculació familiar) són habituals segons expressen les famílies que contacten amb el SIRECOVI. A través del qüestionari, es va voler esbrinar si es tractava d'un problema que tan sols afecta una part de les famílies, o si, per contra, era generalitzat. La meitat de les persones que van respondre al qüestionari va afirmar que sí que tenen problemes per contactar amb aquests/es professionals, però l'altra meitat va dir que no, per la qual cosa podem afirmar que és un problema freqüent, però no generalitzat.

Entre les dificultats expressades per les famílies que van respondre el qüestionari, la majoria coincideix en el fet que el problema principal és que quan telefonen a l'extensió pertinent de les centraletes dels centres penitenciaris, no els agafen el telèfon, o que quan els l'agafen no és el seu treballador/a social, sinó que els diuen que prenen nota i els tornaran la trucada, cosa que després no passa, de manera que cal trucar diverses vegades fins que et tornen la trucada. Algunes famílies fan referència també als canvis de mòdul usuals i, per tant, de treballador/a social, amb els problemes que això comporta.

Aquest problema el van expressar també gairebé totes les famílies que van participar en els grups de discussió. Un dels participants ens va mostrar un missatge de WhatsApp que li havia enviat al treballador social per sol·licitar-li una entrevista el dia 10 de gener. El dia 13 de març encara no havia rebut cap contestació.

Com s'ha apuntat, aquest és també un problema que expressen habitualment les famílies que contacten amb el SIRECOVI, i que pot acabar revertint en una vulneració de drets cap a la persona empresonada o la seva família. Veiem un exemple recent que ho posa de manifest: una dona estrangera, d'edat avançada, havia contactat recentment amb el SIRECOVI perquè el seu fill havia estat traslladat feia dos mesos del CP Quatre Camins (La Roca del Vallès, Barcelona) al de Mas d'Enric (El Catllar, Tarragona), la qual cosa vol dir que, per poder tenir una comunicació presencial amb ell, ha de sortir de casa a les cinc del matí[46]. Tot i trucar de manera insistent al centre, per poder parlar amb el nou treballador o treballadora social, encara no ho havia aconseguit. Segons relatava, des del centre penitenciari la derivaven a les oficines de

(46) Els vis-a-vis en el mòdul en què està empresonat el seu fill estan establerts a les nou del matí.

l'àrea de SSEP de la província de Barcelona, oficina amb competència únicament per a centres penitenciaris ubicats a la província de Barcelona. Quan la dona trucava a aquestes oficines, la persona que atenia el telèfon li deia que des d'allí no podien fer res, però tampoc li explicava que no estava trucant al lloc pertinent, ni li facilitava el telèfon correcte, ni li donava cap solució. Des del SIRECOVI se li va facilitar el telèfon de l'àrea SSEP de la província de Tarragona, des d'on li van respondre que prenien nota de la seva petició i que aviat la trucaria la treballadora social. Dues setmanes després, continuava sense resposta. Finalment, des del SIRECOVI es va trucar a l'esmentada oficina i se'ls va expressar la preocupació per la situació d'aquesta dona i se'ls va pregar que li donessin resposta urgentment. L'endemà, la treballadora social va telefonar a la dona i li va facilitar el seu telèfon personal perquè pogués contactar amb ella a través de WhatsApp.

Com hem anat veient, hi ha diverses vies a través de les quals les famílies poden contactar amb aquests/es professionals. La majoria de les famílies que van respondre al qüestionari ho van fer trucant al centre penitenciari on es troba la persona empresonada: un 22,2% de les persones, trucant directament al treballador o treballadora social; un 11,1%, trucant a l'àrea d'execució de la província on es troba el centre; un 11,1%, per correu electrònic, i la resta afirma fer-ho a través d'altres vies, com per exemple, a través de la mateixa persona privada de llibertat.

Segons afirmen des de l'àrea de SSEP de la província de Barcelona, el protocol habitual per poder contactar-hi depèn del grau en què estigui classificada la persona privada de llibertat. Quan la persona està en medi obert (tercer grau), les famílies poden telefonar a les oficines dels SSEP, on es troben els treballadors i les treballadores socials referents de cada cas, però, quan estan en medi tancat (primer o segon grau), teòricament les famílies haurien de tenir un telèfon personal del treballador o treballadora social per no haver de trucar a les centraletes dels centres i esperar que les derivin. Reconeixen que el tema de les centraletes automàtiques dels centres penitenciaris està mal resolt, en la mesura en què no tots els centres en tenen i no totes funcionen igual de bé. En molts casos, les famílies truquen als centres i des d'aquí els acaben derivant a les oficines dels SSEP[47] en lloc de fer-ho al treballador o treballadora social competent.

(47) Quan les famílies truquen al servei telefònic de l'oficina de SSEP, la persona que atén les trucades busca el treballador o treballadora social a través de l'extensió adequada i en cas de no localitzar-lo/la, envien un correu electrònic al centre i deixen el missatge. Això permet fer seguiment, i si la persona torna a trucar i encara no ha aconseguit parlar amb el o la TS es torna a enviar a la mateixa adreça electrònica una petició, que queda arxivada.

Constatem, per tant, que hi ha una àmplia discrecionalitat respecte als canals de comunicació que s'estableixen entre aquests/es professionals i les famílies de les persones empresonades i el temps de resposta dels i les professionals a les demandes de les famílies, cosa que acaba comportant que el servei funcioni de manera diferent en funció del centre o, fins i tot, del mòdul en el qual es trobi en cada moment la persona empresonada.

Diverses famílies han posat en relleu els problemes derivats dels canvis de treballador/a social deguts als canvis de mòdul de la persona presa, tant a través del qüestionari com dels grups de discussió, on es va posar de manifest com, tot i haver-hi un expedient amb totes les dades de cada intern/a, cada vegada que es produeix un trasllat o quelcom que implica un canvi de treballador/a social, han de tornar a explicar la informació sobre el seu pres que ja havien exposat al o a la professional anterior: «Yo he explicado la vida de mi hijo a 3 trabajadores sociales ya…»; «te cambian el trabajador social y vuelta a empezar a explicar toda la historia de mi hijo, el consumo de drogas, todo…». Tal com van referir diverses famílies, aquesta mena de pràctiques els generen la sensació d'una falta total de coordinació i comunicació entre els i les professionals del centre.

Una altra de les competències que, segons es fa constar al model de participació i convivència dels centres penitenciaris catalans, tenen assignada els treballadors i les treballadores socials és: «Realitzar un estudi detallat de la situació familiar encaminada a respondre a les necessitats d'ajuda de les famílies dels interns per evitar situacions d'exclusió social; a obrir vies de coordinació amb els serveis socials d'atenció primària i amb la xarxa comunitària i aconseguir actuacions conjuntes».

Als grups de discussió es va preguntar a les famílies si en la primera entrevista o en alguna altra, el treballador o treballadora social s'havia preocupat per la seva situació sociofamiliar, pel seu estat de salut, o per si tenen problemes econòmics o problemes de transport per visitar el seu familiar. Totes les famílies van respondre que no. Una de les participants va explicar que va aconseguir que la treballadora social li organitzés els horaris de les comunicacions vis-a-vis per adaptar-los a la seva disponibilitat, ja que li donaven hores i dies per comunicar en què li era impossible. Va explicar, però, que hi va haver d'insistir força. A través del qüestionari, es va voler indagar també en aquesta qüestió, preguntant a les famílies quina era la seva percepció respecte a la preocupació mostrada pels treballadors i treballadores socials penitenciaris en relació amb la situació sociofamiliar de la persona empresonada (problemes econòmics, d'habitatge, de salut, d'estrangeria…): el 78,9% de les persones que va respondre al qüestionari considera que aquest/a professional no s'hi va preocupar, o almenys no ho va demostrar.

En relació amb els problemes econòmics, un que van explicar diversos familiars que van participar en els grups era la derivada dels desplaçaments als centres penitenciaris. Una participant manifestava: «solo el bus cuesta 9 € ida y vuelta, y si no la tarjeta de 3 zonas, que vale 30 € por 5 idas y 5 vueltas». En relació amb aquest aspecte, cal apuntar que, tot i que, com afirmen des dels SSEP, hi ha ajudes econòmiques per àmbits tan diversos com el transport, allotjament, subministraments, productes sanitaris, funerals, etc., que es poden concedir des dels serveis socials penitenciaris mateixos, cap de les famílies que ha tingut contacte amb el SIRECOVI, com tampoc de les persones que van participar en els grups de discussió, tenia constància d'aquest fet, la qual cosa ens fa inferir que, en termes generals, els treballadors i les treballadores socials dels centres penitenciaris no les promocionen.

En l'entrevista amb el responsable de SSEP de Barcelona, vam voler indagar més en aquests estudis de vulnerabilitat familiar i en les situacions en què es duu a terme la derivació als serveis socials d'atenció primària o es tramiten ajudes. Segons ens va explicar aquest professional, les exploracions per fer els estudis de vulnerabilitat tenen un cost alt quant a feina, per la qual cosa, encara que afirma que aquests estudis s'haurien de fer en tots els casos, reconeix que a la pràctica no es fan. Segons ens va explicar, l'èmfasi de la valoració que efectuen els treballadors i les treballadores socials penitenciaris es posa en el fet de valorar si la família o la persona referent familiar és o no un bon acollidor per la persona una vegada surt en llibertat. Així, aquestes exploracions es duen a terme únicament si hi ha un requisit explícit per part del procés d'execució (per prendre decisions de cara a permisos o progressions a medi obert) o si la mateixa família o persona presa fa un requeriment directe sol·licitant la intervenció dels serveis socials.

En relació amb la derivació per part dels serveis socials penitenciaris als comunitaris o d'atenció primària, el responsable explicava que des dels SSEP treballen en coordinació amb els serveis socials d'atenció primària sota el principi de subsidiarietat, pel qual les administracions prenen les decisions i acompleixen les accions que no poden assumir altres administracions o organismes d'una escala més immediata o local. Reconeix, però, que des dels serveis socials (tant els penitenciaris com d'atenció primària) no tenen capacitat per donar resposta a totes les necessitats socials de les famílies, o almenys no hi ha prou agilitat per donar-les.

En aquest punt, tal com ens va explicar la persona responsable, és especialment important la discrecionalitat dels treballadors i treballadores socials de què parlàvem abans i el seu nivell d'implicació. Per clarificar-ho, ens posa com a exemple el tema de les visites familiars a domicili, competència que entra dintre del rol dels treballadors i les treballadores socials. Segons ens va explicar, els serveis socials d'execució penitenciària disposen d'algun vehicle d'empresa, però, com que són pocs, en la majoria dels casos es requeriria que els/les professionals fessin ús del seu vehicle personal per desplaçar-se. Tanmateix, tal com va afirmar, no tots els professionals estan disposats a fer-ho; per tant, acaba sent una actuació que només es duu a terme en alguns casos. El responsable va manifestar que, en aquest punt, s'ha de tenir en compte que les famílies poden estar repartides per tot el territori català, de manera que pot ser necessari molt de temps per fer aquestes visites.

El tema de la discrecionalitat entre els treballadors i les treballadores socials es va posar en relleu també en el marc dels grups de discussió amb famílies. Una de les participants va explicar que, segons el seu parer, la treballadora social actual del seu fill no sempre és del tot

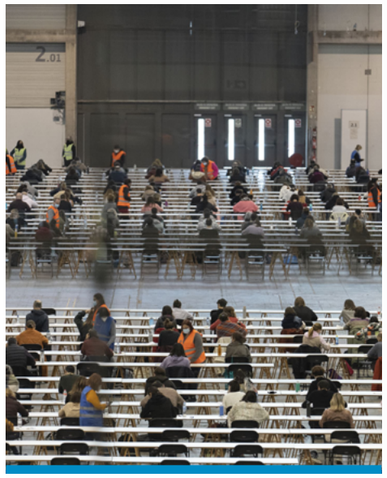
professional. Quan mesos enrere el pare del seu fill pres s'estava morint, ella va sol·licitar que el deixessin sortir perquè pogués acomiadar-s'hi, però no va aconseguir-ho, encara que ho va sol·licitar al novembre, i la mort del pare es va produir al mes de febrer. La dona explicava: «Me llamó y me dijo que tenía que autorizarlo el padre, y le dije: "escúcheme, pero si el padre se está muriendo…"». D'altra banda, una altra de les participants va exposar una situació ben diferent per a uns fets similars: «Todo depende de las Juntas de Tratamiento, de si se quieren implicar o no con los internos, porque cuando mi madre se estaba muriendo, llamé a la trabajadora social de Brians II y se portó muy bien conmigo, enseguida conseguí que le concedieran un permiso de 3 días para salir esa misma tarde».

Com es pot constatar, novament ens trobem que la discrecionalitat que es dona a aquest/es professionals a l'hora de desenvolupar la seva funció professional acaba comportant una gran disparitat respecte al grau de cobertura de les necessitats de les famílies.

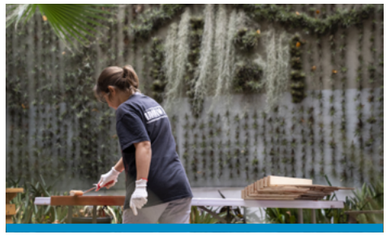

Més enllà de dur a terme un estudi de vulnerabilitat i fer les derivacions pertinents als serveis externs, segons es descriu al Model de Participació i Convivència dels Centres Penitenciaris de Catalunya, entre les competències dels treballadors i treballadores socials es troba també la de promoure la implicació de la família en l'elaboració i implementació del PIT de l'intern a través d'espais de formació-informació i sensibilització.

Atès que cap de les famílies que ha participat en aquest estudi considera que els treballadors o les treballadores socials hagin potenciat la seva implicació en el programa de tractament del seu familiar, vam decidir abordar aquest tema en l'entrevista amb responsables dels SSEP, des d'on van reconèixer que, per poder acomplir totes aquestes tasques, farien falta més treballadors/ores socials. Segons reconeixen des dels SSEP, en aquesta institució actualment coexisteixen dues visions publicades pel que fa a la intervenció amb les famílies: una segons la qual s'entén que l'atenció a la família pot generar una situació d'etiquetatge o estigmatització, i per tant s'ha d'evitar; i una altra visió que considera que s'ha de donar prioritat al treball amb les famílies a fi d'incorporar-les al procés de reinserció.

Arran dels resultats de recerques recents que posen de manifest que la família és potenciadora del desistiment i la integració social de la persona empresonada, recentment s'ha volgut potenciar aquesta segona visió. Tot i això, com reconeixen des del SSEP, encara que hi ha experiències que promouen aquesta filosofia d'intervenció, sembla que aquestes continuen sent molt puntuals i continua havent-hi moltes mancances pel que fa a l'atenció i el treball amb les famílies, de manera que la majoria d'actuacions estan enfocades a donar suport al sistema penitenciari en la presa de decisions en relació amb la persona empresonada: classificacions en grau, permisos, tercers graus, etc.

Així, a la pràctica, els eixos clau de treball dels treballadors i les treballadores socials se centren en el moment de l'ingrés (classificació) i en el de la sortida en llibertat, i es reconeix la carència del treball amb les famílies dels interns i les internes classificats/ades en primer i segon grau de tractament. Com afirmen des dels SSEP, els i les treballadores socials que treballen als centres penitenciaris es troben més centrats en les funcions del centre i, per tant, en el treball enfocat a la mateixa persona presa, i són els treballadors i les treballadores socials que treballen a les oficines provincials dels SSEP (Equips de medi obert) els que treballen més directament amb les famílies. Aquests professionals únicament acudeixen als centres penitenciaris a celebrar reunions d'equip i tasques de coordinació, i desenvolupen la majoria de les seves tasques a l'entorn comunitari, treballant amb les famílies en el seu territori. Seran també aquests/es professionals els responsables de fer seguiment de les persones empresonades que es troben en tercer grau o llibertat condicional.

Hem abordat ja amb anterioritat les funcions dels treballadors i treballadores socials en els moments inicials de l'ingrés, així com les seves limitacions principals pel que fa a la cobertura de les necessitats que presenten en termes generals les famílies. Hem vist també, tal com reconeixen des dels SSEP, la mancança del treball amb les famílies durant l'etapa intermèdia de la condemna, període en què, com hem anat veient al llarg d'aquest informe, és habitual que es produeixin problemes i incidències que habitualment desborden les famílies, en relació amb les quals es fa necessari en la majoria

d'ocasions un assessorament i acompanyament més personalitzat. Veurem ara quina és la percepció de les famílies respecte al treball d'aquests/es professionals durant les etapes finals de la condemna, a fi de determinar quin és el grau de cobertura que, des del SSEP, es dona a les necessitats de les famílies durant aquesta etapa.

De les manifestacions de les famílies que van participar en els grups de discussió, així com d'aquells que tenen contacte amb el SIRECOVI, es desprèn que els treballadors i les treballadores socials no acostumen a entrevistar-se amb les famílies ni preparar-les gaire per l'excarceració del familiar. Vegeu algunes respostes que van donar quan se'ls va preguntar si se'ls havia preparat per a aquest moment: «nada, cero patatero» «en 2015, cuando mi hijo salió, me llamó un día y me dijo que salía mañana, no sabía nadie nada... te enteras porque llamas y te informas. Ni asistentes sociales, ni trabajadores, ni nada»; «En 2020, en plena pandemia, con todos metidos en casa, le soltaron y le dejaron ahí en la puerta del centro… Se fue andando de Brians 1 a Martorell, sin mascarilla, se coló en el tren, llegó hasta Sant Feliu de Llobregat». Una altra participant manifestava: «En mi caso después de estar ingresado en la enfermería los seis meses últimos, y hasta el último día de la condena, se le puso en libertad, sin recurso para pernoctar. No puede haber más crueldad institucional».

Pel que fa als resultats del qüestionari, del 45,8% de les persones que afirmen que el seu familiar ha estat excarcerat en alguna ocasió, el 95,7% consideren que des de l'Administració no se'ls va preparar per fer el procés d'adaptació per a la vida en llibertat del familiar, mentre que el 70,6% valora com a gens satisfactori el tracte i la informació rebuda en aquest procés. Crida l'atenció que cap de les famílies que va respondre al qüestionari va referir cap acció concreta desenvolupada pels SSEP durant aquesta etapa, i es van limitar a dir que no se'n va adoptar cap o va deixar en blanc aquesta resposta.

En aquest sentit, és important tenir en compte que, tal com s'ha posat en relleu, la intervenció dels treballadors i les treballadores socials en aquesta etapa es desenvolupa per als equips de medi obert. Per tant, es dirigeix únicament a les famílies de les persones que es troben classificades en tercer grau o en llibertat condicional. En conseqüència, tal com es posava de manifest al capítol 1, ens trobem que no es fa aquesta feina amb les famílies de les persones privades de llibertat que acaben la seva condemna classificades en primer o segon grau de tractament, malgrat que, segons demostren les estadístiques, presenten més problemes per la reintegració social i, per tant, una probabilitat de reincidència més gran.

Com hem anat veient al llarg d'aquest epígraf, tot i que les competències dels i les professionals dels SSEP pel que fa al treball amb les famílies són molt àmplies, sigui per una qüestió de sobrecàrrega de feina o per una qüestió d'excés de discrecionalitat en les seves funcions, en la pràctica únicament en desenvolupen algunes. Durant la major part de la condemna es dona prioritat a les relacionades directament amb el peritatge i la presa de decisions respecte a la persona empresonada mateixa. Hem vist també com la manca de recursos institucionals destinats a pal·liar les necessitats de les famílies acaba comportant que, en moltes ocasions, aquestes acabin bolcant les necessitats esmentades en els treballadors i les treballadores socials, i és habitual que aquests/es siguin incapaços de donar la resposta adient. Finalment, hem vist com la feina que es duu a terme des dels SSEP amb les famílies es desenvolupa sobretot durant les etapes finals de la condemna, i únicament quan la persona empresonada entra en el sistema progressiu i es classifica en tercer grau. Per aquest motiu, en la pràctica s'acaba fent només amb un percentatge de famílies reduït, i ens trobem que les famílies amb més dificultats afegides són les que reben menys acompanyament durant aquesta etapa.

Tots aquests aspectes ens fan inferir que possiblement molts dels problemes als quals s'ha fet referència deriven d'una mancança pel que fa al nombre de treballadors i treballadores socials als SSEP. Segons algunes persones responsables del SSEP, pel que fa al treball amb les famílies, no és tan rellevant la manca de personal com la seva actitud o voluntat. En aquest sentit, recorden que és difícil atendre les famílies, tant pels perfils, com pel fet que moltes tenen reticències per parlar amb els serveis socials, perquè se senten jutjades o fiscalitzades.

Pel que fa a la manca de personal, un problema que sí que consideren molt important des dels SSEP és el relatiu a la cobertura de baixes

laborals, problema que també indiquen de manera habitual tant les persones preses com les seves famílies. Segons afirmen des dels SSEP de la província de Barcelona, en l'actualitat hi ha setze baixes de personal a tots els CP de Barcelona. Ens expliquen que els i les responsables provincials són les persones encarregades de reclamar la cobertura d'aquestes baixes a l'Administració, i generalment han de fer nombroses reclamacions per cobrir cada baixa. Des dels SSEP reconeixen que el procés es dilata tant, que a la pràctica no hi ha temps suficient perquè se supleixin les baixes de quatre mesos o menys, de manera que, finalment, han de ser els companys o les companyes els qui facin part d'aquesta feina i la majoria de les tasques queden sense poder-se fer. En aquest punt, torna a adquirir importància el tema de la discrecionalitat dels treballadors i les treballadores, en la mesura que són aquests/es els que voluntàriament decideixin si assumeixen o no les tasques dels companys i les companyes que estan de baixa. Des del SSEP de la província de Barcelona, posen com a exemple la situació actual del CP Quatre Camins, on d'una plantilla de 17 treballadors/ores socials en l'actualitat es cobreixen únicament 12 jornades, o del CP Brians 2, on treballen actualment amb el 75% de la plantilla.

En opinió de les persones responsables, darrere d'aquesta carència de personal hi ha una qüestió de pressupost, que impedeix la contractació de personal nou per cobrir les baixes actuals. Consideren que aquest problema no es minimitzaria amb el traspàs de competències en matèria de SSEP de la conselleria de Justícia a la de Benestar Social, ja que això comportaria que no es tinguessin tant en compte les especificitats del context i la població a qui s'atén, igual que ha passat amb l'àmbit de l'atenció sanitària o l'educació als centres penitenciaris.

6.2.1.2. ALTRES SERVEIS DEPENDENTS DE LA SMPRAV

Com s'ha descrit al primer apartat d'aquest informe, la primera necessitat a la qual han de fer front les famílies de les persones empresonades té una relació directa amb la necessitat d'informació, orientació i acompanyament, sobretot durant les primeres etapes de l'empresonament, quan han d'aprendre a moure's dins un escenari nou, estrany i generalment hostil. Les famílies que tenen contacte per primera vegada amb el context penitenciari necessiten, de sobte, aprendre quin és el funcionament general del sistema penitenciari, però especialment conèixer els serveis bàsics que ofereix l'Administració penitenciària pel que fa al contacte amb les famílies de les persones empresonades (comunicacions, peculi i paqueteria), el protocol de funcionament i la normativa que els regula.

En aquest sentit, crida l'atenció que, tal com posen en relleu els resultats del qüestionari, només un 29,2% de les persones enquestades declara haver accedit a la informació en relació amb la utilització d'aquests serveis a través del centre mateix o dels seus professionals. Contràriament al que es podria esperar en una etapa en la qual també la persona empresonada es troba en un període d'adaptació, el 46,8% de les famílies afirma que va accedir a la informació en relació amb les comunicacions, el peculi i la paqueteria a través del seu familiar empresonat.

Tot i que tant els horaris com els protocols i les normatives de funcionament d'aquests serveis varien d'un centre a un altre, no tots els centres penitenciaris disposen d'un telèfon per informar les famílies en relació amb aquests serveis, llevat dels centres en què ha de ser el familiar mateix qui ha de sol·licitar la informació. Al contrari del que es podia esperar, atès el perfil de la gran majoria d'aquestes famílies i l'escàs domini tecnològic que les caracteritza generalment, tota la informació en relació amb aquests serveis es publica en diversos epígrafs i seccions de la pàgina web de la SMPRAV i d'altres webs adjacents, de manera que, a la pràctica, aquesta informació no és gaire accessible per a bona part d'aquesta població. Com demostren els resultats del qüestionari, únicament un 16,7% de les famílies van accedir a la informació a través d'internet.

Als grups de discussió es va preguntar a les famílies si des del centre penitenciari se'ls va explicar com funcionava tot en relació amb les comunicacions, paqueteria, etc. La gran majoria va coincidir en la resposta negativa. Un familiar va manifestar: «No, de todo esto tienes que enterarte por tu cuenta o ya en el centro. Nadie te cuenta cómo es... es más por el boca a boca entre familias...»; «Miramos la página web de Justícia, pero no sabía ni qué objetos se podían entrar ni cuáles no». Només una de les participants va manifestar que el primer dia que va arribar a Brians II li van donar un full informatiu amb els horaris dels autobusos i de comunicacions de cada mòdul.

En molts casos, les famílies acaben trucant a les centraletes dels centres penitenciaris a fi d'obtenir aquesta informació, i és habitual que, tal com es va posar de manifest als grups de discussió, o bé no els agafin el telèfon, o bé la persona que l'atén no té la informació, el temps o la voluntat de facilitar-la a la persona que truca. Aquestes dinàmiques de funcionament ens poden ajudar a entendre per què algunes de les famílies que van respondre al qüestionari afirmen que han tingut accés a aquesta informació per canals tan estranys com ara el jutjat. Un participant va explicar que una vegada no sabia si el dia de la comunicació amb el seu fill era dissabte o diumenge, motiu pel qual van trucar al telèfon de comunicacions del centre, on els van respondre que no els podien donar aquesta informació perquè és confidencial.

Aquesta dificultat per accedir a la informació es relaciona amb un altre problema ja identificat prèviament: les dificultats que tenen les famílies per entendre la informació en relació amb l'organització penitenciària i els seus serveis. Més d'un terç (37,5%) de les persones que van respondre el qüestionari afirmen que han tingut problemes per comprendre aquesta informació. D'aquestes, el 87,5% manifesta que els problemes per comprendre la informació deriven del tipus de llenguatge emprat, i el 12,5% a conseqüència de la llengua. De cara a la interpretació d'aquestes dades, cal tenir en compte que únicament un 8,4% de les persones que van respondre el qüestionari eren estrangeres (totes d'origen llatinoamericà), i la meitat d'aquestes tenen doble nacionalitat, cosa que ens fa deduir que, atès el gran nombre de persones estrangeres privades de llibertat en centres penitenciaris catalans, segurament el percentatge de persones que té problemes per comprendre la informació és força superior.

Pel que fa a les comunicacions presencials, el problema principal expressat per les famílies ha estat el relatiu als desplaçaments als centres penitenciaris, atesa la seva ubicació allunyada dels nuclis urbans, les limitacions marcades pels horaris de les comunicacions i les deficiències de la xarxa de transports públics. Tal com es va posar de manifest als grups de discussió, quan, com és habitual, les famílies no disposen de cotxe particular, el procés per poder anar al centre a comunicar-se amb un familiar empresonat acostuma a ser força complex, perquè generalment hi ha una sola línia d'autobús que comunica els nuclis urbans amb els centres penitenciaris i els seus horaris són molt limitats. Aquestes limitacions acaben comportant que, moltes vegades, les famílies hagin de dedicar tot un matí o gairebé tot un dia per poder comunicar-se amb el seu familiar, que es vegin obligats a esperar molta estona, que perdin part del temps del vis-a-vis, o fins i tot que, en sortir del vis-a-vis, es trobin que no hi ha cap opció de transport públic per poder tornar a casa. Una de les familiars explicava: «yo este domingo tengo un vis-a-vis a las 11.30. Tengo que salir de mi casa para coger el bus de las 8 de la mañana que me lleva a Cornellà de Llobregat, y ahí tengo 2 paradas hasta Sants y ahí coger el bus de las 9.00 que llega a Brians a las 9.40 y esperar hasta las 11.30 que tengo el vis-a-vis. Cuando salgo, si tengo suerte, podré coger el bus de las 13.30, y así llegar a mi casa a las 15.30 o a las 16.00 h».

En relació amb els serveis que es presten als centres penitenciaris, un altre problema identificat per les famílies en el marc de l'estudi empíric es relaciona amb el tracte dels i les professionals de vigilància penitenciària cap a les famílies. Una participant manifestava: «funcionarios hay de todo... algunos simpáticos y algo humanitarios, pero en general, mal».

Així mateix, diverses famílies van relatar actituds hostils o tractes excessius que havien viscut en el context de les seves visites als centres penitenciaris. En aquest sentit, van emfatitzar les actituds de falta d'empatia i la intransigència del personal de vigilància penitenciària. Una de les participants va relatar que el dia en què el seu fill va ingressar voluntari al centre penitenciari anava acompanyat pel seu germà, i que el personal del centre va tenir detingut el germà durant una estona llarga perquè, segons li van dir, havien d'assegurar-se de qui era cadascun. Segons va explicar la dona, aquesta situació va afectar tant el germà que des d'aleshores no ha volgut tornar mai per visitar el seu germà.

Una altra dona gran va relatar una situació que es va donar en el context d'una comunicació amb el seu fill, motivada per un rellotge d'emergència de tipus mèdic que li marca les pulsacions. Explicava que, quan volia accedir al centre, els funcionaris van dir-li que se l'havia de treure. La dona relatava que, després d'una discussió en què va haver d'insistir en el fet que el rellotge disposava d'una alerta per garantir que si li passava alguna cosa en uns minuts, hi arribés una ambulància i que ella se'l trauria únicament si li podien garantir que ells farien el mateix,

finalment van acordar que l'hi deixaven passar. Una altra de les participants explicava que una vegada en què recentment l'havien operada dels ulls i per prescripció mèdica necessitava utilitzar ulleres de sol, els funcionaris del centre no la van deixar entrar amb les ulleres per comunicar-se amb el seu fill, tot i que la dona portava l'informe mèdic que ho acreditava.

Com es posa de manifest en les declaracions de les famílies, aquesta mena de conductes o actituds per part dels i les professionals de vigilància penitenciària no fan més que incrementar l'hostilitat i la falta de confiança de les famílies amb el personal dels centres i amb l'Administració mateixa i, a més, hi ha una probabilitat elevada que es generin discussions entre les famílies i els/les professionals de vigilància, les quals poden acabar repercutint en les famílies, però també en la persona empresonada.

Una dels familiars que va contactar amb el SIRECOVI, una dona gran, relatava que durant la cua per tenir un vis-a-vis familiar amb el seu fill, va tenir una discussió amb una treballadora de comunicacions perquè li va ordenar que es tragués una cadeneta d'or que portava penjada al coll. La dona va relatar que va intentar explicar a la funcionària que la primera vegada que va venir li van fer treure's la cadena i que, atès que aquesta és molt prima, es va trencar i que des d'aleshores quan tornava mai l'obligaven a treure-se-la. Aquell dia la funcionària era nova i davant la negativa de la dona a treure's la cadeneta va cridar el cap de Serveis. La dona va explicar que s'havia sentit violentada per aquesta professional, la qual després de recriminar-li amb molt mal to la seva actitud i ordenar-la entrar en un quartet apartat, la va informar que no podria veure el seu fill. Aquesta situació d'incomprensió i impotència va fer que la dona patís un atac d'ansietat, per la qual cosa els Mossos d'Esquadra van haver d'anar al centre penitenciari i calmar la família. A conseqüència d'aquest episodi, a la dona se li va prohibir anar a comunicacions amb el seu fill durant sis mesos.

En relació amb aquest aspecte, s'ha d'apuntar que, tal com també han posat de manifest les famílies entrevistades, hi ha una gran disparitat en els centres en relació amb els protocols i normatives de funcionament, així com amb la flexibilitat en relació amb aquestes normes internes. Un familiar ens explicava que, al CP Quatre Camins, una vegada van deixar entrar un amic a comunicar-se amb el seu fill malgrat haver oblidat el DNI a casa, però que, en altres centres, com Brians II, si tens el DNI caducat, has de mostrar la sol·licitud de renovació o no et deixen entrar a comunicar. Un pare i una mare que tenen el seu fill al CP Quatre Camins explicaven que se sentien més ben atesos quan aquest es trobava al CP de Joves, ja que «allà almenys els professionals responien de seguida i els funcionaris eren més agradables».

Als grups de discussió també va sortir el tema de la discrecionalitat dels centres penitenciaris pel que fa a les normatives relatives als objectes que s'hi poden introduir a través del servei de paqueteria. Segons va referir un familiar, en alguns centres es prohibeix l'entrada de roba de color fosc semblant a l'uniforme dels funcionaris, i tampoc no deixen entrar retoladors de colors per dibuixar, però a d'altres centres, sí.

Aquesta discrecionalitat entre els centres i el seu impacte sobre les famílies i les persones preses es fa palesa també en altres situacions que, tot i que no haurien d'afectar directament les famílies, les acaben repercutint. Un familiar va contactar recentment amb el SIRECOVI perquè el seu germà havia estat traslladat feia uns quaranta dies, sense previ avís, del CP Puig de les Bases (Girona) al CP Lledoners (Manresa). Segons relatava, encara no havia rebut les seves pertinences, de manera que es trobava sense les seves coses en una presó en la qual mai havia estat i que, per tant, no coneixia ningú que li pogués prestar res. Segons explicava, va trucar al centre, des d'on les úniques solucions que li havien donat van ser que, o bé anés ell mateix a recollir-les (amb tot el que comporta anar a Figueres des de Pineda de Mar, d'allà anar a Manresa i després tornar a Pineda), o bé que esperés dos o tres mesos més, perquè segons li van dir «eso está muy lejos y ellos no van hasta allá». Segons explicava el familiar, la persona que el va atendre li va dir que ella no podia fer res més, que si volia podia parlar-ho amb Direcció. L'home ens va dir que havia intentat trucar diverses vegades, però segons explicava «solo me dan largas, o si no me pasan a extensiones donde me tienen esperando hasta que me cuelgan».

Com han posat de manifest la majoria de les famílies que han participat en la recerca, les dificultats per contactar amb els i les responsables dels equips de direcció dels centres o amb algun altre professional penitenciari que pugui resoldre les incidències que constrenyen les famílies són un problema habitual entre aquest col·lectiu. Únicament un 52,6% de les famílies que van respondre el qüestionari afirmen que han tingut tracte amb algun altre professional del centre més enllà dels treballadors i les treballadores socials i els i les professionals de vigilància penitenciària. D'aquest 52,6%, la gran majoria (50%) afirma haver tingut contacte amb professionals sanitaris; un 40% de les persones, amb personal de l'equip de direcció, i un 20% de les persones, amb professionals de les Juntes de Tractament (psicòlegs/psicòlogues o educadors/ores socials).

No farem referència aquí als contactes amb els i les professionals sanitaris, atès que aquest tema l'abordem en detall a l'apartat 6.2.2 —on s'analitza el grau de cobertura de les necessitats de les famílies en l'àmbit de l'atenció a la salut per part del programa de Salut Penitenciària—, ni als treballadors i les treballadores socials, tema que ja hem tractat en detall a l'epígraf precedent. Pel que fa a la resta de professionals que treballen als centres penitenciaris catalans, tal com s'ha descrit al capítol 5 d'aquest informe, l'Administració penitenciària ofereix a les famílies la possibilitat de sol·licitar entrevistes amb el personal dels equips de direcció dels centres, a fi de rebre informació sobre l'estat general i les possibles incidències que tinguin a veure amb el seu familiar empresonat.

En el marc de la feina desenvolupada pel SIRECOVI, moltes famílies han expressat les dificultats que han tingut per poder contactar amb els i les professionals dels equips de direcció dels centres penitenciaris o bé la falta d'empatia mostrada per aquests/es professionals en relació amb les situacions i problemes que els expressaven. A través del qüestionari, vam voler indagar una mica més en aquest aspecte. Un 52,6% de les famílies que van respondre el qüestionari van manifestar que havien sol·licitat alguna vegada una entrevista amb el personal directiu del centre penitenciari, però únicament a un 54,4% d'ells se'ls va concedir l'entrevista sol·licitada. Aquest problema també va sortir en els grups de discussió, on totes les families van insistir en el fet que, per aconseguir una entrevista amb la direcció, és necessari disposar de molt temps i de molta paciència. A tall d'exemple, una de les participants explicava: «Tuve que llamar tantas veces que llegó un momento que ya conocían mi número de teléfono o mi voz y directamente me colgaban. Cuando conseguía hablar con algún responsable y solicitar entrevista, quedaba días esperando su llamada para confirmar la fecha para dicho encuentro y nada. Nunca he llegado a tener esta entrevista, después de meses esperando».

Ateses les dificultats per concertar cites a través dels telèfons dels centres, diverses famílies van explicar que alguna vegada havien intentat sol·licitar cita amb els equips de direcció quan van als centres per comunicar amb el seu familiar o a fer alguna altra gestió. Tanmateix, segons ens van relatar, els funcionaris i les funcionàries no concerten cita per direcció de manera presencial, i obliguen les famílies a trucar per telèfon malgrat el fet que hi siguin allà.

Pel que fa al tracte rebut en el marc d'aquestes entrevistes amb el personal de direcció, la majoria de les persones enquestades (un 60%) el valoren com a gens satisfactori, un 20% com a moderadament satisfactori, un 15% com a molt satisfactori i el 5% restant com a poc satisfactori. Un dels participants d'un grup de discussió ens explicava que una vegada van

contactar amb la subdirectora de Tractament per un incident amb el seu fill de 22 anys, en descobrir-se que aquest enviava diners mitjançant transferències a nom del seu pare per comprar droga. La família va expressar la seva preocupació a la subdirectora pel fet que el seu fill pogués comprar droga des de la presó i pagar a través d'una transferència bancària i li van demanar si des del centre penitenciari no podien adoptar alguna mesura per evitar aquesta situació. Segons va relatar el familiar, la subdirectora els va respondre que intentarien que consumís menys, però que ells no poden controlar el tema de les transferències, i els va fer fora del despatx en menys de 5 minuts.

Com es va descriure al capítol 5, la SMPRAV disposa també d'una Oficina d'Atenció Ciutadana, on es poden dirigir les famílies per efectuar consultes o queixes per temes relacionats amb la

classificació en graus, els programes de tractament aplicats, el centre de destinació o les sortides i permisos. La primera cosa que crida l'atenció respecte a aquesta oficina és que cap de les famílies que han mantingut contacte amb el SIRECOVI, així com cap de les que van participar en els grups de discussió, ha referit mai cap contacte amb aquest ens. Els resultats del qüestionari no són gaire més encoratjadors, en la mesura que únicament un 29,2% de les persones que van respondre al qüestionari afirmen conèixer l'oficina i d'aquestes, només un 22,7% reconeix haver-hi tingut algun contacte. Pel que fa a la valoració que fan d'aquest servei, la majoria de les persones coincideixen a dir que tant el tracte com la informació rebuda no els va ser gens satisfactori.

En el marc de l'estudi de camp, es va intentar concertar una entrevista amb responsables d'aquesta oficina a fi de conèixer de primera mà el nombre i la mena de peticions que reben per part de famílies de persones empresonades, les seves competències i les seves limitacions. La primera cosa que ens va sorprendre és que aquest servei/oficina no disposa de cap pàgina web. L'única informació pública a què hem tingut accés és una referència a l'apartat "Consultes sobre els interns, peticions i queixes" de la pàgina web de Justícia. A més, ens vam trobar que l'única via de contacte amb aquest servei és un telèfon que et comunica amb una centraleta que et dona moltes opcions, cap de les quals és contactar amb aquesta oficina. Després de provar de parlar amb diverses d'aquestes extensions, vam aconseguir que algú ens expliqués que per poder contactar amb aquesta oficina s'havia d'esperar al final de la locució sense seleccionar cap opció. Quan per fi van aconseguir contactar-hi, ens van deixar en espera durant gairebé trenta minuts perquè, segons indicava una locució, hi havia onze persones esperant per ser ateses. Quan va ser el nostre torn, la persona que atén el telèfon ens va explicar que ella només podia prendre nota del problema i del centre. Li vam explicar que no érem usuaris, sinó investigadors, i que necessitàvem parlar amb algun/a responsable del servei, i ens va respondre que desconeixia qui és la persona responsable i que no sabia a qui ens podia derivar. També vam dirigir la nostra petició a la mateixa SMPRAV, des d'on ens van respondre que derivaven la nostra petició a la persona competent.

Resulta evident que si la SMPRAV mateixa no utilitza cap mitjà per informar i difondre l'existència d'aquest servei entre les famílies de les persones empresonades o la ciutadania en general i que, com a investigadors/ores, ens ha resultat impossible contactar amb responsables, aquesta oficina, almenys tal com funciona actualment, constitueix un servei d'utilitat escassa per resoldre els nombrosos interrogants i incidències a què han de fer front les famílies de les persones empresonades.

6.2.2 SERVEIS DEPENDENTS DE L'INSTITUT CATALÀ DE LA SALUT: EL PROGRAMA DE SALUT PENITENCIÀRIA

Tal com posen en relleu les respostes del qüestionari, la salut és un àmbit que afecta i que preocupa una gran proporció de les famílies de les persones empresonades. I és que gairebé la meitat de les persones enquestades (44,4%) al·lega que el seu familiar pres pateix problemes de salut greus; el 77,8% afirma que presenta patiments mentals i el 55,6%, que té reconeguda una discapacitat intel·lectual (una dada que fins i tot pot arribar a fer que qüestionem l'estada mateixa d'aquestes persones a la presó). Aquestes dades ens ajuden a explicar per què, tal com s'ha assenyalat a l'apartat precedent, el personal penitenciari amb qui més sol·liciten entrevistar-se les famílies, després de les treballadores i els treballadors socials dels centres, és el personal sanitari, el qual depèn majoritàriament del Programa de Salut Penitenciària (PSP) de l'Institut Català de la Salut.

Els resultats de la recerca pel que fa a les necessitats de les famílies en relació amb l'àmbit de l'atenció a la salut de la persona empresonada es poden classificar en tres blocs diferents: (1) el canal a través del qual les famílies poden sol·licitar a l'Administració penitenciària entrevistes amb el personal sanitari dels centres; (2) el contingut i qualitat d'aquestes entrevistes, i (3) el grau de participació que poden exercir les famílies en els processos de malaltia i cura de la persona presa.

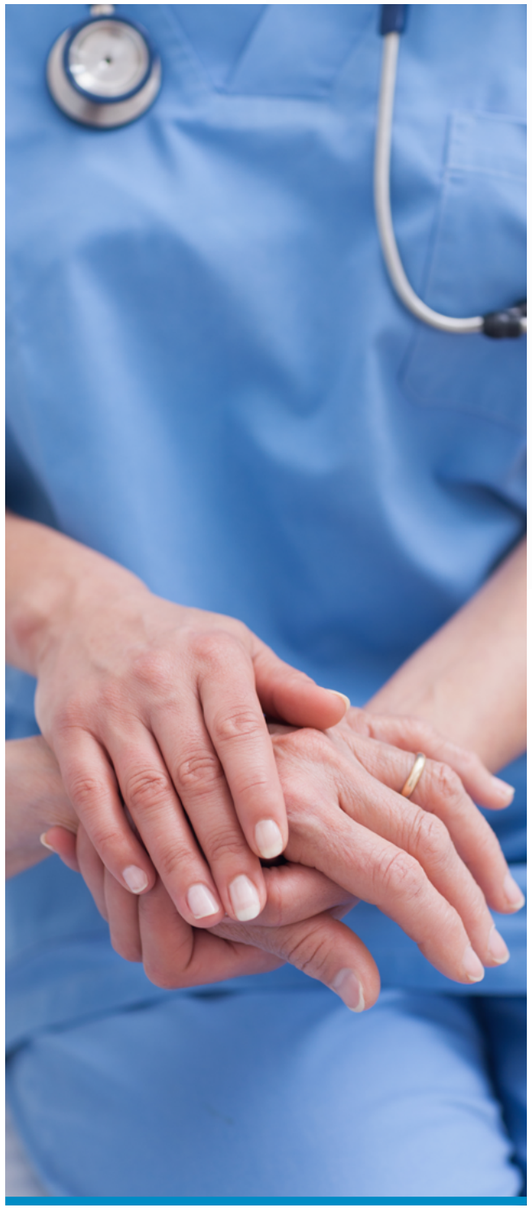
Pel que fa a la primera d'aquestes qüestions, segons expliquen des del Programa de Salut Penitenciària (PSP) mateix, el protocol perquè les famílies puguin sol·licitar informació mèdica en relació amb el seu familiar empresonat ha de començar sempre per l'autorització prèvia per part de la persona presa mateixa. Quan les persones ingressen al centre penitenciari, se'ls demana que especifiquin qui pot rebre informació referent al seu estat de salut i al tractament que se li està donant i qui no vol que la rebi. El Departament de Justícia registra aquesta autorització al Sistema Informàtic Penitenciari de Catalunya (SIPC). Quan un familiar vol rebre alguna mena d'informació sanitària en relació amb aquesta persona, ha de sol·licitar una cita amb el coordinador o coordinadora mèdica del centre a través del personal d'administració del

centre penitenciari, ja que el PSP no disposa de personal administratiu propi. El personal d'administració és el responsable de revisar si la persona demandant està autoritzada per la persona empresonada i, en cas afirmatiu, derivar la petició al gabinet de direcció del centre, des d'on es transmet la petició al coordinador o coordinadora mèdic. Després d'aquesta derivació és quan el coordinador o coordinadora sanitari programa l'entrevista (sigui presencial o telefònica). Segons van explicar des del PSP, cada coordinador o coordinadora mèdic de cada centre dedica un matí al mes a l'atenció a famílies.

Atès que un gran nombre de les famílies que s'han acostat al SIRECOVI han expressat dificultats per poder accedir a la informació mèdica en relació amb el seu familiar, a través del qüestionari es va intentar indagar una mica més sobre quin era el grau d'accés real a aquesta mena d'informació per part de les famílies. Així, en primer lloc, se'ls va preguntar a quin/a professional s'havien dirigit per conèixer l'estat de salut i els tràmits mèdics del seu familiar pres. Les respostes de les famílies a aquesta pregunta van ser força variades: «a mi familiar», «serveis socials», «ninguno», «al subdirector médico, pero no me atendía». Això demostra que la gran majoria de les persones desconeixen quin és el protocol per poder tenir accés a aquesta mena d'informació. Seguidament, es va preguntar a les famílies com valoraven el tracte i la informació rebuda per aquests/es professionals. La majoria (38,5%) va respondre que el consideraven gens satisfactori; un 30,8%, poc satisfactori; un 23,1%, mitjanament satisfactori i un 7,2%, força satisfactori.

A continuació, se'ls va preguntar si havien sol·licitat en alguna ocasió una entrevista amb els o les responsables mèdics dels centres, i ens vam trobar que, tot i que un 52,9% de les persones enquestades referia haver sol·licitat una entrevista amb aquests/es professionals, només un 28,6% afirmava que finalment se'ls va atorgar l'entrevista.

Els problemes per concertar aquestes entrevistes també es van posar de manifest per part de les famílies que van participar en els grups de discussió. Totes coincidien en el fet que van tenir grans dificultats per poder entrevistar-se amb el personal mèdic. La mare d'un intern explicava que, per poder contactar amb el personal mèdic, va haver de trucar al centre penitenciari repetides vegades, i es va haver de mostrar molt insistent per aconseguir finalment l'entrevista. En paraules literals d'aquesta senyora, «Si no te haces pesado, no te atienden».

Davant d'aquesta qüestió, des del PSP reconeixen que el fet que aquestes peticions s'hagin de gestionar des del Departament de Justícia dificulta l'eficiència del procés d'atenció a les famílies, així com que la manca d'auxiliars administratius propis impedeix que hi hagi un canal de contacte directe (sigui telefònic o a través de correu electrònic) entre el Programa de Salut Penitenciària i les famílies. Tot i que valoren la possibilitat que s'estableixi un canal de comunicació directa per sol·licitar les entrevistes a través d'un correu electrònic, amb la qual cosa des del PSP es podrien comprometre a donar una resposta en uns quatre dies, deixen clar que el sistema penitenciari es basa en premisses diferents de les del sistema sanitari, les quals escapen al seu marge de maniobra i acaben delimitant l'atenció sanitària a les presons. En aquest sentit, es fa referència a aspectes com la impossibilitat que les persones preses tinguin un professional sanitari de referència que es mantingui estable, ja que els professionals sanitaris s'assignen en funció de la ubicació de les persones.

Respecte a l'accés a la informació, un cop s'aconsegueix l'entrevista amb el personal sanitari, els resultats del qüestionari mostren el següent sobre la percepció que tenen les famílies respecte de la qualitat d'aquesta informació: el 63,6% de les persones enquestades valoren com a gens satisfactori el tracte i la informació rebuda en aquestes entrevistes i el 36,4% com a poc satisfactòria. També van estar d'acord totes les persones participants en els grups de discussió a explicar que havien trobat molts problemes per accedir a la informació mèdica del seu familiar durant les entrevistes (sobretot per via telefònica), i que «hay que presionar mucho para conseguirla».

En aquest sentit, és important tenir en compte que, tal com expliquen des del PSP, les famílies no poden sol·licitar entrevistar-se amb un o una professional sanitari específic (per exemple, el psiquiatre/a), per la qual cosa és el personal del PSP qui decideix quin/a professional farà l'entrevista, que acostuma a ser el coordinador o coordinadora mèdic del centre. Aquesta dinàmica de funcionament fa que moltes vegades el professional sanitari que fa l'entrevista no hagi tingut cap contacte amb la persona empresonada i, per tant, que es limiti a poder explicar només la informació que consta a la seva història clínica.

Aquest problema s'agreuja quan la persona empresonada presenta problemes greus en l'àmbit de la salut mental, ja que, segons expliquen des del PSP, el desbordament de feina que pateixen els i les professionals de la salut mental deriva en una especial dificultat per atendre les demandes d'informació de

les famílies, les quals es troben alhora en una posició de desinformació especial davant les necessitats i problemes concrets de tenir un familiar amb discapacitat intel·lectual o altre patiment mental a la presó. Una de les persones participants en els grups de discussió, mare d'un noi amb discapacitat intel·lectual, relatava que, una vegada, va sol·licitar certa informació mèdica del seu fill durant l'entrevista i que la persona que la va atendre li va respondre que no podia donar-li al·ludint a diferents motius, entre altres, que no podia accedir a l'historial clínic i que necessitava l'autorització explícita del fill (malgrat el fet que ella era la persona autoritzada). Un altre participant explicava que temps enrere va sol·licitar l'informe psiquiàtric del seu fill, però, malgrat que se li va dir que s'havia acceptat la seva petició perquè estava autoritzat, mai no el va rebre, ni ell ni el seu fill pres.

Un altre aspecte que van destacar les famílies en relació amb l'accés a la informació mèdica va ser el relacionat amb les situacions d'urgències mèdiques i morts sota custòdia. Segons els protocols del sistema penitenciari, només s'avisa les famílies quan l'estat de salut de la persona presa està molt afectat, o si traslladen la persona a l'hospital. A més, incomprensiblement, no és el Departament de Salut l'encarregat d'avisar, sinó el Departament de Justícia. Aquesta dinàmica limita l'accés a la informació per part de les famílies perquè, segons estableixen els protocols, el personal de Justícia no ha de tenir accés a la informació sanitària de la persona presa. Aquestes dinàmiques de funcionament ens poden ajudar a entendre també perquè diversos testimonis de famílies que han perdut una persona sota custòdia, recollits pel SIRECOVI, defineixen els processos de comunicació per part de l'Administració com especialment dramàtics i destaquen, principalment, la manca de consideració i la deshumanització amb què es duen a terme i, de vegades, també a la falta de transparència en relació amb les causes de la mort.

Finalment, pel que fa a l'últim bloc de qüestions que es volen abordar en aquest epígraf, ens volem referir al grau de participació de les famílies en el procés sanitari de la persona empresonada. Tot i que, com s'ha anat veient, aquesta és una qüestió que interessa especialment a les famílies, des del Programa de Salut Penitenciària deixen clar que el canal de comunicació amb les famílies (al qual ja s'ha fet referència) és sempre un canal unidireccional, a través del qual els professionals sanitaris informen les famílies, però en cap cas es tracta d'un canal que tingui com a objectiu conèixer l'opinió o fer partícips les famílies en els tractaments que reben els i les pacients empresonats. En sentit similar, des del PSP també aclareixen que en cap cas es tracta d'un canal d'atenció a les famílies, on puguin trucar davant qualsevol problema urgent de salut del seu familiar, ni per oferir-los atenció o contenció emocional davant aquesta situació, i deixen ben clar que, a parer seu, el personal sanitari hi és per atendre el pacient i no la seva família. En aquest sentit, al·ludeixen al perfil de les famílies, així com a la sobrecàrrega de feina que podria suposar aquesta tasca per al personal sanitari penitenciari. Aquest extrem ens podria ajudar a explicar la mala percepció que, com hem vist, tenen les famílies respecte al tracte rebut i expressen en aquestes entrevistes.

En aquest punt, cal tenir en compte també que el 83,3% de les famílies enquestades considera que l'atenció mèdica que rep el seu és inadequada, percepció que és més generalitzada si la persona empresonada presenta problemes greus de salut mental. Tal com ha posat en relleu el SIRECOVI, en aquest àmbit, són habituals les referències de les famílies entrevistades als nombrosos psicofàrmacs que tenen pautats els seus familiars presos, sobre l'estat d'estupor en què se'ls troben durant les comunicacions, o sobre el deteriorament que van observant a poc a poc de la seva esfera psíquica.

Aquest extrem es va manifestar en el context dels grups de discussió amb les famílies. A tall d'exemple, una participant, mare d'un noi amb problemes greus de salut mental, explicava que el seu fill va patir una reacció extrapiramidal en el context d'una comunicació vis-a-vis, fruit d'un excés de medicació. Aquesta mare va detectar l'origen dels símptomes de seguida que van començar a aparèixer (ja que no era la primera vegada que el seu fill experimentava una reacció similar) i així ho va transmetre als diferents professionals que van intervenir-hi. No obstant això, segons el seu relat, aquests la van ignorar i la van fer sentir menyspreada i fora del procés d'intervenció tot i demostrar-se, finalment, que la dona tenia raó en el seu diagnòstic.

En síntesi, els problemes principals que manifesten les famílies sobre la qüestió sanitària són, en primer lloc, la dificultat i falta de transparència que pateixen per rebre informació sobre el seu familiar pres i el drama que pateixen quan es produeix una mort sota custòdia arran d'aquesta falta de transparència; en segon lloc, la desorientació envers els problemes de desatenció sanitària que els relaten els seus familiars presos, sobretot quan es tracta de problemes de salut mental, ja que la tendència del personal sanitari és, segons els relats d'aquestes famílies, la prescripció de fàrmacs de caràcter general sense fer una exploració a fons del o la pacient o la prescripció de psicofàrmacs sense una teràpia clara. I, finalment, el desencís i la impotència derivats de la impossibilitat de participar en els processos de salut dels seus familiars empresonats.

6.3. EN RELACIÓ AMB ELS SERVEIS EXTERNS

En aquest apartat farem referència, d'una banda, a serveis d'altres institucions i administracions públiques i, d'una altra, a serveis d'altres entitats i ONG.

6.3.1 SERVEIS D'ALTRES INSTITUCIONS I ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES

Respecte als serveis oferts per altres administracions i institucions públiques, la primera qüestió que es posa de manifest, tant pels resultats del qüestionari com pels grups de discussió, és que les famílies de persones preses poques vegades es deriven a serveis externs a l'Administració penitenciària, ja que tan sols un 15,8% dels enquestats responen que han estat derivats a altres recursos, de manera que han de ser ells mateixos els qui busquin informació sobre els serveis i la forma d'accedir-hi. Així, a la falta de serveis específics per a les famílies de persones preses per part de les administracions i institucions públiques, s'hi ha d'afegir la desorientació i la dificultat d'accés als serveis existents, la qual cosa ens ratifica la seva necessitat de rebre informació, orientació i acompanyament, com s'ha desenvolupat en els capítols anteriors.

D'entre els serveis disponibles oferts per altres institucions —més enllà de l'Administració penitenciària— en destaquen, en primer lloc, els d'àmbit jurídic i penitenciari. Entre ells hi trobem, tal com s'ha exposat en el capítol 5, els punts SOJ-SOM i POJM, dos recursos força semblants. Pel que fa al Servei d'Orientació Jurídica i Mediadora (punts SOJ - SOM), és un servei públic i gratuït d'atenció personalitzada i de caràcter presencial que té com a finalitat proporcionar un primer consell orientador i informar sobre la viabilitat d'anar als tribunals i de recórrer a les vies alternatives de resolució de conflictes. En l'entrevista duta a terme amb la coordinadora del servei, se'ns va informar que hi ha diversos punts municipals arreu del territori que funcionen a través d'un conveni de col·laboració amb l'ICAB i els ajuntaments, amb el suport del Departament de Justícia. Ens van explicar que no fan assessorament, sinó que donen orientació, possible mediació i tramiten la sol·licitud de justícia gratuïta perquè es designi un advocat o advocada d'ofici. Sorprenentment, van declarar que no havien atès explícitament cap petició procedent del col·lectiu de famílies de persones preses, si bé hem constatat que una de les necessitats principals de les famílies és rebre orientació i assessorament jurídic. Una de les explicacions que permetria entendre aquesta disparitat és que possiblement el servei no s'ha donat a conèixer entre el col·lectiu. Les diferències principals d'aquest servei amb els Punts d'Orientació Jurídica Municipal (POJM), rauen, d'una banda, en la competència —mentre els primers depenen dels ajuntaments, aquests últims depenen de la Diputació de Barcelona— i, d'altra banda, en la via d'accés, ja que mentre als punts SOJ-SOM es pot accedir de forma directa, als POJM únicament s'hi pot accedir per derivació dels serveis socials municipals.

Continuant amb els serveis oferts per les institucions per a qüestions jurídiques, en destaquem dos recursos més. En primer lloc, el Programa Noves Famílies que ofereix l'Ajuntament de Barcelona per casos d'arrelament familiar, des d'on, segons ens van explicar, el seu àmbit d'aplicació se centra en qüestions d'estrangeria, i no els consta haver atès mai casos de famílies de presos i preses. Finalment, un altre servei que ofereix atenció en l'àmbit jurídic (tot i fer-ho únicament en casuístiques determinades) és l'Oficina per la No Discriminació (OND), també

(48) Cal mencionar que també vam tractar de mantenir una entrevista amb el SAIER, recurs ofert per l'Ajuntament de Barcelona, però va ser impossible per una qüestió de terminis.

de l'Ajuntament de Barcelona. Tanmateix, els resultats obtinguts amb el qüestionari mostren que tan sols un 8,7% de les famílies el coneixen, i ningú afirma haver-lo utilitzat[48].

Pel que fa als serveis de caràcter econòmic i laboral, en destaca el subsidi d'excarceració, que depèn del Servicio Público de Empleo Estatal (SEPE). Com s'ha desenvolupat anteriorment, la pena de presó d'un familiar comporta sobrecàrregues econòmiques que es prolonguen més enllà del seu alliberament, quan el retorn al mercat laboral és tan difícil. Precisament per aquest motiu, pot ser fonamental que la persona expresa pugui rebre el subsidi d'excarceració per pal·liar aquestes sobrecàrregues econòmiques. El 54,2% de les persones enquestades el coneixen, mentre que un 34,8% respon que el seu familiar ha estat excarcerat alguna vegada, i un terç, que el seu familiar ha estat en llibertat condicional alguna vegada. Per tant, se'n deriva que tres de cada quatre persones alliberades de la mostra ha rebut aquest subsidi. La valoració que se'n deriva és força negativa, ja que un 50% el qualifiquen de gens o poc satisfactori en relació amb el tracte i la informació rebuda pel servei.

Pel que fa als recursos disponibles per donar resposta a les necessitats en l'àmbit laboral, és important també fer menció a Barcelona Activa, servei dependent de l'Ajuntament de Barcelona, que ofereix un gran ventall de recursos per a la recerca de feina, la formació i la inserció al mercat laboral. En fan activitats d'informació, orientació, recerca de feina, coaching per a dones, coaching sènior, etc. i valoren les atencions més personalitzades. En les consultes telemàtiques efectuades amb una professional del Servei d'Ocupació Inclusiva (SOI) de Barcelona Activa, ens van explicar que encara que es tracta d'un servei ofert per a la ciutadania en general, tenen la possibilitat de crear accions a mida per a col·lectius específics en risc d'exclusió social, com ja s'ha fet en alguna ocasió per a persones en tercer grau dels CP de Quatre Camins i de Brians. Des del servei plantegen la possibilitat de crear un dispositiu "Familiars de persones preses" amb necessitats de recerca de feina, tant en format grupal com individual.

En relació amb els serveis disponibles per atendre les necessitats d'àmbit sanitari, en el marc dels grups de discussió es va posar de manifest que, de vegades, les famílies han cercat diversos recursos (públics i privats) per a problemes de drogoaddicció i de delinqüència abans de l'ingrés del seu familiar a la presó, però ha estat sempre per iniciativa pròpia i sense rebre massa informació per part de les administracions públiques. En preguntar-los sobre els serveis i fundacions que han utilitzat, algun dels participants en els grups de discussió va mencionar un centre CAS, així com la Fundació ATRA, però es tracta de serveis previs a l'ingrés del seu fill o filla a la presó. Un dels participants comentava que actualment va al Centre de Famílies amb Adolescents, sobretot per tractar el tema de drogodependència del seu fill, i explicava que es tracta d'un servei de l'Ajuntament de Barcelona, però que és quelcom independent de la privació de llibertat. Algunes de les famílies també van exposar que, quan es produeix una derivació de la Seguretat Social als centres de salut mental de primera instància, les respostes dels i les professionals davant casos de patologia dual o amb exclusió social derivada de la delinqüència acostumen a ser de rebuig. En aquest cas, també observem la necessitat de les famílies de persones privades de llibertat de rebre acompanyament psicosocial i una atenció psicològica adient, ja que van mencionar que s'havien sentit incompreses i estigmatitzades per part dels i les professionals de l'àmbit de la salut. Una de les participants va explicar que estava anant al psicòleg per tractar problemes d'ansietat i depressió derivades de la situació d'empresonament del seu fill, el qual té reconegut un grau alt de discapacitat intel·lectual. Segons va dir, havia tingut discussions amb aquest professional perquè li aconsella que, per evitar les situacions d'angoixa, el que ha de fer és no agafar-li el telèfon al seu fill quan li telefona, la qual cosa ella considera una crueltat cap al seu fill i es nega a fer-ho.

Respecte a les institucions a les quals es pot recórrer quan les famílies senten que se'ls han vulnerat els seus drets o els del seu familiar pres, un dels organismes principals que hi ha és el Síndic de Greuges de Catalunya. Els resultats del qüestionari demostren que la meitat de les persones el coneixen, de les quals un terç (33,3%) l'han utilitzat, encara que un 41,6% el consideren poc o gens satisfactori. Pel que fa a la Sindicatura de Greuges de Barcelona, el 47,8% afirma que la coneix, i un 31,8% l'ha utilitzat. Finalment, el Defensor del Pueblo, d'àmbit estatal, és el més conegut dels tres per les persones enquestades (un 61%). De tota manera, als grups de discussió es va posar de manifest que les famílies de vegades se senten indefenses i desconfiades a l'hora de denunciar vulneracions de drets, fins al punt que, sovint, són les persones preses mateixes les qui demanen que no es protesti pels seus drets si s'han començat a obtenir beneficis penitenciaris, per por que se'ls aturin.

Pel que fa a serveis d'altres àmbits, vam incloure en el qüestionari el Servei d'intèrprets i de traducció, un recurs autonòmic de la Secretaria de Política Lingüística, que pot ser útil en els casos en què les famílies tinguin dificultats per comunicar-se amb el personal dels centres penitenciaris i els i les professionals per la manca de domini de la llengua catalana o castellana. Els resultats mostren que només un 9,1% de les persones el coneixen, cap de les quals l'ha emprat mai, si bé cal tenir present que el gruix de persones són de nacionalitat espanyola i les poques persones estrangeres enquestades provenen de països de Llatinoamèrica.

En relació amb els recursos externs a l'Administració penitenciària, una altra qüestió important que van exposar les persones participants en els grups de discussió és la sensació de manca de coordinació entre diverses administracions, concretament entre la policia, els jutjats i la presó: «no están ni coordinados. A nosotros nos ha llegado a venir la Guàrdia Urbana preguntando por él después de estar 2 años encerrado...

La última vez que vinieron los Mossos, me dijeron que los juzgados de distintos distritos, por un tema de protección de datos, no pueden decirles a los otros que está en prisión. Y eso es algo absurdo, pero eso es lo que me explicaron. Nosotros por suerte se lo decimos al abogado y él se encarga, pero quien no tenga...».

En síntesi, són pocs els recursos oferts per administracions i institucions públiques que donen cobertura a les necessitats específiques de les famílies de les persones empresonades, i els existents es troben majoritàriament infrautilitzats. Amb el testimoni d'aquest col·lectiu constatem, també, que per accedir-hi han estat generalment les famílies mateixes qui els han cercat, i és poc freqüent que se'ls derivi des dels i les professionals dels centres penitenciaris. Igualment, se senten desorientades i, fins i tot, desconfiades per utilitzar-los, atesa la manca de coordinació que perceben entre les administracions i l'apreciació de poca utilitat dels seus serveis.

6.3.2 ALTRES ENTITATS I ONG

Els resultats obtinguts a través del qüestionari ens mostren que, en sintonia amb el que els participants dels grups de discussió van expressar, molts dels serveis i programes oferts per fundacions i entitats sense ànim de lucre són del tot desconegudes per la majoria de les famílies de persones preses. En termes generals, la majoria dels serveis i recursos oferts per entitats i ONG no arriben a donar-se a conèixer entre el col·lectiu de famílies de persones privades de llibertat, com ho il·lustra el fet que només un de tots els serveis esmentats al qüestionari presenta més persones que el coneixen que persones que el desconeixen.

Pel que fa al Programa d'Atenció a Persones Preses de la Coordinadora contra la Marginació de Cornellà de Llobregat, tan sols un 12,5% de les persones enquestades el coneixen. L'entrevista feta amb aquesta entitat ens ha permès comprendre amb més profunditat el servei que ofereixen. D'acord amb el que ens van explicar, el Programa d'Atenció a Persones Preses posa el focus d'atenció en les necessitats d'acompanyament i suport psicosocial de persones recluses, exrecluses i les seves famílies, i disposa d'un equip de voluntaris i voluntàries que visiten un cop al mes un grup d'interns/ernes que ho han sol·licitat prèviament, de manera que no perdin el contacte amb l'exterior. En aquestes trobades, a més de qüestions penitenciàries, també es debaten temes externs d'interès en el moment de l'acció, la qual cosa cobreix necessitats d'informació, tant de qüestions generals com sobre la relació amb la institució penitenciària, que puguin tenir les persones privades de llibertat del programa i les seves famílies. Així, les famílies disposen d'un espai personal i un altre de grupal al qual dirigir-se.

Actualment, aquest servei engloba al voltant de setanta persones privades de llibertat i, malgrat no tenir una vinculació estreta amb totes les famílies d'aquestes persones, sí que hi ha una comunicació fluida quan sorgeixen problemes vinculats al familiar reclús, sobretot en l'assessorament per obtenir permisos de sortida. Segons les declaracions del personal mateix, aquest contacte acostuma a iniciar-se principalment a través de la persona presa quan aquesta els indica el problema en qüestió i els posa en contacte amb el familiar de "referència". L'objectiu és, doncs, fer de pont entre la persona presa, la presó i les famílies, traduint el llenguatge penal i penitenciari, i alhora generar un espai grupal on es presenten i debaten temes que són del seu interès, que poden ser des d'allò que estan vivint, fins a l'entorn on conviuen. L'entitat va exposar que, d'altra banda, els voluntaris i les voluntàries disposen d'una treballadora social, la qual els explica els dubtes que puguin sorgir i els fa un suport emocional, de manera que es "cuida el cuidador". Corroborant les qüestions plantejades a la part 1 d'aquest informe, la saturació amb la manca de recursos de les ONG que treballen amb personal voluntari, la manca d'informació de l'existència d'aquests serveis per part de les famílies i l'atomització social que pateixen aquestes, componen les limitacions principals que fan que, com s'ha dit abans, no siguin les famílies les que es dirigeixen de manera unilateral o per iniciativa pròpia a l'associació, sinó que són les persones privades de llibertat mateixes les que fan d'intermediàries moltes vegades en el primer contacte entre la família i l'entitat. No obstant això, la Coordinadora Contra la Marginalitat de Cornellà de Llobregat actualment té contacte establert amb unes vint famílies d'aquestes setanta persones.

Només un 8,7% dels enquestats sap de l'existència del Servei d'Acompanyament Portes Obertes de la Fundació La Vinya, tot i que durant el contacte que vam establir amb aquesta entitat ens van informar que la seva feina se centra en l'acompanyament a persones preses (sobretot als CP de Quatre Camins i Brians), i no tant en les seves famílies. Tal com ens van expressar, també duen a terme accions com la recollida d'objectes que necessiten els interns i les internes (com ara puzles i llibres) i sovint entren en contacte amb treballadors/ores socials, mentre que la relació amb advocats/ades o famílies és puntual. Respecte al Programa Accepta de Dincat[49], consistent en l'acompanyament a persones preses amb discapacitat, tan sols el 5,9% el coneix. En relació amb aquest, una de les dones participants dels grups de discussió, el fill de la qual té discapacitat psíquica, va comentar que el seu fill no forma part d'aquest programa, si bé en el seu moment des del Centre Penitenciari se'ls va oferir aquesta opció, però com que els van dir que només es feia al DAE de Quatre Camins i finalment no el van traslladar, no es va acabar fent tot el procediment. Tanmateix, va comentar que no li van explicar amb detall en què consistia aquest programa.

Unes dades més favorables presenta el Projecte David de la Fundació Marianao, ja que un 22,2% el coneixen i un 25% l'han utilitzat. A més, majoritàriament se'l valora satisfactòriament. D'acord amb el que ens van explicar des de la Fundació Marianao durant l'entrevista que vam dur a terme, el projecte, que el componen una criminòloga i un jurista, atén principalment persones del Baix Llobregat amb manca de recursos econòmics o amb problemes de salut mental o patologia dual. La funció del projecte és l'acompanyament psicosocial i jurídic en l'etapa anterior a l'ingrés, durant aquest i també en el període pospenitenciari, sense que el temps sigui un factor determinant, ja que alguns dels usuaris fa set anys que estan en seguiment. Actualment, hi consten inscrites oficialment al voltant de vint persones i els canals principals pels quals accedeixen són el contacte directe de la persona presa per carta i el contacte per instància o a través de la figura del treballador/a social, però també són les famílies les que, de vegades, es presenten a la seu de la fundació o contacten per telèfon o WhatsApp.

(49) Vam adreçar-nos a l'entitat per conèixer de primera mà el seu Programa, però no vam obtenir resposta.

A més de dur a terme visites a les presons —normalment cada dimarts al CP de Brians i un cop al mes al CP de Quatre Camins— el Projecte David també ofereix espais de trobada per a famílies, que es duen a terme amb l'objectiu d'intercanviar experiències, sensacions i preocupacions, i disposen d'un servei de consultes ràpides o esporàdiques envers qüestions jurídiques, que actualment rep unes quaranta trucades per setmana. Aquí s'adrecen especialment moltes famílies per resoldre dubtes de caràcter jurídic i penitenciari. No obstant això, com que no és la comesa principal del servei, continua sent un servei d'assessorament per qüestions esporàdiques per a les persones que no estan al Programa David. Pel que fa a aquest servei jurídic, la Fundació ens va exposar que la majoria de les trucades són per qüestions relacionades amb el familiar intern, especialment relacionades amb els programes de tractament, permisos i sortides programades. D'aquesta manera, tornem a veure com, d'una banda, els problemes d'escassetat d'horaris del Servei d'Orientació Jurídica Penitenciària (SOJP) i la falta de confiança en aquest s'intenta pal·liar des del tercer sector; i, d'altra banda, que la necessitat d'assessorament i mediació en qüestions de possibles vulneracions de drets de les famílies mateixes amb l'Administració continua sense abordar-se, probablement pels motius esmentats al capítol 2 de por a les represàlies contra el familiar pres.

Pel que fa als serveis d'àmbit d'assessorament jurídic-penitenciari i d'àmbit de denúncia davant de possibles vulneracions de drets, ens trobem que el coneixen més persones enquestades. Així, sobre el Punt d'Assessorament per a Familiars de Persones Preses d'Arrels Advocats, un 22,2% declara que el coneix i un 13,3% que l'ha utilitzat. Com ens van explicar en l'entrevista duta a terme amb Arrels Advocats, el Punt d'Assessorament a Familiars de Persones Preses va ser una iniciativa de la cooperativa mateixa, i es va iniciar a partir del 9 de març de 2022 durant tots els dimecres, de 15.00 a 18.00 hores, al Centre Cívic de la Trinitat Vella, amb l'objectiu de donar suport i assessorament jurídic gratuït a persones amb familiars privats de llibertat sobre qüestions penitenciàries que les afectaven. L'eina va néixer amb aquesta intenció; no obstant això, segons paraules dels treballadors, es van trobar la limitació que la majoria de

les peticions que els arribaven eren assumptes relacionats directament amb la defensa jurídica de la persona presa, ja que, com s'ha dit al capítol 2, ben sovint els advocats o advocades d'ofici se'n desentenen quan acaba la fase penal i comença el compliment de la pena. D'altra banda, aquesta situació es veu corroborada pel fet que el SOJP no pot donar moltes vegades un servei suficient i complet a les persones privades de llibertat, i són les famílies mateixes les que han de buscar alternatives fora de la presó, amb el sobrecost d'energia que això comporta i, una vegada més, anteposant les necessitats de la persona presa per damunt de les seves pròpies.

Finalment, a més de la limitació d'atendre assumptes majoritàriament de la persona presa en lloc dels propis de les famílies i la seva relació amb la institució penitenciària, la limitació més gran que van trobar aquests/es professionals d'Arrels Advocats, segons van explicar durant l'entrevista, va ser la demanda mateixa; el servei va haver de deixar la seva activitat al principi del 2023 pels pocs casos que van atendre. Aquesta dinàmica, segons els entrevistats, va tenir a veure sobretot amb una manca de difusió i un problema de com fer arribar el servei a les famílies, la qual cosa corrobora una vegada més una de les hipòtesis inicials d'aquest informe sobre l'aïllament social que pateixen aquestes persones, la dificultat per trobar eines alternatives i la dispersió d'aquestes eines. Així, tot i que el servei no ha pogut continuar la seva tasca pel reduït nombre d'usuaris que hi arribaven, presumiblement no es tracta ni d'una mala gestió per part del servei ni d'una manca d'implicació per part de les famílies de persones preses, sinó més aviat per la seva falta de coneixement, és a dir, perquè no s'ha mantingut prou temps perquè les famílies arribin a assabentar-se'n, com demostren els resultats del qüestionari.

És el Sistema de Registre i Comunicació de la Violència Institucional (SIRECOVI) el que presenta uns resultats més optimistes tant pel que fa al coneixement entre les persones enquestades (un 54,2%), com per les que diuen que l'han utilitzat (un 41,7%), així com en la valoració general que se'n deriva (un 46,7% el valoren com a "molt satisfactori"). El servei SAIDAVI d'Irídia és conegut pel 25% dels individus de la mostra, però tan sols un 9,5% l'han emprat, mentre que el Servei d'Atenció i Denúncia (SAiD) de SOS Racisme és conegut per gairebé un terç de les persones (30,4%), però només una persona l'ha utilitzat.

Un 56,5% de les persones enquestades coneix l'Associació de Familiars de Presos de Catalunya i, d'entre les que hi han mantingut contacte, un 50% el valora com a molt satisfactori. Com van manifestar tots els participants dels grups de discussió, per a les famílies de persones preses és molt important ajudar-se i establir una xarxa de solidaritat entre ells. L'aïllament, l'estigma, el menyspreu i la manca de comprensió emocional que reben per part de la societat fa que se sentin, com van relatar, que per parlar amb algú aliè al món penitenciari cal tenir-hi una gran confiança: «una persona que estigui fora d'aquest àmbit ha de ser molt amiga perquè et pugui atendre, comprendre i donar-te consell, perquè si no no en volen saber res»; «Lo primero que te dicen es "algo habrá hecho"... cuando te meten a alguien en prisión, ya sea hijo, hermano, marido o lo que sea, tienes una congoja y una sensación muy extraña y muy dolorosa, y lo que necesitas es que alguien te entienda y te apoye». Alguns participants van expressar, fins i tot, que havien sentit rebuig i recriminació per part de terapeutes i psicòlegs/òlogues aliens al món penitenciari: «a mí el terapeuta ha llegado a decirme que no coja el teléfono cuando llame mi hijo. Que si el chico es una perla, usted rechácelo».

És per això que la unió entre famílies mitjançant associacions com Familiars de Presos de Catalunya els permet tenir espais de trobada i de suport mutu on se senten compresos. Com van explicar-nos alguns dels participants que participen activament en aquesta associació, la major part de les vegades entren en contacte pel boca-orella entre els presos mateixos, si bé costa apropar-se a més famílies i fer-les participar en les activitats: «Sembla que la gent té vergonya de dir que té un familiar a la presó»; «Nosaltres tenim una família molt gran i ja organitzem alguna cosa i costa que vinguin. Suposo que serà cosa de què, si no et toca... a nosaltres fins que no ens va tocar no sabíem res».

Pel que fa al Servei d'Acompanyament Pospenitenciari (SPAP) que ofereix l'entitat Intress, finançat pel Departament de Justícia, la gran majoria (un 91,7%) el desconeixen, si bé cal tenir en compte que, com hem esmentat, les persones enquestades que responen que el seu familiar alguna vegada ha estat excarcerat són el 45,8% del total. En l'entrevista mantinguda amb aquesta fundació, ens van explicar que aquesta iniciativa es duu a terme de manera regular des de fa aproximadament cinc anys als centres penitenciaris de Ponent, Puig de les Basses i Mas d'Enric. El servei té com a objectiu evitar la reincidència de les persones que surten de la presó i no

tenen suport fora i, per tant, tenen més probabilitats de tornar a delinquir. D'aquesta manera, treballen amb els àmbits de l'ocupació, les amistats, la família i la comunitat en general amb l'objectiu d'ajudar a cobrir les necessitats economicolaborals i, sobretot, les necessitats de caràcter psicosocial i relacional que tant es deterioren amb l'estada a la presó. Pel que fa al treball pròpiament amb les famílies, la limitació principal és que precisament a moltes de les persones usuàries els manca suport extern, de manera que les famílies no són les usuàries principals del servei, ja que moltes vegades ni hi són presents. Tanmateix, les professionals d'aquest programa relaten que moltes vegades es troben també una xarxa social deteriorada pel pas del temps i amb moltes carències, amb la qual s'ha de fer un gran treball de reparació psicosocial i dels llaços afectius.

En síntesi, ens trobem que són les entitats del tercer sector i les fundacions sense ànim de lucre les que ofereixen serveis més específics pel col·lectiu de famílies de persones privades de llibertat, els quals abasten les situacions que les administracions no sempre són capaces de cobrir, sobretot pel que fa a la necessitat de rebre un acompanyament psicosocial. Això no obstant, bona part de les famílies desconeixen la gran majoria dels serveis oferts per aquestes entitats, i d'entre les famílies que sí que els coneixen, tampoc totes els utilitzen ni saben amb profunditat quins serveis ofereixen. Tot i això, les famílies de persones preses expressen que per a elles és fonamental poder disposar d'espais de trobada i crear xarxes de solidaritat per fer front a la gran incomprensió social amb què es topen.

PART 3

CONCLUSIONS DE LA RECERCA

CAPÍTOL 7.

SÍNTESI, RECOMANACIONS I PROPOSTES

7.1. SÍNTESI DE LA RECERCA

RECAPITULANT: LES NECESSITATS DE LES FAMÍLIES

Aquesta recerca ha estat guiada pel seu l'objectiu general, que consistia a fer una diagnosi de la situació de les famílies de persones preses, per tal de detectar mancances o dèficits en la seva atenció per part de les administracions públiques, així com elaborar recomanacions o propostes de millora. **Un objectiu general d'aquest informe de la Sindicatura de Greuges de Barcelona consistent a indagar fins a quin punt els serveis municipals poden contribuir a minimitzar l'impacte de la presó sobre les famílies de les persones empresonades, qüestió que es constitueix en el telos de la recerca.**

Per tal d'estructurar-la, **l'objectiu general es va desglossar en cinc objectius específics**. El primer objectiu es va concretar en analitzar els problemes i les necessitats que afronten les famílies de les persones empresonades a Catalunya, en els àmbits jurídic, econòmic, laboral, psicològic i sociofamiliar. Aquest primer objectiu es desenvolupa a la primera part de l'estudi, al llarg del cos central de quatre capítols.

El primer capítol està dedicat a les necessitats derivades de l'impacte emocional i psicosocial: des del xoc que suposa l'empresonament d'un familiar; la reestructuració forçada de l'ordre familiar, amb afectacions diferenciades per a cada membre de la família (parella, fills i filles, pares i mares); les sobrecàrregues familiars (emocionals, ocupacionals, d'atenció al familiar pres, econòmiques i laborals) que pràcticament sempre recauen sobre les dones, sigui la persona empresonada home o dona; fins a l'adaptació a la situació generada per l'empresonament i les dificultats de reintegració social un cop es produeix l'alliberament. Una experiència familiar presidida per l'angoixa, la preocupació, el patiment i la desorientació. Aquestes afectacions —tot i que s'aniran modificant— es mantindran no només a l'inici, sinó al llarg de tot l'empresonament.

El segon capítol se centra en les necessitats vinculades a la relació amb la institució penitenciària. Hem de tenir present que la presó és un món completament desconegut per la majoria de la gent. Les famílies dels presos i les preses s'enfronten a una institució estranya, hostil, on tot està reglamentat amb un llenguatge normatiu i críptic, difícilment comprensible. Per aquest motiu, el capítol s'inicia abordant el tema de l'accés a la informació, per després tractar temes de gran transcendència per a les famílies com ara les comunicacions amb la persona empresonada, els trasllats de centre penitenciari o la indefensió jurídica en la qual habitualment es troben.

En el tercer capítol, s'aborden les necessitats derivades de l'impacte econòmic i laboral. L'empresonament també repercuteix en l'economia familiar, tant per l'increment de despeses vinculades a l'atenció del familiar que és a la presó, com per l'habitual disminució d'ingressos a causa de la pèrdua dels que generava la persona empresonada. Una repercussió econòmica que pràcticament sempre recau en famílies que ja es troben en situació de precarietat econòmica i que tampoc acaba amb l'alliberament, ja que són ben conegudes les dificultats de reintegració laboral de qui té la condició d'exprès/a. Això aboca les famílies a la recerca d'ingressos, sovint sense gaudir d'una formació necessària.

Per acabar, el quart capítol d'aquesta primera part es dedica a les necessitats vinculades a la qüestió de la salut física i mental. Després d'una introducció breu en relació amb els problemes relatius a l'atenció sanitària a les presons, el capítol s'endinsa en l'impacte que la qüestió de la salut física i mental té sobre les famílies. El capítol aborda finalment el tema ben seriós, sempre obscur, de la mort a la presó i de les condicions en què es troben les famílies per afrontar-lo.

Evidentment, tots els problemes i necessitats descrits al llarg d'aquests quatre capítols varien enormement per a cada cas particular, en funció de factors diferenciadors molt diversos advertits a la Introducció d'aquest treball, perquè afecten el conjunt de l'estudi. Aquests factors van des de les característiques sociofamiliars prèvies a l'empresonament; les característiques individuals prèvies de la persona empresonada; la situació penitenciària del familiar pres; la situació familiar creada per l'empresonament; la relació de les famílies amb la institució penitenciària; la quantitat i qualitat del suport social que rep la família; fins al procés de reintegració laboral i social de la persona presa. En aquest sentit, en el treball hem intentat recollir el màxim de casuístiques, ja que, a l'hora d'atendre les famílies, les seves particularitats s'han de tenir en compte.

Cadascun d'aquests quatre capítols acaba amb un mateix apartat, el qual respon al segon objectiu específic de la recerca consistent a tractar d'acotar el conjunt de necessitats de les famílies, sistematitzades a partir dels diferents àmbits d'afectació. Sense entrar en detall, podem concloure que es fan evidents unes necessitats genèriques de les famílies de les persones empresonades:

- La necessitat d'informació, orientació i acompanyament, tant envers l'afectació sociofamiliar, com respecte a la situació del seu familiar empresonat i al funcionament mateix del sistema penitenciari.
- La necessitat de suport psicològic a l'inici de l'empresonament, durant i un cop es produeix l'alliberament.
- La necessitat de suport jurídic per atendre incidències o sol·licituds, així com les situacions d'indefensió.
- La necessitat d'orientació, assessorament i acompanyament en qüestions econòmiques i laborals.
- La necessitat d'orientació, assessorament i acompanyament en qüestions de salut física i mental.

Aquestes necessitats genèriques, que es troben detallades en els esmentats apartats finals de cadascun d'aquests primers quatre capítols, es constitueixen en una relació de necessitats específiques que després s'utilitza per fer-ne un contrast amb el conjunt de serveis existents i així poder determinar fins a quin punt són ateses o no per part dels diferents serveis disponibles.

CONDICIONS QUE EMMARQUEN LA MANCA DE COBERTURA DE LES NECESSITATS DE LES FAMÍLIES

Seguint aquesta lògica, els objectius específics tercer i quart es desenvolupen a la segona part de l'estudi. El tercer objectiu específic, consistent a efectuar una anàlisi competencial dels diferents serveis disponibles per donar cobertura a aquestes necessitats, sigui per part d'institucions públiques municipals, autonòmiques o estatals, com per part d'organitzacions no governamentals, entitats socials o associacions existents, s'ha organitzat en sis apartats: Serveis oferts per l'Administració penitenciària mateixa; serveis en l'àmbit jurídic i penitenciari; serveis en l'àmbit de serveis socials i habitatge; serveis en l'àmbit econòmic i laboral; serveis en l'àmbit de salut física i mental; i altres serveis disponibles.

Per la seva banda, el quart objectiu específic, clau en la recerca, es proposava realitzar una prospecció empírica per aproximar-nos al grau de coneixement, ús i satisfacció/insatisfacció d'aquestes prestacions per part de les famílies afectades, per tal de determinar-ne el grau de cobertura actual, respecte de les necessitats detectades, així com les mancances existents. Aquest objectiu es materialitza en el treball de camp de la recerca. Aquest treball de camp, que ha inclòs diferents metodologies (entrevistes, grups de discussió, qüestionaris…) ha permès efectuar una anàlisi que s'ha organitzat en tres apartats: en relació amb els serveis dependents de les administracions competents, distingint entre aquells que ho són de la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima (SMPRAV), d'aquells que ho són de l'Institut Català de la Salut (ICS); en relació amb l'aprofitament dels serveis socials existents i en relació amb l'ús d'altres institucions i ONG.

D'aquesta anàlisi documental i empírica en podem extreure les conclusions genèriques següents:

Els recursos oferts per l'Administració penitenciària no aconsegueixen satisfer les necessitats de les famílies de presos i preses.

Els serveis oferts per l'Administració penitenciària a les famílies queden bàsicament resumits en el paper que duen a terme els treballadors i treballadores socials, professionals més focalitzats en el pres/presa que en una atenció a les necessitats de les famílies.

La informació tramesa per l'Administració penitenciària és deficitària i utilitza un llenguatge inintel·ligible per les famílies.

A les famílies els preocupa enormement el fet que a l'entorn penitenciari hi hagi una primacia de la lògica securitària per damunt de la sanitària o tractamental, la qual cosa impossibilita que l'atenció sanitària que reben les persones preses sigui equivalent a la de l'exterior.

Hi ha una manca d'atenció especialitzada per a les famílies de persones preses per part dels serveis socials municipals.

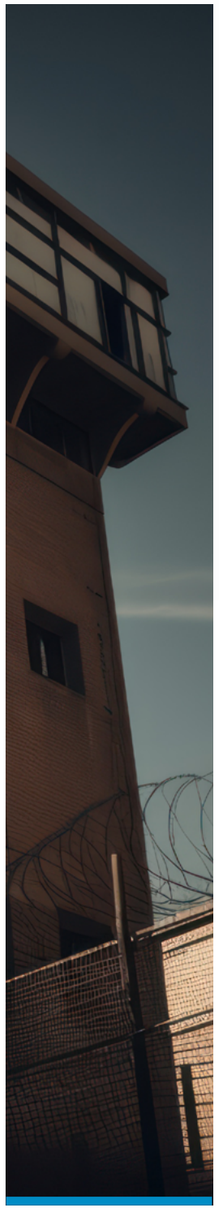
Es fa palesa una gran dispersió i encavalcaments competencials dels diferents serveis socials existents.

Es detecta un gran desconeixement dels diferents serveis i prestacions que farien possible atendre'ls o reduir les dificultats, problemes i necessitats amb què es troben les famílies.

L'accessibilitat als serveis socials és massa complexa, en la mesura en què aquests es troben desbordats.

No hi ha una consideració de la família de la persona empresonada com a usuari o usuària (indirecte/a) dels serveis sanitaris penitenciaris.

Es fa evident un gran desconeixement per part de les famílies dels serveis oferts per altres institucions i organitzacions no governamentals.

SITUACIONS EN QUÈ ES TROBEN LES FAMÍLIES ATESES LES MANCANCES EN LA COBERTURA DE LES SEVES NECESSITATS

El mateix treball de camp ha posat en relleu l'experiència viscuda avui dia per la **major part de les famílies de les persones empresonades a Catalunya.** Una experiència que tractem de caracteritzar a continuació de manera sintètica:

Desorientació davant la manca d'informació de l'Administració penitenciària sobre el funcionament general del sistema penitenciari i les nombroses facetes que regulen la privació de llibertat.

Desorientació davant la manca d'informació de l'Administració penitenciària sobre les condicions del contacte de les famílies amb l'entorn penitenciari i sobre la relació amb el familiar empresonat.

Dificultat de comprensió del llenguatge juridicopenal de l'Administració penitenciària.

Preocupació davant la manca d'informació de l'Administració penitenciària sobre la situació penal i penitenciària del familiar empresonat.

Dificultat d'accessibilitat als serveis de l'Administració penitenciària mateixa.

Decepció per les dificultats per contactar amb els treballadors i les treballadores socials.

Desconfiança en els treballadors i les treballadores socials per l'ús que es pugui fer de la informació familiar transmesa en perjudici del pres/a.

Preocupació davant la manca d'informació de l'Administració penitenciària sobre l'atenció sanitària del familiar empresonat (Programa de Salut Penitenciària).

- Desconcert de les famílies davant la priorització de qüestions regimentals per damunt del tractament penitenciari i de l'estat de salut de la persona empresonada.
- Desconeixement dels recursos socials existents, tant d'ordre econòmic, laboral, de l'habitatge, etc.
- Desorientació davant la dispersió i els encavalcaments competencials dels serveis socials existents.
- Dificultats de les famílies per accedir als serveis socials existents.
- Dificultats burocràtiques per gestionar queixes per incidències penitenciàries.
- Temor per les possibles conseqüències de dur a terme reclamacions.
- Ampli desconeixement dels recursos jurídics per atendre situacions d'indefensió jurídica.
- Desemparament perquè l'Administració penitenciària no té atribuïda una funció d'atenció psicològica i psicosocial a les famílies de presos i preses.
- Desemparament perquè no hi ha un recurs social específic de suport psicosocial a famílies de persones empresonades.
- Desencís per una atenció sanitària primària (població general) que no té un coneixement de la casuística derivada de situacions familiars marcades per l'empresonament.
- Frustració per una oferta privada d'atenció psicològica que també peca d'un desconeixement de l'afectació derivada de tenir un membre empresonat.
- Manca de confiança en els serveis socials d'atenció primària.
- Manca d'ús, per desconeixement, d'altres institucions, ONG i xarxes de suport mutu.

L'anàlisi d'aquest conjunt de circumstàncies que viuen les famílies de persones empresonades posa en relleu les evidències següents:

- La necessitat de canvis en la política executiva de l'Administració penitenciària que puguin reduir l'impacte de l'empresonament sobre les famílies.
- La necessitat d'informació, orientació, assessorament, derivació i acompanyament d'una manera integral, davant les múltiples afectacions que comporta l'empresonament.
- La necessitat d'un suport psicològic i psicosocial que ajudi les famílies a endurar el millor possible les circumstàncies en les quals es troben.

Unes necessitats que ens donen pas a atendre al cinquè i últim objectiu de la recerca, consistent a vehicular des de la Sindicatura de Greuges de Barcelona determinades propostes a les institucions pertinents, particularment a l'Ajuntament de Barcelona, però també al conjunt de sindicatures locals i a la Sindicatura de Greuges de Catalunya.

7.2. RECOMANACIONS A ADMINISTRACIONS I INSTITUCIONS PÚBLIQUES

Tal com s'ha anat veient al llarg d'aquest informe, tot i que la política penitenciària catalana actual considera les famílies de les persones empresonades un agent fonamental en el procés de desistiment i reinserció de les persones preses, els serveis que des de les administracions responsables de la gestió penitenciària es posen a disposició d'aquestes famílies no tenen capacitat per donar resposta a gran part de les seves necessitats derivades de la situació que viuen a conseqüència d'aquest procés. En aquest context, es fan paleses una sèrie de mancances pel que fa a la cobertura d'aquestes necessitats, que es poden agrupar en dos blocs principals:

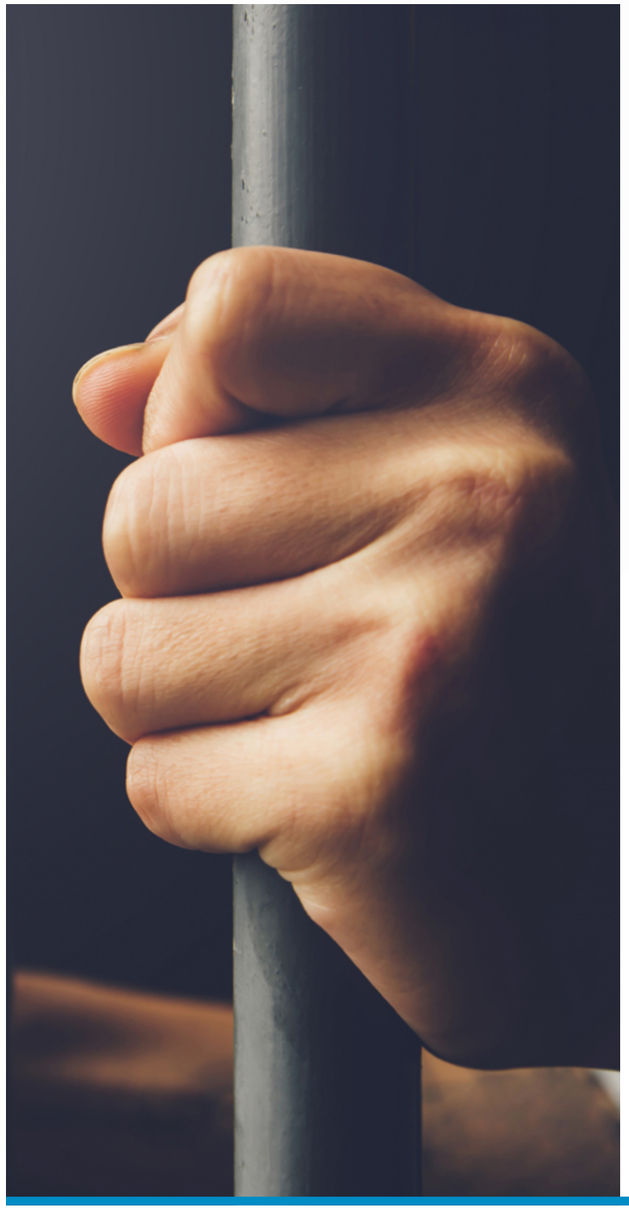
1. el dèficit en la informació, orientació i assessorament

2. la manca de suport psicosocial amb què es troben la majoria d'aquestes persones per fer front a l'experiència de l'empresonament del seu familiar

D'altra banda, però relacionat directament amb el primer bloc de mancances, s'ha evidenciat també com, tot i haver-hi un ampli ventall de recursos(50) que podrien donar resposta a moltes de les necessitats amb les quals es troben aquestes famílies a la pràctica, aquestes necessitats continuen sense cobrir-se i, en molts casos, ni tan sols es tenen en compte per aquestes administracions.

Com s'ha anat veient, aquests serveis, o bé no estan dissenyats de manera adequada per donar resposta a les necessitats de les famílies, o bé no tenen la capacitat o els recursos suficients per donar una resposta adequada a l'elevat nombre de peticions que reben, o bé són desconeguts o difícilment accessibles per la gran majoria d'aquestes persones.

(50) Recursos oferts, alguns d'ells per les administracions responsables de la gestió penitenciària i d'altres, per una diversitat d'administracions públiques catalanes i per entitats del tercer sector.

Pel que fa als serveis externs oferts per l'Administració penitenciària mateixa, la dispersió de molts d'aquests, sumat al perfil predominant de les famílies de les persones empresonades —caracteritzades, com s'ha vist, per presentar un nivell educatiu/instructiu baix i condicions de vida precàries— i a la manca d'orientació en aquest àmbit que reben des dels serveis penitenciaris, acaba comportant que la majoria de les famílies no coneguin l'existència d'aquests recursos. Les famílies, en termes generals, tampoc tenen coneixement dels serveis i prestacions que se'ls poden oferir. A més, trobem que les famílies les quals sí que els coneixen els infrautilitzen la major part de les vegades, sigui per falta de confiança en els serveis o per manca de competències per accedir-hi.

Aquestes dinàmiques de funcionament tenen un impacte social elevat, en la mesura en què repercuteix de manera negativa tant en les famílies com en les administracions públiques catalanes mateixes. En les primeres, perquè, a més de sentir-se vulnerables, ignorades i desateses per part de les administracions (perdent-hi la confiança i el sentit de pertinença), es veuen abocades en molts casos a un nivell de marginalitat i d'exclusió social més elevat. En el cas de les administracions, perquè, després d'haver dissenyat i sufragat el manteniment de recursos públics destinats a garantir els drets fonamentals dels ciutadans més vulnerables, es troben que aquests recursos acaben sent infrautilitzats per un percentatge alt de la població catalana (la qual, a més, com hem vist, en el nostre cas representa un col·lectiu amb vulnerabilitat especial); per tant, veuen minimitzada la seva capacitat d'acció pel que fa a la garantia d'aquells drets.

Si atenem el conjunt de problemes familiars descrits a la primera part d'aquest estudi, podem apreciar que molts tenen relació amb les característiques actuals de la pena privativa de llibertat i amb la manera com es desenvolupa des de l'àmbit institucional el contacte de les famílies amb el context penitenciari. Tot i que considerem que les necessitats principals de les famílies de persones empresonades poden, i s'han d'atendre des de l'exterior de la presó, no es pot obviar

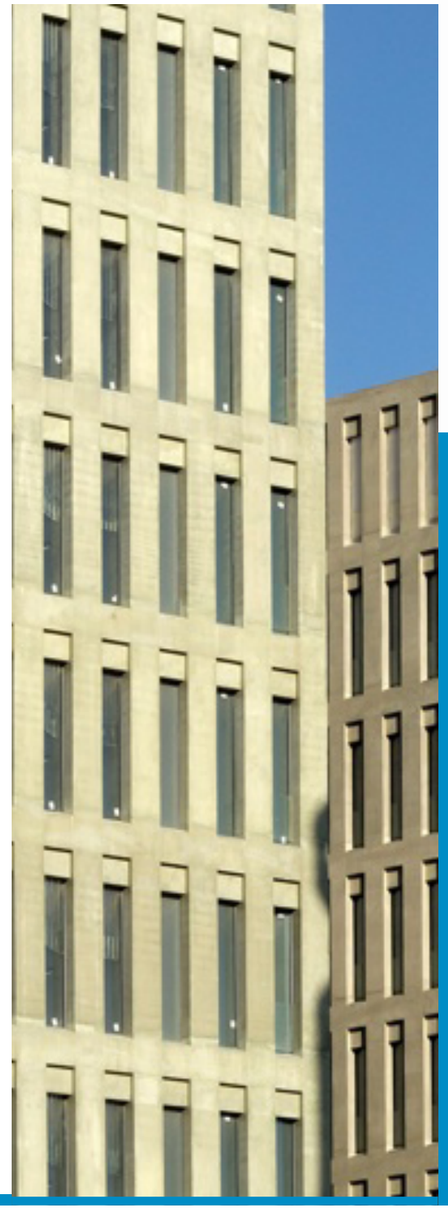

que si es fessin alguns canvis en la gestió penitenciària actual, la majoria dels quals considerem perfectament viables dins del marc legislatiu actual, es podria ajudar a minimitzar en gran manera algunes d'aquestes necessitats.

Per aquest motiu, hem decidit incloure en aquest informe algunes propostes o recomanacions dirigides a administracions públiques que escapen a les competències municipals, com ara la Secretaria de Mesures Penals Reinserció i Atenció a la Víctima (SMPRAV) i el Programa de Salut Penitenciària de l'Institut Català de la Salut (ICS), organitzacions que depenen en última instància de la Generalitat de Catalunya.

Atesos els compromisos internacionals assumits tant per l'Ajuntament de Barcelona com per molts altres municipis catalans en matèria de salvaguarda dels drets fonamentals dels seus ciutadans i concretament als principis d'igualtat de drets i no-discriminació, d'eficàcia dels serveis públics i de subsidiarietat, els ajuntaments han de ser capaços d'oferir serveis públics eficaços per garantir el respecte d'aquests drets i, per tant, adaptats a les necessitats de tothom. Per tots aquests motius, s'ha inclòs al present informe una sèrie de recomanacions als serveis socials municipals i una proposta de creació d'un servei nou amb competència municipal, dirigida a l'Ajuntament de Barcelona.

Així, doncs, a continuació presentem en un primer bloc les recomanacions a les administracions competència de la Generalitat de Catalunya i, en un segon bloc, sota l'epígraf Recomanacions a administracions amb competència municipal, les recomanacions als serveis socials municipals i la proposta concreta dirigida a l'Ajuntament de Barcelona, la qual abordarem amb més detall a l'apartat 7.3. d'aquest mateix informe.

7.2.1. RECOMANACIONS A LES ADMINISTRACIONS AMB COMPETÈNCIA AUTONÒMICA

RECOMANACIONS A LA SMPRAV

D'una banda, tenim qüestions relacionades amb les condicions penitenciàries que es podrien optimitzar dins del marc legislatiu actual. Són aspectes que no només generen una preocupació important i constant a les famílies, sinó que, com s'ha descrit al capítol 3, acaben comportant despeses extraordinàries davant la inexistència d'una altra font d'ingressos per part de la persona empresonada. Això fa que, la major part de les vegades, les famílies es vegin forçades a finançar-les, la qual cosa representa sobrecàrregues econòmiques per a les economies familiars, ja precàries habitualment. Hi destaquem les següents qüestions, entre d'altres:

- Millorar la qualitat i diversitat dels aliments que s'ofereixen a les persones preses, i dietes adaptades a les necessitats de cada persona, a fi d'evitar que es vegin forçades a complementar-los amb altres productes comprats a les botigues dels centres penitenciaris, en molts casos amb diners aportats per les seves famílies.

- Garantir que els preus dels productes dels economats, màquines expenedores i botigues dels centres penitenciaris siguin més reduïts que a l'exterior, o, si més no, equivalents al seu preu a l'exterior, atès que es tracta de despeses que acaben assumint les famílies moltes vegades.

- Incrementar les activitats ocupacionals i el treball productiu remunerat degudament per evitar la sobrecàrrega econòmica sobre les famílies.

- Evitar que el pagament de la responsabilitat civil sigui un criteri per a l'assignació o la denegació de beneficis penitenciaris com permisos o tercers graus, en els casos en els quals les famílies presenten problemes socioeconòmics acreditats.

- Intensificar l'acompanyament a totes les persones empresonades una vegada es troben en llibertat, per potenciar-ne la reintegració laboral, de manera que s'evitin les sobrecàrregues econòmiques i emocionals que les famílies d'aquestes persones es veuen forçades a assumir habitualment durant aquesta etapa.

D'altra banda, es fa palesa la necessitat de millorar les condicions de relació de les famílies amb la presó, especialment en les qüestions següents:

- L'Administració penitenciària hauria d'augmentar-ne la transparència i establir canals d'informació accessibles per a les famílies, de manera que puguin tenir accés a la informació en relació amb els protocols de funcionament de cada centre i servei, així com de la situació personal (estat, ubicació, Programa individualitzat de tractament [PIT]), penal i penitenciària (temps de condemna, expedients disciplinaris, sancions, permisos i sortides, etc.) de la persona empresonada, en un llenguatge comprensible per a ells/elles.

- Fer difusió entre les famílies de l'existència de l'Oficina d'Atenció Ciutadana de la SMPRAV, a fi de garantir que totes en tinguin coneixement i sigui un recurs d'utilitat a l'hora de realitzar consultes o presentar queixes en relació amb la situació del seu familiar empresonat o el funcionament de l'Administració penitenciària.

- Respecte de les comunicacions presencials, hi ha molts aspectes que cal millorar: facilitar l'accés als centres penitenciaris; organitzar les comunicacions de manera que s'evitin les aglomeracions i es minimitzin els temps d'espera de les famílies; flexibilitzar i augmentar els horaris de les comunicacions orals per tal que sigui possible un millor acomodament a les ocupacions de les famílies; garantir el respecte a la intimitat i dignificar els espais per dur a terme qualsevol mena de comunicació presencial, tant els locutoris com les dependències per a vis-a-vis íntim o familiar; o habilitar espais d'espera i sanitaris adequats i suficients per a les famílies, amb atenció especial a les persones grans, amb discapacitats o amb necessitats especials, així com espais adequats per als i les menors.

- Pel que fa a les comunicacions no presencials, seria convenient potenciar l'ús de les videoconferències com a mètode de comunicació entre les persones preses i les seves famílies, sobretot en els casos en què la llunyania, la falta de recursos econòmics o els problemes de mobilitat de les famílies dificulten les comunicacions. Així com el fet que la realització d'aquestes comunicacions no presencials no sigui incompatible amb la realització de vis-a-vis familiars.

- Pel que fa als trasllats de les persones preses, seria convenient evitar que puguin ser constants o sobtats, per prevenir que es pugui produir la pèrdua de comunicacions especials o familiars ja assignades, així com el retard en l'accés o pèrdua de pertinences o l'alentiment del procés de rehabilitació de la persona presa (endarreriment de les dates per accedir a un programa o departament especial) i l'accés a beneficis penitenciaris. Evitar també els trasllats a centres allunyats dels domicilis familiars, garantint en tots els casos el dret a la vinculació amb la família. Garantir la comunicació immediata a les famílies del trasllat i destinació de l'intern o interna.

- Respecte del tracte que reben les famílies per part de l'Administració i, especialment, de personal penitenciari determinat, cal garantir un tracte digne i adequat, ja que és un aspecte clau per reduir l'impacte negatiu i hostil de la presó sobre les famílies. És perfectament possible suprimir els controls innecessaris (per exemple, deixar els objectes personals a les taquilles, passar pel detector o sotmetre a escorcolls aleatoris, quan es comunica a través d'un vidre). I cal impedir l'ús arbitrari de les comunicacions, com a càstig i penalització o com a tracte de favor, així com les possibles represàlies contra la persona presa a conseqüència de les queixes o denúncies de les famílies.

Per acabar, les recomanacions respecte al funcionament dels Serveis Socials d'Execució Penal mereixen una consideració especial. A aquest respecte, seria desitjable:

- Augmentar el nombre de treballadors i treballadores socials (sobretot dels Equips de medi tancat) i garantir les substitucions immediates en cas de baixa o incapacitat.
- Garantir que totes les famílies tinguin un telèfon directe de contacte amb el seu/la seva professional de referència.
- Potenciar que es constitueixi una figura professional centrada en la família i no en la persona presa, per exemple, adoptar mesures perquè el criteri per a l'assignació del treballador o treballadora social sigui la ubicació del domicili familiar i no de la persona empresonada. Això facilitaria la coordinació amb els serveis socials territorials o altres recursos comunitaris i les visites domiciliàries, i també evitaria els canvis habituals de treballador/a social cada vegada que la persona empresonada canvia de mòdul o de centre.
- Garantir que aquests/es professionals desenvolupin totes les competències que tenen atribuïdes normativament pel que fa al treball i intervenció amb les famílies, entre d'altres: els estudis de la situació familiar encaminats a respondre a les necessitats específiques de cada família; l'evitació de situacions d'exclusió social, i la potenciació de la implicació de la família en el programa de tractament de la persona presa.
- Promocionar l'existència d'ajuts per al transport o altres àmbits i potenciar la derivació als serveis socials d'atenció primària o altres recursos externs, entre aquelles famílies amb problemes socioeconòmics.
- Dur a terme el treball per preparar per a la vida en llibertat amb totes les famílies, amb independència que la persona empresonada entri en el sistema progressiu o acabi la seva condemna en segon o tercer grau de tractament.

RECOMANACIONS A L'INSTITUT CATALÀ DE LA SALUT

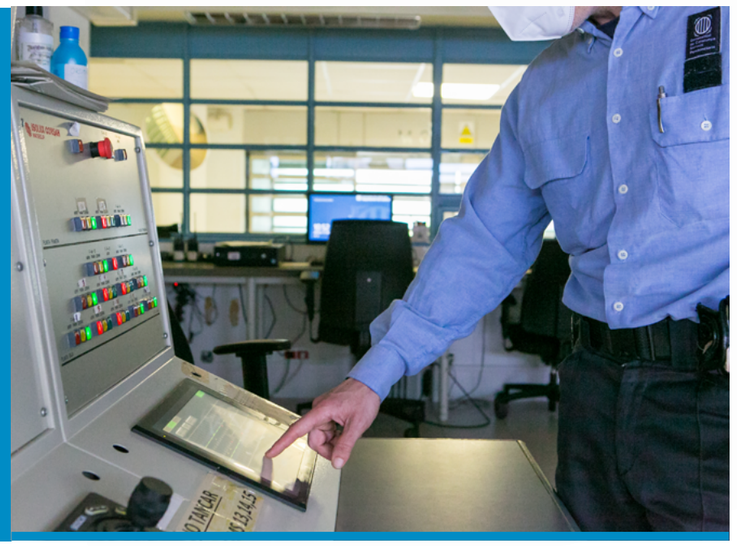
Pel que fa al funcionament del Programa de Salut Penitenciària, caldria el següent:

- Establir canals de contacte directes entre les famílies i les o els responsables mèdics de cada centre penitenciari, de manera que les peticions d'entrevista no hagin de passar pels equips de direcció dels centres penitenciaris.
- Garantir que totes les peticions d'entrevista amb les o els responsables mèdics per sol·licitar informació en relació amb l'estat de salut de la persona presa, o al tractament que està rebent, es responguin amb la diligència deguda.
- Que s'intensifiqui l'atenció que es proporciona a les persones amb problemes de salut mental, potenciant l'atenció psicològica i la ubicació d'aquestes persones en departaments especialitzats i, en els casos de trastorns mentals greus, derivant-les a institucions públiques especialitzades, de manera que es previngui l'angoixa i la sobrecàrrega emocional que els problemes d'adaptació habituals d'aquestes persones al context penitenciari ordinari comporten generalment per a les seves famílies.
- Fer un ús més racional dels psicofàrmacs que previngui el desenvolupament de quadres d'addicció a aquestes substàncies (i els problemes que se'n deriven) als quals han de fer front moltes persones preses i les seves famílies una vegada aquestes persones surten en llibertat.

- Potenciar al màxim el diàleg i la participació de la família en el tractament sempre que la persona empresonada presenti una malaltia greu (sigui en l'àmbit de la salut física o mental) o una discapacitat.

- Garantir l'excarceració sense demores en cas de malalties greus o edat avançada per minimitzar la preocupació, el patiment i l'angoixa que aquestes situacions generen en les famílies, sobretot davant la possibilitat de mort a la presó.

- Que es garanteixi la continuïtat dels tractaments i el seguiment de les possibles malalties, sobretot en l'àmbit de la salut mental, una vegada la persona surt en llibertat, per prevenir problemes o conflictes en l'àmbit familiar, quan la persona es reintegra a la unitat familiar.

Finalment, pel que fa al servei general de salut català, creiem que caldria reforçar els serveis públics dirigits a oferir atenció psicològica a la població, de manera que es garanteixi que totes les persones tinguin accés a una atenció psicològica especialitzada i regular en un temps raonable.

RECOMANACIONS A LA SECRETARIA DE MOBILITAT I INFRAESTRUCTURES DEL DEPARTAMENT DE TERRITORI

- Millorar les condicions d'accés als centres penitenciaris a través de la xarxa pública de transport.

- Oferir bonificacions especials per a la compra d'abonaments per a la xarxa d'autobusos que connecten els centres penitenciaris amb els nuclis urbans per a les persones que acreditin tenir un familiar privat de llibertat en un centre penitenciari i no disposin de recursos econòmics suficients.

7.2.2. RECOMANACIONS A LES ADMINISTRACIONS AMB COMPETÈNCIA MUNICIPAL

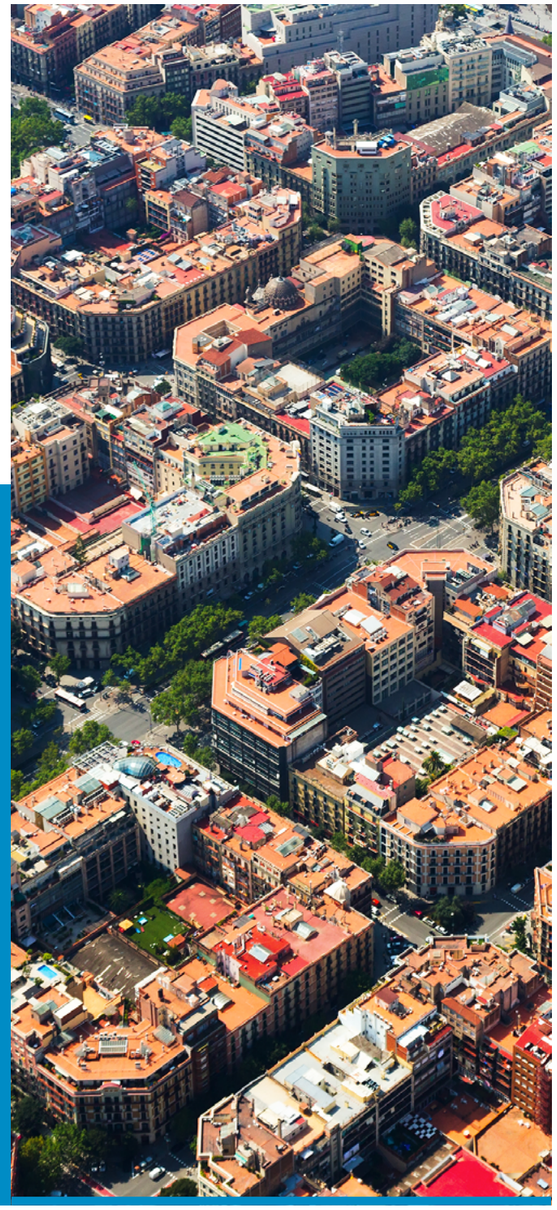
RECOMANACIONS ALS SERVEIS SOCIALS D'ATENCIÓ PRIMÀRIA

Com s'ha vist, els Serveis Socials d'Execució Penitenciària (SSEP) no estan integrats en la xarxa pública de serveis socials. Tanmateix, des del punt de vista normatiu, treballen amb els Serveis Socials d'Atenció Primària (SSAP) sota el principi de subsidiarietat, segons el qual es vol garantir que els serveis públics depenguin de l'Administració més pròxima a la ciutadania per tal que siguin més eficaços. Hem vist, però, com cap de les famílies que han participat en aquest estudi ha referit que els SSEP l'hagin derivada als serveis socials del seu municipi. Tenint en compte l'ampli ventall de necessitats que en termes generals afronten aquestes famílies en l'àmbit social, s'ha considerat pertinent incloure en aquest informe unes recomanacions/recordatoris dirigides als serveis socials municipals:

- Considerar el fet que l'usuari o usuària de serveis socials que tingui una persona de la seva unitat familiar privada de la seva llibertat com a un factor o variable que pot fer augmentar el seu risc d'exclusió social i, per tant, considerar-ho una condició que cal recollir i tenir en compte en l'estudi de cada cas.

- Sempre que la persona usuària dels serveis socials municipals tingui algun familiar privat de llibertat en el marc del sistema penitenciari català (i així ho autoritzi), tenir en compte les possibles problemàtiques i necessitats en l'àmbit econòmic (possible reducció del nivell d'ingressos de la unitat familiar o increment de les despeses de la unitat familiar) i laboral, i considerar aquestes circumstàncies a l'hora d'elaborar un estudi detallat de la situació de la persona i valorar les possibles mesures per adoptar o actuacions per dur a terme.

- Sempre que la persona usuària dels serveis socials municipals tingui algun familiar privat de llibertat en el marc del sistema penitenciari català (i així ho autoritzi), tenir en compte les possibles problemàtiques i necessitats en l'àmbit econòmic i laboral, i considerar aquestes circumstàncies a l'hora d'elaborar un estudi detallat de la situació de la persona i valorar les possibles mesures per adoptar o actuacions per dur a terme.

PROPOSTA CONCRETA A L'AJUNTAMENT DE BARCELONA

La preocupació de la Sindicatura de Greuges de Barcelona per esbrinar si des dels serveis municipals es pot contribuir a minimitzar l'impacte de la presó sobre les famílies de les persones empresonades es canalitza mitjançant una proposta dirigida a l'Ajuntament de Barcelona, a fi de recomanar la creació d'un servei públic municipal destinat a donar resposta a les necessitats principals que afronten aquestes persones.

Per aquest motiu, proposem la creació d'uns Punts d'Assessorament, Derivació i Acompanyament (PADA) per a aquestes famílies. Uns PADA on es pugui atendre les famílies de manera personalitzada i se'ls doni informació i orientació respecte dels seus problemes, necessitats i casuístiques particulars. Un servei centralitzat (a l'estil d'una finestreta única), davant la gran diversitat de recursos potencialment disponibles i als quals se'ls pugui derivar i acompanyar. Un espai independent de l'Administració penitenciària davant la qual, com hem vist, les famílies de presos i preses senten una desconfiança comprensible.

De fet, en el context internacional, hi ha iniciatives similars al servei que aquí es proposa, tal com exposem al subapartat següent, que posen en relleu la viabilitat i el sentit de la proposta, malgrat que algunes no siguin serveis municipals. Per a la Sindicatura de Greuges de Barcelona, el fet que l'oferta es promogui i gestioni des de l'àmbit municipal és fonamental, atesa la necessitat que es tracti d'un servei públic prestat des de la proximitat i en garantia de l'aplicació efectiva del principi de subsidiarietat.

Així, doncs, la proposta concreta consisteix en: la creació d'un servei municipal de l'Ajuntament de Barcelona, adreçat a tota la ciutadania, com un servei especialitzat per informar, assessorar i acompanyar totes les persones residents a la ciutat que tenen familiars privats de llibertat en centres penitenciaris de Catalunya, en relació amb tots els problemes i necessitats amb què es puguin trobar a conseqüència de l'empresonament del seu familiar.

Un servei que, en definitiva, pretén oferir una atenció integral a aquestes persones, facilitar-los informació en relació amb els dubtes que puguin tenir, assessorar-les en relació amb les possibles accions que cal adoptar davant cada situació i els recursos als quals poden accedir i, si escau, acompanyar-les en el procés de derivació cap a aquests recursos. Un servei equivalent a altres serveis municipals existents a la ciutat de Barcelona dirigits a garantir l'atenció de determinats col·lectius d'especial vulnerabilitat que presenten necessitats específiques, com ara el Servei d'Atenció a Immigrants, Emigrants i Refugiats (SAIER), al qual ens referim amb més detall a continuació. Creiem que aquest pot servir de referent a l'hora de dissenyar el PADA, motiu pel qual el descrivim també de manera sintètica en el subapartat següent.

En tot cas, com han posat de manifest totes les famílies que han participat en aquesta recerca, només el fet de poder anar a un sol lloc on poder expressar les seves dificultats, problemes i necessitats de tota mena, que les escoltin sense jutjar-les, les atenguin i les ajudin, ja tindria un gran efecte de reducció de l'angoixa i dels sentiments de desorientació, d'aclaparament i de desemparament que pateixen la majoria de les famílies de persones empresonades. Totes les persones que van respondre al qüestionari consideren que la creació dels PADA els podria ser molt útil: «Por supuesto es muy necesario, ya que nos falta información»; «Creo que sería óptimo»; «Sería de gran ayuda para intentar llevarlo mejor». Va passar igualment en els grups de discussió, on les famílies de persones empresonades van expressar que la creació d'aquests punts seria molt útil per fer front a la incertesa d'un primer ingrés, on es topen amb un context totalment desconegut; per disposar d'alguna persona que les acompanyi en, almenys, les primeres gestions, i per rebre suport emocional: «adelantándote en lo que te va a pasar. Metiéndote en ambiente como digo yo, y que te abran las puertas de lo que te vas a encontrar». Igualment, van expressar l'interès d'un acompanyament per a la resta de l'empresonament.

7.3. ELS PUNTS D'ASSESSORAMENT, DERIVACIÓ I ACOMPANYAMENT (PADA)

En aquest darrer apartat, **abordarem experiències i serveis similars al PADA que proposem, la delimitació del primer PADA a la ciutat de Barcelona i la seva possible reproductibilitat.**

7.3.1. ALTRES EXPERIÈNCIES I SERVEIS SIMILARS

En el context internacional hi ha diverses iniciatives encaminades a donar suport i acompanyament a les famílies de persones preses, en sintonia amb la proposta de creació dels PADA. En l'àmbit europeu, una de les organitzacions més consolidades és Children of Prisoners Europe (COPE), una xarxa que actua per vetllar pels drets dels nens i nenes amb pares i mares empresonats/ades(51). Al Regne Unit hi ha la figura del gestor de casos familiars (Family Case Management), que busca treballar amb la persona interna i amb el seu entorn més immediat a través d'un pla d'acció amb els membres de la família i respondre a les seves necessitats (Ibàñez i Pedrosa, 2018). També en aquest país hi ha entitats comunitàries i organitzacions sense ànim de lucre que disposen de serveis d'atenció i grups de suport per a famílies de persones preses. És el cas de les associacions Providing Support to Families of Offenders (POPS), Family Lives, Families Outside i Prison Advice and Care Trust (PACT). La primera la van crear l'any 1988 persones amb familiars presos, en adonar-se que

(51) A la pàgina web de l'organització s'hi recullen més de cinquanta entitats d'arreu d'Europa que formen part de la xarxa COPE, bona part de les quals són iniciatives vinculades a l'acompanyament de familiars de persones preses: https://childrenofprisoners.eu/the-network/our-current-members/

necessitaven un espai per donar resposta a l'estrès, soledat i sentiment de culpabilitat vinculat al fet de tenir un familiar empresonat. La segona, en la mateixa línia, disposa d'una sèrie de guies breus per donar resposta a dubtes freqüents sobre l'empresonament i d'una línia d'ajuda telefònica. Families Outside, al seu torn, actua específicament a Escòcia i disposa també d'una línia telefònica així com de programes de formació de bones pràctiques per a persones que estan en contacte amb famílies de persones preses, siguin altres entitats o treballadors/ores penitenciaris/àries (Ibàñez i Pedrosa, 2018). D'altra banda, el Majesty's Prison & Probation Service[52] mateix ha contractat PACT per a la gestió de la National Prisoners' Families Helpline, una línia d'ajuda i assessorament telefònic anònim i gratuït per a les famílies de les persones privades de llibertat a Anglaterra i Gal·les.

També a l'espai de l'Europa central hi ha diverses entitats que presten informació, assessorament i acompanyament en general a les famílies de les persones privades de llibertat. Així, a Alemanya es pot trobar Treffpunkt e.V. que, des del 1991, disposa del primer centre d'assessorament específic per a famílies de persones recluses a Alemanya, el qual disposa actualment d'una extensió telefònica i de videotrucades, a més del servei presencial a Nuremberg. Als cantons de la Suïssa francòfona hi ha la Fundació Relais Enfants Parents Romands (REPR), que ofereix orientació jurídica i social per a famílies a través d'una línia telefònica gratuïta i confidencial. També, a Polònia hi ha la Fundació Probacja, cofinançada pel Ministeri de Justícia, que treballa per enfortir els vincles entre infants i pares i mares empresonats/ades. Entre les seves activitats destaquen els grups de suport mutu i, sobretot, la línia telefònica gratuïta i anònima d'accés ràpid.

A l'àmbit geogràfic de l'Europa del Nord i els països escandinaus disposen també de diverses experiències similars. A Suècia, que l'any 2015 no disposava d'una política de visites familiars clara segons el CPT, hi ha l'entitat Bufff, un conjunt d'ONG laiques d'àmbit local presents a

tretze regions, les quals presten acompanyament psicosocial i disposen de grups de suport mutu d'infants i familiars. A Noruega, l'organització For Fangers Pårørende (FFP), que es finança principalment amb fons de diversos ministeris, però també amb donacions privades, ofereix assessorament amb professionals del dret i el treball social sobre diversos temes penitenciaris, com ara el règim de visites. A Dinamarca, l'associació de familiars SAVN presta des del 2005 el mateix servei d'informació, i a més disposa d'un altre número d'atenció telefònica per a consultes d'exinterns/es amb llibertat condicional i les seves famílies. A Finlàndia hi ha la fundació KRITS, que rep finançament estatal i privat, i que actua amb el propòsit d'assegurar que tant les persones preses com les seves famílies rebin el suport que necessiten.

A l'entorn mediterrani i, més concretament, a Itàlia, es pot trobar l'associació Bambini Senza Barre, que opera principalment a la zona de Milà. Aquesta associació disposa del servei Telefono Giallo, una línia d'assistència i atenció psicosocial a la qual poden accedir les famílies de persones privades de llibertat per buscar suport a fi de mantenir la relació a distància o orientació i suport per al primer ingrés a la presó. A més, el Telefono Giallo és també un servei d'assessorament per a treballadors i treballadores socials, penitenciaris i del tercer sector en temes de protecció i manteniment de la relació entre infants i pares/mares privats/ades de llibertat. A l'Estat espanyol també hi ha iniciatives —sovint d'entitats religioses— encaminades a oferir acompanyament a les famílies de presos i preses, com ara Càritas Diocesana, la Coordinadora contra la Marginació de Cornellà de Llobregat o el Projecte David de la Fundació Marianao, per exemple.

D'altra banda, a Amèrica llatina va sorgir RIMUF, la primera associació internacional de dones familiars de persones privades de llibertat. Una xarxa d'organitzacions de països d'Amèrica llatina, el Carib i l'Estat espanyol unides per lluitar pel respecte dels drets humans de les persones preses i de les seves famílies. Entre les seves tasques hi figuren

la publicació d'informes anuals i la realització de guies centrades en l'experiència femenina, on evidencien l'asimetria de l'assignació de les tasques de cura de les famílies de presos i preses. En aquest sentit, també va sorgir la fundació religiosa Caminos de Libertad, que presta serveis d'assessorament jurídic, suport psicològic, mèdic, material i espiritual. A l'Argentina hi ha el Servicio Penitenciario Federal del govern mateix, a través de la Dirección de Relaciones Familiares y Sociales, que disposa d'una línia d'atenció telefònica que funciona de manera permanent per a les persones que hi recorren com a visitants de les persones privades de llibertat per resoldre inquietuds respecte dels dies i hores de visita, documentació necessària, elements permesos i informació en general.

Al marge d'aquestes iniciatives internacionals dedicades a l'atenció de famílies de persones empresonades, volem ara fer esment a un servei vinculat a l'Ajuntament de Barcelona l'experiència del qual, tot i oferir atenció sobre altra mena de problemes i col·lectius, creiem que se'n pot aprofitar l'experiència de cara al disseny dels PADA.

És el cas del Servei d'Atenció a Immigrants, Emigrants i Refugiats (SAIER), que presta l'Ajuntament de Barcelona des del 1989. El SAIER s'adreça a tota la ciutadania de Barcelona com a servei especialitzat a informar, assessorar i acompanyar les persones en els seus projectes de mobilitat internacional: immigració, emigració, retorn voluntari al país d'origen i refugi (protecció internacional), i comença amb una primera atenció telefònica després d'haver-hi demanat cita per internet[53]. L'atenció s'inicia amb una primera visita/entrevista al Servei de Primera Acollida (òrgan públic que pertany a l'Ajuntament de Barcelona), el qual deriva els segons perfils, necessitats i demandes, a la resta de serveis. Les prestacions principals del SAIER (a més dels serveis complementaris, com orientació psicològica, servei de retorn voluntari i servei de traducció i interpretació) són les següents: servei d'assessorament per a homologació de títols, formació i inserció laboral (gestionat per AMIC-UGT); servei d'assessorament per a tràmits en estrangeria (gestionat per CITE); servei d'assessorament jurídic en estrangeria (gestionat per l'ICAB); servei d'atenció social (gestionat per la Creu Roja); servei d'informació i matriculació a cursos de català (gestionat pel CPNL), i servei d'assessorament jurídic en protecció internacional[54].

(53) L'atenció presencial es presta únicament en casos d'urgència social o jurídica a la seu (c/ Tarragona, 141).

(54) Durant l'any 2020 en el SAIER, aquest servei el formava un equip de cinc professionals jurídics especialitzats en la matèria i en la protecció dels drets humans, i un professional per a tasques administratives de suport, coordinats per l'assessor/a jurídic responsable de la coordinació del servei.

7.3.2. DELIMITACIÓ DEL PRIMER PADA A LA CIUTAT DE BARCELONA

A continuació, **fem una primera delimitació de les funcions principals que creiem que hauria de tenir el primer PADA a la ciutat de Barcelona,** per tal de donar resposta a les necessitats del col·lectiu a què va adreçat.

CENTRALITZACIÓ DE L'ATENCIÓ A LES FAMÍLIES DE PERSONES EMPRESONADES

- Davant de la dispersió de recursos socials oferts per les diferents administracions, amb el desconeixement o desorientació corresponent de les famílies, el PADA es vol constituir en un únic punt on atendre qualsevol problema o necessitat, orientant les famílies i, si escau, derivant-les als recursos existents.

- Per aquest motiu considerem que el PADA ha de ser un servei conegut i d'accés fàcil per a totes les persones residents en el municipi que tinguin una persona de la seva unitat familiar privada de llibertat.

ATENCIÓ PERSONALITZADA I CONFIDENCIAL

- El PADA vol garantir una atenció personalitzada i confidencial. La confidencialitat és clau, perquè cal tenir present que un dels temors de les famílies respecte al contacte amb els treballadors i treballadores socials de la presó és que la informació donada es pugui utilitzar en detriment dels interessos de la persona empresonada.

INFORMACIÓ

Al llarg de la recerca, hem pogut constatar que la manca d'informació és un dels problemes fonamentals de les famílies. Des del PADA es podria:

- Informar sobre el funcionament general del sistema penitenciari, de manera personalitzada, però també mitjançant l'elaboració de materials explicatius o amb la celebració de sessions informatives periòdiques obertes a les famílies de presos i preses, fins i tot amb la participació de familiars amb més experiència.

- Informar sobre els passos que cal fer davant incidències viscudes pel familiar empresonat, siguin d'ordre penal-penitenciari, de salut, etc.

- Informar sobre els diferents recursos socials per tal d'atendre necessitats específiques de les famílies, siguin d'ordre social, jurídic, econòmic, laboral o psicològic.

- Informar sobre les entitats que poden ajudar en termes de suport mutu.

- Creiem imprescindible que el PADA possibiliti tant una atenció presencial programada com una atenció telefònica en un horari ampli, que permeti a aquestes persones tenir accés a la informació de manera fàcil i àgil.

ORIENTACIÓ I ASSESSORAMENT

Més enllà de la informació genèrica, des del PADA es pot dur a terme una orientació i assessorament ajustats a la casuística particular de cada usuari/ària del servei, tant referit a qüestions formatives, econòmiques, jurídiques, laborals o de salut. El PADA està pensat per atendre les famílies, analitzar els problemes de tota mena que puguin presentar al llarg del procés d'empresonament (ingrés, permanència i excarceració) del seu familiar, informar-les, orientar-les i assessorar-les.

DERIVACIÓ

Un cop acomplida la tasca anterior, des del PADA es pot dur a terme la derivació cap als recursos que es consideren pertinents, siguin públics o de la societat civil. D'altra banda, com ha posat en relleu el treball de camp, malgrat l'existència d'un gran nombre de serveis que, tot i no estar dissenyats específicament per atendre les necessitats de les famílies de les persones empresonades, poden ajudar a pal·liar-les, la majoria d'aquests serveis són completament desconeguts per les famílies. Creiem, per tant, que el PADA, a través del treball en xarxa amb altres entitats o serveis, pot constituir un recurs d'utilitat per potenciar el coneixement públic i la capacitat d'acció d'altres serveis existents. Cal que aquest PADA estigui ben coordinat amb els altres serveis per tal de poder fer una derivació efectiva.

ACOMPANYAMENT

Com hem anat veient, el perfil de les famílies, caracteritzades generalment per la manca de recursos i habilitats socials, sumat a la saturació que caracteritza bona part dels serveis públics existents, acaben provocant que molt sovint els procediments per accedir als recursos els acabin desbordant, de manera que s'hi vegin limitats l'accés o l'aprofitament. Des del PADA, sempre que es consideri adient, es pot fer un acompanyament en aquests processos, fins i tot interlocució entre l'usuari/ària i els serveis de la institució penitenciària o altres serveis als quals se'ls hagi derivat.

SUPORT PSICOSOCIAL

Com també hem vist, tot i que es constata una forta afectació, psíquica i emocional, del conjunt de l'entorn familiar a causa de l'empresonament d'un dels seus membres, no n'hi ha prou amb els recursos públics limitats existents en aquest àmbit per atendre aquests problemes. A més, no hi ha cap servei d'atenció psicològica especialitzat en les especificitats del món penitenciari i en els problemes derivats en l'àmbit de la salut mental. Per això, pensem que fora bo que, des del PADA, es pogués donar algun tipus de resposta a aquesta necessitat, per prevenir aquesta mena de problemes i, si escau, potenciar l'accés d'aquestes persones a recursos o professionals amb capacitat per donar una resposta adaptada a les necessitats d'àmbit psicosocial que puguin presentar.

DOCUMENTACIÓ

Entre les tasques del PADA, també hi hauria l'elaboració d'informes anuals sobre les situacions i incidències ateses, els quals es remetrien tant a l'Ajuntament de Barcelona, de qui dependrà el servei, com a institucions garants dels drets humans de proximitat, començant per la Sindicatura de Greuges de Barcelona mateixa, promotora del projecte.

7.3.3. REPRODUCTIBILITAT

Com ja indicàvem a la presentació d'aquest estudi, les famílies de les persones empresonades a Catalunya estan repartides per tot el territori català, particularment a Barcelona i la seva àrea metropolitana. Tot i que les dades de residència de les famílies no són accessibles, les podem inferir a partir de les dades de les persones privades de llibertat. Així, com que sabem que el 75% dels presos i preses es troben en centres penitenciaris de la província de Barcelona, és ben probable que les seves famílies visquin en aquest territori.

La proposta que fem des de la Sindicatura de Greuges de Barcelona té com a objectiu la creació d'un primer PADA a la ciutat de Barcelona que es pugui repetir posteriorment a altres indrets del territori. A partir d'aquesta primera experiència que, d'alguna manera, també serviria de prova pilot, l'ideal, des d'una lògica de proximitat i facilitat d'accés, és que posteriorment es creïn altres PADA. D'aquí l'interès d'haver compartit aquest projecte amb les sindicatures locals de l'àrea metropolitana i de poblacions com Badalona, Cornellà de Llobregat, L'Hospitalet de Llobregat, Rubí, Sabadell, Sant Boi de Llobregat, Santa Coloma de Gramenet, Sant Feliu de Llobregat i Terrassa, per tal que analitzin la conveniència de la creació d'altres PADA en un futur pròxim.

Respecte de la seva ubicació, a més de la ciutat de Barcelona, de ben segur que seria positiva la presència de PADA distribuïts per l'àrea metropolitana i les ciutats més afectades. Caldria analitzar també la conveniència de l'existència de punts en les altres tres capitals de província, o bé en localitats properes a la ubicació dels centres penitenciaris i per les quals les famílies han de passar de camí a comunicar amb els presos i preses.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

LITERATURA ACADÈMICA:

Almeda, E. (2017). “Criminologías feministas, investigación y cárceles de mujeres en España”. Papers: Revista de Sociología, 102(2), 0151-0181.

Almeda, E.; Di Nella, D. (2017). “Mujeres y cárceles en América Latina: Perspectivas críticas y feministas”. Papers: Revista de Sociología, 102(2), 0183-0214.

Alonso, L. (2021). L’acompanyament postpenitenciari a Catalunya. [Treball final de grau. Grau d’Educació Social. Universitat de Vic – Universitat Central de Catalunya]. Disponible a http://hdl.handle.net/10854/6833

Alòs, R.; Esteban, F.; Jódar, P.; Miguélez, F. (2015). “Effect of Prison Work Programmes on the Employability of Ex-Prisoners”. European Journal of Criminology, vol. 12(1), p. 35-50.

Aranda, M.; Forero, A.; Garés, C.; Giraldo, N.; Marín, S.; Morale, L.; Rivera, I.; Tortosa, M. C. (2016). “Sistema de registro y comunicación de la violencia institucional (SIRECOVI)”. A: J. García-Borés Espí, J. i I. Rivera Beiras. La cárcel dispar. Retóricas de legitimación y mecanismos externos para la defensa de los Derechos Humanos en el ámbito penitenciario (p. 315-326): Edicions Bellaterra.

Ariza, L.; Iturralde, M. (2017). “Mujer, crimen y castigo penitenciario”. Política criminal, 12(24), p. 731-753.

Barros, C. (2017). “La situación de las mujeres privadas de libertad en América Latina y la discriminación de género”. A: C. Barros i S. García (coord.). Gênero, Meio Ambiente e Direitos Humanos (p. 51-62). Expressão Gráfica e Editora.

Bertran, J. (2022). Treballar entre murs: Les condicions laborals de les persones preses a Catalunya [Treball final de màster: Màster en Criminologia, Política Criminal i Sociologia Juridicopenal] Universitat de Barcelona.

Bodelón, E. (2003). “Género y Sistema Penal: los derechos de las mujeres en el sistema penal”. A: R. Bergalli (coord.). Sistema Penal y Problemas Sociales (p. 215-2040). Tirant lo Blanch.

Cadoni, L.; Rival, J. M.; Tuñón, I. (2018). Infancias y encarcelamiento: condiciones de vida de niñas, niños y adolescentes cuyos padres o familiares están privados de la libertad en la Argentina [en línia]. Pontificia Universidad Católica Argentina. Observatorio de la Deuda Social Argentina. Barómetro de la Deuda Social de la Infancia. EDSA Serie Agenda para la Equidad (2017- 2025), informe especial. Universidad Católica Argentina. Disponible a https://repositorio.uca.edu.ar/handle/123456789/8159

Cassà, N. (2015). Les visites familiars a presos com a element reductor de la reincidència. Centre d’Estudis Jurídics i Formació Especialitzada de la Generalitat de Catalunya. Disponible a https://cejfe.gencat.cat/ca/recerca/cataleg/crono/2015/visites-families-presos/

Cesaroni, C. (2009). “Familiares de presos / as. ¿Quién se ocupa?”. Espacio abierto, 11, 92-95.

Church World Service América Latina y el Caribe (2014). Invisibles ¿hasta cuándo? Una primera aproximación a la vida y derechos de niñas, niños y adolescentes con referentes adultos encarcelados en América Latina y el Caribe. Mastergraf.

Colectivo Artesana (2013). Segundo Informe de monitoreo de las problemáticas que enfrentan las mujeres privadas de libertad y sus hijas e hijos en Guatemala según las reglas de Bangkok, disponible a https://relapt.usta.edu.co/images/Colectivo-Artesana-Actualizacion-Informe-Monitoreo-segun-Reglas-de-Bangkok.pdf

Contreras Hernández, P. (2018). “Maternidad encarcelada: Análisis feminista de las consecuencias personales, familiares y sociales en mujeres privadas de libertad. Revista Temas Sociológicos, 22, p. 209-232.

Codd, H. (2007). “Prisoners’ Families and Resettlement: A Critical Analysis”. The Howard Journal, 46 (3): p. 255-263.

Coordinadora Catalana Per a la Prevenció i la denúncia de la Tortura (2016). L’aïllament penitenciari a Catalunya des d’una mirada dels Drets Humans.

Cornejo, P. (2015). Condición de madre de las mujeres privadas de libertad: Una mirada desde la perspectiva de género [Tesis de pregrado, Universidad FinisTerrae]. https://repositorio.uft.cl/xmlui/bitstream/handle/20.500.12254/1930/Cornejo_Paula_2015.pdf?sequence=1

Cuixart, J.; Parés, A.; Rivera, I.; García, C. (2018). Persones privades de llibertat i els seus familiars. Conseqüències de l’allunyament penitenciari. Autoedició.

Denisa, V. (2017) Más allá del preso: Un estudio sobre las consecuencias familiares del encarcelamiento en los centros penitenciarios catalanes en el siglo XXI. Trabajo final de Grado en Criminología. Universitat de Girona. Disponible a : https://dugi-doc.udg.edu/handle/10256/14946?locale-attribute=es

Departament de Salut. Generalitat de Catalunya (2020). Persones en situació de reclusió. Catalunya 2015-2018. Informes Breus N 39. Juliol de 2020.

Diéguez Bennasar, N. (2017). Situación de las familias con algún miembro en cumplimiento de pena privativa de libertad. Consecuencias y efectos en el ámbito familiar. [Trabajo Final de Grado en Educación social. Universitat de les Illes Balears.]

Equip SIRECOVI (2018). La violència institucional a Catalunya: Primer informe del Sistema de registre i comunicació de la violència institucional. 2022, desembre 17, de sirecovi.ub.edu Accessible a: https://sirecovi.ub.edu/submitforms/documentosweb/download/25

Fernández, J. (2017). “El modelo del Institut Català de la Salut para la Sanidad Penitenciaria”. Revista Española de Sanidad Penitenciaria, 19: 38-41.

Cabrera, P. J. (2002). “Cárcel y exclusión”. Revista del Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales: Revista del Ministerio de Trabajo e Inmigración 35: 83-120. Lloc web: https://www.researchgate.net/publication/28055619_Carcel_y_exclusion

Gallego, M.; Cabrera, P.J; Ríos, J. C.; Segovia, J. L. (2010). Andar 1 km en línea recta: la cárcel del siglo XXI que vive el preso. Universidad Pontificia Comillas.

Garcia-Borés, J. (1995). “Captar lo que se vive: dos ejemplos de acercamiento. Técnicas de Historia de Vida y de Refrendación de Texto”. Psicología Social Aplicada, Vol. 5, 1/2 (Monográfico sobre Métodos Cualitativos en Psicología Social), p. 57-73.

Garcia-Borés, J. (2003). “El impacto carcelario”. A: R. Bergalli (coord.). Sistema penal y problemas sociales (p. 396-425). Tirant lo Blanch.

Garcia-Borés, J.; Font, N.; Fernández, C.; Escurriol, R.; Roig, A.; Leyton, H.; Moreno, M. (2006). La cárcel en el entorno familiar (OSPDH). Ajuntament de Barcelona. Regidoria de Dona i Drets Civils.

Garcia-Borés, J.; Pujol, J.; Montenegro, M. (2009). “Paradigma Interpretativo en Psicología Social: consolidación y futuros”. A: J. Tous i J. M. Fabra. Actas del XI Congreso Nacional de Psicología Social, Vol. I. Tarragona: URV.

Grupo de Enfermería Sociedad Española de Sanidad Penitenciaria (2014). “Prevalencia de patologías crónicas y factores de riesgo en población penitenciaria española”. Revista Española de Sanidad Penitenciaria. 16 (2).

Grupo de Trabajo CAPRI (2003). “Informe CAPRI sobre la calidad de la asistencia sanitaria en centros penitenciarios españoles”. Revista Española de Sanidad Penitenciaria. 5 (2): 38-48. http://www.sanipe.es/OJS/index.php/RESP/article/view/243/536

Godoi, R. (2008). “Entre el hogar y la cárcel: una historia de vida (des)estructurada por las instituciones penitenciarias”. Espanya: Universitat Autònoma de Barcelona. Disponible a http://www.raco.cat/index.php/QuadernsICA/article/view/124218/172190

Hairston, C. (2000). “Prisoners and Families: Parenting Issues During Incarceration”. National Policy Conference. Disponible a: https://aspe.hhs.gov/system/files/pdf/74991/Hairston.pdf

Halsey, M.; Deegan, S. (2015). “‘Picking up the pieces’: Female significant others in the lives of young (ex) incarcerated males”. Criminology & Criminal Justice, 15 (2): p. 131-151.

Ibàñez, A.; Pedrosa, A. (2018). El paper de les famílies en la reinserció de les persones que surten de la presó. Centre d’Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

Ibàñez Roig, A; Cid Moliné, J. (2016). La reinserció de les persones que finalitzen condemna en règim ordinari. Centre d’Estudis Jurídics i Formació Especialitzada de la Generalitat de Catalunya. Disponible a https://recercat.cat/handle/2072/424371

Ibàñez i Roig, A.; Pedrosa, A. (2018). “Cárcel y familiarismo: ¿Usamos a las familias como agencias de reinserción?”. ENCRUCIJADAS. Revista Crítica de Ciencias Sociales. 16, p 1-18.

Inciarte, A.; Sánchez, G.; Ocando, F. (2010). “Consecuencias psicosociales en niños cuyas madres se encuentran cumpliendo pena privativa de libertad”. Revista de Ciencias Sociales (RCS), XVI (1). Disponible a: www.redalyc.org/articulo.oa?id=28016297014

Jardine, C. (2017). “Constructing and maintaining family in the context of imprisonment”. British Journal of Criminology, 58 (1) pp 114-131. Disponible a https://doi.org/10.1093/bjc/azx005

Larroulet, P. (2019). “Mujeres privadas de libertad”. A: J. Contesse i L. Contreras (coord.). La insostenible situación de las cárceles en Chile: Debate sobre la prisión y los Derechos Humanos (p. 245-273). Editorial Jurídica de Chile.

Manzanos, César (1991). Contribución del sistema carcelario a la marginación socio-económica familiar. Universidad de Deusto. Departamento de Publicaciones, Bilbao.

Masola, M. B. (2018). La responsabilidad del Estado argentino en las repercusiones que produce el sistema penal sobre los niños, niñas y adolescentes con padres encarcelados [Trabajo Final de Máster, Universitat de Barcelona]. http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/160777/1/TFM%20Mari%CC%81a%20Bele%CC%81n%20Masola%20%281%29.pdf.

Mauersberger, M. (2016). “El dilema de la madre entre rejas: delincuente y mala madre, una doble culpa”. Revista de Trabajo Social (18). Disponible a: https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/5716229.pdf

Moreno, C.; Zambrano, L. (2017). “Familias de internos e internas: una revisión de la literatura”. Disponible a: https://www.academia.edu/27279557/FAMILIAS_DE_INTERNOS_E_INTERNAS_UNA_REVISI%C3%93N_DE_LA_LITERATURA

Muñoz, L. (2020). Discapacidad intelectual en centro penitenciario Brians- 1: Prevalencia, características y necesidades específicas. [Tesis doctoral. Universitat Internacional de Catalunya]. Handle.net. http://hdl.handle.net/10803/669754

Navarro, J. C.; Capell, T.; Luque, M. E.; Muro, A.; Vega, D.; Mora, S.; Ramos, M. J.; Tamarit, M.; Benítez, M. (2016). Incidència del TLP en dones encarcerades. Centre d’Estudis Jurídics i Formació Especialitzada de la Generalitat de Catalunya. http://hdl.handle.net/2072/266983

Orrego, J. (2001). El drama humano en las cárceles. Realidad del sistema carcelario y penitenciario colombiano. Medellín, Colombia: Orrego, John Jairo

Pagés, A. (1988). “Fenomen d’adaptació al medi obert: una experiència a la S.O. de Lleida I”. A: Generalitat de Catalunya. Presó i Comunitat (p. 249-254). Departament de Justícia. Centre d’Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

Pascual, A. (2015). “La reinserción social de mujeres encarceladas”. Aequalitas: Revista Jurídica de Igualdad de Oportunidades Entre Mujeres y Hombres, 37, 44–50.

RIMUF (Red Internacional de Mujeres Familiares de Personas Privadas de la Libertad). (2022). El impacto de la cárcel en mujeres familiares y las afectaciones a sus derechos humanos. Disponible a: https://rimuf.org/wp-content/uploads/2022/11/Informe-final-1-comprimido.pdf

Robertson, O. (2012). Convictos colaterales: niños y niñas de progenitores presos Recomendaciones y buenas prácticas del Comité de la Naciones Unidas sobre los Derechos de la Niñez, en el Día de Debate General 2011 (Trad. Cast: Gabriela Lozano). A: Publicaciones Sobre los Refugiados y los Derechos Humanos (QUNO). Consultat l’1 d’agost de 2019 a: http://www.quno.org/sites/default/files/resources/ESPAN%CC%83OL_Collateral%0Convicts_Recommendations%20and%20good%20practice.pdf

Roig, A. (2009). “Sobre las consecuencias de la cárcel en los hijos e hijas de personas privadas de libertad”. A: G. Nicolás i E. Bodelón (comp.). Género y Dominación. Críticas feministas del derecho y el poder (p. 203-209). Anthropos.

Salés, M. (2015). “La vida familiar de los detenidos y los reclusos en la jurisprudencia del Tribunal Europeo de Derechos Humanos”. Revista de Derecho Constitucional Europeo, 24, p. 92-95. Accessible a: https://www.ugr.es/~redce/REDCE24/articulos/07_SALES.htm

Sansone, V. (2010). “Nueva Legislación Argentina sobre prisión domiciliaria para madres de hijos menores de edad”. Revista Das Defensorias Públicas Do Mercosul, 1, p. 72-85.

Schweizer, V. A. (2018). “Víctimas olvidadas durante el encarcelamiento de sus padres”. A: Ledesma, Angela, E. (dir.). El debido proceso (p. 191-207). Hammurabi.

Techera, J.; Garibotto, G.; Urreta, A. (2012). “Los ‘hijos de los presos’: vínculo afectivo entre padres privados de libertad y sus hijos/as. Avances de un estudio exploratorio”. Ciencias Psicológicas, 6(1), p. 57-74. Recuperat el 17 de juny de 2019, de http://www.scielo.edu.uy/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1688-22120120001000006&lng=es&tlng=es.

Valverde, J. (1991). La cárcel y sus consecuencias. La intervención sobre la conducta desadaptada. Editorial Popular.

Yagüe, C. (2006). Madres en prisión: historia de las cárceles de mujeres a través de su vertiente maternal. Editorial Comares.

Zabala, C. (2016). Prevalencia de trastornos mentales en prisión: Análisis de la relación con delitos y reincidencia. Ministerio del Interior - Secretaría General Técnica. 2022, desembre 17 Disponible a: https://www.interior.gob.es/opencms/pdf/archivos-y-documentacion/documentacion-y-publicaciones/publicaciones-descargables/instituciones-penitenciarias/Prevalencia_de_trastornos_mentales_en_prision_126170587_web.pdf

DOCUMENTACIÓ NORMATIVA:

Decret 329/2006, de 5 de setembre, pel qual s'aprova el Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya. Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya, 4714, de 7 de setembre de 2006. https://portaljuridic.gencat.cat/eli/es-ct/d/2006/09/05/329/cer

Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. (2017). Programa de preparació per a la vida en llibertat. Programa Compartim; 14. Barcelona. Disponible a: https://repositori.justicia.gencat.cat/bitstream/handle/20.500.14226/510/preparacio_vida_llibertat.pdf

Ley Orgánica 1/1979, de 26 de septiembre, General Penitenciaria. Boletín Oficial del Estado, 239, de 5 de octubre de 1979. https://www.boe.es/eli/es/lo/1979/09/26/1/con

Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, de Código Penal. Boletín Oficial del Estado, 81, de 24 de noviembre de 1995. https://www.boe.es/eli/es/lo/1995/11/23/10/con

Real Decreto 190/1996, de 9 de febrero, por el que se aprueba el Reglamento Penitenciario. Boletín Oficial del Estado, 40, de 15 de febrero de 1996. https://www.boe.es/eli/es/rd/1996/02/09/190/con

Real Decreto 782/2001, de 6 de julio, por el que se regula la relación laboral de carácter especial de los penados que realicen actividades laborales en talleres penitenciarios y la protección de Seguridad Social de los sometidos a penas de trabajo en beneficio de la comunidad. Boletín Oficial del Estado, 162, de 7 de julio de 2001. https://www.boe.es/eli/es/rd/2001/07/06/782/con

Secretaria de Mesures Penals, Rehabilitació i Atenció a la Víctima. (2017). Programa marc del model de participació i convivència dels centres penitenciaris de Catalunya. 2022, desembre 15, de justicia.gencat.cat. Lloc web: https://justicia.gencat.cat/web/.content/home/ambits/reinsercio_i_serveis_peni/serveis_penitenciaris/participacio-convivencia/participacio_convivencia_cp.pdf

Sentencia 189/2012, de 29 de octubre de 2012 del Tribunal Constitucional. Boletín Oficial del Estado, 286, de 28 de noviembre de 2012. Accessible a: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2012-14593

Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat. (2011). El model de rehabilitació a les presons catalanes. 2022, desembre 15, de justicia.gencat.cat. Lloc web: https://justicia.gencat.cat/web/.content/enllacos/pdf/model_rehabilitacio_presons_catalanes.pdf

DOCUMENTACIÓ OFICIAL:

Ajuntament de Barcelona. (2020). Memòria del Servei d'Atenció a Immigrants, Emigrants i Refugiats (SAIER) i Programa Nausica de 2019. 2022, desembre 18, d'ajuntament.barcelona.cat. Lloc web: https://ajuntament.barcelona.cat/novaciutadania/sites/default/files/documents/memoria_saier_2019-final.pdf

Ajuntament de Barcelona. (2021). Memòria del Servei d'Atenció a Immigrants, Emigrants i Refugiats (SAIER) i Programa Nausica de 2020. 2022, desembre 18, d'ajuntament.barcelona.cat. Lloc web: https://ajuntament.barcelona.cat/novaciutadania/sites/default/files/memoria-saier-2020.pdf

Ajuntament de Barcelona. (2022). Estadístiques sobre Població reclusa del Departament d'Estadística i Difusió de Dades. Disponible a: https://ajuntament.barcelona.cat/estadistica/catala/Estadistiques_per_temes/Societat_i_condicions_de_vida/Seguretat_i_prevencio/Poblacio_reclusa/t3.htm

Departament de Justícia, Drets i Memòria. (2021). Serveis penitenciaris: Dades estadístiques de la Direcció General de Serveis Penitenciaris. 2022, desembre 19, de justicia.gencat.cat. Disponible a: https://justicia.gencat.cat/ca/departament/Estadistiques/serveis_penitenciaris

Departament de Justícia, Drets i Memòria. (2021). Estadístiques del Centre d'Iniciatives per a la Reinserció. 2022, desembre 19, de justicia.gencat.cat. Lloc web: https://justicia.gencat.cat/ca/departament/Estadistiques/cire/

Departament de Justícia, Drets i Memòria. (2022). Dades estadístiques setmanals d'execució penal de la Direcció General de Serveis Penitenciaris. Disponible a: https://justicia.gencat.cat/ca/departament/Estadistiques/dades-setmanals-execucio-penal/index.html

European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). (2016). Report to the Swedish Government on the visit to Sweden carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 18 to 28 May 2015. 2022, desembre 17, de coe.int. Lloc web: https://rm.coe.int/1680697f60

European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), (2020). INFORME PARA EL GOBIERNO ESPAÑOL SOBRE LA VISITA LLEVADA A CABO EN ESPAÑA POR EL COMITÉ EUROPEO PARA LA PREVENCIÓN DE LA TORTURA Y DE LAS PENAS O TRATOS INHUMANOS O DEGRADANTES (CPT) DEL 6 AL 13 DE SEPTIEMBRE DE 2018. 2022, desembre 17, de coe.int. Accessible a: https://rm.coe.int/16809cbe59

Majesty's Prison & Probation Service. (2021). About us. 2022, desembre 17, de gov.uk. Lloc web: https://www.gov.uk/government/organisations/her-majestys-prison-and-probation-service/about

Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad. Ministerio del Interior (2016). Encuesta sobre salud y consumo de drogas en internados en Instituciones penitenciarias. https://pnsd.sanidad.gob.es/profesionales/sistemasInformacion/sistemaInformacion/pdf/2016ESDIP.pdf

Servicio Penitenciario Federal. (2022). Atención telefónica. 2022, desembre 18, d'argentina.gob.ar. Lloc web: https://www.argentina.gob.ar/spf/visitantes

Síndic de Greuges de Catalunya. (2018). INFORME ANUAL DEL MECANISME CATALÀ PER A LA PREVENCIÓ DE LA TORTURA DESEMBRE 2018. 2022, desembre 19, de sindic.cat. Accessible a: https://www.sindic.cat/site/unitFiles/5877/Informe%20MCPT%202018_cat.pdf

Síndic de Greuges de Catalunya. (2019). INFORME ANUAL DEL MECANISME CATALÀ PER A LA PREVENCIÓ DE LA TORTURA DESEMBRE 2019. 2022, desembre 19, de sindic.cat. Accessible a: https://www.sindic.cat/site/unitFiles/6792/Informe%20MCPT%202019_cat.pdf

ALTRES FONTS:

Almela, V. (22 de desembre de 2022). “Dos euros l’hora, el preu de la reinserció”. La Directa. https://directa.cat/dos-euros-lhora-el-preu-de-la-reinsercio/

Bambini Senza Barre. (2022). TELEFONO GIALLO: cellulare, email, Whatsapp. 2022, desembre 18, de bambinisenzasbarre.org. Lloc web: https://www.bambinisenzasbarre.org/telefono-giallo-app/

Bufff. (2022). Förälder/ familjemedlem. 2022, desembre 17, de bufff.se. Lloc web: https://bufff.se/foralder-familjemedlem/

Families Outside (2022). About Us. Disponible a: https://www.familiesoutside.org.uk/about-us/

Family Lives (2022). How we can help. Disponible a: https://www.familylives.org.uk/how-we-can-help

Fondation REPR. (2005). Présentation. 2022, desembre 17, de www.repr.ch. Lloc web: https://www.repr.ch/Presentation-228

For Fangers Pårørende. (2022). Rådgivende samtaler. 2022, desembre 17, de ffp.no. Lloc web: https://ffp.no/radgivende-samtaler/

Fundación Caminos de Libertad. (2021). Nuestros programas. 2022, desembre 18, de caminosdelibertad.org. Lloc web: http://www.caminosdelibertad.org/programas.html

Fundació “la Caixa”. (2022). Reincorpora. 2022, desembre 17. Disponible a: https://www.incorpora.org/reincorpora

Partners of Prisoners. (2022). Providing Support to Families of Offenders. Disponible a: https://www.partnersofprisoners.co.uk/

Prison Advice and Care Trust. (2022). The National Prisoners Families Helpline. 2022, desembre 17, de prisonersfamilies.org. Lloc web: https://www.prisonersfamilies.org/helpline

Probacja. (2022). TELEFON ZAUFANIA. 2022, desembre 17, de probacja.org/. Lloc web: https://probacja.org/telefon-zaufania/

SAVN. (2022). Telefonrådgivningen. 2022, desembre 17, de savn.dk. Lloc web: https://www.savn.dk/telefonraadgivning

Treffpunkt e.V. (2020). Beratungsstelle für Angehörige von Inhaftierten. 2022, desembre 17, de treffpunkt-nbg.de. Lloc web: https://www.treffpunkt-nbg.de/bai/

UGT Presons (2020). Salut mental, tancat per festius. 2022, desembre 19, d’ugtpresons.com. Accesible a: http://www.ugtpresons.com/2020/07/salut-mental-tancat-per-vacances-caps-de-setmana-i-festius/

ANNEXOS

ANNEX 1: DADES SOBRE POBLACIÓ PENITENCIÀRIA

POBLACIÓ PENITENCIÀRIA (excloent-hi joves)**	7.779	%
Nacionalitat espanyola	4.001	51,4%
Estrangers	3.778	48,6%
Homes	7.295	93,78%
Penats	5.873	80,51%
Preventius	1.422	19,49%
Dones	484	6,22%
Penades	409	84,5%
Preventives	75	15,5%
POBLACIÓ PENITENCIÀRIA TOTAL (incloent-hi joves) **	8.003	
Nacionalitat espanyola	4.050	50,61%
Estrangers	3.953	49,39%
POBLACIÓ PENITENCIÀRIA JOVE **	224	
Penats	98	43,75 %
Nacionalitat espanyola	21	21,43 %
Estrangers	77	78,13 %
Preventius	126	56,25 %
Nacionalitat espanyola	28	22,22 %
Estrangers	98	77,78 %
TAXA DE POBLACIÓ PENITENCIÀRIA**	100,5 pers./100.000 hab.	
MITJANA DE DIES D'ESTADA A PRESÓ*	1.018,7	
POBLACIÓ PENITENCIÀRIA SEGONS PROVÍNCIA*	7.746	
Província de Barcelona	5.861	75,66%
Província de Girona	685	8,84%
Província de Lleida	446	5,76%
Província de Tarragona	754	9,73%
POBLACIÓ PENITENCIÀRIA SEGONS CENTRE PENITENCIARI**	7.735	
CP Brians 2	1.351	17,47%
CP Quatre Camins	1.008	13,03%
CP Brians 1	1.003	12,97%
CP Mas d'Enric	806	10,42%
CP Lledoners	757	9,79%
CP de Dones de Barcelona	514	6,65%
CP Puig de les Basses	702	9,08%
CP Centre Obert de Barcelona	394	5,09%
CP Ponent	547	7,07%
CP de Joves	296	3,83%
CP Obert de Girona	131	1,69%
CP Obert de Tarragona	133	1,72%
CP Obert de Lleida	93	1,2%
POBLACIÓ PENITENCIÀRIA SEGONS COMARCA DE DOMICILI**	7.735	
Alt Camp	47	0,61%
Alt Empordà	152	1,97%
Alt Penedès	75	0,97%
Alt Urgell	24	0,31%
Alta Ribagorça	1	0,01%
Anoia	86	1,11%
Bages	152	1,97%
Baix Camp	157	2,03%
Baix Ebre	67	0,87%
Baix Empordà	96	1,24%
Baix Llobregat	556	7,19%
Baix Penedès	131	1,69%
Barcelonès	2.920	37,75%
Berguedà	12	0,16%
Cerdanya	9	0,12%
Conca de Barberà	8	0,10%
Garraf	128	1,65%
Garrigues	5	0,06%
Garrotxa	38	0,49%
Gironès	237	3,06%
Maresme	325	4,2%
Moianès	5	0,06%
Montsià	45	0,58%
Noguera	27	0,35%
Osona	86	1,11%
Pallars Jussà	3	0,04%
Pallars Sobirà	2	0,03%
Pla de l'Estany	17	0,22%
Priorat	1	0,01%
Ribera d'Ebre	9	0,12%
Ripollès	16	0,21%
Segarra	10	0,13%
Segrià	294	3,8%
Selva	181	2,34%
Solsonès	4	0,05%
Tarragonès	294	3,8%
Terra Alta	3	0,04%
Urgell	74	0,96%
Val d'Aran	4	0,05%

Vallès Occidental	729	9,42%
Vallès Oriental	248	3,21%
TOTAL DE PERSONES INTERNES AMB DOMICILI A L'ÀREA	4.778	61,77%
METROPOLITANA DE BARCELONA (comarques del Baix		
Llobregat, el Barcelonès, el Maresme, el Vallès Occidental i el Vallès Oriental) **		
POBLACIÓ RECLUSA A BARCELONA***	944	
POBLACIÓ PENITENCIÀRIA ESTRANGERA SEGONS ORIGEN*	3.738	
Unió Europea	458	12,25%
Resta d'Europa	260	6,96%
Magrib	1.397	37,37%
Àfrica	282	7,54%
Amèrica Central i del Sud	1.075	28,76%
Amèrica del Nord	2	0,05%
Pròxim Orient	22	0,59%
Àsia	242	6,47%
Oceania	0	0%

Elaboració pròpia a partir de les dades.
*Font: Departament de Justícia. Direcció General de Serveis Penitenciaris (2021)
**Font: Departament de Justícia. Direcció General de Serveis Penitenciaris (2022)
***Font: Departament d'Estadística i Difusió de Dades. Ajuntament de Barcelona (2022)

ANNEX 2: DADES DE SALUT A L'ENTORN PENITENCIARI

PERSONES INTERNES INFECTADES PEL VIH	313	4%
PERSONES INTERNES AFECTADES PER SIDA	51	0,66%
PERSONES INTERNES AFECTADES PER TUBERCULOSI	19	0,24%
PERSONES INTERNES AFECTADES PER HEPATITIS C	225	2,9%
PERSONES INTERNES EN PROGRAMA DE METADONA	433	5,5%
PERSONES INTERNES EN PROGRAMES DE TOXICOMANIES	1.258	16,17%
DEFUNCIONS DE PERSONES PRIVADES DE LLIBERTAT*		
Suïcidi	27	
Sobredosi	8	29,63%
Altres malalties	7	25,93%
Altres/causa desconeguda	7	25,93%
	5	18,52%

EVOLUCIÓ DEFUNCIONS	TOTAL	SOBREDOSI	SUÏCIDI	MALALTIA	ETIOLOGIA	ACCIDENT O AGRESSIÓ
2011	55	9	2	29	14	1
2012	44	3	5	24	11	1
2013	62	3	10	35	14	0
2014	50	4	7	30	8	1
2015	53	6	7	24	13	3
2016	47	3	7	25	11	1
2017	41	5	8	19	9	0
2018	36	5	8	11	11	1
2019	28	7	7	10	3	1
2020	42	4	11	14	12	1
2021	29	3	11	11	3	1

Elaboració pròpia a partir de les dades.
Font: Departament de Justícia. Direcció General de Serveis Penitenciaris (2022)
*Les dades sobre defuncions estan actualitzades fins al setembre de 2022

ANNEX 3: DADES SOBRE TREBALL PENITENCIARI

PERSONES PRESES OCUPADES**	3.471	44,62%
SOU MITJÀ PER JORNADA LABORAL (en euros)**	13,4	
PERSONES OCUPADES SEGONS ACTIVITAT*		
Muntatge (automoció, components…)	585	16,42%
Manipulació (paper, plàstic…)	417	11,71%
Confecció (sanitària, Made in CIRE…)	266	7,47%
Arts gràfiques	27	0,76%
Serralleria i fusteria	21	0,59%
Serveis exteriors (obres, trasllats…)	52	1,46%
Serveis interiors (cuina, fleca…)	1.119	31,41%
Serveis auxiliars (destinacions, reforç…)	1.075	30,18%

Elaboració pròpia a partir de les dades.
*Font: Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (2021)
**Font: Departament de Justícia. Direcció General de Serveis Penitenciaris (2022)

ANNEX 4: DADES SOBRE PROFESSIONALS PENITENCIARIS

TREBALLADORS/ORES ALS SERVEIS PENITENCIARIS	5.358	
Personal de vigilància	3.256	60,77%
Personal de rehabilitació	1.306	24,37%
Resta de personal	804	15,01 %

Elaboració pròpia a partir de les dades. Font: Departament de Justícia.
Direcció General de Serveis Penitenciaris (2021)

ANNEX 5: COMUNICACIONS ALS CENTRES PENITENCIARIS

COMUNICACIONS ALS CP		
CENTRE PENITENCIARI	**CONTACTE**	**OBSERVACIONS**
Brians1	Ordinàries: Horaris de comunicacions: · Els dimecres, de 12.00 a 12.45 hores (hora màxima per apuntar-s'hi: 11.45 hores) · Els divendres, de 15.00 a 15.45 hores (hora màxima per apuntar-s'hi: 14.45 hores) · En el torn horari que correspongui a la unitat residencial del cap de setmana (dissabtes i diumenges), segons la taula horària pública al vestíbul del centre. Especials: La persona interna ha de sol·licitar la visita i n'ha de comunicar l'horari a la seva família. També pot demanar informació sobre la programació del vis-a-vis de manera presencial una persona autoritzada per la persona interna a la finestra d'informació del centre.	Respecte a les comunicacions ordinàries, hi ha la possibilitat de substituir aquesta comunicació per dues de 20 minuts, després que la persona interna ho demani i la direcció ho autoritzi. S'aconsella arribar una hora abans del torn horari establert si es volen fer altres gestions (per exemple: entrar paquets). Les persones visitants que arribin 15 minuts abans de tancar el torn només poden apuntar-se per comunicar, i han d'esperar que s'hagin apuntat totes les persones visitants pendents de programar visites orals per a aquell torn per entrar paquets. Les persones comunicants que arribin fora de l'horari de comunicacions del seu torn no es poden apuntar per comunicar. A aquestes comunicacions hi poden anar un màxim de quatre visitants. Els familiars han d'acreditar la relació de parentiu (llibre de família, certificat de convivència, etc.) i els amics o les amigues, després que la persona interna ho demani, han d'obtenir l'autorització corresponent de la direcció.
Brians2	Cita prèvia al centre o a través del telèfon 936 935 193, de dilluns a dijous de 9.00 a 19.00 hores.	És recomanable arribar al centre 45 minuts abans de la comunicació per fer els tràmits d'admissió a la comunicació. Les comunicacions són sempre amb cita prèvia.
Wad-Ras	Cita prèvia al telèfon 932 251 716. L'horari d'atenció és: · De dilluns a divendres: de 9.00 a 13.00 i de 15.00 a 19.00 hores · Dissabtes i diumenges: de 8.15 a 13.00 i de 14.15 a 19.00 hores	Les comunicacions ordinàries es fan els caps de setmana, dissabtes i diumenges. És recomanable arribar al centre 15 minuts abans de l'inici per fer els tràmits d'identificació. Les comunicacions són sempre amb cita prèvia.
Lledoners	Horaris per mòdul a l'enllaç següent: https://justicia.gencat.cat/ca/ambits/reinsercio_i_serveis_penitenciaris/serveis_penitenciaris/els_centres_penitenciaris/cp_lledoners_-_informacio_per_als_familiars/ Per saber-ne més, podeu contactar amb el centre al telèfon 936 930 700 (de 9.00 a 13.00 hores i de 15.00 a 19.00 hores).	Vis-a-vis: nombre màxim de persones: 6, de les quals 4 poden ser adults (+ de 14 anys). Locutoris: nombre màxim de persones: 4. Les persones que han de comunicar, s'han de presentar a la sala de visites 40 minuts abans de l'inici de la comunicació No posa que sigui necessari demanar cita prèvia, però es recomana trucar abans al telèfon esmentat per comprovar-ho.
Quatre Camins	No posa cap telèfon concret per a comunicacions; el número del CP és el 938 422 461. Horaris per mòdul a l'enllaç següent: https://justicia.gencat.cat/ca/ambits/reinsercio_i_serveis_penitenciaris/serveis_penitenciaris/els_centres_penitenciaris/cp_quatre_camins/informacio_per_als_familiars/	· Una comunicació oral per locutori setmanal de 40 minuts amb un màxim de 3 persones. · És recomanable arribar al centre 45 minuts abans de la comunicació per fer els tràmits d'admissió a la comunicació. · La primera comunicació després de l'ingrés al centre es fa d'acord amb l'horari establert per al mòdul residencial on estigui ubicada la persona interna aquell cap de setmana. · Les comunicacions són sempre amb cita prèvia o si ho demana la persona interna amb una antelació d'un dia abans de la data sol·licitada.

Joves	Horari d'atenció al públic: · De dilluns a divendres: de 9.00 a 13.00 hores i de 15.00 a 20.00 hores · Dissabtes i diumenges: de 8.30 a 13.30 hores i de 15.00 a 20.00 hores	És recomanable arribar al centre 45 minuts abans de la comunicació per fer els tràmits d'admissió a la comunicació. La primera comunicació després de l'ingrés al centre es fa d'acord amb l'horari establert pel mòdul residencial on estigui ubicada la persona interna aquell cap de setmana. Per a les comunicacions, es recomana demanar cita prèvia. L'ús de la mascareta és voluntari. Es poden fer: · dues comunicacions orals per locutori a la setmana, de 25 minuts de durada. · fins a dues comunicacions especials mensuals, íntimes o familiars. Són les persones internes qui, mitjançant una instància, demanen la comunicació i amb quines persones la volen mantenir. Quan la persona interna disposa del rebut de confirmació, han de contactar amb les persones comunicants per informar-les del dia i hora que tindrà lloc la comunicació No sembla que hi hagi cita prèvia telefònica, només en finestreta i a través de la persona interna.
Mas d'Enric	Horaris per mòdul a l'enllaç següent: https://justicia.gencat.cat/ca/ambits/reinsercio_i_serveis_penitenciaris/serveis_penitenciaris/els_centres_penitenciaris/cp-mas-enric-informacio-families/	· Les persones internes poden triar entre la comunicació oral o la videotrucada. Si trien la comunicació oral, han d'esperar com a mínim dos mesos per poder sol·licitar la comunicació per videotrucada. Si trien l'opció de videotrucada, poden renunciar-hi en qualsevol moment i sol·licitar la comunicació oral. Si trien l'opció de videotrucada, però finalment es comuniquen oralment amb els familiars al centre, han de passar dos mesos per tornar a sol·licitar l'opció de videotrucada. És recomanable que els familiars arribin 1 hora abans de la comunicació al centre per fer els tràmits d'admissió a la comunicació.

Ponent	Horaris de visites per mòdul: https://justicia.gencat.cat/ca/ambits/reinsercio_i_serveis_penitenciaris/serveis_penitenciaris/els_centres_penitenciaris/cp_ponent/informacio_per_als_familiars/	Els interns i les internes poden rebre visites de familiars, amics/amigues i representants d'entitats o organismes de cooperació, dins l'horari establert. Les comunicacions orals tenen una durada mínima de 20 minuts i un nombre màxim de 4 persones per visita. Les persones internes preventives i les penades classificades en 1r i 2n grau poden gaudir de 2 comunicacions setmanals. En cas que, justificadament, hagin de comunicar de manera extraordinària, ho han de sol·licitar al director a través del funcionari de la seva unitat.
Puig de les Basses	Horari d'atenció al públic: · De dilluns a divendres: de 9.00 a 13.00 hores i de 15.00 a 19.00 hores · Dissabtes i diumenges: de 8.15 a 13.00 hores i de 14.30 a 19.00 hores	Quan la persona interna disposi del rebut de confirmació, ha de contactar amb les persones comunicants per informar-les del dia i l'hora que tindrà lloc la comunicació. Cal arribar al centre 45 minuts abans de la comunicació per fer els tràmits d'admissió a la comunicació. La primera comunicació després de l'ingrés al centre es fa d'acord amb l'horari establert pel mòdul residencial on estigui ubicada la persona interna aquell cap de setmana. L'ús de la mascareta és obligatori. Es pot tenir: · una comunicació oral per locutori a la setmana. · fins a 2 comunicacions mensuals, íntimes o familiars. Són les persones internes les qui demanen, mitjançant una instància, la comunicació i amb quines persones la volen mantenir.
Pavelló Hospitalari Penitenciari de Terrassa (PHPT)	Dies feiners · de dilluns a divendres, dins la franja horària de 15.45 a 19.15 hores. Caps de setmana i festius · torn de matí, dins la franja horària de 9.45 a 13.15 hores. · torn de tarda, dins la franja horària de 15.45 a 19.15 hores.	Sembla que els familiars de les persones ingressades poden comunicar-se sense cita prèvia a l'habitació mateixa. Les persones visitants poden portar tots els objectes permesos per la normativa vigent així com els expressament autoritzats per la direcció/coordinació o cap de serveis. Malgrat tot, els objectes autoritzats han de passar prèviament per l'escàner.

ANNEX 6: SERVEIS DE PECULI ALS CENTRES PENITENCIARIS

SERVEI DE PECULI ALS DIVERSOS CP

CENTRE PENITENCIARI	CONTACTE	OBSERVACIONS
Brians 1	1. En el compte ES04 2100 1328 1102 0001 8764, amb indicació de la persona destinatària (nom i unitat residencial) i de la persona remitent. 2. En persona a la dependència del centre habilitada a aquest efecte (la finestreta de la sala d'espera de comunicacions), de dilluns a diumenge, de 8.00 a 20.00 hores 3. Gir postal a l'adreça: CP Brians 1. Apartat de correus 1000. 08760 Martorell. És molt important que s'hi facin constar les dades de la persona interna, el nom i els cognoms.	
Brians 2	1. A través de gir postal, des de qualsevol sucursal de Correus o serveis postals d'altres països que tinguin conveni amb Correus. 2. Mitjançant transferència bancària al núm. ES60 2100 1328 1302 0013 4640	És imprescindible indicar clarament la persona destinatària (nom i cognoms i NIS), així com el nom i cognoms de la persona remitent i el número del seu document d'identitat (DNI, passaport, NIE).
Wad-Ras	1. Per finestreta, dins l'horari d'atenció al públic. Es recomana fer les imposicions directament al compte de peculi del centre. És molt important que les dades de la persona remitent i la persona destinatària constin a l'apartat d'observacions. 2. A través de gir postal, des de qualsevol sucursal de Correus o serveis postals d'altres països que tinguin conveni amb Correus.	Es imprescindible indicar clarament la persona destinatària (nom complet i NIS), així com el nom i cognoms de la persona remitent i el número del seu document d'identitat (DNI, passaport, NIE). A Wad-Ras no surt de primeres cap compte bancari (només gir postal i finestreta)
Lledoners	1. En metàl·lic a través de la finestreta del servei de peculi que hi ha a l'entrada del centre, de 9.00 a 13.00 hores i de 15.00 a 19.00 hores. 2. Per gir postal adreçat al centre i al qual s'ha de fer constar les dades de la persona interna (nom i cognoms). 3. Per transferència bancària al número de compte: ES88 2100 0360 0002 0009 4612.	Ha de constar el CIC de la persona interna i el nom i cognoms de la persona que fa l'ingrés, que ha de ser una persona comunicant autoritzada per la persona interna. S'informa que, dels diners ingressats en el seu compte de peculi, les persones internes poden disposar, setmanalment, d'un màxim de 100 euros.
Quatre Camins	1. Per finestreta, dins l'horari d'atenció al públic: De dilluns a divendres: de 8.00 a 14.00 hores i de 15.00 a 17.30 hores Dissabtes i diumenges: de 8.30 a 13.00 hores i de 14.30 a 17.30 hores 2. A través de gir postal, des de qualsevol sucursal de Correus o serveis postals d'altres països que tinguin conveni amb Correus. 3. Mitjançant transferència bancària al núm. ES25 0182 6035 45 0201607583.	En aquests dos darrers casos, és imprescindible indicar clarament la persona destinatària (nom complet i NIS), així com el nom i cognoms de la persona remitent i el número del seu document d'identitat (DNI, passaport, NIE).
Joves	· Per finestreta, dins l'horari d'atenció al públic (màxim 300 euros i només en bitllets). · A través de gir postal, des de qualsevol sucursal de Correus o serveis postals d'altres països que tinguin conveni amb Correus. · Mitjançant transferència bancària al núm. ES24 2100 5930 1502 00017998.	En aquests dos darrers casos, és imprescindible indicar clarament la persona destinatària (nom complet i NIS), així com el nom i cognoms de la persona remitent i el número del seu document d'identitat (DNI, passaport, NIE).
Mas d'Enric	A través de gir postal, des de qualsevol sucursal de Correus o serveis postals d'altres països que tinguin conveni amb Correus. Mitjançant transferència bancària al número de compte: ES42 2100 3675 7122 0020 0362.	En ambdós casos, és imprescindible indicar-hi clarament la persona destinatària (nom complet i NIS), així com el nom i cognoms de la persona remitent i el número del seu document d'identitat (DNI, passaport, NIE). A la informació web hi diu que «S'han de prioritzar dues formes d'ingrés de diners (gir postal o transferència bancària)», la qual cosa fa entendre que és factible la possibilitat de finestreta, però no hi apareix cap horari (pendent de preguntar a La Corda)
Ponent	1. Als comptes que les persones internes tinguin al seu nom (peculi). Setmanalment, poden rebre una quantitat màxima de diners i disposar-ne, però ho han d'haver sol·licitat prèviament per mitjà d'una instància. 2. Gir postal, des de qualsevol sucursal de Correus o serveis postals d'altres països que tinguin conveni amb Correus. 3. Transferència bancària al número de compte: ES16 0182 0845 11 0201591782.	En ambdós casos, és imprescindible indicar-hi clarament la persona destinatària (nom complet i NIS), així com el nom, cognoms i document d'identitat (DNI, passaport o NIE) de la persona remitent. Les famílies que ho vulguin poden enviar el comprovant de la transferència a: **Jurebutcpponent.justicia@gencat.cat**

Puig de les Basses	· Per finestreta, dins l'horari d'atenció al públic (màxim 300 euros i només en bitllets). · A través de gir postal, des de qualsevol sucursal de Correus o serveis postals d'altres països que tinguin conveni amb Correus. · Mitjançant transferència bancària al núm. ES50 0182 0263 3900 0010 3823.	En aquests dos darrers casos, és imprescindible indicar clarament la persona destinatària (nom complet i NIS), així com el nom i cognoms de la persona remitent i el número del seu document d'identitat (DNI, passaport, NIE). Les famílies que ho vulguin poden enviar el comprovant de les transferències a juvcofampdb.dj@gencat.cat

ANNEX 7: WEBS DELS SERVEIS

DE L'ADMINISTRACIÓ PENITENCIÀRIA:

Informació per a les famílies al CP Brians 1 (servei d'atenció a les famílies, entrevistes amb el personal directiu del centre, servei de paqueteria, comunicacions, correspondència i peculi): https://justicia.gencat.cat/ca/ambits/reinsercio_i_serveis_penitenciaris/serveis_penitenciaris/els_centres_penitenciaris/cp_brians_i_informacio_familiars/#bloc12

Informació per a les famílies al CP Brians 2 (servei d'atenció a les famílies, entrevistes amb el personal directiu del centre, servei de paqueteria, comunicacions, correspondència i peculi): https://justicia.gencat.cat/ca/ambits/reinsercio_i_serveis_penitenciaris/serveis_penitenciaris/els_centres_penitenciaris/cp_brians2_informacio_familiars/

Informació per a les famílies al CP de Dones de Barcelona (servei d'atenció a les famílies, entrevistes amb el personal directiu del centre, servei de paqueteria, comunicacions, correspondència i peculi): https://justicia.gencat.cat/ca/ambits/reinsercio_i_serveis_penitenciaris/serveis_penitenciaris/els_centres_penitenciaris/cp_dones/informacio_per_als_familiars/

Informació per a les famílies al CP de Joves (servei d'atenció a les famílies, entrevistes amb el personal directiu del centre, servei de paqueteria, comunicacions, correspondència i peculi): https://justicia.gencat.cat/ca/ambits/reinsercio_i_serveis_penitenciaris/serveis_penitenciaris/els_centres_penitenciaris/cp_joves_de_barcelona/cpjoves-informaciofamiliars/

Informació per a les famílies al CP Quatre Camins (servei d'atenció a les famílies, entrevistes amb el personal directiu del centre, servei de paqueteria, comunicacions, correspondència i peculi): https://justicia.gencat.cat/ca/ambits/reinsercio_i_serveis_penitenciaris/serveis_penitenciaris/els_centres_penitenciaris/cp_quatre_camins/informacio_per_als_familiars/

Informació per a les famílies al CP Lledoners (servei d'atenció a les famílies, entrevistes amb el personal directiu del centre, servei de paqueteria, comunicacions, correspondència i peculi): https://justicia.gencat.cat/ca/ambits/reinsercio_i_serveis_penitenciaris/serveis_penitenciaris/els_centres_penitenciaris/cp_lledoners_-_informacio_per_als_familiars/

Informació per a les famílies al CP Mas d'Enric (servei d'atenció a les famílies, entrevistes amb el personal directiu del centre, servei de paqueteria, comunicacions, correspondència i peculi): https://justicia.gencat.cat/ca/ambits/reinsercio_i_serveis_penitenciaris/serveis_penitenciaris/els_centres_penitenciaris/cp-mas-enric-informacio-families/

Informació per a les famílies al CP Ponent (servei d'atenció a les famílies, entrevistes amb el personal directiu del centre, servei de paqueteria, comunicacions, correspondència i peculi): https://justicia.gencat.cat/ca/ambits/reinsercio_i_serveis_penitenciaris/serveis_penitenciaris/els_centres_penitenciaris/cp_ponent/informacio_per_als_familiars/

Informació per a les famílies al CP Puig de les Basses (servei d'atenció a les famílies, entrevistes amb el personal directiu del centre, servei de paqueteria, comunicacions, correspondència i peculi): https://justicia.gencat.cat/ca/ambits/reinsercio_i_serveis_penitenciaris/serveis_penitenciaris/els_centres_penitenciaris/cp-puig-basses-informacio-families/

Informació per a les famílies al Pavelló Hospitalari Penitenciari de Terrassa (servei d'atenció a les famílies, entrevistes amb el personal directiu del centre, servei de paqueteria, comunicacions, correspondència i peculi): https://justicia.gencat.cat/ca/ambits/reinsercio_i_serveis_penitenciaris/serveis_penitenciaris/els_centres_penitenciaris/pavello_hospitalari_de_te/phpt_-_informacio_per_als_familiars/

SERVEIS DE L'ÀMBIT DE L'ASSESSORAMENT JURÍDIC/PENITENCIARI

Departament de Justícia, Drets i Memòria. (2014). Servei d'Orientació Jurídica Penitenciària. Disponible a: https://justicia.gencat.cat/ca/ambits/reinsercio_i_serveis_penitenciaris/soj_penitenciaria/

Diputació de Barcelona. (2022). Punts d'Orientació Jurídica Municipal – POJM. Disponible a: https://www.diba.cat/benestar/servei-d-orientacio-juridica

Ajuntament de Barcelona. (2022). Punts d'Informació i Atenció a les Dones (PIAD). Disponible a: https://ajuntament.barcelona.cat/dones/ca/informacio-i-atencio/a-les-dones/punts-informacio-i-atencio-a-les-dones-piad

Ajuntament de Barcelona. (2022). Servei d'Atenció, Recuperació i Acollida (SARA). Disponible a: https://ajuntament.barcelona.cat/dones/ca/bcn-antimasclista/serveis-datencio-la-violencia-masclista/sara

Ajuntament de Barcelona. (2022). Servei d'Atenció Socioeducativa (SAS). Disponible a: https://seuelectronica.ajuntament.barcelona.cat/oficinavirtual/ca/tramit/20100000397

Ajuntament de Barcelona. (2022). Acompanyament al reagrupament familiar. Disponible a: https://ajuntament.barcelona.cat/novaciutadania/ca/acompanyament-al-reagrupament-familiar

Ajuntament de Barcelona. (2022). Centre LGTBI de Barcelona. Disponible a: https://ajuntament.barcelona.cat/lgtbi/ca/serveis/centre-lgtbi-de-barcelona

Ajuntament de Barcelona. (2022). Unitat Municipal contra el Tràfic d'Éssers Humans (UTEH). Disponible a: https://ajuntament.barcelona.cat/dones/ca/bcn-antimasclista/serveis-datencio-la-violencia-masclista/uteh

Ajuntament de Barcelona. (2022). Punt d'Informació d'Arrelament - Direcció de Serveis d'Immigració i Refugi. Disponible a: https://ajuntament.barcelona.cat/centrescivics/es/detall/punt-d-informacio-d-arrelament-direccio-de-serveis-d-immigracio-i-refugi_99400442149.html

Ajuntament de Barcelona. (2022). Servei d'Atenció a Immigrants, Emigrants i Refugiats (SAIER). Disponible a: https://ajuntament.barcelona.cat/novaciutadania/ca/servei-datencio-immigrants-emigrants-i-refugiats-saier

Ajuntament de Barcelona. (2022). Oficina per la No Discriminació. Disponible a: https://ajuntament.barcelona.cat/oficina-no-discriminacio/ca

Il·lustre Col·legi de l'Advocacia de Barcelona. (2022). Servei d'Orientació Jurídica i Mediadora Ajuntament de Barcelona. Disponible a: https://www.icab.cat/ca/serveis-al-ciutada/justicia-gratuita/servei-d-orientacio-juridica-punts-soj/oac-ajuntament-de-barcelona-00001/

Ajuntament de Barcelona. (2022). Servei d'orientació jurídica al CIE de Zona Franca. Disponible a: https://www.icab.cat/ca/colegi/comissions-i-seccions/estrangeria/sojcie/index.html Universitat de Barcelona. (2016). SIRECOVI. Disponible a: https://sirecovi.ub.edu/

Arrels Advocats. (2020). Arrels Advocats posa en marxa un punt d'assessorament gratuït per a familiars de persones preses. Disponible a: https://www.facebook.com/arrelsadvocades/photos/a.321942651302762/2201123130051362/?type=3

Fundació Marianao. (2022). Posem en marxa un grup de suport per a familiars de persones que es troben a la presó. Disponible a: https://www.marianao.org/grup-de-suport-per-a-familiars-de-persones-recluses/

Fundació Irídia. (2022). Servei d'atenció i denúncia. Disponible a: https://iridia.cat/denuncia/

SOS Racisme. (2022). SAiD: Servei gratuït i especialitzat que ofereix atenció a persones que han patit una discriminació o un delicte d'odi racista. Disponible a: https://sosracisme.org/said/

SERVEIS DE L'ÀMBIT DELS SERVEIS SOCIALS I L'HABITATGE

Generalitat de Catalunya. (2022). Àrea de Serveis Socials d'Execució Penal a l'Àmbit Territorial de Barcelona. Disponible a: http://sac.gencat.cat/sacgencat/AppJava/organisme_fitxa.jsp?codi=18244

Diputació de Barcelona. (2022). SIDH: Servei d'Intermediació en Deutes de l'Habitatge. Disponible a: https://www.diba.cat/benestar/sidh1

Intress. (2022). Justícia i Comunitat: Programes postpenitenciaris. Disponible a: https://www.intress.org/ca/projectes/justicia-comunitaria/#1468855800177-8bc8b99e-a418

Ajuntament de Barcelona. (2022). Els Punts d'Assessorament Energètic. Disponible a: https://www.habitatge.barcelona/ca/serveis-ajuts/drets-energetics/els-punts-dassessorament-energetic

Ajuntament de Barcelona. (2022). Menjadors socials. Disponible a: https://ajuntament.barcelona.cat/serveissocials/ca/canal/menjadors-socials

Ajuntament de Barcelona. (2022). Institut Municipal de Serveis Socials. Disponible a: https://ajuntament.barcelona.cat/serveissocials/ca/canal/institut-municipal-de-serveis-socials

Ajuntament de Barcelona. (2022). Barcelona Cuida, espai d'informació i orientació. Disponible a: https://www.barcelona.cat/ciutatcuidadora/ca/espai-barcelona-cuida/que-es

Ajuntament de Barcelona. (2022). Servei d'Atenció Social al Sensellarisme a l'Espai Públic (SASSEP). Disponible a: https://www.progess.com/ca/accio-social/inclusio-social/servei-datencio-social-al-sensellarisme-a-lespai-publicsassep

Ajuntament de Barcelona. (2022). Xarxa d'Oficines de l'Habitatge de Barcelona. Disponible a: https://www.habitatge.barcelona/ca/xarxa-oficines

Ajuntament de Barcelona. (2022). Quin centre de serveis socials em correspon? Disponible a: https://ajuntament.barcelona.cat/serveissocials/ca/canal/quin-centre-de-serveis-socials-em-correspon

Ajuntament de Barcelona. (2022). Centre d'Urgències i Emergències Socials de Barcelona. Disponible a: https://guia.barcelona.cat/es/detall/central-d-urgencies-i-emergencies-socials-de-barcelona_920860313 99.html

Ajuntament de Barcelona. (2022). Servei de Detecció i Intervenció a Menors no Acompanyats. Disponible a: https://ajuntament.barcelona.cat/infancia/ca/canal/servei-de-deteccio-i-intervencio-menors-no-acompanyats

Fundación Salud y Comunidad. (2022). Pis d'inserció per exreclusos. Disponible a: https://www.fsyc.org/proyectos/pis-dinsercio-per-exreclusos-barcelona/?lang=ca

Fundación Salud y Comunidad. (2022). CerclesCat: Gestió de la Unitat de Suport del Programa. Disponible a: https://www.fsyc.org/proyectos/cerclescat-unidat-de-suport/?lang=ca

Obra Mercedària. (2022). Llars d'acollida. Disponible a: https://www.obramercedaria.org/ca/projectes/llars-d-acollida/

Servei de peculi i trucades de cobrament a destinació MyTelio: https://www.mytelio.es/TelioFamilyIO/ingresos?lang=es

Famílies de presos a Catalunya. (2022). Qui som? Disponible a: https://familiesdepresoscatalunya.wordpress.com/about/

Coordinadora Contra la Marginació. (2022). Què fem? Disponible a: http://www.coordinadoracm.org/?page_id=2

Càritas Barcelona. (2022). Casa d'acollida Pere Oliveras. Disponible a: https://caritas.barcelona/sense-llar-i-habitatge/casa-dacollida-pere-oliveras/

Fundació La Vinya. (2020). Portes Obertes: crida de voluntariat. Disponible a: https://www.fundaciolavinya.org/actualitat/2020/02/20/portes-obertes-crida-de-voluntariat

Dincat. (2022). Programa Accepta. Disponible a: https://www.dincat.cat/programa-accepta/

SERVEIS D'ÀMBIT LABORAL I ECONÒMIC

Servicio Público de Empleo Estatal. (2021). Prestaciones. Disponible a: https://www.sepe.es/HomeSepe/Personas/distributiva-prestaciones

Ministerio de Educación y Formación Profesional. (2022). Becas y ayudas a alumnos de niveles postobligatorios. Disponible a: https://www.educacionyfp.gob.es/servicios-al-ciudadano/catalogo/general/05/050130.html

Fundació “la Caixa”. (2022). Reincorpora. Disponible a: https://www.incorpora.org/reincorpora

Generalitat de Catalunya. (2022). Servei Públic d’Ocupació de Catalunya. Disponible a: https://serveiocupacio.gencat.cat/ca/inici

Departament d’Educació. (2022). Ajuts individuals de menjador. Disponible a: https://educacio.gencat.cat/ca/serveis-tramits/ajuts-subvencions/per-destinataris/families-alumnes/individuals-menjador/

Ajuntament de Barcelona. (2022). Equip d’Assessorament Laboral. Disponible a: https://ajuntament.barcelona.cat/accessible/ca/guia-recursos/equip-dassessorament-laboral

Ajuntament de Barcelona. (2022). Oficina d’Atenció a la Ciutadania de Cementiris de Barcelona - Tanatori de les Corts. Disponible a: https://ajuntament.barcelona.cat/familia/es/detall/oficina-d-atencio-a-la-ciutadania-de-cementiris-de-barcelona-tanatori-de-les-corts_99400620287.html

Departament de Drets Socials. (2022). Renda garantida de ciutadania. Disponible a: https://dretssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematics/pobresa_i_inclusio_social/renda_garantida_ciutadania/

Ajuntament de Barcelona. (2022). Targeta Barcelona Solidària. Disponible a: https://ajuntament.barcelona.cat/serveissocials/es/canal/targeta-barcelona-solidaria

Barcelona Activa. (2022). Barcelona Activa. Disponible a: https://www.barcelonactiva.cat/es/inicio

Ajuntament de Barcelona. (2022). Programa Làbora. Disponible a: https://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/ca/bones-practiques-socials/programa-l%C3%A0bora

Fundació Formació i Treball. (2021). El dret a treballar: tornar a la feina. Disponible a: https://www.formacioitreball.org/el-nostre-model/el-treball/

Fundació Ared. (2022). Ared Inserció. Disponible a: https://www.fundacioared.org/que-oferim/ared-insercio/

SERVEIS DE L’ÀMBIT DE LA SALUT FÍSICA I MENTAL

Ministerio de Sanidad. (2022). 024. Línea de atención a la conducta suicida. Disponible a: https://www.sanidad.gob.es/linea024/home.htm

Diputació de Barcelona. (2022). SPOTT. Disponible a: https://www.diba.cat/web/spott

Ajuntament de Barcelona. (2022). Dentista para personas en situación de vulnerabilidad. Disponible a: https://ajuntament.barcelona.cat/sanitatisalut/es/canal/dentista-persones-vulnerables

Ajuntament de Barcelona. (2022). Konsulta’m. Disponible a: https://ajuntament.barcelona.cat/sanitatisalut/es/canal/konsultam

Fundació Salut i Comunitat (2022) SOI: Servei d´Orientació i Informació sobre l´exercici de la capacitat jurídica, la salut mental i la patologia dual (Barcelona Metropolitana). Disponible a: https://www.fsyc.org/proyectos/servei-dorientacio-i-informacio/?lang=ca

Projecte Home Catalunya. (2022). Tractaments. Disponible a: https://www.projectehome.cat/tractaments/

ALTRES SERVEIS DISPONIBLES

Síndic de Greuges de Catalunya: https://www.sindic.cat/ca/page.asp?id=65

Síndic de Greuges de Barcelona: https://www.sindicaturabarcelona.cat/com-es-presenta-una-queixa/

Defensor del Pueblo de España: https://www.defensordelpueblo.es/tu-queja/01-description/

Traductors i intèrprets jurats dels diferents idiomes: https://llengua.gencat.cat/ca/serveis/acreditacio_coneixements/traduccio_i_interpretacio_jurades/registre_de_traductors_i_interprets_jurats/

Horaris línia bus estació Barcelona Sants-Can Brians: https://www.monbus.es/media/file/globalfiles/61f3eb0e3b812.pdf

Horaris de la línia de bus estació Fabra i Puig - CP Quatre Camins: https://www.sagales.com/uploads/imagenes/867ec624003f916b6eecc4ac498373b4a6787406.pdf

Horaris de la línia de bus Granollers (Renfe) - CP Quatre Camins: https://www.sagales.com/uploads/imagenes/20150415150803_400ee875ee804adc2d361d3842a6a57b809cecb4.pdf

Horaris de la línia de bus Tarragona - CP Mas d’Enric: https://www.hife.es/mas-enric

ANNEX 8: QÜESTIONARI (VERSIÓ EN CATALÀ)

QÜESTIONARI

El qüestionari següent forma part del projecte de recerca "L'atenció a les famílies de les persones preses residents a la ciutat de Barcelona i a la seva Àrea Metropolitana", encarregat per la Sindicatura de Greuges de Barcelona a la Universitat de Barcelona. Les respostes són totalment anònimes i la informació es tractarà únicament per a finalitats de recerca. Us agraïm la vostra col·laboració.

PREGUNTES PRÈVIES

1. Gènere	Home ◯ Dona ◯ Altres ◯
2. Nacionalitat	_____
3. Nacionalitat del vostre familiar pres	_____
4. Municipi de residència	_____
5. Vincle amb el vostre familiar pres	_____
6. Centre penitenciari on es troba pres	_____
7. Quant temps tardeu a arribar al centre penitenciari des del vostre domicili?	_____
8. Quin mitjà de transport utilitzeu normalment per arribar-hi?	_____
9. És la primera vegada que està pres?	SÍ ◯ NO ◯
10. Quant temps fa que està pres?	_____
11. Ha estat en altres centres penitenciaris? Quins?	_____
12. Heu tingut altres familiars presos?	SÍ ◯ NO ◯

CONTACTE AMB LA INSTITUCIÓ PENITENCIÀRIA

13. Com vau accedir a la informació per comunicar amb el vostre familiar, el servei de peculi i el de paqueteria?	◯ Mitjançant el centre penitenciari o els seus i les seves professionals ◯ Per internet ◯ Mitjançant el familiar pres ◯ Mitjançant altres familiars o coneguts/udes ◯ Per altres vies: _____
14. Heu tingut problemes per comprendre la informació?	◯ SÍ ◯ NO
15. Si la resposta és SÍ, per quin motiu?	◯ Per l'idioma ◯ Pel llenguatge utilitzat
16. Coneixeu el servei de traducció i d'intèrprets?	◯ SÍ ◯ NO
17. L'heu utilitzat?	◯ SÍ ◯ NO
18. Com el valoreu? (sent 1 "gens satisfactori" i 5 "molt satisfactori")	◯ 1 ◯ 2 ◯ 3 ◯ 4 ◯ 5
19. Coneixeu la figura del treballador o treballadora social?	◯ SÍ ◯ NO
20. Heu tingut contacte amb el treballador o treballadora social?	◯ SÍ ◯ NO
21. Ha estat el treballador o treballadora social qui ha contactat amb vós o l'heu contactat vós?	◯ M'ha contactat ell/a ◯ Hi he contactat jo
22. Quant temps vau tardar a tenir-hi contacte?	◯ 1 setmana ◯ 1 mes ◯ 3 mesos ◯ 6 mesos ◯ 1 any
23. Us resulta difícil contactar-hi?	◯ SÍ ◯ NO
24. Si la resposta és SÍ, per què?	_____
25. Amb quina freqüència hi teniu contacte?	◯ Una vegada a la setmana ◯ Una vegada al mes ◯ Una vegada cada 3 mesos ◯ Una vegada cada 6 mesos ◯ Una vegada a l'any
26. Per quina via contacteu amb el treballador o treballadora social?	◯ Telefonant al centre penitenciari ◯ Telèfon personal del treballador o treballadora social ◯ Mitjançant l'Àrea de Serveis Socials d'Execució Pen. ◯ Per correu electrònic ◯ Altres vies
27. Com valoreu el tracte i la informació rebuda? [sent 1 "gens satisfactori" i 5 "molt satisfactori"]	◯ 1 ◯ 2 ◯ 3 ◯ 4 ◯ 5
28. Heu tingut contacte amb algun/a altre/a professional del centre penitenciari, llevat del personal de vigilància penitenciària?	◯ SÍ ◯ NO
29. Si la resposta és SÍ, amb quin/a professional?	_____
30. Considereu que el treballador o treballadora social s'ha preocupat per la vostra situació sociofamiliar? (problemes econòmics, d'habitatge, de salut, d'estrangeria...)	◯ SÍ ◯ NO
31. Us ha derivat a altres serveis? (serveis socials externs, fundacions...)	◯ SÍ ◯ NO
32. Coneixeu l'Àrea de Serveis Socials d'Execució Penal del vostre districte?	◯ SÍ ◯ NO
33. Heu sol·licitat entrevista?	◯ SÍ ◯ NO
34. Heu tingut entrevista?	◯ SÍ ◯ NO
35. Com valoreu el tracte i la informació rebuda? [sent 1 "gens satisfactori" i 5 "molt satisfactori"]	◯ 1 ◯ 2 ◯ 3 ◯ 4 ◯ 5
36. Us han ofert o heu sol·licitat entrevista amb el personal directiu del centre penitenciari?	◯ SÍ ◯ NO
37. Us han concedit aquesta entrevista?	◯ SÍ ◯ NO
38. Com valoreu el tracte i la informació rebuda? [sent 1 "gens satisfactori" i 5 "molt satisfactori"]	◯ 1 ◯ 2 ◯ 3 ◯ 4 ◯ 5
39. Coneixeu l'Oficina d'Atenció Ciutadana de la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima?	◯ SÍ ◯ NO
40. Hi heu tingut contacte?	◯ SÍ ◯ NO
41. Com valoreu el tracte i la informació rebuda? [sent 1 "gens satisfactori" i 5 "molt satisfactori"]	◯ 1 ◯ 2 ◯ 3 ◯ 4 ◯ 5
42. Coneixeu l'Associació de Familiars de Presos de Catalunya?	◯ SÍ ◯ NO
43. Hi heu tingut contacte?	◯ SÍ ◯ NO

44. Com valoreu el tracte i la informació rebuda? [sent 1 “gens satisfactori” i 5 “molt satisfactori”] ○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
45. Coneixeu el programa d’Atenció a Persones Preses de la Coordinadora Contra la Marginació? ○ SÍ ○ NO
46. L’heu utilitzat? ○ SÍ ○ NO
47. Com valoreu el tracte i la informació rebuda? [sent 1 “gens satisfactori” i 5 “molt satisfactori”] ○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
48. Coneixeu el Servei d’acompanyament i ‘portes obertes’ de Fundació La Vinya? ○ SÍ ○ NO
49. L’heu utilitzat? ○ SÍ ○ NO
50. Com valoreu el tracte i la informació rebuda? [sent 1 “gens satisfactori” i 5 “molt satisfactori”] ○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5

NECESSITATS DE L’ÀMBIT DE LA SALUT

51. El vostre familiar presenta problemes de salut greus? ○ SÍ ○ NO
52. El vostre familiar presenta problemes de salut mental? ○ SÍ ○ NO
53. El vostre familiar presenta problemes de discapacitat? ○ SÍ ○ NO
54. Considereu que l’atenció mèdica que rep el vostre familiar és adequada? ○ SÍ ○ NO
55. A quin professional us heu dirigit per conèixer l’estat de salut i els tràmits mèdics del vostre familiar? _____
56. Com valoreu el tracte i la informació rebuda? [sent 1 “gens satisfactori” i 5 “molt satisfactori”] ○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
57. Heu sol·licitat entrevista amb algun director o directora mèdic? ○ SÍ ○ NO
58. Us han concedit aquesta entrevista? ○ SÍ ○ NO
59. Com valoreu el tracte i la informació rebuda? [sent 1 “gens satisfactori” i 5 “molt satisfactori”] ○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
60. Coneixeu el Programa Accepta de Dincat? ○ SÍ ○ NO
61. L’heu utilitzat? ○ SÍ ○ NO
62. Com valoreu el tracte i la informació rebuda? [sent 1 “gens satisfactori” i 5 “molt satisfactori”] ○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5

NECESSITATS DE L’ÀMBIT JURÍDIC

63. El treballador/a social o algun altre professional penitenciari us manté informat sobre la situació penal i penitenciària del vostre familiar? (permisos, canvis de mòdul…) ○ SÍ ○ NO
64. Heu tingut la necessitat de rebre assessorament jurídic respecte al vostre familiar o respecte de la vostra relació amb la institució penitenciària o els seus professionals? ○ SÍ ○ NO
65. Heu contractat algun advocat o advocada? ○ SÍ ○ NO
66. Coneixeu els Punts d’Orientació Jurídica Municipal (POJM)? ○ SÍ ○ NO
67. Els heu utilitzat? ○ SÍ ○ NO
68. Com valoreu el tracte i la informació rebuda? [sent 1 “gens satisfactori” i 5 “molt satisfactori”] ○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
69. Coneixeu el Servei d’Orientació Jurídica (SOJ)? ○ SÍ ○ NO
70. L’heu utilitzat? ○ SÍ ○ NO
71. Com valoreu el tracte i la informació rebuda? [sent 1 “gens satisfactori” i 5 “molt satisfactori”] ○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
72. Coneixeu el Punt d’Assessorament per a Familiars de Persones Preses d’Arrels Advocats? ○ SÍ ○ NO
73. L’heu utilitzat? ○ SÍ ○ NO
74. Com valoreu el tracte i la informació rebuda? [sent 1 “gens satisfactori” i 5 “molt satisfactori”] ○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
75. Coneixeu el Projecte David per a familiars de persones preses de la Fundació Marianao? ○ SÍ ○ NO
76. L’heu utilitzat? ○ SÍ ○ NO
77. Com valoreu el tracte i la informació rebuda? [sent 1 “gens satisfactori” i 5 “molt satisfactori”] ○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5

POSSIBLES VULNERACIONS DE DRETS

78. Considereu que l’Administració penitenciària ha vulnerat els drets del vostre familiar pres? ○ SÍ ○ NO
79. Considereu que l’Administració penitenciària ha vulnerat els vostres drets? ○ SÍ ○ NO
80. Si la resposta és SÍ, on us heu dirigit? _____
81. Coneixeu el Síndic de Greuges? ○ SÍ ○ NO
82. L’heu utilitzat? ○ SÍ ○ NO
83. Com valoreu el tracte i la informació rebuda? [sent 1 “gens satisfactori” i 5 “molt satisfactori”] ○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
84. Coneixeu el Síndic de Barcelona? ○ SÍ ○ NO
85. L’heu utilitzat? ○ SÍ ○ NO
86. Com valoreu el tracte i la informació rebuda? [sent 1 “gens satisfactori” i 5 “molt satisfactori”] ○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
87. Coneixeu el Defensor del Pueblo? ○ SÍ ○ NO
88. L’heu utilitzat? ○ SÍ ○ NO
89. Com valoreu el tracte i la informació rebuda? [sent 1 “gens satisfactori” i 5 “molt satisfactori”] ○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
90. Coneixeu el Sistema de Registre i Comunicació de la Violència Institucional (SIRECOVI)? ○ SÍ ○ NO

91. L'heu utilitzat?	○ SÍ ○ NO
92. Com valoreu el tracte i la informació rebuda? [sent 1 "gens satisfactori" i 5 "molt satisfactori"]	○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
93. Coneixeu el Servei d'Atenció i Denúncia davant Situacions de Violència Institucional (SAIDAVI) d'Irídia?	○ SÍ ○ NO
94. L'heu utilitzat?	○ SÍ ○ NO
95. Com valoreu el tracte i la informació rebuda? [sent 1 "gens satisfactori" i 5 "molt satisfactori"]	○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
96. Coneixeu el Servei d'Atenció i Denúncia (SAiD) de SOS Racisme?	○ SÍ ○ NO
97. L'heu utilitzat?	○ SÍ ○ NO
98. Com valoreu el tracte i la informació rebuda? [sent 1 "gens satisfactori" i 5 "molt satisfactori"]	○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
99. Coneixeu l'Oficina per la No Discriminació (OND)?	○ SÍ ○ NO
100. L'heu utilitzat?	○ SÍ ○ NO
101. Com valoreu el tracte i la informació rebuda? [sent 1 "gens satisfactori" i 5 "molt satisfactori"]	○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5

L'EXCARCERACIÓ

102. El vostre familiar ha estat classificat en tercer grau?	○ SÍ ○ NO
103. El vostre familiar ha estat en llibertat condicional?	○ SÍ ○ NO
104. El vostre familiar ha estat excarcerat?	○ SÍ ○ NO
105. Considereu que us van preparar per fer el procés d'adaptació a la vida en llibertat del vostre familiar?	○ SÍ ○ NO
106. Quines accions es van dur a terme?	_____
107. Com valoreu el tracte i la informació rebuda durant aquest procés? [sent 1 "gens satisfactori" i 5 "molt satisfactori"]	○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
108. Coneixeu el subsidi d'excarceració?	○ SÍ ○ NO
109. El vostre familiar l'ha utilitzat?	○ SÍ ○ NO
110. Com valoreu el tracte i la informació rebuda? [sent 1 "gens satisfactori" i 5 "molt satisfactori"]	○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
111. Coneixeu el Servei d'Acompanyament Postpenitenciari (SAPP)?	○ SÍ ○ NO
112. El vostre familiar l'ha utilitzat?	○ SÍ ○ NO
113. Com valoreu el tracte i la informació rebuda? [sent 1 "gens satisfactori" i 5 "molt satisfactori"]	○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5

SUGGERIMENTS

114. Hi ha algun altre problema amb què us hàgiu topat sent familiar d'una persona presa que no estigui reflectit en aquest qüestionari? Quin?Considereu que l'Administració penitenciària ha vulnerat els vostres drets?

_____

115. Hi ha algun altre servei no esmentat al qüestionari que us hagi estat d'utilitat? Quin?

_____

116. Considereu que la creació d'un Punt d'Orientació, Assessorament i Derivació per a familiars de persones preses seria positiu?

_____

Podeu fer-nos arribar el qüestionari mitjançant tres vies: lliurant-lo a la persona que us l'ha facilitat, enviant-lo escanejat a l'adreça electrònica **alertasirecovi@ub.edu**, o bé per correspondència a l'adreça següent: Observatori del Sistema Penal i dels Drets Humans. Universitat de Barcelona.

Av. Diagonal, 684 – Módulo 23, Desp. 1

08034 Barcelona

MOLTES GRÀCIES PER LA VOSTRA COL·LABORACIÓ

ANNEX 9: QÜESTIONARI (VERSIÓ EN CASTELLÀ)

CUESTIONARIO

El siguiente cuestionario forma parte del proyecto de investigación "L'Atenció a les famílies de les persones preses residents a la ciutat de Barcelona i a la seva Àrea Metropolitana", encargado por la Sindicatura de Greuges de Barcelona a la Universidad de Barcelona. Las respuestas son totalmente anónimas y la información se tratará únicamente para fines de investigación. Les agradecemos su colaboración.

PREGUNTAS PREVIAS

1. Género	Hombre ◯ Mujer ◯ Otros ◯
2. Nacionalidad	_____
3. Nacionalidad de su familiar preso	_____
4. Municipio de residencia	_____
5. Vínculo con su familiar preso	_____
6. Centro penitenciario donde está preso	_____
7. ¿Cuánto tiempo tarda en llegar al centro penitenciario desde su domicilio?	_____
8. ¿Qué medio de transporte utiliza normalmente para llegar?	_____
9. ¿Es la primera vez que está preso?	SÍ ◯ NO ◯
10. ¿Cuánto tiempo hace que está preso?	_____
11. ¿Ha estado en otros centros penitenciarios? ¿En cuáles?	_____
12. ¿Ha tenido otros familiares presos?	SÍ ◯ NO ◯

CONTACTO CON LA INSTITUCIÓN PENITENCIARIA

13. ¿Como accedió a la información para comunicar con su familiar, el servicio de peculio y el de paquetería?	◯ A través del centro penitenciario o sus profesionales ◯ Por internet ◯ A través del familiar preso ◯ A través de otros familiares o conocidos/as ◯ Por otras vías: _____
14. ¿Ha tenido problemas para comprender la información?	◯ SÍ ◯ NO
15. Si la respuesta es SÍ, ¿por qué motivo?	◯ Por el idioma ◯ Por el lenguaje utilizado
16. ¿Conoce el servicio de traducción y de intérpretes?	◯ SÍ ◯ NO
17. ¿Lo ha utilizado?	◯ SÍ ◯ NO
18. ¿Cómo lo valoraría? [siendo 1 "nada satisfactorio" y 5 "muy satisfactorio"]	◯ 1 ◯ 2 ◯ 3 ◯ 4 ◯ 5
19. ¿Conoce la figura del trabajador o trabajadora social?	◯ SÍ ◯ NO
20. ¿Ha tenido contacto con el trabajador o la trabajadora social?	◯ SÍ ◯ NO
21. ¿Fue el trabajador o trabajadora social quien se puso en contacto con usted o fue usted quien le contactó?	◯ Me contactó él/ella ◯ Le contacté yo
22. ¿Cuánto tiempo tardó en tener contacto con él/ella?	◯ 1 semana ◯ 1 mes ◯ 3 meses ◯ 6 meses ◯ 1 año
23. ¿Le resulta difícil contactar con él/ella?	◯ SÍ ◯ NO
24. Si la respuesta es SÍ, ¿por qué?	_____
25. ¿Con qué frecuencia contacta con él/ella?	◯ Una vez a la semana ◯ Una vez al mes ◯ Una vez cada 3 meses ◯ Una vez cada 6 meses ◯ Una vez al año
26. ¿Por qué medio contacta con el trabajador o la trabajadora social?	◯ Llamando al centro penitenciario ◯ Llamando personalmente al trabajador o la trabajadora social ◯ A través del Área de Servicios Sociales de Ejecución ◯ Por correo electrónico ◯ Otras vías
27. ¿Cómo valoraría el trato y la información recibida? [siendo 1 "nada satisfactorio" y 5 "muy satisfactorio"]	◯ 1 ◯ 2 ◯ 3 ◯ 4 ◯ 5
28. ¿Ha tenido contacto con algún otro profesional del centro penitenciario, excluido el personal de vigilancia penitenciaria?	◯ SÍ ◯ NO
29. Si la respuesta es SÍ, ¿con qué profesional?	_____
30. ¿Considera que el trabajador o la trabajadora social se ha preocupado por su situación sociofamiliar? (problemas económicos, de vivienda, de salud, de extranjería...)	◯ SÍ ◯ NO
31. ¿Le ha derivado a otros servicios? (servicios sociales externos, fundaciones...)	◯ SÍ ◯ NO
32. ¿Conoce el Área de Servicios Sociales de Ejecución Penal de su distrito?	◯ SÍ ◯ NO
33. ¿Ha solicitado entrevista?	◯ SÍ ◯ NO
34. ¿Ha tenido entrevista?	◯ SÍ ◯ NO
35. ¿Cómo valoraría el trato y la información recibida? [siendo 1 "nada satisfactorio" y 5 "muy satisfactorio"]	◯ 1 ◯ 2 ◯ 3 ◯ 4 ◯ 5
36. ¿Le han ofrecido o ha solicitado entrevista con el personal directivo del centro penitenciario?	◯ SÍ ◯ NO
37. ¿Le han concedido esta entrevista?	◯ SÍ ◯ NO
38. ¿Cómo valoraría el trato y la información recibida? [siendo 1 "nada satisfactorio" y 5 "muy satisfactorio"]	◯ 1 ◯ 2 ◯ 3 ◯ 4 ◯ 5
39. ¿Conoce la Oficina de Atención Ciudadana de la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima?	◯ SÍ ◯ NO
40. ¿Ha tenido contacto?	◯ SÍ ◯ NO
41. ¿Cómo valoraría el trato y la información recibida? [siendo 1 "nada satisfactorio" y 5 "muy satisfactorio"]	◯ 1 ◯ 2 ◯ 3 ◯ 4 ◯ 5
42. ¿Conoce la Associació de Familiars de Presos de Catalunya?	◯ SÍ ◯ NO
43. ¿Ha tenido contacto?	◯ SÍ ◯ NO

44. ¿Cómo valoraría el trato y la información recibida? [siendo 1 "nada satisfactorio" y 5 "muy satisfactorio"] ○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
45. ¿Conoce el programa de Atención a Personas Presas de la Coordinadora Contra la Marginació? ○ SÍ ○ NO
46. ¿Lo ha utilizado? ○ SÍ ○ NO
47. ¿Cómo valoraría el trato y la información recibida? [siendo 1 "nada satisfactorio" y 5 "muy satisfactorio"] ○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
48. ¿Conoce el Servicio de acompañamiento y 'puertas abiertas' de la Fundació La Vinya? ○ SÍ ○ NO
49. ¿Lo ha utilizado? ○ SÍ ○ NO
50. ¿Cómo valoraría el trato y la información recibida? [siendo 1 "nada satisfactorio" y 5 "muy satisfactorio"] ○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5

NECESIDADES EN EL ÁMBITO DE LA SALUD

51. ¿Su familiar presenta problemas de salud grave? ○ SÍ ○ NO
52. ¿Su familiar presenta problemas de salud mental? ○ SÍ ○ NO
53. ¿Su familiar presenta problemas de discapacidad? ○ SÍ ○ NO
54. ¿Considera que la atención médica que recibe su familiar es adecuada? ○ SÍ ○ NO
55. ¿A qué profesional se ha dirigido para conocer el estado de salud y los trámites médicos de su familiar? _____
56. ¿Cómo valoraría el trato y la información recibida? [siendo 1 "nada satisfactorio" y 5 "muy satisfactorio"] ○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
57. ¿Ha solicitado entrevista con algún director o directora médico? ○ SÍ ○ NO
58. ¿Le han concedido esta entrevista? ○ SÍ ○ NO
59. ¿Cómo valoraría el trato y la información recibida? [siendo 1 "nada satisfactorio" y 5 "muy satisfactorio"] ○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
60. ¿Conoce el Programa Accepta de Dincat? ○ SÍ ○ NO
61. ¿Lo ha utilizado? ○ SÍ ○ NO
62. ¿Cómo valoraría el trato y la información recibida? [siendo 1 "nada satisfactorio" y 5 "muy satisfactorio"] ○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5

NECESIDADES DE ÁMBITO JURÍDICO

63. ¿El trabajador/a social o algún otro profesional penitenciario le mantiene informado sobre la situación penal y penitenciaria de su familiar? (permisos, cambios de módulo…) ○ SÍ ○ NO
64. ¿Ha necesitado recibir asesoramiento jurídico con respecto a su familiar o a su propia relación con la institución penitenciaria o sus profesionales? ○ SÍ ○ NO
65. ¿Ha contratado algún abogado/a? ○ SÍ ○ NO
66. ¿Conoce los Puntos de Orientación Jurídica Municipal (POJM)? ○ SÍ ○ NO
67. ¿Lo ha utilizado? ○ SÍ ○ NO
68. ¿Cómo valoraría el trato y la información recibida? [siendo 1 "nada satisfactorio" y 5 "muy satisfactorio"] ○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
69. ¿Conoce el Servicio de Orientación Jurídica (SOJ)? ○ SÍ ○ NO
70. ¿Lo ha utilizado? ○ SÍ ○ NO
71. ¿Cómo valoraría el trato y la información recibida? [siendo 1 "nada satisfactorio" y 5 "muy satisfactorio"] ○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
72. ¿Conoce el Punto de Asesoramiento para Familiares de Personas Presas de Arrels Advocats? ○ SÍ ○ NO
73. ¿Lo ha utilizado? ○ SÍ ○ NO
74. ¿Cómo valoraría el trato y la información recibida? [siendo 1 "nada satisfactorio" y 5 "muy satisfactorio"] ○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
75. ¿Conoce el Proyecto David para familiares de personas presas de la Fundació Marianao? ○ SÍ ○ NO
76. ¿Lo ha utilizado? ○ SÍ ○ NO
77. ¿Cómo valoraría el trato y la información recibida? [siendo 1 "nada satisfactorio" y 5 "muy satisfactorio" ○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5

POSIBLES VULNERACIONES DE DERECHOS

78. ¿Considera que la Administración penitenciaria ha vulnerado los derechos de su familiar preso? ○ SÍ ○ NO
79. ¿Considera que la Administración penitenciaria ha vulnerado sus derechos? ○ SÍ ○ NO
80. Si la respuesta es SÍ, ¿a dónde se ha dirigido? _____
81. ¿Conoce el Síndic de Greuges? ○ SÍ ○ NO
82. ¿Lo ha utilizado? ○ SÍ ○ NO
83. ¿Cómo valoraría el trato y la información recibida? [siendo 1 "nada satisfactorio" y 5 "muy satisfactorio"] ○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
84. ¿Conoce el Síndic de Barcelona? ○ SÍ ○ NO
85. ¿Lo ha utilizado? ○ SÍ ○ NO
86. ¿Cómo valoraría el trato y la información recibida? [siendo 1 "nada satisfactorio" y 5 "muy satisfactorio"] ○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
87. ¿Conoce el Defensor del Pueblo? ○ SÍ ○ NO
88. ¿Lo ha utilizado? ○ SÍ ○ NO
89. ¿Cómo valoraría el trato y la información recibida? [siendo 1 "nada satisfactorio" y 5 "muy satisfactorio"] ○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
90. ¿Conoce el Sistema de Registro y Comunicación de la Violencia Institucional (SIRECOVI)? ○ SÍ ○ NO

91. ¿Lo ha utilizado?	○ SÍ ○ NO
92. ¿Cómo valoraría el trato y la información recibida? [siendo 1 "nada satisfactorio" y 5 "muy satisfactorio"]	○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
93. ¿Conoce el Servicio de Atención y Denuncia ante Situaciones de Violencia Institucional (SAIDAVI) de Irídia?	○ SÍ ○ NO
94. ¿Lo ha utilizado?	○ SÍ ○ NO
95. ¿Cómo valoraría el trato y la información recibida? [siendo 1 "nada satisfactorio" y 5 "muy satisfactorio"]	○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
96. ¿Conoce el Servicio de Atención y Denuncia (SAiD) de SOS Racisme?	○ SÍ ○ NO
97. ¿Lo ha utilizado?	○ SÍ ○ NO
98. ¿Cómo valoraría el trato y la información recibida? [siendo 1 "nada satisfactorio" y 5 "muy satisfactorio"]	○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
99. ¿Conoce la Oficina per la No Discriminació (OND)?	○ SÍ ○ NO
100. ¿Lo ha utilizado?	○ SÍ ○ NO
101. ¿Cómo valoraría el trato y la información recibida? [siendo 1 "nada satisfactorio" y 5 "muy satisfactorio"]	○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5

LA EXCARCELACIÓN

102. ¿Ha estado su familiar clasificado en tercer grado?	○ SÍ ○ NO
103. ¿Ha estado su familiar en libertad condicional?	○ SÍ ○ NO
104. ¿Ha estado su familiar excarcelado?	○ SÍ ○ NO
105. ¿Considera que le prepararon para llevar a cabo el proceso de adaptación a la vida en libertad de su familiar?	○ SÍ ○ NO
106. ¿Qué acciones se pusieron en marcha?	_____
107. ¿Cómo valoraría el trato y la información recibida durante este proceso? [siendo 1 "nada satisfactorio" y 5 "muy satisfactorio"]	○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
108. ¿Conoce el subsidio de excarcelación?	○ SÍ ○ NO
109. ¿Lo ha recibido su familiar?	○ SÍ ○ NO
110. ¿Cómo valoraría el trato y la información recibida? [siendo 1 "nada satisfactorio" y 5 "muy satisfactorio"]	○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5
111. ¿Conoce el Servicio de Acompañamiento Pospenitenciario (SAPP)?	○ SÍ ○ NO
112. ¿Lo ha utilizado su familiar?	○ SÍ ○ NO
113. ¿Cómo valoraría el trato y la información recibida? [siendo 1 "nada satisfactorio" y 5 "muy satisfactorio"]	○ 1 ○ 2 ○ 3 ○ 4 ○ 5

SUGERENCIAS

114. ¿Hay algún otro problema con el que se haya encontrado siendo familiar de una persona presa que no esté reflejado en este cuestionario? ¿Cuál?

_____

115. ¿Hay algún otro servicio no mencionado en el cuestionario que le haya sido útil? ¿Cuál?

_____

116. ¿Considera que sería positivo crear un Punto de Orientación, Asesoramiento y Derivación para familiares de personas presas?

_____

Puede hacernos llegar el cuestionario mediante tres vías: entregándolo a la persona que se lo ha facilitado, enviándolo escaneado a la dirección de correo electrónico **alertasirecovi@ub.edu**, o bien por correo postal a la siguiente dirección: Observatorio del Sistema Penal y los Derechos Humanos. Universidad de Barcelona

Av. Diagonal, 684 – Módulo 23, Desp. 1

08034 Barcelona

MUCHAS GRACIAS POR SU COLABORACIÓN

SINDICATURA
DE GREUGES
DE BARCELONA

SINDICATURA DE GREUGES DE BARCELONA © 2023